

فصلنامه مدیریت سرمایه انسانی دفاعی

علمی

سال سوم، شماره ۱۴، تابستان ۱۴۰۳

صاحب امتیاز: دانشگاه افسری امام علی^(ع)

سر دبیر: دکتر کرم‌الله دانش‌فرد

مدیر مسئول: دکتر منصور خیرگو

اعضای هیئت تحریریه

استاد مدیریت دولتی (دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)	دکتر کرم‌الله دانش‌فرد
دانشیار مدیریت دولتی (دانشگاه امام علی ^(ع))	دکتر منصور خیرگو
دانشیار گروه آموزشی مدیریت (دانشگاه فردوسی مشهد)	دکتر آذر کفاش پور
دانشیار گروه آموزشی مدیریت (دانشگاه علوم انتظامی امین)	دکتر محمد پوراسدی
دانشیار مدیریت دولتی (دانشگاه سیستان و بلوچستان)	دکتر محمد قاسمی
دانشیار آموزش زبان انگلیسی (دانشگاه امام علی ^(ع))	دکتر غلامرضا عباسیان
دانشیار گروه آموزشی مدیریت (دانشگاه ایلام)	دکتر اردشیر شیری
دانشیار گروه آموزشی مدیریت (دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز)	دکتر حسن گیثریان
دانشیار مدیریت منابع انسانی (دانشگاه امام علی ^(ع))	دکتر سید حسن حسینی
دانشیار مدیریت دولتی (دانشگاه امام علی ^(ع))	دکتر اصغر محمدی فاتح
دانشیار مدیریت دولتی (دانشگاه امام علی ^(ع))	دکتر بهنام عبدی

مدیر اجرایی: دکتر علی اصغر سالارنژاد

مدیر داخلی: دکتر محمد مهدی

صفحه آرا: دکتر محمد مهدی

ویراستار: دکتر دکتر محمد مهدی

طراح جلد: دکتر محمد مهدی

ترجمه چکیده‌های انگلیسی: دکتر محمد مهدی ملکی

چاپ: چاپخانه دانشگاه افسری امام علی^(ع)

این نشریه بر اساس مجوز شماره ۹۸/۲۸۷۴۷۱ مورخ ۹۹/۱۰/۲۲ از سوی کمیسیون وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مجوز انتشار دارد.

ISSN: ۲۸۸۳-۴۶۵۴

نشانی: تهران، خیابان امام خمینی^(ع)، نرسیده به میدان حر، دانشگاه افسری امام علی^(ع)، دانشکده مدیریت.

صندوق پستی: ۱۳۱۷۸۹۳۴۷۱

دورنگار: ۶۷۹۳۳۴۴۴

تلفن: ۶۷۹۳۳۶۰۷

نشانی تارنما: www.jdhcm.iamu.ac.ir

iamu.pajooresh@gmail.com

— کلیه حقوق برای دانشگاه افسری امام علی^(ع) محفوظ است.

— درج مطالب در این نشریه لزوماً منعکس کننده نظر دانشگاه نیست.

— صحت مطالب هر مقاله بر عهده نویسنده است.

— نقل مطالب با ذکر نام نشریه بلامانع است.

فهرست مقالات

فصلنامه مدیریت سرمایه انسانی دفاعی - سال چهارم، شماره ۱۴ - تابستان ۱۴۰۳

صفحه

عناوین

📖 آزمون الگوی مفهومی ارتباط بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت از طریق سرمایه فکری کارکنان نظامی ----- ۲۰-۱

سیروس حدادنیا، عباس ثابت اردکانی

📖 اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی و بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان (مطالعه موردی یک دانشگاه نظامی) ----- ۴۴-۲۱

وحید قنبری، سجاد فرهنگ

📖 اثر بازدهی بازده بازار سهام بر انتشار اوراق ----- ۴۵-۶۳

روح‌الله مرادی، مهدی تودوئی، فریدون اوحدی، محمد مهدی

📖 کشف و احصاء شاخص‌های هوشمندسازی سایبری در ارتش جمهوری اسلامی ایران ----- ۸۶-۶۴

حسین مسلمی، سید علیرضا مطهری

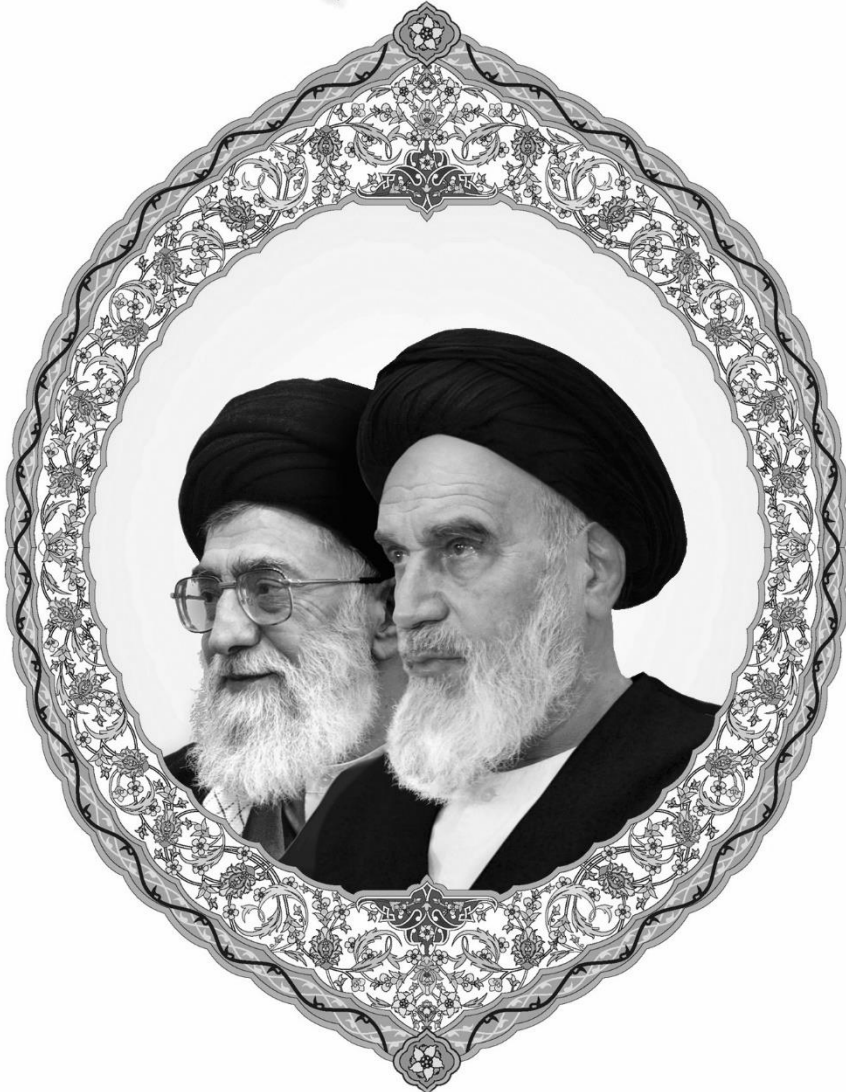
📖 پایش رضایت‌مندی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) از خدمات آموزشی و پژوهشی ----- ۸۶-۱۰۷

علیرضا مقدم، سید حسین آتشی

📖 بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) در اردوگاه‌های تابستانی ----- ۱۰۸-۱۵۱

محمد عباسیان، مهدی اسماعیلی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Examining the conceptual model of the relationship between spiritual identity and the promotion of Mahdism discourse through intellectual capital

Sirous Hadadnia^۱, Abas Sabet Ardkani^۲

۱. Assistans Professor, Nourabad Mamasani Branch, Islamic Azad Univwersity, S_hadadnia@yahoo.com .Nourabad Mamasani, Iran
۲. . Master's student in human resources education and improvement, Islamic Azad University, Sepidan branch, Sepidan, Iran. Sabet.a@yahoo.com

Article Info	Abstract
Article type	The purpose of this study was to test the conceptual : Objective
Research Article	model of the relationship between spiritual identity and the promotion of Mahdism discourse through intellectual capital among the military personnel of Sepidan city.
Article history:	
Received	Methodology
۲۰۲۴/۰۶/۲۵	The number of members of the statistical population of the research was ۶۳۰, and with the help of Cochran's formula, ۳۸۴ of these members were selected by simple random sampling. In order to collect data from Bontis and Holland (۲۰۰۲) questionnaires; Cheek et al.'s spiritual identity questionnaire (۱۹۹۴); And Mahdavit culture questionnaire of INFORS (۲۰۱۵) was used. Face validity was done with the help of professors and experts and Cronbach's alpha coefficient was used to check reliability, which was obtained as ۰,۹۲, ۰,۸۷ and ۰,۹۱ respectively. Also, the method of data analysis was based on the inferential statistics of correlation coefficient and regression, as well as the structural equation model with the help of SPSS and SMART PLS software.
Received in revised	
۲۰۲۴/۰۸/۱۰	
Accepted	
۲۰۲۴/۰۹/۱۱	
Published online	Findings
۲۰۲۴/۰۹/۲۱	The results of the present research showed that with the increase in spiritual identity and the subsequent increase in intellectual capital, the promotion of Mahdism discourse among employees is improved. In fact, with the increase of spiritual identity among the employees, the extent of promoting the discourse of Mahdism among them is strengthened. Also, by increasing the amount of spiritual identity among the employees, the amount of intellectual capital is also improved among them. In addition, by increasing the amount of intellectual capital among the employees, the amount of promoting the Mahdavit discourse is also increased.
Keywords:	
<i>intellectual capital,</i>	
<i>spiritual identity,</i>	
<i>promoting the discourse of spirituality,</i>	
<i>military personnel.</i>	

Cite this article: Hadadnia, S., Sabet, A. A., (۲۰۲۴). Examining the conceptual model of the relationship between spiritual identity and the promotion of Mahdism discourse through intellectual capital. Management of Human Defense Capacity, ۴ (۱۳), ۱-۲۰.

مقدمه

یکی از مفاهیمی که در سال‌های اخیر توجه محققان را به سمت خو جلب نموده است و به عنوان شناسایی خود بر اساس معنویت و تجربه‌های معنوی تعریف شده است، هویت معنوی^۱ است (Gholami & Geravand, ۲۰۲۱). نظریه‌پرداز پیشگامی همچون جیمز^۲ (۱۹۸۰) با مطرح ساختن خودمعنوی به بررسی رابطه دو متغیر هویت و معنویت پرداخته است. از نظر وی، خود معنوی به معنای زندگی درونی افراد است و آن را خودی که حقیقی، نهایی، دایمی و بالاترین سطح نظم و پیشرفته‌تر از خود مادی و اجتماعی است، تعریف نموده است (کازمی و همکاران، ۱۴۰۰). خود معنوی افراد در تجربه‌های عرفانی و معنوی آنها هویدا می‌گردد. سپس این تجربه‌ها درونی شده و با هویت فرد یکپارچه می‌گردند تا نهایتاً فرد خود را به عنوان یک وجود معنوی درک نماید (Gholami & Geravand, ۲۰۲۱). در واقع هر یک از محققان بر اساس یک دیدگاه به بررسی دو سازه هویت و معنویت توجه داشته‌اند؛ اما به طور کلی مطالعات در این زمینه شامل دو رویکرد: عرفی یا روانی اجتماعی و رویکرد فراشخصی می‌باشند (عباسپور و حسین‌زاده، ۱۳۹۸). در رویکرد عرفی، هویت به عنوان من تعریف شده که مرز و حدود مشخصی را دارا می‌باشد. بر اساس این دیدگاه، هویت معنوی به عنوان نحوه‌ایکه فرد معنویت و تجربه‌های معنوی خود مانند احساس تعالی را با من خود یکپارچه می‌نماید تعریف شده است. از سوی دیگر، در رویکرد فراشخصی، هویت به خود و کارکرد آن محدود نمی‌شود. بلکه هویت اساساً در سرشت و طبیعت امری معنوی است. در این رویکرد، هویت و معنویت از هم جدا نبوده بلکه شبیه به هم در نظر گرفته شده‌اند. از این رو، در این دیدگاه هویت معنوی بدین معنا نیست که محتوای هویت با معنویت ساخته شود، بلکه هم ساختار و هم فرایندهایی که از طریق آنها هویت ایجاد می‌شود، معنوی هستند (میرزایی و همکاران، ۱۴۰۱). از طرفی پیش‌نیاز و مقدمه‌ی توسعه‌ی عملکرد سازمان‌ها در جهت نیل به اهداف از قبل تعیین شده آنها سرمایه-های اجتماعی و فکری آنها است (گرامی و همکاران، ۱۴۰۱). سرمایه فکری^۳ از دسته مفاهیمی می‌باشد که امروزه به طور فزاینده‌ای بر اهمیت آن در سازمان‌ها افزوده شده و می‌تواند بر اکثر ساختارهای سازمانی تاثیرگذار باشد (Latas et al. ۲۰۱۷). سرمایه فکری یکی از اساسی‌ترین

۱ spiritual identity

۲ James

۳ Intellectual capital

دارایی‌های سازمان بوده که بر سه مولفه اصلی: سرمایه انسانی، ساختاری و ارتباطی تمرکز می‌نماید (Chen et al. ۲۰۱۴). به گونه‌ای که بین مولفه‌های سرمایه فکری و عملکرد سازمان ارتباط معناداری وجود دارد. از بین اجزای آن نیز سرمایه ساختاری، ارتباطی و انسانی به ترتیب بیشترین میزان تاثیر را بر عملکرد سازمانی دارند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۹). سرمایه فکری ترکیبی از حقیقت‌ها، داده‌ها، منابع منطقی و تجربه‌های فرد در یک سازمان است (Patthirasinsiri & Wiboonrat. ۲۰۱۹). محققان برای سرمایه فکری مفاهیم مختلفی را بیان نموده و آن را ترکیبی از دارایی‌ها و فعالیت‌های نامشهود معرفی کرده‌اند که سازمان‌ها را قادر نموده تا از طریق منابع را به ارزش‌ها سرمایه‌گذار تبدیل نمایند و سرمایه فکری به عنوان ترکیبی از منابع انسانی، ارتباطی، سازمانی و ساختاری می‌باشد (محمدآبادی و همکاران، ۱۴۰۱).

از طرفی اصل اعتقاد و باور به مهدویت، اصلی فراگیر در میان گروه‌ها و فرقه‌های مختلف اسلامی است و اندیشه مهدویت اندیشه‌ای فرا مذهبی است که همه گروه‌های اسلامی بدان اعتقاد دارند. روایات متواتری از پیامبر اکرم (ص) رسیده است که حضرت مهدی عجل از اهل بیت پیامبر (ص) است (آیت‌اله سبحانی، ۱۳۹۵). در واقع فرهنگ مهدویت مجموعه‌ای از نگرش‌ها، ارزش‌ها و هنجارهایی است که درباره ظهور منجی موعود از نسل پیامبر (ص) شکل گرفته و ریشه‌های معرفتی آن از کتاب و سنت استخراج می‌شود. از این منظر، فرهنگ مهدویت ریشه در تاریخ بشر دارد. به بیان دیگر، همه ادیان الهی از همان آغاز، منادی ظهور منجی موعود بوده‌اند. از آن‌جا که نگرش ادیان به تاریخ تحول خطی و سرانجام نیک برای انسان و جهان و تحقق وعده الهی بوده است، پیامبران آسمانی همواره از فرارسیدن عصری طلایی که تحقق‌بخش وعده الهی باشد، خبر داده‌اند. اما به طور خاص، در اسلام نیز آموزه مهدویت و به پیروی از آن، فرهنگ شکل گرفته بر اساس آن نیز قدمتی هم‌پای ظهور اسلام دارد. مؤمنان همواره به فرارسیدن چنین عصری بشارت داده می‌شدند. از این‌رو محور اساسی فرهنگ مهدویت را می‌توان تحقق فرج و ظهور منجی موعود دانست. هرگونه نگرش، هنجار و سنت‌ها و شعائر خاصی که در یک جامعه حول چنین اعتقادی شکل می‌گیرد، می‌تواند در مقوله فرهنگ مهدویت قرار گیرد (اینفورس، ۱۳۹۵). لذا ترویج و بررسی گفتمان‌های مربوط به مهدویت در بین کارکنان از موارد ضروری و با اهمیت است. با توجه به کم بودن تحقیق در این زمینه و وجود خلا پژوهشی، محقق در پژوهش حاضر درصدد بررسی نقش واسطه‌ای سرمایه فکری در ارتباط بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی شهر سپیدان خواهد بود.

لذا سوال اصلی تحقیق بدین صورت بیان می‌گردد که: آیا سرمایه فکری در ارتباط بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی شهر سپیدان نقش واسطه‌ای دارد؟

پیشینه پژوهشی

در پژوهشی با عنوان تاثیر مدیریت دانش بر سرمایه فکری، سرمایه اجتماعی و نوآوری، گرامی و همکاران (۱۴۰۱)، نشان دادند که مدیریت دانش بین سرمایه فکری و سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معناداری دارد. مدیریت دانش تأثیر معناداری بر نوآوری داشته. با این حال، سرمایه فکری و سرمایه اجتماعی بر نوآوری تأثیر بسزایی دارند. از سوی دیگر مدیریت دانش با میانجیگری سرمایه فکری و سرمایه اجتماعی بر نوآوری تأثیر مثبت و معناداری دارد. همچنین در پژوهشی دیگر با عنوان شناسایی مولفه‌های سرمایه فکری مدرسان دانشگاه فرهنگیان خراسان شمالی، محمدآبادی و همکاران (۱۴۰۱): نشان دادند، تیم‌سازی و مشارکت، یادگیری سازمانی، مدیریت دانش، رهبری تحول‌آفرین، شایسته‌سالاری، پذیرش فناوری، فرهنگ‌پذیری و بصیرت مهارتی و به عنوان مولفه‌های سرمایه فکری مطرح می‌شوند. این مؤلفه‌ها می‌توانند در تصمیمات بهبود عملکرد سیستم‌های آموزشی به ویژه در دانشگاه‌های فرهنگیان مورد استفاده قرار گیرد. دالوند و همکاران (۱۴۰۰) پژوهشی با عنوان اثر سرمایه فکری روی مزیت رقابتی و عملکرد سازمانی با نقش میانجی نوآوری و فرهنگ یادگیری اعضای هیأت‌علمی دانشگاه لرستان انجام داده‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که سرمایه فکری بر مزیت رقابتی و عملکرد سازمانی از طریق نوآوری و فرهنگ یادگیری اثر مستقیم دارد. غفوری و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان بررسی ارتباط بین سرمایه فکری با عملکرد مالی بر اساس نقش میانجی اشتراک دانش انجام داده‌اند. نتایج تحلیل مسیر نشان داد ابعاد سرمایه فکری ارتباط معناداری با اشتراک دانش دارد ولی ابعاد سرمایه فکری ارتباط معناداری با عملکرد مالی نداشت. همچنین اشتراک دانش ارتباط معناداری با عملکرد مالی شرکت مورد مطالعه دارد. پراکوسو و همکاران^۱ (۲۰۲۳) پژوهشی با عنوان سرمایه فکری چگونه باید توسعه یابد؟ دیدگاه دینی اسلامی انجام داده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که ساخت سرمایه انسانی، جایگاه کارکنان را در جهت داشتن صداقت، امانت، مطالبه علم، شداقه، زکات و احکام اسلامی است. ثانیاً، سرمایه ساختاری یک تجارت با برکت است، نه دلخواهی برای کارکنان، رفاه، تعهد

۱. Prakoso et al

تجاری به امانتداری، صدقه برای کسب و کار، اصل ریذو در سازمان و دادن حقوق کارکنان. ثالثاً، سرمایه مشترییک وعده است، انجام کار خیر/خدمت، صداقت به مشتریان، مسئولیت پذیری، احکام اسلامی، صداقت برای مسئولیت اجتماعی، امانت داری، و تعیین قیمت مانند برای مشابه. لکیک و همکاران^۱ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان دیدگاه کارکنان از رابطه سرمایه فکری و عملکرد تجاری شرکت‌های ICT انجام داده‌اند. یافته‌ها نشان دهنده رابطه مثبت و معنادار آماری بین مولفه های فردیسرمایه فکری و عملکرد تجاری شرکت های فناوری اطلاعات و ارتباطات است که فرضیه ها را تایید می کند. ثابت شد که سرمایه انسانی قوی ترین تأثیر را بر عملکرد تجاری شرکت های ICT دارد. الخطیب و مارکو^۲ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان آیا سرمایه فکری می تواند مزیت رقابتی را ارتقا دهد؟ قابلیت های نوآوری خدمات و تجزیه و تحلیل داده های بزرگ در یک مدل میانجیگری تعدیل شده انجام داده‌اند. یافته‌ها- نتایج نشان داد که مدل میانجی‌گری پیشنهادی مورد پذیرش قرار گرفت، زیرا روابط بین سازه‌ها از نظر آماری معنی دار بود. نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها از رابطه مثبت بین سرمایه انسانی، سرمایه ساختاری و سرمایه رابطه‌ای و مزیت رقابتی و همچنین اثر میانجی نوآوری خدمات پشتیبانی می‌کند. سرولتوگس و همکاران^۳ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد بانک- های تجاری در مغولستان انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که سرمایه انسانی و سرمایه به کار گرفته شده تاثیر مثبتی بر بازده حقوق صاحبان سهام دارد. همچنین سرمایه ساختاری به کار گرفته شده اثر مثبتی بر بازده کل دارایی‌ها دارد. سرمایه انسانی تأثیر مثبت بر حاشیه سود خالص داشته در حالی که سرمایه به کار گرفته شده تأثیر منفی بر حاشیه سود خالص دارد. یاسین و همکاران^۴ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان رهبری معنوی و سرمایه فکری: نقش میانجی امنیت روانی و اشتراک دانش انجام داده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که رهبری معنوی تأثیر مثبت معناداری بر PS دارد. PS تأثیر مثبتی بر اشتراک دانش (KS) و KS تأثیر مثبتی بر سرمایه فکری دارد. علاوه بر این، PS بین رهبری معنوی و KS واسطه می شود. KS میانجی بین PS و سرمایه انسانی، اجتماعی و سازمانی است. غلامی و گراوند (۲۰۲۱) پژوهشی با عنوان عوامل موثر بر سرمایه معنوی کارکنان سازمان های غیردولتی شهر تهران انجام داده‌اند. یافته‌ها نشان

^۱. Lekić et al

^۲. Alkhatib & Marco

^۳. Saruultugs et al

^۴. Yasin et al

داد که عوامل سازمانی و گروهی بر مقدار محوری تاثیر مثبت و معناداری دارند؛ همچنین یافته‌ها نشان داد فرهنگ جامعه؛ محیط خانواده؛ محیط مذهبی و محیط اجتماعی بر استراتژی فرهنگ محل کار تاثیر مثبت و معناداری دارند. علاوه بر این، تاثیر فرهنگ محیط کار و ارزش-مداری بر پایداری، رضایت شغلی، افزایش علاقه، تعهد سازمانی، آرامش خاطر تاثیر معناداری دارد.

روش پژوهشی

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر نوع توصیفی است که با کمک ابزار پرسشنامه‌های استاندارد و به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه کارکنان نظامی شهرستان سپیدان به تعداد ۶۳۰ نفر بود که با کمک فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر از این اعضا با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. روش گردآوری داده‌ها شامل دو بخش کتابخانه‌ای و میدانی بود که در بخش کتابخانه‌ای از مطالعه کتب، مقاله‌ها، پایان‌نامه و سایت‌های علمی معتبر در جهت گردآوری پیشینه پژوهش و در جهت گردآوری داده‌های میدانی از ابزار پرسشنامه استاندارد استفاده گردید. بدین صورت که در جهت بررسی متغیر سرمایه فکری از پرسشنامه استاندارد سرمایه فکری بر مبنای مدل بونتیس و هولند (۲۰۰۲)؛ و در جهت بررسی هویت معنوی از پرسشنامه چیک و همکاران (۱۹۹۴)؛ در جهت بررسی فرهنگ مهدویت نیز از پرسشنامه اینفورس (۱۳۹۵) استفاده شد. در جهت بررسی روایی پژوهش با توجه به استاندارد بودن پرسشنامه‌ها از روایی صوری با کمک اساتید و صاحب‌نظران و در جهت بررسی پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که پرسشنامه سرمایه فکری ۰/۹۲، هویت معنوی ۰/۸۷ و فرهنگ مهدویت ۰/۹۱ به دست آمد. در جهت تحلیل داده‌ها در بخش توصیفی از جداول، نمودار، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی در جهت بررسی ویژگی‌های اعضای نمونه و در بخش استنباطی از ضریب همبستگی و رگرسیون و نیز مدل معادلات ساختاری با کمک نرم‌افزارهای SPSS و SMART PLS استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور بررسی همبستگی میان متغیرهای پژوهش از آزمون ضریب همبستگی پیرسون

استفاده شده است.

جدول شماره ۱: بررسی همبستگی میان متغیرهای تحقیق

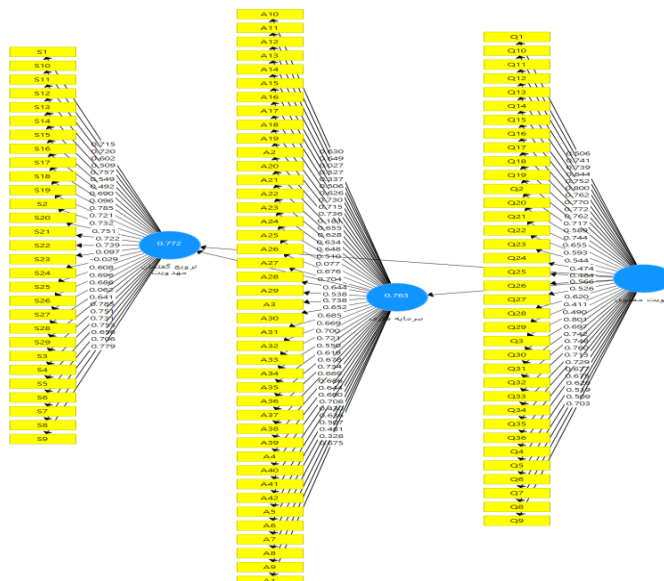
متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
سرمایه انسانی	۱							
سرمایه ساختاری	*.۰/۷۴۶	۱						
سرمایه رابطه‌ای	*.۰/۶۷۷	*.۰/۸۰۸	۱					
سرمایه فکری	*.۰/۸۸۴	*.۰/۹۳۱	*.۰/۹۱۶	۱				
باورهای ماورایی	*.۰/۶۵۱	*.۰/۷۶۵	*.۰/۸۴۴	*.۰/۸۳۰	۱			
باورهای اخلاقی	*.۰/۵۹۵	*.۰/۶۸۱	*.۰/۷۰۷	*.۰/۷۲۷	*.۰/۷۷۶	۱		
هویت معنوی	*.۰/۶۶۴	*.۰/۷۷۲	*.۰/۸۳۲	*.۰/۸۳۳	*.۰/۹۵۷	*.۰/۹۲۵	۱	
ترویج گفتمان مهدویت	*.۰/۵۶۲	*.۰/۷۳۸	*.۰/۷۸۳	*.۰/۷۶۵	*.۰/۷۵۴	*.۰/۷۴۶	*.۰/۷۹۵	۱

** در سطح معناداری ۰/۰۱ معنادار است.

جدول ۱، نتایج بررسی همبستگی بین متغیرهای تحقیق مبین آن است که متغیر سرمایه فکری با ضریب همبستگی ۰/۷۶۵ و متغیر هویت معنوی با ضریب همبستگی ۰/۷۹۵ دارای همبستگی مثبت و معناداری با متغیر ترویج گفتمان مهدویت می‌باشد زیرا میزان

معناداری محاسبه شده کمتر از ضریب خطای ۰/۰۱ می باشد در نتیجه می توان بیان کرد که با افزایش سرمایه فکری و هویت معنوی میزان ترویج گفتمان مهدویت نیز ارتقا می یابد. همچنین نتایج نشان می دهد که متغیر سرمایه فکری با ضریب ۰/۸۳۳ با متغیر هویت معنوی دارای همبستگی مثبت و معناداری در سطح معناداری ۰/۰۱ است مبنی بر اینکه با افزایش سرمایه فکری میزان هویت معنوی در میان کارکنان افزایش می یابد.

نمودار شماره ۱، نتایج بررسی ضرایب بارهای عاملی هر یک از متغیرهای اصلی تحقیق را در مدل نشان می دهد همانطور که مشهود است میزان ضرایب بارهای عاملی اکثریت گویه های حاضر در مدل بالاتر از میزان ۰/۳ شده است اما برخی از گویه های متغیرهای سرمایه فرهنگی و ترویج گفتمان مهدویت کمتر از میزان ۰/۳ بوده است در میان گویه های متغیر سرمایه فکری شامل گویه های شماره ۱۲، ۲، ۲۵، از میان گویه های متغیر ترویج گفتمان مهدویت گویه های شماره ۱۷، ۲۳، ۲۴ و ۲۸ دارای ضرایب بار عاملی کمتر از ۰/۳ بودند در نتیجه این چند گویه ضعیف از مدل حاضر حذف شدند و مابقی گویه ها دارای ضریب بار عاملی بالای ۰/۳ در مدل باقی ماندند. در حالی که گویه های متغیر هویت معنوی تماماً دارای ضریب بار عاملی بالای سه دهم بودند و این گویه ها به خوبی توانایی سنجش مفهوم هویت معنوی را در مدل داشتند و همبستگی درونی مناسبی بین آنان برقرار بود.

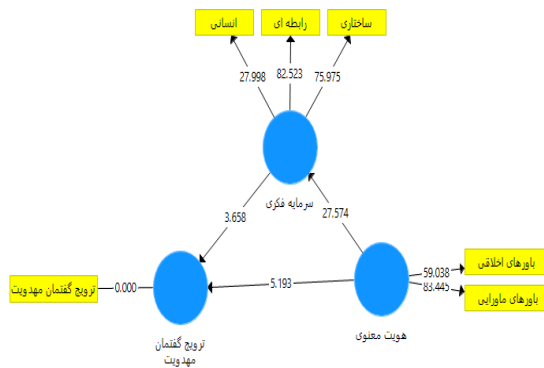

نمودار شماره ۱: بررسی ضرایب بارهای عاملی هریک از متغیرهای اصلی تحقیق

از آنجا که مقدار جذر AVE مربوط به هر سازه (متغیرهای مکنون) در تحقیق حاضر که در خانه های موجود در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته اند، تقریباً از مقدار همبستگی میان شان که در خانه های زیرین و چپ قطر اصلی قرار دارند بیشتر است، از این رو، می توان گفت که در تحقیق حاضر، سازه های مدل تعامل بیش تری با شاخص های خود دارند تا با سازه های دیگر. به عبارت دیگر، روایی واگرایی مدل مناسب است. نتایج در جدول شماره ۲، و میزان برازش مدل ساختاری در نمودار شمار ۲ و ۳، نشان داده شده است.

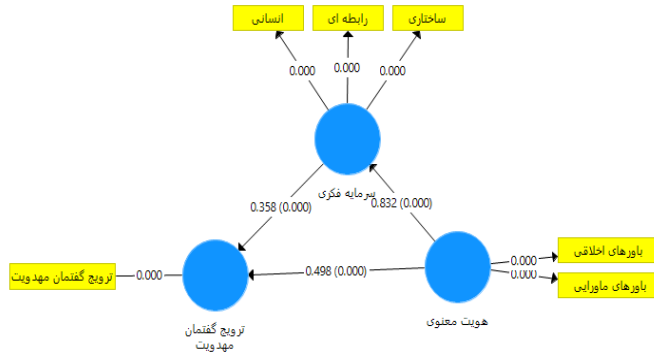
جدول ۲: ماتریس سنجش روایی واگرا با روش فورنل و لارکر

متغیرها	۱	۲	۳
ترویج گفتمان مهدویت	۰/۸۴۷		
سرمایه فکری	۰/۸۵۶	۰/۹۰۸	
هویت معنوی	۰/۸۴۳	۰/۸۷۴	۰/۸۶۳

نمودار شماره ۲، بررسی ضرایب استاندارد t-value رابطه ی هویت معنوی با ترویج گفتمان

مهدویت با میانجی گری سرمایه فکری

نمودار شماره ۳. بررسی ضرایب استاندارد p-value رابطه ی هویت معنوی با ترویج گفتمان مهدویت با میانجی گری سرمایه فکری

فرضیه اول پژوهشی: سرمایه فکری در ارتباط بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی نقش واسطه‌ای دارد. بررسی ضرایب استاندارد مستقیم، غیر مستقیم و کل، در جدول شماره ۴ آورده شده است.

جدول شماره ۴: بررسی ضرایب استاندارد مستقیم، غیر مستقیم و کل

مسیر رابطه	مستقیم	مقدار معناداری (t-value)	غیر مستقیم	مقدار معناداری (t-value)	کل
سرمایه فکری ← ترویج گفتمان مهدویت	۰/۳۵۸	۳/۶۵۸	۰/۳۵۸
هویت معنوی ← ترویج گفتمان مهدویت	۰/۴۹۸	۵/۱۹۳	۰/۲۹۸	۳/۶۶۴	۰/۷۹۶
هویت معنوی ← سرمایه فکری	۰/۸۳۲	۲۷/۵۷۴	۰/۸۳۲

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که متغیر برون‌زاد هویت معنوی بر متغیر درون‌زاد ترویج گفتمان مهدویت با میانجی‌گری سرمایه فکری دارای اثر غیر مستقیم و معناداری دارد. مبنی بر اینکه میزان ضریب استاندارد این رابطه غیر مستقیم

۰/۲۹۸ با میزان تی ۳/۶۶۴ است میزان تی محاسبه شده از ۱/۹۶ بیشتر است در نتیجه می توان بیان کرد که با افزایش میزان هویت معنوی و در پی آن افزایش سرمایه فکری میزان ترویج گفتمان مهدویت در میان کارکنان ارتقا می یابد. فرضیه اصلی تایید می شود.

فرضیه فرعی اول: بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی ارتباط معناداری وجود دارد. ضرایب استاندارد مستقیم مسیر های در مدل همراه با میزان معناداری t-value و p-value در جدول ۳، آمده است.

جدول شماره ۳، بررسی ضریب تاثیر متغیرهای تحقیق

نتیجه بررسی	مقدار معناداری (P-value)	مقدار معناداری (t-value)	ضریب مسیر استاندارد (β)	مسیر رابطه	
				به متغیر	از متغیر
تایید	۰/۰۰۰	۳/۶۵۸	۰/۳۵۸	سرمایه فکری ← ترویج گفتمان مهدویت	
تایید	۰/۰۰۰	۵/۱۹۳	۰/۴۹۸	هویت معنوی ← ترویج گفتمان مهدویت	
تایید	۰/۰۰۰	۲۷/۵۷۴	۰/۸۳۲	هویت معنوی ← سرمایه فکری	

بر طبق نتایج جدول ۳، نشان می دهد که بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. بدین ترتیب که میزان ضریب استاندارد مستقیم این رابطه ۰/۴۹۸ با میزان ضریب تی ۵/۱۹۳ است که از میزان تی ۱/۹۶ بیشتر است در نتیجه می توان بیان کرد که با افزایش هویت معنوی در میان کارکنان میزان ترویج گفتمان مهدویت در آنان تقویت می شود. فرضیه تایید می شود.

فرضیه فرعی دوم: بین هویت معنوی و سرمایه فکری در بین کارکنان نظامی ارتباط معناداری وجود دارد.

ضرایب استاندارد مستقیم مسیر های در مدل همراه با میزان معناداری t-value و p-value در جدول ۳، آمده است.

بر طبق نتایج جدول ۳، نشان می دهد که به متغیر برونزاد هویت معنوی دارای اثر مستقیم و معناداری بر متغیر میانجی سرمایه فکری می باشد. مبنی بر اینکه میزان ضریب استاندارد بتا این رابطه ۰/۸۳۲ با میزان تی ۲۷/۵۷۴ است که از میزان تی ۱/۹۶ بیشتر است در نتیجه می توان بیان کرد که با افزایش میزان هویت معنوی در بین کارکنان میزان سرمایه فکری نیز در آنان ارتقا می یابد.

فرضیه فرعی سوم: بین سرمایه فکری و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی ارتباط معناداری وجود دارد.

ضرایب استاندارد مستقیم مسیر های در مدل همراه با میزان معناداری t -value و p -value در جدول ۳، آمده است.

بر طبق نتایج جدول شماره ۳، نشان می‌دهد که متغیر میانجی سرمایه فکری بر متغیر درون زاد ترویج گفتمان معنویت دارای اثر مستقیم و معناداری می‌باشد میزان ضریب استاندارد بتا این رابطه ۰/۳۵۸ با میزان تی ۳/۶۵۸ می‌باشد مبنی بر اینکه میزان تی محاسبه شده از ۱/۹۶ بیشتر است در نتیجه می‌توان بیان کرد که با افزایش میزان سرمایه فکری در میان کارکنان بر میزان ترویج گفتمان مهدویت نیز افزوده می‌شود فرضیه تایید می‌گردد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج فرضیه اصلی پژوهشی: سرمایه فکری در ارتباط بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی نقش واسطه‌ای دارد، نشان داد که متغیر برون‌زاد هویت معنوی بر متغیر درون‌زاد ترویج گفتمان مهدویت با میانجی‌گری سرمایه فکری دارای اثر غیر مستقیم و معناداری است. در نتیجه می‌توان بیان کرد که با افزایش میزان هویت معنوی و در پی آن افزایش سرمایه فکری میزان ترویج گفتمان مهدویت در میان کارکنان ارتقا می‌یابد. بنابراین فرضیه اصلی تایید می‌شود. بر این اساس می‌توان بیان داشت که در واقع فرهنگ مهدویت مجموعه‌ای از نگرش‌ها، ارزش‌ها و هنجارهایی است که درباره‌ی ظهور منجی موعود از نسل پیامبر(ص) شکل گرفته و ریشه‌های معرفتی آن از کتاب و سنت استخراج می‌شود. از این منظر، فرهنگ مهدویت ریشه در تاریخ بشر دارد. به بیان دیگر، همه‌ی ادیان الهی از همان آغاز، منادی ظهور منجی موعود بوده‌اند. از آن‌جا که نگرش ادیان به تاریخ تحول خطی و سرانجام نیک برای انسان و جهان و تحقق وعده‌ی الهی بوده است، پیامبران آسمانی همواره از فرارسیدن عصری طلایی که تحقق‌بخش وعده‌ی الهی باشد، خبر داده‌اند. اما به طور خاص، در اسلام نیز آموزه‌ی مهدویت و به پیروی از آن، فرهنگ شکل گرفته بر اساس آن نیز قدمتی هم‌پای ظهور اسلام دارد. مؤمنان همواره به فرارسیدن چنین عصری بشارت داده می‌شدند. از این‌رو محور اساسی فرهنگ مهدویت را می‌توان تحقق فرج و ظهور منجی موعود دانست. هرگونه نگرش، هنجار و سنت‌ها و شعائر خاصی که در یک جامعه حول چنین اعتقادی شکل می‌گیرد، می‌تواند در مقوله فرهنگ مهدویت قرار گیرد.

نتایج فرضیه فرعی اول: بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی ارتباط معناداری وجود دارد. نشان داد که بین هویت معنوی و ترویج گفتمان مهدویت رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. در نتیجه می‌توان بیان کرد که با افزایش هویت معنوی در میان کارکنان میزان ترویج گفتمان مهدویت در آنان تقویت می‌شود. بنابراین فرضیه تایید شده است. در واقع هویت معنوی یک حس اتصال بین شخص و قدرت بالاتر، یا یک جامعه معنوی و یا جنبه‌های بسیار ارزشمندی از خود ایجاد می‌کند. ارتباط با افراد دیگر که برای شخص مهم هستند، تاثیر بسیاری بر نحوه عملکرد هویت معنوی در چگونگی ایجاد معنا دارد. هویت معنوی به عنوان یک هویت فردی شناخته می‌شود، زیرا که با گروهی در اشتراک نیست و به ویژگی‌های معنوی خود شخص وابسته است. در واقع معنویت با احساس تعلق به یک گروه وابسته نیست. معنویت و هویت معنوی پایه و اساس جستجوی معنی در زندگی و دنیای فردی است که سعی دارند پیچیدگی آن را کشف نمایند؛ زیرا هویت معنوی برای آنان ارزشی به روز و مهم است که در آن اصول، اخلاقیات و دیدگاه‌هایی که می‌توانند با آن دنیا را ببینند، ترسیم می‌کنند. هویت معنوی زمینه ساز گفتمان مهدویت است که با رشد و ترویج هویت معنوی در یک جامعه به ویژه کارکنان نظامی گفتمان مهدویت نیز رشد و ترویج خواهد کرد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های غلامی و گراوند (۲۰۲۱)، همسو می‌باشد.

نتایج فرضیه فرعی دوم: بین هویت معنوی و سرمایه فکری در بین کارکنان نظامی ارتباط معناداری وجود دارد. نشان داد که متغیر برونزاد هویت معنوی دارای اثر مستقیم و معناداری بر متغیر میانجی سرمایه فکری می‌باشد. می‌توان بیان کرد که با افزایش میزان هویت معنوی در بین کارکنان میزان سرمایه فکری نیز در آنان ارتقا می‌یابد. در تبیین نتیجه حاضر، سرمایه فکری عامل اصلی و اساسی برای رشد هویت ارزشی و معنوی در سازمان محسوب می‌شود و کلیه سازمان‌هایی که مدیریت سرمایه فکری را دنبال می‌نمایند، بر این امر تاکید دارند که سرمایه فکری قابلیت‌های آینده سازمان را تعریف می‌کند. سرمایه فکری را دارایی‌های نامشهود مانند دارایی‌های مبتنی بر اطلاعات که شامل فناوری، اعتماد مشتری، تصویر سازمانی حاصل از علائم تجاری، فرهنگ سازمانی و مهارت‌های مدیریتی می‌باشند، تعریف کرده‌اند. بنابراین سرمایه فکری در سازمان پدیده‌ی مهم و قابل توجهی می‌باشد. مبتنی بر این مباحث می‌توان بیان داشت که در راستای نتایج تحقیق، افزایش در سطح هویت معنوی و یافتن معنای زندگی در بین کارکنان یک سازمان می‌تواند سرمایه فکری که نوعی دارایی نامشهود است را در

سازمان ارتقا داد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش های پراکوسو و همکاران^۱ (۲۰۲۳) و لکیک و همکاران^۲ (۲۰۲۲)، همسو می باشد.

نتایج فرضیه فرعی سوم: بین سرمایه فکری و ترویج گفتمان مهدویت در بین کارکنان نظامی ارتباط معناداری وجود دارد. نشان داد که متغیر میانجی سرمایه فکری بر متغیر درون زاد ترویج گفتمان معنویت دارای اثر مستقیم و معناداری می باشد. می توان بیان کرد که با افزایش میزان سرمایه فکری در میان کارکنان بر میزان ترویج گفتمان مهدویت نیز افزوده می شود. بنابراین فرضیه تایید شده است. ترویج گفتمان مهدویت از جمله عواملی است که از سرمایه فکری و هویت معنوی کارکنان نشأت گرفته و در صورت ارتقای این دو متغیر، این متغیر نیز ارتقا می یابد. در واقع زمانی که کارکنان یک سازمان دارای فرهنگ مهدویت باشند و امام زمان را ناظر بر اعمال و رفتار و گفتار خود ببینند؛ این پدیده به آنها آرامش داده و موجب امیدواری در آنان گشته که به نوبه ی خود این امر سبب بروز رفتارهایی متناسب با فرهنگ مهدویت و در راه رضای خداوند می شود. در واقع افراد در چنین زمانی سعی دارند که کارهای مفیدی انجام دهند. از طرفی هویت معنوی سبب می شود که افکار بخش بزرگی از افکار خود را به مسائل معنوی اختصاص داده و معنویت بخش ضروری از زندگی آنان شود به گونه ای که رشد معنوی خود را در کلیه زمینه ها و به ویژه شغل خود در نظر داشته باشند که این امر سبب ارتقای فعالیت های شغلی آنان در راستای باورهای معنوی می شود که در نهایت این پدیده سبب می گردد سرمایه فکری در سازمان گسترش یافته و در نهایت این امر منجر به توسعه گفتمان مهدویت می شود. این نتایج با پژوهش های: پراکوسو و همکاران (۲۰۲۳)؛ یاسین و همکاران (۲۰۲۲)؛ غلامی و گراوند (۲۰۲۱)؛ در یک راستا می باشد.

نتیجه یافته های پژوهش حاضر نشان داد با افزایش میزان هویت معنوی و در پی آن افزایش سرمایه فکری میزان ترویج گفتمان مهدویت در میان کارکنان ارتقا می یابد. در واقع با افزایش هویت معنوی در میان کارکنان میزان ترویج گفتمان مهدویت در آنان تقویت می شود. همچنین با افزایش میزان هویت معنوی در بین کارکنان میزان سرمایه فکری نیز در آنان ارتقا می یابد. علاوه بر این با افزایش میزان سرمایه فکری در میان کارکنان بر میزان ترویج گفتمان مهدویت نیز افزوده می شود.

۱. Prakoso et al

۲. Lekić et al

پیشنهاد‌های پژوهشی

- مدیران سازمان‌ها به ویژه سازمان‌های نظامی در جهت بهبود سرمایه فکری کارکنان خود برنامه‌هایی را در جهت ارتقای سطح هویت معنوی طراحی نمایند.
- با افزایش و ترویج فرهنگ معنویت از طریق برگزاری دوره‌های تخصصی معناسازی خود، ایجاد فرهنگ صحیح معنویت، در جهت ترویج گفتمان مهدویت و در نتیجه درک صحیح افراد از فرهنگ و جو معنوی سازمان استفاده موثر گردد.
- استفاده از نظرات و پیشنهادات کارکنان در جهت برگزاری دوره‌های متناسب با ترویج معنویت در بین آنان به منظور پیدا کردن راه‌حل، اصلاح و بهبود فرایندهای معنوی در کار می‌تواند اقدام مهمی در جهت افزایش گفتمان مهدویت به تبع آن سرمایه فکری کارکنان تلقی شود.
- ایجاد فرهنگ معنویت در سازمان و جستجوی معنای افراد مبتنی بر افزایش در سطح سرمایه فکری افراد باشد. بدین گونه که اهداف سازمانی و زندگی فردی افراد طوری طراحی شوند که از وسواس‌های فکری به دور بوده و متناسب با منابع انسانی، عملکرد سازمان و روابط آن باشند که بتوانند سرمایه فکری افراد را ارتقا دهند.
- به مدیران و مسئولان سازمان‌های نظامی توصیه می‌شود که به لحاظ معنوی از کارکنان خود حمایت کنند و رابطه فردی و معنوی با آن‌ها بوجود آورند. گوش فرادادن به نیازهای معنوی، خواسته‌ها و تنگناهای کارکنان، توجه کردن و در اوقات سخت و دشوار آن‌ها را مورد حمایت معنوی و عاطفی قرار دادن، از جمله مواردی است که به مسئولان کمک می‌کند تا بتوانند رابطه معنوی مطلوبی که موجب افزایش سرمایه فکری است، در کارکنان خود ارتقا دهند.
- عواملان منابع انسانی و سرمایه فکری در همکاری با مدیریت سازمانی به بازسازی روش‌های کار خود پرداخته تا بتوانند فرهنگ مناسب مهدویت را برای مدیریت و نیروی کار ایجاد نمایند.

قدردانی

- از همکاری و مساعدت فرماندهی ارتش جمهوری اسلامی ایران، ناحیه مقاومت سپاه پاسداران، فرماندهی نیروی انتظامی، فرماندهی پلیس راهنمایی و رانندگی و... شهرستان سپیدان، سپاسگزاریم.

- از همه کارکنان خدوم و زحمتکش نظامی شهرستان که در تکمیل پرسشنامه ها همکاری نمودند، سپاسگزاریم.
- از دانشگاه آزاد اسلامی واحد سپیدان و استان فارس که همکاری لازم جهت اجرا و ارائه خدمات، امکانات، مشاوره اساتید و... داشتند، سپاسگزاریم.

منابع

- احمدی. غ؛ عنایتی. ت و تقوایی. م. (۱۳۹۹). تاثیر سرمایه‌های اجتماعی و فکری بر عملکرد آموزشی مربیان و آموزشگران مرکز تحقیقات و آموزشی کشاورزی مازندان، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت آموزش کشاورزی، شماره ۵۳.
- اینفورس: شبکه بین‌المللی مطالعات ادیان، فرهنگ مهدویت دانش‌آموزان متوسطه قم (۱۳۹۵)، <https://www.infors.ir/other/3666.html>
- دالوند. و؛ سپهوند. ر و نظریوری. ا. (۱۴۰۰). اثر سرمایه فکری روی مزیت رقابتی و عملکرد سازمانی با نقش میانجی نوآوری و فرهنگ یادگیری اعضای هیأت‌علمی دانشگاه لرستان، رشد فناوری، شماره ۶۹، دوره ۱۸.
- سبحانی. ج. (۱۳۹۵). همایش گفتمان مهدویت، تبریز، <http://www.azaruniv.ac.ir/News/1438>
- عباسپور قاضی جهانی، ز، حسین‌زاده، ا. (۱۳۹۸). 'بررسی رابطه رهبری معنوی و سرمایه فکری با اخلاق حرفه‌ای مدیران مدارس منطقه آذرشهر،' مطالعات جامعه‌شناسی، pp. ۱۲(۴۳)، ۱۰۹-۱۲۷. doi: ۱۰,۳۰۴۹۵/jss.۲۰۱۹,۶۶۷۹۶۰.
- غفوری، ا. ثابت، ع. انوری، ع (۱۳۹۹). بررسی ارتباط بین سرمایه فکری با عملکرد مالی بر اساس نقش میانجی اشتراک دانش. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۴ (۱۲): ۱-۱۴.
- کاظمی شیما، رضانی طاهره، باقریان سمانه، بانسی محمدرضا، خسروش زهره (۱۴۰۰). نقش هوش معنوی و سبک های هویت در پیش بینی سرسختی روانشناختی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان. مجله دانشگاه علوم پزشکی جیرفت ۱۴۰۰؛ ۸ (۱): ۵۹۷-۶۰۵
- گرامی. آ؛ حمید. ص و غفوریان. ع. (۱۴۰۱). تاثیر مدیریت دانش بر سرمایه فکری، سرمایه اجتماعی و نوآوری شرکت، فصلنامه چشم‌انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۵، شماره ۶۹، صص ۳۶-۱۷.

- محمدآبادی. م؛ ممدآبادی. ا و کرد فیروجائی. ف. (۱۴۰۱). شناسایی مولفه‌های سرمایه فکری مدرسان دانشگاه فرهنگیان خراسان شمالی: یک پژوهش کیفی، فصلنامه مدیریت دانشگاهی، سال اول، شماره دوم، ۱۶۶-۱۳۷.

- میرزایی، مهدی و عبدی، شیما و نجات، سیدکاظم و خوب آیند، رضا و یاور، شهناز (۱۴۰۰). رابطه بین فرهنگ اقامه نماز و انسجام سازی هویت معنوی دانش آموزان نوجوان در محیط خانه و مدرسه، هشتمین کنفرانس بین المللی پژوهش های دینی و اسلامی، حقوق، علوم تربیتی و روانشناسی، تهران، <https://civilica.com/doc/۱۵۲۴۷۰۸>

- Ikhatib, A & Marco, V. (۲۰۲۲). Can Intellectual Capital Promote the Competitive Advantage? Service Innovation and Big Data Analytics Capabilities in a Moderated Mediation Model, *International Journal of Innovation Management*.

- hen, C. J., Liu, T. C., Chu, M. A., & Hsiao, Y. C. (۲۰۱۴). "Intellectual capital and new product development. *Journal of Engineering and Technology Management*", ۳۳, ۱۵۴-۱۷۳.

- ataś, R., & Walasek, D. (۲۰۱۶). Intellectual capital within the project management. *Procedia Engineering*, ۱۵۳, ۳۸۴-۳۹۱.

- ekić, N.; Carić, M.; Soleša, D.; Vapa Tankosić, J.; Rajaković-Mijailović, J.; Bogetić, S.; Vučićević, M. (۲۰۲۲), Employees' Perceptions on the Relationship of Intellectual Capital and Business Performance of ICT Companies. *Sustainability*, 14, ۲۷۵.
<https://doi.org/۱۰,۳۳۹۰/su۱۴۰۱۰۲۷۵>

- holami, B & Auob Garavand. (۲۰۲۱). Factors Affecting the Spiritual Capital of Employees in Non-Governmental Organizations in Tehran, *International Journal of Advanced Management and Accounting*, Vol. ۱, No. ۱ (۲۰۲۱).

- atthirasinsiri, N., & Wiboonrat, M. (۲۰۱۹). Measuring intellectual capital of science park performance for newly established science parks in Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, ۴۰(۱), ۸۲-۹۰.

- rakoso, A., Triyuwomo, I., Purwanti, L & Roekhudin, R. (۲۰۲۳). How should intellectual capital development? An islamic religious perspective, International Journal of Professional Business Review ۸(۵):e۰۱۸۱۹.

- aruultugs, N., Erdenebat, M. and Tsetsegmaa, T. (۲۰۲۲). The Impact of Intellectual Capital on Performance of Commercial Banks in Mongolia. iBusiness, ۱۴, ۱۷۹-۱۹۰.

- asin, R., Yang, S., Husenova, A., Atif, M. (۲۰۲۲). Spiritual leadership and intellectual capital: mediating role of psychological safety and knowledge sharing, Journal of Intellectual Capital ۲۴(۱).

- hek; S. Chong Aik Lee; Arokiasamy, Lawrence, (۱۹۹۴), “Review of Empirical Research on Intellectual Capital and Financial Performance in the Banking Sector”, Global Business & Management Research, Vol. ۱۱, Issue ۱, PP. ۵۳۸-۵۵۰.

- ontis, M, Houland, E. (۲۰۲۲). Pathology of religious identity formation process in first secondary schools: a case study of Hormozgan province. IJER. ۱(۱), ۱۴-۳۷.

The effectiveness of teaching positive thinking skills on students' academic enthusiasm and psychological well-being (a case study of a military university)

Vahid Ghanbari [✉] | Sajjad Farhang[†]

۱. Corresponding Author, Ph.D. in Educational Psychology, Lecturer, Department of Social Sciences, Faculty of Command and Management, Imam Ali University, Tehran, Iran. Email: Ghanabarivahid1202@gmail.com

۲. PhD in Management - Media Management, Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Command and Management, Imam Ali University, Tehran, Iran.

Email: Farhangsajjad@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Objective: The present research was conducted with the aim of the effectiveness of positive thinking on academic enthusiasm and psychological well-being of students (a case study of a military university).
Article history: Received ۲۰۲۴/۰۷/۰۱	Methodology: This research was practical in terms of purpose and experimental with pre-test-post-test with a control group in terms of method. The statistical population included third-year university students. The statistical sample included ۲۱ people for the experimental group and ۲۱ people for the control group; which were randomly selected and randomly replaced in groups. The data collection tool included questionnaires of ۸۴ psychological well-being questions of Riff and ۱۷ questions of academic enthusiasm of Shafli and colleagues. The data were analyzed using the statistical method of multivariate analysis of covariance.
Received in revised ۲۰۲۴/۰۸/۰۸	Findings: The results showed that positive thinking training had improved psychological well-being and academic subjects at the level of $P < 0.001$, and the results were repeated again in the three-month follow-up.
Accepted ۲۰۲۴/۰۹/۲۴	Originality: In the near future, students of military universities will serve as commanders and heads of military organizations. Considering the need for these employees to have high mental health, it is obvious that the vice-chancellor of education of that university can play a role in improving the psychological well-being and academic enthusiasm of these students through detailed planning to carry out positive thinking training.
Published online ۲۰۲۴/۰۹/۲۱	
Keywords: <i>Population, economic, development,</i>	
Cite this article: Ghanbari, V; Farhang, S. (۲۰۲۴). The effectiveness of teaching positive thinking skills on students' academic enthusiasm and psychological well-being (a case study of a military university), <i>Management of Defense Human Capital</i>	

اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی و بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان (مطالعه موردی یک دانشگاه نظامی)

وحید قنبری^۱ | سجاد فرهنگ^۲

۱. نویسنده مسئول، دکتری روان‌شناسی تربیتی، مدرس گروه علوم اجتماعی، دانشکده فرماندهی و مدیریت، دانشگاه امام علی (ع)، تهران، ایران. رایانامه:

Ghanabarivahid1202@gmail.com

۲. دکتری مدیریت - مدیریت رسانه، استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده فرماندهی و مدیریت، دانشگاه امام علی (ع)، تهران، ایران::

Farhangsajjad@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف اثربخشی مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی و بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان (مطالعه موردی یک دانشگاه نظامی) انجام شد.

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

روش: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ روش، آزمایشی با پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل دانشجویان سال سوم دانشگاه بودند. نمونه آماری شامل ۲۱ نفر برای گروه آزمایشی و ۲۱ نفر برای گروه کنترل بود؛ که به روش تصادفی انتخاب و به صورت تصادفی در گروه‌ها جایگزین شدند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل پرسش‌نامه‌های ۸۴ سؤالی بهزیستی روان‌شناختی ریف و ۱۷ سؤالی اشتیاق تحصیلی شافلی و همکاران بود. داده‌ها با استفاده از روش آماری تحلیل کوواریانس چند متغیره تجزیه و تحلیل شدند.

۱۴۰۳/۰۴/۱۲

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۵/۱۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۶/۰۵

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۶/۳۱

کلیدواژه‌ها:

یافته‌ها: نتایج نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی موجب ارتقاء بهزیستی روان‌شناختی و اشتیاق تحصیلی در سطح $P < 0/01$ شده بود و در پیگیری سه‌ماهه نیز نتایج مجدداً تکرار شد.

مثبت‌اندیشی،

بهزیستی روان‌شناختی،

اشتیاق تحصیلی

نتیجه‌گیری: دانشجویان دانشگاه‌های نظامی در آینده نزدیک به‌عنوان فرماندهان و رؤسای سازمان نظامی انجام‌وظیفه خواهند نمود. با توجه به ضرورت برخورداری این کارکنان از سلامت روان بالا، بدیهی است که معاونت آموزش آن دانشگاه می‌تواند از طریق برنامه‌ریزی دقیق جهت انجام آموزش مثبت‌اندیشی، در بهبود بهزیستی روان‌شناختی و اشتیاق تحصیلی این دانشجویان نقش آفرینی نماید.

استناد: قنبری، وحید؛ فرهنگ، سجاد (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی و بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان (مطالعه موردی یک دانشگاه نظامی). مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۱۴ (۴)، ۴۴-۲۱.

ناشر: دانشگاه افسری امام علی (ع) © نویسندگان. DOI:

مقدمه

امروزه نهادهای آموزشی، با تغییر و تحولات زیادی مواجه هستند که در این میان، مراکز آموزشی به‌ویژه آموزش عالی سعی دارند آموزش خود را مطابق با نیازهای یادگیرندگان در جامعه ارائه دهند. ایجاد انگیزه در یادگیرندگان به‌طوری‌که بتوانند در تحصیلات خود موفق باشند؛ یکی از چالش‌های مهم در زمینه ارتقای کیفیت آموزش است (Pong, ۲۰۲۱). آموزش و پرورش و آموزش عالی از رکن‌های مهم پیشرفت کشورها هستند؛ زیرا که تعلیم و تربیت نیروی انسانی خالق، خردمند، مسئولیت‌پذیری و آموزش‌دیده که سکان‌دار ترقی و توسعه جوامع هستند در این دستگاه‌ها پی‌ریزی و هدایت می‌گردد. از سوی دیگر امروزه نهادهای آموزشی، با تغییر و تحولات زیادی مواجه هستند که در این میان، دانشگاه‌ها سعی دارند آموزش خود را مطابق با نیازهای دانشجویان و جامعه‌ی هدف ارائه دهند. ایجاد انگیزه در دانشجویان به‌طوری‌که بتوانند در تحصیلات موفق باشند یکی از چالش‌های مهم در زمینه ارتقای کیفیت آموزش است (Pong, ۲۰۲۱).

از سرمایه‌های اصلی هر جامعه‌ای دانشجویان آن کشور می‌باشند که سلامت اجتماعی و روانی آن‌ها نقش پررنگی در سلامت جامعه دارد و دانشجویانی که سلامت روان مطلوبی را تجربه نمی‌کنند، توانایی ایفای نقش‌های فردی از قبیل خانوادگی و اجتماعی را ندارند و در این صورت نمی‌توانند خود را با هنجارهای جامعه تطبیق دهند (چالشگر و همکاران، ۱۳۹۹). زندگی دانشجویی در دانشگاه‌های نظامی با دانشگاه‌های غیرنظامی تفاوت‌های اساسی دارد. زندگی در خوابگاه‌های نظامی شرایط خاص خود را دارد و به‌خصوص در روزهای اولیه چندان آسان نیست. دانشجویان جدید، وارد اتاق‌ها یا آسایشگاه‌هایی می‌شوند که قرار است دست‌کم سه یا چهار سال آینده زندگی‌اش را در آن بگذرانند. شواهد تجربی و آمارهای موجود در مورد محیط‌های نظامی نیز از وجود برخی مشکلات رفتاری در این محیط‌ها حکایت دارد که ناشی از ویژگی‌های خاص این محیط‌ها است. بسیاری از دانشجویان نظامی که برای زندگی دانشجویی از شهر محل زندگی‌شان خارج می‌شوند، تا قبل از آن تجربه تنها بودن را ندارند. آنان کارهای زیادی باید انجام دهند که تا قبل از آن به عهده‌شان نبوده؛ از جمله مدیریت کردن برنامه‌های زندگی، تنظیم ساعت خواب و بیداری، یادگیری آموزش‌های نظامی و ... دانشجویان مراکز نظامی از شهرهای مختلف و خانواده‌های مختلف کنار هم قرار می‌گیرند و فرهنگ خودشان را به همراه می‌آورند. سازگاری با این شرایط کار ساده‌ای نیست. ممکن است عضوی از یک

خانواده کم جمعیت در کنار عضوی از یک خانواده پر جمعیت با عادت‌ها و رفتارهای مختلف فردی باید برای مدت طولانی کنار هم زندگی کنند و این اختلاف‌ها گاه مشکلاتی جدی در روابطشان به وجود می‌آورد و تحمل زندگی در خوابگاه را دشوار می‌سازد. تمام این موارد در روح و روان دانشجویان تأثیر دارد. شواهد تجربی و آمارهای موجود در مورد محیط‌های نظامی نیز از وجود برخی مشکلات رفتاری در این محیط‌ها حکایت دارد که ناشی از ویژگی‌های خاص این محیط‌ها است. فشار این شرایط جدید و مسئولیت‌های جدید ممکن است عوارض ناخواسته‌ای در دانشجویان مراکز نظامی داشته باشد که از آن جمله می‌توان به ناسازگاری، افت تحصیلی، افت بهزیستی روان‌شناختی اشاره داشت. نتایج مطالعات نیز حاکی از آن است که مشاغل سخت و پراسترس از جمله مشاغل نظامی، انتظامی، اورژانس و آتش‌نشانی با مسائل زیادی از جمله مشکلات بهزیستی روان‌شناختی، ناسازگاری مواجه هستند. بسیاری از این موارد داخل محیط کاری وجود دارد که فرد بخش زیادی از وقت خود را در آن می‌گذراند. افرادی که بهزیستی روان‌شناختی بالایی دارند، با شرایط استرس‌آور و آسیب‌های روحی و محیطی راحت‌تر کنار می‌آیند؛ بنابراین به نظر می‌رسد از طریق بهبود بهزیستی روان‌شناختی می‌توان کارایی نظامیان را بهبود داد (بیلج و بیلج، ۲۰۲۰). یکی از مداخلات کارآمد به‌کاررفته در حوزه روان‌شناسی برای بهبود بهزیستی روان‌شناختی برنامه‌ی مثبت‌اندیشی است. در این آموزش افراد تشویق می‌شوند که تجربه‌های خوب و مثبت، نقاط قوت زندگی خود و دیگران و نیز توانایی‌های بالقوه خود را شناسایی کرده و نقش آن‌ها را در افزایش احترام به خود، عزت‌نفس بسنجند و در عین حال توانایی شناخت جنبه‌های مثبت دیگران را نیز کسب کنند (Csikszentmihalyi & Seligman, ۲۰۱۴).

روانشناسی مثبت نگر اساساً به مطالعه توانمندی‌های انسان می‌پردازد، به شناسایی عوامل افزایش‌دهنده سلامت روان توجه دارد. برخی از توانمندی‌های انسان که به منش و سرشت او مربوط می‌شود جنبه روانی داشته و به افراد کمک می‌کند تا حوادث تهدیدکننده را بزرگ و غالب تصور نکنند و واکنش‌های خود را نسبت به این‌گونه حوادث کنترل نمایند (Goldsmith & Seligman, ۲۰۱۸).

اشتیاق تحصیلی نیز یکی از مسائل مهم در تربیت و آموزش است. نظام‌های آموزشی همواره در جستجوی عواملی هستند که بر پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان اثر می‌گذارند و پیشرفت تحصیلی نسل جدید را تضمین می‌کنند. شناخت عوامل مؤثر بر پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانشجویان، رویکردی مناسب در جهت برنامه‌ریزی برنامه‌های آموزشی به وجود می‌آورد تا به‌وسیله آن بتوان هم برای توسعه آموزشی موردنظر و هم برای دانشجویان

بهترین نتایج ممکن را رقم زد (قدمپور و همکاران، ۲۰۱۶). این عوامل بسیار متعدد و متنوع هستند اما یکی از موارد مهم که برای یادگیری فراگیران ضروری است، اشتیاق تحصیلی است (Casuso-Holgado & at al, ۲۰۱۳) که عامل مهم در تعیین رشد شخصی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان در دانشگاه‌هاست (Horstmanshof & Zimitat, ۲۰۰۷). اشتیاق تحصیلی، به میزان انرژی که یک یادگیرنده برای انجام کارهای تحصیلی خود، صرف می‌کند و نیز به میزان اثربخشی و کارایی حاصل شده، اطلاق می‌شود (Maslach, ۲۰۰۱). اشتیاق تحصیلی سازه‌ای چندبعدی است که دارای ابعاد شناختی، انگیزشی و رفتاری است (Archambault, ۲۰۰۹). اشتیاق رفتاری به فعالیت‌های یادگیری، دقت و توجه، برخورد‌های مثبت و حضور در محل تحصیل اشاره دارد. اشتیاق عاطفی مرتبط با نگرش‌های اثربخش در جهت تشخیص احساس تعلق به محل تحصیل است و اشتیاق شناختی به انعطاف‌پذیری در حل مسئله، ترجیح برای کار سخت، مقابله مثبت در برابر شکست (Burrows, ۲۰۱۰) و رویکرد خودتنظیمی یادگیری و استفاده از راهبردهای فراشناختی دلالت دارد. دانشجویانی که اشتیاق تحصیلی بیشتری داشته باشند، توجه و تمرکز بیشتری بر مسائل و موضوعات مورد هدف یادگیری دارند، از انجام رفتارهای ناسازگارانه و نامطلوب اجتناب می‌کنند و در آزمون‌ها عملکرد بهتری دارند (Maslach, ۲۰۰۱). اشتیاق تحصیلی از عوامل ثمربخش و موفقیت‌آمیز در زندگی تحصیلی یادگیرندگان است؛ از این رو آشنایی با عوامل ارتقاءدهنده آن برای دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت اعم از خانواده‌ها و نهادهای آموزشی حائز اهمیت است. نتایج پژوهشی مختلف نشان داده دانشجویانی که از لحاظ شناختی و عاطفی در یادگیری اشتیاق بیشتری دارند، نسبت به دانشجوینی که از اشتیاق عاطفی و شناختی کمتری برخوردارند، رغبت بیشتری برای صرف وقت و تلاش کافی در تکالیف و مطالعات از خود نشان داده و کارآمدی بیشتری در حل مسائل و مشکلات دارند (صفری و همکاران، ۲۰۱۶). با توجه به پژوهش‌های انجام شده، به نظر می‌رسد یکی از متغیرهایی که می‌تواند با اشتیاق تحصیلی در ارتباط باشد، مثبت‌اندیشی است و با می‌توان با تقویت بنیه مثبت‌اندیشی منجر به افزایش بهزیستی روان‌شناختی شد.

با توجه به تأکیدات اشاره‌شده در خصوص گستردگی، تنوع و پیچیدگی مأموریت‌های نیروهای نظامی از یک طرف و نقش منابع انسانی در تحقق اثربخش اهداف سازمان از طرف دیگر، ضرورت برخورداری دانشجویان این دانشگاه که در آینده نزدیک به‌عنوان فرمانده و رئیس انجام‌وظیفه خواهند نمود، از بهزیستی روان‌شناختی بسیار مهم بوده و انجام مداخلات درمانی و آموزشی مؤثر جهت بهبود این متغیرها در دانشجویان این دانشگاه حائز اهمیت بود؛ از سوی

دیگر نیز تقویت بنیه علمی دانشجویان برای تربیت افسرانی باسواد نیز از اهداف اصلی دانشگاه‌های نظامی است. لذا اجرای پژوهش حاضر ضمن مشخص ساختن نیازمندی‌های روان‌شناختی و فراهم نمودن زمینه‌های مناسب برای رشد آن، می‌تواند در کاهش آسیب‌ها و بهبود کارآمدی و عملکرد سازمانی و بهبود سطح علمی دانشجویان مؤثر بوده و حامی سلسله‌مراتب فرماندهی ارتش به‌ویژه مسئولان آموزشی باشد. با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده پژوهش حاضر با دو هدف: ۱- تعیین اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان؛ ۲- تعیین اثربخشی آموزش مهارت مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی دانشجویان انجام گرفت.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بهزیستی روان‌شناختی - بهزیستی روان‌شناختی از مؤلفه‌های سلامتی به معنای تلاش شخص جهت تحقق استعدادها و توانایی‌های بالقوه است (باقری و همکاران، ۱۴۰۱). بهزیستی روان‌شناختی شامل احساس خوب درباره خود و زندگی است که دارای مؤلفه‌های پذیرش خود، خودمختاری، تسلط بر محیط، زندگی هدفمند، روابط مثبت با دیگران و رشد فردی است (Ryff, ۱۹۸۹). پذیرش خود تلاش برای به دست آوردن احساس خوب نسبت به خود، حتی زمانی که از محدودیت‌های خود آگاه هستند. تعامل مثبت با دیگران شامل برقراری روابط خوب و باکیفیت با دیگران است. منظور از هدفمندی در زندگی اعتقاد به هدفمند بودن و معنی‌دار بودن زندگی است. خودمختاری حس نیرومندی از فردیت و آزادی شخصی را ایجاد و توسعه می‌دهد. تسلط بر محیط یعنی توانایی و ظرفیت شخص برای مدیریت مؤثر در زندگی بوده و رشد فردی نیز شامل احساس رشد مداوم و توسعه‌ی وجودی به‌عنوان یک شخص مستقل است. روش‌های مختلفی برای بررسی بهزیستی روان‌شناختی وجود دارد، از جمله جستجو در شخصیت و تفاوت‌های فردی که هر دو می‌توانند بهزیستی روان‌شناختی را ارتقا ببخشند (DiFabio & SakloFske, ۲۰۱۸). مطالعات مختلف از جمله احمدی شورک تکانلو و اصغری ابراهیم‌آباد (۲۰۱۹) نشان داده‌اند نظامیانی که بهزیستی روان‌شناختی بالایی دارند، از لحاظ امیدواری و کارایی نیز در سطح خوبی قرار داشته و نیازهای سازمانی را به نحو بهتر و شایسته‌تری انجام می‌دهند. پژوهش وایر و همکاران (۲۰۱۷) نیز نشان داده است در مکان‌های شبانه‌روزی نظامی افرادی که بهزیستی روان‌شناختی و سلامت روان بالاتری دارند در مشارکت در امور و انجام

وظایف، وضعیت بهتری دارند. افرادی که بهزیستی روان‌شناختی بالایی دارند، شادی، رضایتمندی، لذت، وضعیت روانی مطبوعی دارند و رضایت زیادی از زندگی خود نشان می‌دهند. کیارستمی و همکاران (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر سرسختی روانی و بهزیستی اجتماعی نوجوانان بی‌سرپرست انجام دادند. روش پژوهش شبه آزمایشی با پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش را کلیه نوجوانان ۱۳ تا ۱۸ ساله بی‌سرپرست تحت پوشش بهزیستی شهرستان کرج در شش‌ماهه دوم سال ۱۳۹۹ تشکیل می‌دادند. روش نمونه‌گیری از نوع در دسترس بود؛ به طوری که ۳۰ نفر انتخاب و به‌طور تصادفی در دو گروه کنترل و آزمایش (هر گروه ۱۵ نفر) جایگزین شدند. گروه آزمایش بسته مداخله مثبت‌اندیشی رشید (۲۰۱۳) را در ۱۴ جلسه به مدت هفت هفته (هر هفته دو جلسه ۶۰ دقیقه‌ای) دریافت نمودند. گروه کنترل در این مدت هیچ مداخله‌ای دریافت نمودند. داده‌های تحقیق با استفاده پرسشنامه سرسختی روانی و پرسشنامه بهزیستی اجتماعی کییز (KSWBQ) جمع‌آوری شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز از تحلیل کوواریانس چند متغیره استفاده شد. نتایج پژوهشی نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی بر سرسختی روانی و بهزیستی اجتماعی تأثیر مثبت معنادار داشته و منجر به ارتقاء سرسختی روانی و بهزیستی اجتماعی شده بود.

صفری و اکبری (۲۰۱۸) پژوهشی تحت عنوان تأثیر آموزش مثبت‌اندیشی بر بهزیستی روان‌شناختی و کیفیت زندگی در سالمندان انجام دادند. این مطالعه از نوع نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با استفاده از یک گروه کنترل و پیگیری یک‌ماهه انجام گردید. جامعه آماری شامل ۸۰ سالمند ساکن مراکز پرستاری شهرستان لاهیجان در سال ۲۰۱۸ بود. در این مطالعه ۳۰ نفر به‌طور تصادفی انتخاب شدند و به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم گردیدند (هر گروه شامل ۱۵ نفر بود). هر دو گروه پرسش‌نامه بهزیستی روان‌شناختی ریف و پرسش‌نامه کیفیت زندگی (QOL) را تکمیل نمودند. گروه آزمایش نیز تحت آموزش تفکر مثبت قرار گرفتند. نتیجه نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی منجر به ارتقاء نمرات بهزیستی روان‌شناختی می‌گردد. این همچنین در کیفیت زندگی گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل تأثیر مثبت داشت، زیرا نمره کیفیت زندگی گروه آزمایشی را افزایش داد، درحالی‌که نمره گروه کنترل تغییری نکرد.

غضبان‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان «تأثیر آموزش گروهی مثبت‌اندیشی بر بهزیستی روان‌شناختی، فراهیجان مثبت و کیفیت رابطه زوجین در پرستاران» انجام دادند.

مطالعه حاضر نیمه-آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه پژوهش پرستاران زن بیمارستان‌های شهید مفتح و پانزده خرداد شهر ورامین در فصل بهار سال ۱۳۹۸ بودند. یافته‌ها نشان داد که آموزش گروهی مثبت‌اندیشی باعث افزایش معنی‌دار بهزیستی روان‌شناختی، فرا هیجان مثبت و کیفیت رابطه زوجین در پرستاران شده بود.

غیائی و همکاران (۱۳۹۵) پژوهشی تحت عنوان اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر تنظیم هیجانی و بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه بیرجند در سال ۹۴-۹۳ انجام دادند. این پژوهش از نوع آزمایشی و طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود. از بین دانشجویان دانشگاه بیرجند که در سال ۹۳-۹۴ در حال تحصیل بودند، تعداد ۲۳۸ نفر به‌صورت تصادفی ساده انتخاب شده و پیش‌آزمون اجرا گردید. سپس از میان ۶۰ نفر که در متغیر تنظیم هیجانی و بهزیستی روان‌شناختی یک انحراف معیار پایین‌تر از میانگین جامعه بودند به‌صورت تصادفی ساده تعداد ۲۸ نفر در دو گروه آزمایش و کنترل (هر گروه ۱۴ نفر) جایگزاری شدند. برای گروه آزمایش ۷ جلسه‌ی ۲ ساعته برنامه آموزش مثبت‌اندیشی اجرا گردیده و سپس پس‌آزمون به عمل آمد. تحلیل آماری به روش t مستقل و تحلیل کوواریانس انجام گردید. نتایج نشان داد که آموزش مثبت‌اندیشی بر متغیرهای اصلی تنظیم هیجانی و بهزیستی روان‌شناختی و زیر مؤلفه‌های ارزیابی مجدد شناختی، رشد شخصی، ارتباط مثبت با دیگران و پذیرش خود تأثیر معنادار داشت. ولی آموزش مثبت‌اندیشی بر زیر مؤلفه‌های سرکوبی، استقلال، تسلط بر محیط و هدفمندی در زندگی اثربخش نبود؛ بنابراین نتایج تأییدکننده‌ی اثر آموزش مثبت‌اندیشی بر تنظیم هیجانی و بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان و نقش مثبت‌اندیشی در ارتقای روابط بین فردی و سلامت روان‌شناختی و توانایی‌های ابراز وجود بود.

کویدیمیر و همکاران (۲۰۲۰) پژوهشی تحت عنوان فرا تحلیل اثربخشی مداخلات روان‌شناسی مثبت‌گرای تصادفی کنترل‌شده بر بهزیستی ذهنی و روان‌شناختی انجام دادند. هدف این پژوهش گسترش تحقیقات قبلی با پیروی از رویکردی جامع‌تر در انتخاب مطالعات، با استفاده از میانجی‌های جدید و تمرکز بر جمعیت غیر بالینی بزرگ‌سالان و نیز افزایش بهزیستی روان‌شناختی و همچنین مقایسه اثرات مداخلات هدفمند روان‌شناختی ذهنی و روان‌شناختی یا ترکیبی از این دو بود. نتایج نشان داد که مداخلات روان‌شناختی مثبت‌گرا باعث افزایش بهزیستی روان‌شناختی می‌شوند؛ و همچنین مداخلات طولانی‌تر اثرات فوری قوی‌تری نسبت به مداخلات کوتاه‌تر نشان دادند و نیز مداخلات مبتنی بر روش‌های سنتی نسبت به مداخلاتی که از روش‌های فناوری بهره می‌برند، مؤثرتر بودند.

چخسی و همکاران (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان تأثیر مداخلات روان‌شناسی مثبت‌گرا بر بهزیستی روان‌شناختی و پریشانی روان‌شناختی در نمونه‌های بالینی مبتلابه اختلالات روان‌پزشکی یا جسمی: یک مرور نظام‌مند و تحلیل متاآنالیز، انجام دادند. نتایج حاکی از آن بود که مداخلات روان‌شناسی مثبت‌گرا بر بهزیستی روان‌شناختی و در رابطه با مؤلفه‌های پریشانی روان‌شناختی (اضطراب، افسردگی و استرس) مداخلات بر روی افسردگی تأثیر مثبت و معنی‌دار داشت. بهبودهای چشمگیری در میزان اضطراب مشاهده گردید. اندازه اثرات استرس معنادار نبود. اثرات پیگیری (۸-۱۲ هفته)، دارای اندازه اثرهای مشابه بود. این یافته‌ها نشان داد که مداخلات روان‌شناسی مثبت‌گرا (که در آن‌ها تمرکز بر ایجاد احساسات، شناخت‌ها یا رفتارهای مثبت است) نه تنها قادر به بهبود بخشیدن بهزیستی روان‌شناختی هستند، بلکه می‌توانند منجر به کاهش ناراحتی در جمعیت‌های مبتلابه اختلالات بالینی نیز گردند.

اشتیاق تحصیلی: اشتیاق تحصیلی از عوامل مثبت در سرزندگی و موفقیت تحصیلی یادگیرندگان به شمار می‌رود (۲۰۱۳, Casuso-Holgado & at al). اشتیاق تحصیلی سازه‌ای است که عملکرد تحصیلی را به‌طور مثبت پیش‌بینی می‌کند (Upadyaya, K & Salmela-Aro, ۲۰۱۳, K) و به حالت عاطفی مثبت یادگیرندگان نسبت به تحصیل اشاره دارد و پیش‌بینی کننده سرزندگی تحصیلی بوده و با پیشرفت و توسعه یادگیری جوانان در ارتباط است (۲۰۱۰, Martin & at al). همچنین مطالعه آپادیا و سالملا - آرو (۲۰۱۳)، در پژوهش خود دریافتند که افزایش اشتیاق به محیط آموزشی موفقیت تحصیلی بالاتر، بهزیستی و فرصت‌های شغلی بهتر را برای یادگیرندگان پیش‌بینی می‌کند. از سوی دیگر، مطالعات ونگ و همکاران (۲۰۱۵) نشان دادند که هیجان‌ات مثبت با اشتیاق شناختی، عاطفی و رفتاری یادگیرنده رابطه مثبت دارد و نیز هیجان‌ات مثبت با فرسودگی تحصیلی، خستگی تحصیلی و بی‌علاقگی تحصیلی رابطه منفی دارند (Barzigar & Ghaderi).

احمدی و همکاران (۱۴۰۲) پژوهشی با عنوان اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی و بهبود مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ابتدایی انجام دادند. پژوهش حاضر، شبه تجربی از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری تمامی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهر (بهارستان) در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بودند که ۳۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند و در دو گروه آزمایش و گواه (هر گروه شامل ۱۵ دانش‌آموز) قرار گرفتند. دانش‌آموزان گروه آزمایش به مدت ۱۴ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای تحت آموزش مثبت‌اندیشی قرار گرفتند، اما گروه گواه هیچ‌گونه آموزشی دریافت نکردند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره در

سطح معناداری ۰/۰۵ انجام شد. نتایج نشان داد که بین میانگین نمرات مهارت‌های اجتماعی و اشتیاق تحصیلی در مرحله پس از آزمون گروه آزمایش و گواه تفاوت معنادار وجود داشت. بر اساس نتایج این پژوهش، آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا خود را بهتر بشناسند و درباره خویشتن و جهان کنجکاوی کنند و تشویق می‌شوند تا تجربه‌های مثبت و خوب را باز شناسند و در نتیجه مهارت‌های سازشی و انگیزه تحصیلی آن‌ها بهبود یابد.

مشهدی و همکاران (۱۴۰۱) پژوهشی با عنوان اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر درگیری تحصیلی و نشاط اجتماعی دانش‌آموزان افسرده انجام دادند. پژوهش حاضر از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان پسر متوسطه دوم شهر زاهدان در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ بودند که از بین آن‌ها ۳۰ نفر واجد شرایط به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شد. این افراد به صورت تصادفی در دو گروه ۱۵ نفره (آزمایش و گواه) قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش نشان داد مهارت‌های مثبت‌اندیشی به‌طور مؤثری باعث بهبود درگیری تحصیلی و نشاط اجتماعی دانش‌آموزان افسرده شده است. نتایج این پژوهش ضرورت کاربرد آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی را در بهبود ویژگی‌های روان‌شناختی اجتماعی- تحصیلی دانش‌آموزان افسرده خاطر نشان ساخت.

صادقی و همکاران (۱۳۹۸) پژوهشی با عنوان اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌نگری مبتنی بر بسته کوئیلیام بر خوش‌بینی تحصیلی و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر انجام دادند. روش پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون- پس‌آزمون با گروه گواه بود. نمونه پژوهش شامل ۶۰ دانش‌آموز دختر گروه آزمایش (۳۰ نفر) و گروه گواه (۳۰ نفر) که در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۶ مشغول به تحصیل بودند که با روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و به دو گروه آزمایش و گواه گمارده شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه خوش‌بینی تحصیلی و پرسشنامه اشتیاق تحصیلی بودند. نتایج تحلیل‌های کوواریانس چندمتغیری نشان داد آموزش مهارت‌های مثبت‌نگری باعث افزایش معنادار خوش‌بینی تحصیلی و اشتیاق تحصیلی در دانش‌آموزان می‌شود. بر این اساس به معلمان پیشنهاد می‌شود با ایجاد باورهای مثبت‌نگری در دانش‌آموزان و گسترش محیط آموزشی مثبت‌گرا، فعال و شاداب شرایط را برای رشد خوش‌بینی تحصیلی و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان فراهم کنند.

بابایی آبراک و علیزاده (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر سرزندگی تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و جهت‌گیری هدف- پیشرفت در

دانش‌آموزان دختر با نشانگان افسردگی انجام دادند. پژوهش حاضر از نوع نیمه تجربی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دارای نشانگان افسردگی مقطع متوسطه دوم شهر ایزد در سال ۱۳۹۶ بودند. که از میان آنان ۲۲ نفر به روش نمونه‌گیری دردسترس انتخاب شدند و با روش تصادفی ساده به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند. گروه آزمایش، آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی را طی ۸ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای دریافت کردند. داده‌ها با نرم افزار SPSS نسخه ۲۳ تحلیل شد.

مقایسه میانگین نمرات پس‌آزمون در گروه‌های آزمایش و کنترل حاکی از تفاوت معنادار در گروه آزمایش و کنترل بود. بنابراین مداخله آموزش مهارت مثبت‌اندیشی در دانش‌آموزان دختر با نشانگان افسردگی، سبب بهبود کارکردهای تحصیلی آن‌ها شده بود.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از لحاظ ماهیت آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. طرح پژوهشی در جدول (۱) آمده است.

جدول (۱): طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل

گروه‌ها	پیش‌آزمون	مداخله	پس‌آزمون
آزمایش	T _۱	X	T _۲
کنترل	T _۱	---	T _۲

X مداخله آموزشی مثبت‌اندیشی، T_۱ پیش‌آزمون، T_۲ پس‌آزمون

جامعه آماری این پژوهش، دانشجویان سال سوم دانشگاه بودند که در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ مشغول تحصیل در آن دانشگاه بودند. حجم نمونه با استفاده از نرم‌افزار G power با خطای ۰/۰۵ و توان ۰/۸ برای هر گروه ۲۰ نفر برآورد شد که البته برای کنترل اثر افت نمونه برای هر گروه ۲۱ دانشجوی در نظر گرفته شد؛ به طوری که ابتدا از کلیه جامعه آماری پیش‌آزمون به عمل آمد که شامل پرسش‌نامه‌های بهزیستی روان‌شناختی ریف و مقیاس اشتیاق تحصیلی شافلی و همکاران بود. سپس دانشجویانی که نمرات آنان نزدیک به میانگین بود، انتخاب شدند. این افراد ابتدا در مورد محرمانه بودن اطلاعات شرکت‌کنندگان و نیز اختیار کامل داشتن برای شرکت در این پژوهش، به طور کامل توجیه شدند و بعد از آن گروه‌های نمونه به صورت تصادفی از بین آنان انتخاب شده و به صورت تصادفی در گروه‌های آزمایش و کنترل جایگزین شدند. جلسات آموزشی مثبت‌اندیشی (۸ جلسه) به صورت هفتگی (دو جلسه در هفته)

به گروه آزمایشی داده شد درحالی که گروه کنترل هیچ‌گونه آموزشی داده نشد. بعد از اتمام آموزش‌ها از هر دو گروه پس‌آزمون گرفته شد.

مقیاس اشتیاق تحصیلی (AES): این مقیاس توسط شافلی و همکاران (۲۰۰۱) ساخته شد که شامل ۱۷ گویه است و سه خرده مقیاس: نیرومندی (گویه‌های ۱ تا ۶)، وقف کردن خود (گویه‌های ۷ تا ۱۱)، جذب (گویه‌های ۱۲ تا ۱۷) را در برمی‌گیرد. گویه‌های این مقیاس از هرگز (۱) تا همیشه (۵) درجه‌بندی می‌شود. شافلی و همکاران (۲۰۰۱) پایایی کلی مقیاس اشتیاق تحصیلی را با استفاده از روش آلفای کرونباخ $0/73$ دست آوردند. آنان همسانی درونی ابعاد مقیاس را برای خرده‌مقیاس‌های جذب $0/73$ ، نیرومندی $0/78$ ، وقف خود $0/91$ گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر برای بررسی پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید و ضرایب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس، نیرومندی، وقف و جذب به ترتیب برابر با $0/83$ ، $0/70$ و $0/69$ به $0/68$ دست آمد.

پرسش‌نامه بهزیستی روان‌شناختی ریف: این پرسش‌نامه در سال ۱۹۸۹ به همت ریف در مرکز علوم پزشکی دانشگاه ویسکانسین ساخته شده و در سال ۲۰۰۲ مورد تجدیدنظر قرار گرفته است. فرم اصلی این پرسش‌نامه ۱۲۰ سؤالی است؛ اما در بررسی‌های بعدی فرم‌های کوتاه‌تر ۸۴، ۵۴ و ۱۸ سؤالی نیز ارائه شده است. این سیاهه دارای شش خرده-مقیاس است که عبارت‌اند از: پذیرش خود، خودمختاری، تسلط بر محیط، روابط مثبت با دیگران، زندگی هدفمند و رشد فردی. در این تحقیق فرم ۸۴ سؤالی استفاده شد که در آن هر خرده-مقیاس دارای ۱۴ سؤال است. هر پرسش دارای نمره‌های ۱ تا ۶ است که از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم است. در نمره‌گذاری مستقیم نمره ۱ برای انتخاب درجه کاملاً مخالفم و نمره ۶ برای انتخاب درجه کاملاً موافقم (در نمره‌گذاری معکوس بالعکس) اختصاص داده می‌شود. ضریب اعتبار پرسش‌نامه به روش باز-آزمایی برابر $0/82$ و مؤلفه‌های پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران، خودمختاری، تسلط بر محیط، زندگی هدفمند و رشد فردی به ترتیب $0/71$ ، $0/77$ ، $0/78$ ، $0/70$ ، $0/78$ به دست آمده است که از لحاظ آماری معنادار است. آلفای به دست آمده برای مؤلفه‌های این آزمون بین $0/87$ تا $0/93$ گزارش شده است؛ بنابراین برای اهداف پژوهشی، ابزار مناسبی است.

R	موضوع	شرح مختصر
۱	ایجاد ارتباط اولیه	ایجاد ارتباط اولیه، معارفه، بیان قوانین گروهی، بیان اهداف، بحث کلی در مورد خوشبینی و مثبت‌اندیشی به منظور ایجاد آمادگی ذهنی برای تقویت تفکر سالم و مثبت در شرکت کنندگان.
۲	بررسی عوامل مؤثر بر زندگی	بررسی عوامل مؤثر بر زندگی (عوامل جسمانی، معنوی، اجتماعی، روانی) احترام و حرمت به خود و انجام بحث گروهی.
۳	بازسازی شناختی	بازسازی شناختی یا جایگزین کردن افکار منطقی به جای افکار غیرمنطقی، انجام بحث گروهی، ارائه فعالیت‌های تکمیلی.
۴	آموزش مثبت‌اندیشی	آموزش دادن مثبت‌اندیشی و کشف ویژگی‌های مثبت، انجام بحث گروهی و ارائه فعالیت‌های تکمیلی.
۵	افزایش افکار و خودگویی‌های مثبت	تمرکز کردن بر نقاط قوت خود و نیز توجه به ویژگی‌های مثبت دیگران و بیان حداقل ۵ تجربه مثبت خود و صحبت کردن درباره آن‌ها در گروه.
۶	بازخوردهای مثبت	ارائه بازخوردهای مثبت به افراد گروه با توجه به فعالیت‌های انجام شده در جلسه پنجم؛ به این صورت که هر فرد نوبت می‌گیرد و نکات مثبتی که درباره دیگری تشخیص داده است را بیان می‌کند.
۷	بیان اهمیت نسبی نقاط قوت	بیان اهمیت نسبی نقاط قوت مطروحه در مراحل قبل به ترتیب اولویت، بیان نقاط قابل اتکایی که در این تجارب خوشایند از آن‌ها استفاده کرده‌اند و ارائه مستندات و معیارهایی مبنی بر اینکه با ارزش‌ترین و معتبرترین آن‌ها قابل اتکا هستند.
۸	جمع‌بندی و	بحث اختتامیه، مرور جلسات و گرفتن بازخورد و تمرین اعتقاد داشتن به

بیان احساسات	توانمندی‌های خود.
--------------	-------------------

تحلیل یافته‌های پژوهش

بعد از اتمام اجرای آموزش‌ها، داده‌های جمع‌آوری شده با نرم‌افزار SPSS-۲۷ تجزیه و تحلیل شدند. به طوری که در بخش آمار توصیفی از میانگین و انحراف استاندارد و در بخش آمار استنباطی از روش تحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد. داده‌های جمع‌آوری شده آماره‌های توصیفی بهزیستی روان‌شناختی و اشتیاق تحصیلی به همراه مؤلفه‌های آن‌ها به تفکیک گروهی در جدول‌های (۳) و (۴) ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود؛ میانگین هر دو متغیر بهزیستی روان‌شناختی و اشتیاق تحصیلی در گروه آزمایشی (مثبت‌اندیشی) در پس‌آزمون و پیگیری نسبت به پیش‌آزمون تغییرات زیادی داشت ولی در گروه کنترل این تغییرات زیاد نبود.

مؤلفه	گروه	آزمون	M	SD	تعداد	مؤلفه	گروه	آزمون	M	SD	تعداد
بهبود پیش خود	مثبت اندیشی	پیش‌آزمون	۴۴/۴۳	۵/۱۱	۲۱	تسلط بر محیط	مثبت اندیشی	پیش‌آزمون	۴۲/۱۱	۴/۰۸	۲۱
		پس‌آزمون	۴۸/۴۸	۴/۶۴	۲۱			پس‌آزمون	۴۵/۷۸	۳/۴۴	۲۱
		پیگیری	۴۸/۱۹	۴/۵۷	۲۱			پیگیری	۴۵/۵۴	۳/۴۹	۲۱
	کنترل	پیش‌آزمون	۴۲/۷۵	۴/۰۵	۲۰		کنترل	پیش‌آزمون	۴۳/۶۶	۴/۵۶	۲۰
		پس‌آزمون	۴۳/۵	۱/۲	۲۰			پس‌آزمون	۴۴/۸۱	۴/۳۳	۲۰
		پیگیری	۴۴/۰۵	۳/۹۳	۲۰			پیگیری	۴۴/۴۸	۴/۵۶	۲۰
روابط با دیگران	مثبت اندیشی	پیش‌آزمون	۴۲/۶۲	۲/۹۴	۲۱	هدفتندی	مثبت اندیشی	پیش‌آزمون	۴۸/۵۴	۳/۷	۲۱
		پس‌آزمون	۴۸/۱۹	۲/۴۲	۲۱			پس‌آزمون	۵۰/۸۲	۳/۵۷	۲۱
		پیگیری	۴۸/۰۵	۳/۱۲	۲۱			پیگیری	۵۰/۱۵	۳/۶۶	۲۱
	کنترل	پیش‌آزمون	۴۱/۴	۴/۵۱	۲۰		کنترل	پیش‌آزمون	۴۹/۴	۴/۷۴	۲۰
		پس‌آزمون	۴۲	۴/۹۴	۲۰			پس‌آزمون	۴۹	۴/۵۸	۲۰
		پیگیری	۴۲/۰۵	۵/۱۳	۲۰			پیگیری	۴۹/۷۲	۴/۳۶	۲۰
خودکارآمدی	مثبت اندیشی	پیش‌آزمون	۴۲/۹	۵/۲۱	۲۱	مثبت اندیشی	پیش‌آزمون	۴۵/۱۱	۴/۱۱	۲۱	
		پس‌آزمون	۴۹/۱۹	۴/۱۴	۲۱		پس‌آزمون	۴۹/۳۴	۴/۱۹	۲۱	

۲۱	۴/۳۳	۴۸/۴۴	پیگیری	کنترل	۲۱	۴/۱۴	۴۸/۹	پیگیری	کنترل
۲۰	۵/۷۴	۴۸/۱۳	پیش‌آزمون		۲۰	۶/۱۳	۴۴/۴۵	پیش‌آزمون	
۲۰	۵/۰۱	۴۸/۹۱	پس‌آزمون		۲۰	۵/۷۱	۴۵/۱۵	پس‌آزمون	
۲۰	۵/۲۷	۴۸/۷	پیگیری		۲۰	۵/۶۹	۴۴/۹	پیگیری	

جدول (۳): آمار توصیفی بهزیستی روان‌شناختی و خرده‌مقیاس‌های آن به تفکیک گروه‌ها

جدول (۴): آمار توصیفی اشتیاق تحصیلی و خرده‌مقیاس‌های آن به تفکیک گروه‌ها

فرد	وفا	س	D	M	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیگیری	فرد	وفا	س	D	M	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	پیگیری		
۲ ۱	متد اند یشی	وقف خود	۲	۵	۲	پیش‌آزمون	۲	۲/۹	۱۶/۵	۲	۳	۶	پیش‌آزمون	۲	۲/۳	۱۵/۱	
			۱	۲/۹	۱۶/۵	پس‌آزمون	۲	۹	۷	پس‌آزمون	۱	۳/۴	۲۳/۲	پس‌آزمون	۱	۳/۴	۲۱/۸
			۲	۷	۶	پیگیری	۲	۳	۴	پیگیری	۱	۳/۷	۲۱/۵	پیگیری	۱	۳/۵	۲۰/۴
			۱	۳/۷	۲۱/۵	پیش‌آزمون	۲	۶	۸	پیش‌آزمون	۱	۲/۹	۱۶/۴	پیش‌آزمون	۱	۲/۷	۱۵/۲
			۲	۶	۸	پس‌آزمون	۲	۹	۷	پس‌آزمون	۱	۲/۳	۱۷/۲	پس‌آزمون	۱	۲/۴	۱۶/۳
			۱	۲/۳	۱۷/۲	پیگیری	۲	۸	۳	پیگیری	۱	۲/۷	۱۷/۴	پیگیری	۱	۲/۱	۱۶/۴
۲ ۱	متد اند یشی	وقف خود	۲	۳	۶	پیش‌آزمون	۲	۳	۶	پیش‌آزمون	۲	۴	۶	پیش‌آزمون	۲	۵	۲
			۱	۲/۳	۱۵/۱	پس‌آزمون	۲	۱	۶	پس‌آزمون	۱	۳/۴	۲۱/۸	پس‌آزمون	۱	۲/۴	۱۶/۳
			۲	۱	۶	پیگیری	۲	۳	۴	پیگیری	۱	۳/۵	۲۰/۴	پیگیری	۱	۲/۷	۱۵/۲
			۱	۳/۴	۲۱/۸	پیش‌آزمون	۲	۴	۶	پیش‌آزمون	۱	۲/۷	۱۵/۲	پیش‌آزمون	۱	۲/۴	۱۶/۳
			۲	۳	۴	پس‌آزمون	۲	۵	۲	پس‌آزمون	۱	۲/۴	۱۶/۳	پس‌آزمون	۱	۲/۴	۱۶/۳
			۱	۳/۴	۲۱/۸	پیگیری	۲	۵	۱	پیگیری	۱	۲/۱	۱۶/۴	پیگیری	۱	۲/۱	۱۶/۴

بررسی اثربخشی آموزش مهارت مثبت‌اندیشی از طریق تحلیل کواریانس چندمتغیری انجام شد. یکی از مفروضه‌های این تحلیل برابری واریانس‌های خطاست. نتایج آزمون لون و M

باکس جهت بررسی این مفروضه برای نمرات پس‌آزمون در متغیر بهزیستی روان‌شناختی به صورت ذیل بود:

در مؤلفه پذیرش خود ($F=0/58$ و $P>0/05$)، روابط مثبت ($F=0/343$ و $P>0/05$)، خودمختاری ($F=1/112$ و $P>0/05$)، تسلط بر محیط ($F=1/498$ و $P>0/05$)، هدفمندی در زندگی ($F=1/102$ و $P>0/05$) و رشد فردی ($F=2/431$ و $P>0/05$) بود که همگی غیرمعنادار بوده که حکایت از برقراری مفروضه برابری واریانس‌های خطا داشت. مفروضه دیگر این تحلیل برابری ماتریس واریانس - کوواریانس بوده که با آزمون M باکس ارزیابی شد و نتایج نشان داد این مفروضه نیز برقرار بود ($F=1/074$ و $P>0/05$ و $M=78/213$ باکس). از این رو تحلیل کوواریانس چندمتغیری انجام شد و نتایج آن حکایت از تفاوت معنادار ترکیب خطی متغیرها در گروه‌ها دارد ($0/466$ = اندازه اثر، $P<0/01$ ، $F=10/428$ و $0/129$ = لامبدای ویلکز). برای بررسی الگوی تفاوت در نمرات پس‌آزمون مؤلفه‌های بهزیستی روان‌شناختی از تحلیل کوواریانس تک‌متغیری به شرح جدول (۵) استفاده شد.

جدول (۵) نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری برای بررسی الگوی تفاوت در پس‌آزمون بهزیستی

روان‌شناختی

مؤلفه‌ها	مجموعه مجذورات	می‌انگین مجذورات	درجه آزادی	معناداری	اندازه اثر
پذیرش خود	744/786	239/323	22/113	0/004	0/484
روابط مثبت	849/232	279/103	55/132	0/0005	0/73
خودمختاری	779/678	265/297	19/473	0/0005	0/463
تسلط بر محیط	213/341	71/236	22/21	0/0003	0/492
هدفمندی	38/982	12/238	4/743	0/004	0/206
رشد فردی	105/342	36/643	7/654	0/0005	0/261

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود نتایج حاکی از آن بود که در تمام شش مؤلفه از جمله پذیرش خود ($0/484$ = اندازه اثر، $P<0/001$ ، $F=22/113$)، روابط مثبت ($0/73$ = اندازه

اثر، $(F=55/132, P<0/001)$ ، خودمختاری $(F=0/4463)$ = اندازه اثر، $(P<0/001, F=19/4)$ ، تسلط بر محیط $(F=0/492)$ = اندازه اثر، $(P<0/001, F=22/21)$ ، هدفمندی $(F=0/206)$ = اندازه اثر، $(F=4/743, P<0/001)$ و رشد فردی $(F=0/261)$ = اندازه اثر، $(P<0/001, F=7/654)$ تفاوت معنادار بین وجود داشت. برای بررسی الگوهای تفاوت در گروه آزمایش و کنترل نیز از آزمون تعقیبی به شرح جدول (۶) استفاده شد.

جدول (۶): نتایج آزمون تعقیبی بونفرونی برای بررسی الگوهای تفاوت مؤلفه‌های پس آزمون بهزیستی روان‌شناختی

متغیر غیر	گروه	گروه	تفاوت	میانگین‌ها	استاندارد	خطای	مداری	متغیر	گروه	گروه	تفاوت	میانگین‌ها	استاندارد	خطای	مداری
پذیرش	م	ک	۰/۷۴	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	تسلط بر محیط	م	ک	۰/۰۷	۰/۱۶	۰/۰۵	۵	۰/۰۵	
خود	م	ک	۰/۳۵	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	هدفمندی	م	ک	۰/۰۴	۰/۷۴	۰/۰۵	۵	۰/۰۵	
روا	م	ک	۰/۹۷	۰/۰۵	۱	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	
بط	م	ک	۰/۸	۰/۰۵	۱/۲	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	
مقبول	م	ک	۰/۸	۰/۰۵	۱/۲	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	
ت	م	ک	۰/۸	۰/۰۵	۱/۲	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	
خود	م	ک	۰/۸	۰/۰۵	۱/۲	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	
د	م	ک	۰/۸	۰/۰۵	۱/۲	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	
مخ	م	ک	۰/۸	۰/۰۵	۱/۲	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	
تاری	م	ک	۰/۸	۰/۰۵	۱/۲	۰/۰۵	رشد فردی	م	ک	۰/۰۲	۰/۹۶	۰/۰۵	۷	۰/۰۵	

همان‌گونه که مشاهده می‌شود، در تمامی شش مؤلفه بهزیستی روان‌شناختی (پذیرش خود، روابط مثبت، خودمختاری، تسلط بر محیط، هدفمندی و رشد فردی) گروه آزمایشی مثبت‌اندیشی در مقایسه با گروه کنترل تفاوت معنادار دارد؛ به این معنا که این مداخله در بهبود تمامی مؤلفه‌های بهزیستی روان‌شناختی مؤثر بوده است. برای بررسی ثبات اثر مداخله‌ی مثبت‌اندیشی از پیگیری سه‌ماهه استفاده شد که نتایج با استفاده از تحلیل کوواریانس چندمتغیری تکرار شد.

نتایج آزمون لون و M باکس جهت بررسی مفروضه‌های تحلیل کوواریانس چند متغیری در نمرات پس آزمون متغیر اشتیاق تحصیلی به این صورت بود که در مؤلفه نیرومندی $(P>0/05)$ و $(F=0/411)$ ، وقف خود $(P>0/05)$ و $(F=1/89)$ ، جذب $(P>0/05)$ و $(F=2/41)$ ، بود، که حکایت از برقراری مفروضه برابری واریانس‌های خطا داشت. مفروضه دیگر این تحلیل برابری

ماتریس واریانس - کوواریانس بوده که با آزمون M باکس مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج آزمون نشان این مفروضه نیز برقرار بود ($P > 0/05$ و $F = 1/312$ و $M = 59/63$ باکس). از این رو تحلیل کوواریانس چندمتغیری انجام شد و نتایج آن حکایت از تفاوت معنادار ترکیب خطی متغیرها در گروه‌ها دارد ($0/49 =$ اندازه اثر، $P < 0/01$ ، $F = 14/104$ ، $F = 0/144$ لامبدای ویلکز). برای بررسی تفاوت مؤلفه‌های اشتیاق تحصیلی در نمرات پس‌آزمون از تحلیل کوواریانس چندمتغیری به شرح جدول (۷) استفاده شد.

جدول (۷): نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری برای بررسی الگوی تفاوت در پس‌آزمون اشتیاق تحصیلی

مؤلفه‌ها	مجموع مجذورات	میانگین مجذورات	درجه آزادی	معنادار ی	اندازه اثر
نیرومندی	52/416	17/749	8/305	0005	/479
وقف خود	41/341	15/539	18	0005	/491
جذب	175/743	83/618	28	0005	/559

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود در مؤلفه نیرومندی ($0/479 =$ اندازه اثر، $P < 0/001$ ، $F = 8/305$)، وقف خود ($0/491 =$ اندازه اثر، $P < 0/001$ ، $F = 18/631$)، جذب ($0/559 =$ اندازه اثر، $P < 0/001$ ، $F = 28/748$)، تفاوت معنادار بین گروه آزمایش و کنترل وجود داشت. برای بررسی الگوهای تفاوت در گروه‌ها نیز از آزمون تعقیبی به شرح جدول (۸) استفاده شد.

جدول (۸): نتایج آزمون تعقیبی بونفرونی برای بررسی الگوهای تفاوت مؤلفه‌های پس‌آزمون اشتیاق تحصیلی

مؤلفه	آزمایش	کنترل	میانگین تفاوت	استاندارد خطای	ی	مؤلفه	آزمایش	کنترل	میانگین تفاوت	استاندارد خطای	ی
نیرومندی	مثبت	مثبت	۲*	۰/۷	۰/۰۵	جذب	مثبت	مثبت	۲*	۰/۷	۰/۰۵

وقف خود	م	ک	۳۳	۳	۰۰
ثبت	نترل	* ۲	۰/	۰/۰۵	

همان گونه که مشاهده می‌شود در تمامی سه مؤلفه اشتیاق تحصیلی (نیرومندی، وقف خود و جذب)، گروه آزمایشی مثبت‌اندیشی در مقایسه با گروه کنترل تفاوت معنادار دارد. به این معنا که این مداخله در بهبود تمام سه مؤلفه اشتیاق تحصیلی مؤثر بوده است. برای بررسی تفاوت مؤلفه‌های اشتیاق تحصیلی در نمرات پیگیری از تحلیل کوواریانس چندمتغیری استفاده شد که نتایج پس‌آزمون تکرار شد

نتیجه‌گیری

هدف اول این پژوهش، تعیین اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان بود. نتایج حاکی از آن بود که آموزش مثبت‌اندیشی باعث افزایش معنادار در تمام مؤلفه‌های بهزیستی روان‌شناختی در دانشجویان گروه آزمایشی شده بود و در پیگیری سه ماه نیز نتایج مجدداً تکرار شد. یافته پژوهش با پژوهش‌های کیارستمی و همکاران (۲۰۲۲)، صفری و اکبری (۲۰۱۸)، غضبان‌زاده و همکاران (۱۳۹۸)، غیائی و همکاران (۱۳۹۵)، کویدمیر و همکاران (۲۰۲۰)، چخسی و همکاران (۲۰۱۸) و بولیر و همکاران (۲۰۱۳) همسو بود. در ارتباط با تبیین این فرضیه می‌توان اظهار داشت آموزه‌های مثبت‌اندیشی از جمله توجه به نقاط مثبت خود و تجارب خوب گذشته، احتمال بروز تصور مثبت‌تر از خود و دیگران را در دانشجویان افزایش می‌دهد و همین امر سبب می‌شود که دانشجویان قادر به پذیرش مسئولیت بیشتر در قبال ارزش خود شوند و به درک کامل‌تری از خویش نائل آیند و درزمینه پذیرش خود و ارتباط مثبت با دیگران بهتر عمل کنند. در رابطه با خودکارآمدی این شیوه به افرادی که دچار ناکارآمدی در روابط و کارکرد اجتماعی ضعیف هستند کمک می‌کند که از طریق تغییر نگرش و جهان‌بینی و نیز آفرینندگی و خلق ایده‌های تازه، ایده‌های فعلی خود را تغییر دهند؛ بنابراین مهم‌ترین ویژگی این آموزش، تأکید بر جهان‌بینی و نوع نگرش فرد به خود و زندگی کنونی خویش است. رویکرد مثبت‌نگر به فرد کمک می‌کند که در جهت شناخت توانایی، قابلیت‌ها و جنبه‌های مثبت خود و اطرافیان گام بردارند که نتیجه آن اصلاح نگرش نسبت به دیگران و بازنگری مجدد دیدگاهشان به واقعیت‌های زندگی است (وود و جوزف^۱، ۲۰۱۰). در تبیین اثر این مهارت بر کنترل و تسلط بر محیط و زندگی نیز می‌توان گفت که

افراد خوش‌بین و دارای تفکر مثبت، هنگام بروز موقعیت‌های مشکل‌زا از مقابله مسئله‌مدار استفاده می‌کنند و به جست‌وجوی حمایت اجتماعی می‌پردازند و ضمن توجه به جنبه‌های مثبت به جنبه‌های منفی نیز توجه دارند و درصدد جایگزین نمودن آن‌ها هستند. توانایی برقراری روابط مثبت با دیگران بخش مهمی از سلامت روانی تصور می‌شود. افرادی که به نکات مثبت زندگی خود تمرکز بیشتری می‌کنند بهتر می‌توانند به زندگی خود معنا داده و در نتیجه عزت‌نفس بالایی دارند و با دیگران احساس نزدیکی بیشتری دارند که این خود منجر به سازگاری بهتر با شرایط محیطی و شغلی و ارتقاء بهزیستی روان‌شناختی می‌شود (کویدمیر و همکاران، ۲۰۲۰).

هدف دوم این پژوهش، تعیین اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی دانشجویان بود. نتایج حاکی از آن بود که آموزش مثبت‌اندیشی باعث افزایش معنا‌دار در تمام مؤلفه‌های اشتیاق تحصیلی در دانشجویان گروه آزمایشی شده بود و در پیگیری سه ماه نیز نتایج مجدداً تکرار شد. یافته پژوهش با پژوهش‌های احمدی و همکاران (۱۴۰۲)، مشهدی و همکاران (۱۴۰۰)، صادقی و همکاران (۱۳۹۸) و بابایی آبراک و علیزاده (۱۳۹۷) همسو بود. در ارتباط با تبیین این یافته می‌توان به نظریه اریکسن استناد کرد. اریکسن (۲۰۰۰) معتقد است مربیان، در فرایند یادگیری قادر به القاء امید و مثبت‌نگری در یادگیرندگان هستند. می‌توان گفت مربیان آموزشی که مهارت مثبت‌اندیشی آن‌ها بالا است، در یافتن راه‌های جایگزین برای دستیابی به اهداف خلاق‌تر هستند و اشتیاق بیشتری برای دنبال کردن آن‌ها دارند، موانع را به‌عنوان چالش در نظر می‌گیرند و اعتقاد دارند قادر به درس گرفتن از موفقیت‌ها و شکست‌های قبلی برای دستیابی به هدف‌های آینده خواهند بود. آن‌ها اهدافی را انتخاب می‌کنند که نیاز به تلاش بیشتری دارد. همچنین به مهارت‌ها و اهداف‌شان اطمینان دارند و بر آنان تمرکز می‌کنند. لذا با تغییر در کیفیت آموزش می‌توان شور و شوق به تحصیل، فعال شدن حس کنجکاو و هیجان‌های مربوط به تحصیل آن‌ها را تحت تأثیر قرار داد. به‌عبارتی با آموزش و نهادینه کردن مثبت‌نگری در محیط‌های آموزشی می‌توان انتظار داشت که میزان اشتیاق تحصیلی یادگیرندگان افزایش یابد. از جمله محدودیت‌های پژوهش این بود که فقط دانشجویان پسر را شامل می‌شد و اینکه به دلیل نظامی بودن مکان پژوهش و محدود بودن استفاده از اینترنت و گوشی هوشمند امکان استفاده از پرسش‌نامه‌های آنلاین وجود نداشت و فقط از نوع مداد و کاغذی استفاده شد؛ و نیز بعضی از جلسات آموزشی نسبت به آنچه در بسته‌ی آموزشی پیش‌بینی شده بود، به زمان بیشتری نیاز داشت که با توجه به دانشگاهی بودن محل پژوهش و

فشرده بودن برنامه‌های آن دانشگاه فقط یک جلسه‌ی فوق برنامه در نظر گرفته شد که البته باز هم نیاز به زمان بیشتری بود.

پیشنهادها

پیشنهادهای مبتنی بر یافته‌ها و نتایج پژوهش به شرح زیر است:

۱- با توجه به اینکه زمان این پژوهش دانشجویی محدود بود، امکان آموزش مداخلات بیشتر وجود نداشت و به همین دلیل پیشنهاد در پژوهش‌های بعدی متغیرهای دیگری همچون مدیریت استرس و اضطراب و ... آموزش داده شود؛ که در محیط‌های نظامی نیز ضروری به نظر می‌رسند.

۲- افراد معمولاً تمایل دارند خود را کامل‌تر از آنچه هستند نشان دهند، بنابراین برای سنجش دقیق‌تر، پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده از سایر روش‌های جمع‌آوری داده‌ها نظیر مصاحبه و... نیز استفاده شود.

۳- در پژوهش حاضر از دوره پیگیری سه‌ماهه بهره گرفته شده است و پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده از دوره‌های پیگیری طولانی‌تری برای بررسی تداوم اثربخشی آموزش‌های استفاده شود.

پیشنهادهای کاربردی حاصل از برآیند نتایج پژوهش به شرح زیر است:

۱- با توجه به نتایج معنادار آموزش مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی و بررسی تأثیر مؤلفه‌های این مداخله پیشنهاد می‌شود که معاونت تربیت و آموزش دانشگاه مهارت‌های مذکور را به‌صورت جداگانه و با اختصاص زمان بیشتر و نیز دعوت از متخصصان این حوزه‌ها، برای همه دانشجویان در طول تحصیل در دانشگاه اجرا نماید.

۲- با توجه به نتایج معنادار آموزش مثبت‌اندیشی بر بهزیستی روان‌شناختی از آنجاکه دانشجویان این دانشگاه به‌عنوان فرماندهان، مدیران و مسئولان آینده سازمان ارتش محسوب می‌شوند؛ لزوم برخورداری این دانشجویان از دیدگاه مثبت‌نگری امری اجتناب‌ناپذیر است، به همین دلیل پیشنهاد می‌گردد این آموزش به‌صورت جدی و در قالب مهارتی مصوب جهت دانش‌آموختگی دانشجویان در نظر گرفته شود.

۳- با توجه به تعدد متغیرهای روان‌شناختی تأثیرگذار در سلامت روان، جهت پیشگیری از خستگی دانشجویان و جلوگیری از تداخل آموزش‌ها، پیشنهاد می‌شود معاونت تربیت و

آموزش دانشگاه با برنامه‌ریزی دقیق و دعوت از متخصصان مجرب، این آموزش‌ها را با حوصله و در طول دوره کارشناسی و با اختصاص زمان بیشتر اجرا کند.

قدردانی

از فرمانده محترم دانشگاه، فرمانده تیپ دانشجویان، فرماندهان گروهان و گردان و معاونت تربیت و آموزش آن دانشگاه که صمیمانه در انجام این پژوهش همکاری نمودند، تشکر و قدردانی فراوان می‌گردد.

منابع

احمدی، صادقی؛ رضانی قهدریجانی، زهرا؛ بیگی راد، علیرضا؛ انصاری، فاطمه و طهماسب‌زاده شیخ‌لار، داوود. (۱۴۰۲). اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر اشتیاق تحصیلی و بهبود مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ابتدایی. *فصلنامه سلامت روان کودک*، ۱۰ (۲)، ۶۲-۸۲.

بابایی آبراک، ازیتا و صفرزاده، سحر. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌اندیشی بر سرزندگی تحصیلی، اشتیاق تحصیلی و جهت‌گیری هدف-پیشرفت در دانش‌آموزان دختر با نشانگان افسردگی. *فصلنامه مدیریت ارتقای سلامت*، ۸ (۱)، ۲۱-۲۹.

باقری، محمدجواد؛ اصغرنژاد فرید، علی‌اصغر؛ و نصراللهی، بیتا. (۱۴۰۱). رابطه خودکارآمدی و کیفیت زندگی با نقش میانجی بهزیستی روان‌شناختی در سالمندان. *مجله روان‌شناسی پیری*، ۸ (۱)، ۳۹-۵۴.

چالشگر کردآسیایی، مشرفه؛ یزدانی چرانه، جمشید؛ عوض پور، محبوبه؛ رضانی، آتنا، و حسین‌زاده، کبری. (۱۳۹۹). بررسی سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مازندران. *مجله سلامت و بهداشت اردبیل*، ۱۱ (۲)، ۱۹۴-۲۰۲.

صادقی، مسعود؛ عباسی، مهدی و بیرانوند، زینب. (۱۳۹۸). اثربخشی آموزش مهارت‌های مثبت‌نگری مبتنی بر بسته کوئیلیام بر خوش‌بینی تحصیلی و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان دختر. *فصلنامه روانشناسی مدرسه*، ۸ (۴)، ۱۵۶-۱۷۷.

غضبان زاده، رضیه؛ اسماعیلی شاد، بهرنگ؛ معصومی فرد، مرجان؛ حاتمی پور، خدیجه. (۱۳۹۸). تأثیر آموزش گروهی مثبت‌اندیشی بر بهزیستی روان‌شناختی، فرا هیجان مثبت و کیفیت رابطه زوجین در پرستاران. *نشریه روان پرستاری*، ۷(۶)، ۲۶-۳۴.

غیاثی، سیده الهه، طباطبایی، تکتّم سادات و نصری، مریم. (۱۳۹۵). اثر آموزش مثبت‌اندیشی بر تنظیم هیجانی و بهزیستی روان‌شناختی دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه بیرجند در سال ۹۳-۹۴. *مجله علمی پژوهان*، ۱۴(۳)، ۲۷-۳۷.

مشهدی، رضا؛ غنی فر، محمدحسین؛ جعفر طباطبایی، تکتّم سادات و جعفر طباطبایی، سمانه سادات. (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش مثبت‌اندیشی بر درگیری تحصیلی و نشاط اجتماعی دانش‌آموزان افسرده. *مجله تحقیقات سلامت در جامعه*، ۸(۳)، ۷۸-۸۸.

Ahmadi shurke tucanlou, A., and Asghari Ebrahimabad, MJ. (۲۰۱۹). The Role of Hope in Predicting Psychological Well-Being of Soldiers with Self-Control Mediation. *Military Caring Sciences*, ۵(۳), ۲۰۱-۲۱۰.

Archambault, I., Janosz, M., Fallu, J.S., Pagani, L.S. (۲۰۰۹). Student engagement and its relationship with early high school dropout. *J Adolesc*, ۳۲ (۳), ۶۵۱-۶۷۰.

Bilge, Y., & Bilge, Y. (۲۰۲۰). Investigation of the effects of coronavirus and social isolation on psychological symptoms in terms of psychological resilience and coping styles. *Turkish Journal of Clinical Psychiatry*, ۲۳(۱) ۳۸-۵۱

Burrows, P.L. (۲۰۱۰). *An examination of the relationship among affective, cognitive, behavioral, and academic factors of student engagement of 9th grade students*. [dissertation]. Eugene, Oregon: University of Oregon.

Casuso-Holgado, M. J., Cuesta-Vargas, AI., MorenoMorales, N., Labajos-Manzanares, M.T., BarónLópez, F. J., Vega-Cuesta. M. (۲۰۱۳). The association between academic engagement and achievement in health sciences students. *BMC Med Educ*, ۱۳ (۱), ۳۳-۴۷.

Di Fabio, A., & Saklofske, D. H. (۲۰۱۸). The contributions of personality and emotional intelligence to resiliency. *Personality and Individual Differences*, ۱۲۳, ۱۴۰-۱۴۴.

Ghadampour E, Farhadi A, Naghibeiranvand F. (۲۰۱۶). The relationship among academic burnout, academic engagement and performance of students of Lorestan University of Medical Sciences. *Research in Medical Education*, ۸(۲), ۶۰-۶۸. [Persian]

Chakhssi, F., Kraiss, J. T., Sommers-Spijkerman, M., and Bohlmeijer, E. T. (۲۰۱۸). The effect of positive psychology interventions on well-being and distress in clinical samples with psychiatric or somatic disorders: a systematic review and metaanalysis. *BMC Psychiatry*, 18(1) ۲۱۱. DOI: [۱۰,۱۱۸۶/s12888-018-1۷۳۹-۲](https://doi.org/10.1186/s12888-018-1۷۳۹-۲)

Goldsmith, A. H., Darity Jr, W., & Veum, J. R. (۲۰۱۸). Race, cognitive skills, psychological capital and wages. In *Leading Issues in Black Political Economy* (pp. ۱۸۵-۱۹۸). Routledge.

Kiarostami, A., Jeddi, M., Roohinezhad, Sh., & Hakimi, S. (۲۰۲۲). The Effectiveness of Positive Thinking Training on Mental Toughness and Social Well-being in Derelict Adolescents. *Iranian Evolutionary and Educational Psychology Journal*, ۴(۲), ۳۹۸-۴۰۹.

Horstmanshof. L & Zimitat C. (۲۰۰۷). Future time orientation predicts academic engagement among firstyear university students. *Br J Educ Psychol*, ۷۷ (۳), ۷۰۳-۷۱۸.

Koydemir, S., Sokmez, A.B., and Schutz, A. (۲۰۲۰) A Meta-Analysis of the Effectiveness of Randomized Controlled Positive Psychological Interventions on Subjective and Psychological Well-Being. *The International Society for Quality-of-Life Studies (ISQOLS) and Springer Nature B.V.* doi.org/10.1007/s1148۲-0۱۹-۰۹۷۸۸

Martin, A. J., Colmar, S.H., Davey, L.A & Marsh HW. (۲۰۱۰). Longitudinal modelling of academic buoyancy and motivation: do the 'Cs' hold up over time? *Br J Educ Psychol*, ۸۰(۳) ۴۷۳-۴۹۶.

Maslach. C., Schaufeli. W.B., Leiter. M.P., Job burnout. (۲۰۰۱). *Annual Review of psychology*, ۵۲, ۳۹۷- ۴۲۲.

Ryff, C. D. (۱۹۸۹). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of personality and social psychology*, 57(۶), ۱۰۶۹-۱۰۸۱.

Rashid, T & Seligman, M. E. P (۲۰۱۳). *Positive psychotherapy in current psychotherapies*. Belmont, CA: Cengage.

Pong, H. K. (۲۰۲۱). The cultivation of university students' spiritual wellbeing in holistic education: longitudinal mixed-methods study. *International Journal of Children's Spirituality*, ۱-۳۴.

Safari, S., & Akbari, B. (۲۰۱۸). The Effectiveness of Positive Thinking Training on Psychological Well-Being and Quality of Life in the Elderly. *Avicenna J of Neuropsychophysiology*, 5(۳), ۱۱۳-۱۲۲

Safari, H., Jenaabadi, H., Salmabadi, M., Abasi A. Prediction of Academic Aspiration based on Spiritual Intelligence and Tenacity. *Educ Strategy Med Sci*, ۸ (۶): ۷-۱۲. [Persian]

Seligman, M. E., and Csikszentmihalyi, M. (۲۰۱۴). Positive Psychology: An introduction (pp. ۲۷۹-۲۹۸).

Upadyaya, K & Salmela-Aro, K. (۲۰۱۳). Development of School Engagement in Association With Academic Success and Well-Being in Varying Social Contexts. *Eur Psychol*; ۱۸(۲), ۱۳۶-۱۴۷.

Wang, M. T., Willet, JB., Eccles, J. (۲۰۱۱). The assessment of school engagement: Examining dimensionality and measurement invariance by gender and race/ethnicity. *Journal of School Psychology*, ۴۹ (۴), ۴۶۵-۴۸۰.

Weir, B., Cunningham, M., Abraham, L., and Allanson-Oddy, CH. (۲۰۱۷). Military veteran engagement with mental health and well-being services: a qualitative study of the role of the peer support worker. *Journal of Mental Health*, 28(۶), ۶۴۷-۶۵۳.

Wood, A. M., and Joseph, S. (۲۰۱۰). The absence of positive psychological (eudemonic) well-being as a risk factor for depression: A ten year cohort study. *Journal of Affective Disorders*, ۱۲۲ (۳), ۲۱۳-۲۱۷.

The effect of stock market returns on bond issuance

Ruhollah Moradi^۱ | Mehdi Todouei^۲✉ | Feraidoon Ohadi^۳ | Mohamad Mehdi^۴

۱. Department of Financial Management, Aja Imam Ali Military University, Tehran, Iran,

e-mail: Financialmanagement521@gmail.com

۲. Master's student, Department of Management and Economic, Faculty of Management and Economic, Islamic Azad University Science and Research Branch, Tehran, Iran, email: m.todouei@gmail.com

۳. Department of Accounting, Faculty of Accounting, Azad University Karaj Branch, Karaj, Iran, e-mail: Fohadi31@yahoo.com

۴. Department of Economic, Faculty of Economic, Aja Imam Ali Military University, Tehran, Iran, e-mail: Mohamad.mehdi@ut.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	The purpose of this thesis is to investigate the effect of stock market returns on the issuance of bonds of companies listed on the Tehran Stock Exchange. The information contained in the audited financial statements of the companies were collected from Rahvard Navin and Kodal software. Then, the variables used in the research were measured by Excel ۲۰۱۰ software and Eviews ۱۰. The statistical population of this research includes all the companies accepted in the Tehran Stock Exchange from ۲۰۱۸ to ۲۰۲۲, and the sample members were selected from among the statistical population by simple random method. According to the mentioned conditions, the number of ۱۴۱ companies was determined as the statistical sample of the research. The results showed that the cumulative normal and abnormal returns of the stock market have a direct effect on bond issuance
Article history: Received ۲۰۲۴/۰۶/۲۲	
Received in revised ۲۰۲۴/۰۸/۰۲	
Accepted ۲۰۲۴/۰۹/۱۱	
Published online ۲۰۲۴/۰۹/۲۱	
Keywords: <i>normal return,</i> <i>cumulative abnormal return,</i> <i>stock market return and bond issue.</i>	

Cite this article: Moradi, R. Todouei, M, Feraidoon. o., & Mehdi, M. (۲۰۲۴). The effect of stock market returns on bond issuance. *Management of Defense Human Capital*, ۴ (۱۴), ۴۵-۶۳

Publisher: AJA Imam Ali Military Universi

مقدمه

در دهه‌های گذشته، تحلیل رابطه بین بازده سهام و انتشار اوراق موضوعی اجتناب‌ناپذیر در بازارهای مالی بوده است، زیرا نشانه این رابطه نقشی محوری برای تخصیص دارایی، بهینه‌سازی پرتفوی و مدیریت ریسک ایفا می‌کند. بازده اوراق قرضه درآمد ثابتی را فراهم می‌کند در حالی که بازده سهام به سرمایه‌گذاران برای پذیرش ریسک پاداش می‌دهد. بنابراین، در یک محیط پویا، سرمایه‌گذاران می‌توانند ریسک خود را با انتخاب پرتفویی شامل این دو طبقه دارایی و با تنظیم نسبت‌های آن‌ها متنوع کنند (Dastghir and Sharifi, ۲۰۱۱). اپیزودهای بحران اخیر ثابت کرده است که سرمایه‌گذاران باید به شدت به تغییرات بازار توجه داشته باشند و عوامل مختلفی را که می‌توانند بر این رابطه تأثیر بگذارند را عمیقاً درک کنند. این دلیل اصلی برای انجام این تحقیق است.

مطالعات انجام گرفته در مورد ماهیت متغیر بازده سهام و اوراق قرضه اجماع نظر ندارند. با این حال، علیرغم حجم قابل توجهی از تحقیقات انجام شده، هیچ توافقی در مورد محرک‌های دقیق رابطه بین دو طبقه دارایی اصلی حاصل نشده است. این رابطه باید به طور متوسط مثبت باشد زیرا هر دو بازار در معرض شرایط کلان اقتصادی مشابهی مانند نرخ تورم، رشد اقتصادی و نرخ بهره واقعی هستند (Aloui and Hkiri, ۲۰۱۴). علاوه بر این، ادبیات نشان می‌دهد که رابطه بازده سهام و اوراق قرضه در دوره‌های زمانی طولانی مقدار کمی مثبت است. با این وجود، در دوره‌های آشفتگی بازار یا شرایط ضعیف اقتصادی، روند بازده سهام و اوراق قرضه تمایل به معکوس دارد و دوره‌های رابطه منفی پایدار را می‌توان مشاهده کرد. هدف این تحقیق، درک رابطه پیچیده و پویا بین بازدهی بازار سهام بر انتشار اوراق است. برای انجام این کار، رابطه بازده عادی و غیرعادی تجمعی و اوراق شرکتی در طول زمان پنج ساله مورد بررسی قرار گرفته است.

یکی از معیارهای اساسی برای تصمیم‌گیری در بورس اوراق و بهادار، بازده سهام است. بازده سهام خود به‌تنهایی محتوای اطلاعاتی دارد و بیشتر سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه در تجزیه و تحلیل مالی و پیش‌بینی‌ها از آن استفاده می‌کنند (Mehrani, Mehrani & Karami, ۲۰۰۴). در حال حاضر، سرمایه‌گذاران با ایجاد پل ارتباطی بین بازده سهام و سایر اطلاعات مالی و غیرمالی، تا حدودی بازده سهام را می‌توانند پیش‌بینی کنند.

با توجه به این توضیحات، تلاش‌های زیادی انجام شد تا الگویی را جایگزین کند که بازده سهام را به بهترین شکل تعیین کند؛ اما پژوهشگران مالی تاکنون درباره یک الگوی جایگزین به توافق نرسیده‌اند. برخی از پژوهشگران معتقدند بنا به تنهایی، قدرت تبیین بازده سهام را ندارد و از بین متغیرهای مدنظر، دو متغیر اندازه شرکت و نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار، توانایی بهتری برای تبیین اختلاف بازده سهام را دارند. علاوه بر این، بررسی مطالعات انجام شده نشان می‌دهد علاوه بر ریسک نظام‌مند، عوامل متفاوتی در بازده سهام شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد که از جمله آن‌ها به نقد شوندگی سهام (Fujimoto, A., & Masahiro, ۲۰۰۶)، نسبت‌های مالی مبتنی بر نقدینگی (Lonkani, R., & Firth, ۲۰۰۵)، دقت پیش‌بینی سود (Li, ۲۰۱۶)، مدیریت سود (Habib, ۲۰۰۸)، حجم معاملات سهام (Hsieh, ۲۰۱۴)، اندازه شرکت (Lam, ۲۰۰۲) و غیره می‌توان اشاره کرد.

همچنین در حوزه عوامل مؤثر در بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق و بهادار تهران با وجود پژوهش‌های مختلفی که انجام شده است، نتایج بر تفاوت و حتی تضاد نتایج حاصل از این پژوهش‌ها دلالت دارد. با وجود این، بررسی‌ها نشان می‌دهد پژوهشگران مالی، فعالیت خاصی درباره مرور نقادانه مبانی نظری پژوهش و ترکیب نتایج و دستیابی به نقطه مشترکی در حوزه داخلی انجام نداده‌اند. دلیل اصلی چنین نقیصی را این موضوع می‌توان دانست که روش‌شناسی فرا تحلیل که اصلی‌ترین ابزار ترکیب نتایج و شناسایی ماهیت نتایج متضاد در پژوهش‌های اجتماعی و رفتاری است، سابقه‌ای طولانی ندارد و زمینه لازم برای معرفی و به کارگیری چنین رویکردی در پژوهش‌های مدیریتی، به‌طور خاص در چند سال اخیر فراهم شده است. بنابراین فرا تحلیل به پژوهشگران اجازه می‌دهد نتایج کمی مطالعات را ترکیب کنند، سازگاری‌های موجود در نتایج را توضیح دهند و به نتیجه واحدی دست یابند.

عرضه محدود اوراق دولتی مانع از توسعه یک منحنی معیار بدون ریسک برای بازار اوراق و ناشران شرکتی برای قیمت‌گذاری شده است. معمولاً اوراق شرکتی، بازار مالی متعادلی را به هر اقتصادی با تنوع بخشیدن به ریسک واسطه‌گری در میان تعداد زیادی از مؤسسات و بازیگران بازار، جدا از افزایش کارایی از طریق گزینه‌های تأمین مالی رقابتی، ارائه می‌دهد. مشخص شده است که در طول دوره پس از بحران مالی جهانی، بازارهای سهام در حال ظهور با بازارهای جهانی مانند بازار ایالات متحده در حال رقابت هستند (Marfatia, ۲۰۱۷). بر اساس مطالعات قبلی، یافته‌های غیرقطعی برای تأثیر اعلان‌های انتشار اوراق بر بازده غیرعادی تجمعی سهام وجود دارد (Sherif and Erkol, ۲۰۱۷). اکثر مطالعات قبلی در مورد تأثیر اعلان‌های انتشار اوراق بر بازده قیمت سهام در بازارهای مختلف از جمله بازارهای نوظهور، دوره‌های قبل از

بحران مالی را در نظر گرفته‌اند. بنابراین مطالعه تأثیر اعلامی انتشار اوراق بر بازده قیمت سهام پس از بحران مالی جهانی باید به ادبیات و سیاستگذاران کمک کند. علاوه بر این، بررسی تأثیر ویژگی‌های اوراق مانند اندازه شرکت، اهرم، تغییر در اهرم و اندازه نسبی اوراق بر بازده غیرعادی قیمت سهام جالب خواهد بود.

مطالعه حاضر کارایی بازار را در شکل نیمه قوی آن مورد بررسی قرار می‌دهد که در آن بازده غیرعادی ناشی از اعلام انتشار اوراق شرکتی نباید وجود داشته باشد (Fama, ۱۹۷۰). تحقیق حاضر در پی بررسی رابطه بین بازدهی بازده بازار سهام با انتشار اوراق است

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری

بازدهی غیرعادی تجمعی بازده بازار سهام: بازده یک سرمایه‌گذاری بیانگر منافع حاصل از آن سرمایه‌گذاری است و سرمایه‌گذاران در پی فرصت‌های سرمایه‌گذاری هستند که بازده سرمایه آن‌ها را حداکثر کند. برای رسیدن به این هدف سرمایه‌گذاران باید عوامل زیادی را مد نظر قرار دهند، زیرا نقدترین دارائی خود را به اوراق بهادار تبدیل می‌کنند. اگر سرمایه‌گذاران بدون توجه به یک سری عوامل، اقدام به سرمایه‌گذاری نمایند، نتایج مطلوبی از سرمایه‌گذاری عاید آن‌ها نخواهد شد. اصلی‌ترین عاملی که هر سرمایه‌گذار در تصمیم‌گیری‌های خود مورد توجه قرار می‌دهد بازده است. یعنی سرمایه‌گذاران به دنبال پر بازده‌ترین فرصت‌ها برای سرمایه‌گذاری منابع مازاد خود در بازارهای سرمایه هستند. معمولاً مهم‌ترین معیار ارزیابی عملکرد مؤسسات در حال حاضر نرخ بازده سهام است. این معیار به تنهایی دارای محتوای اطلاعاتی برای سرمایه‌گذاران بوده و برای ارزیابی عملکرد مورد استفاده قرار می‌گیرد. وقتی این معیار کاهش یابد زنگ خطری برای شرکت است و عملکرد شرکت را مناسب نشان نمی‌دهد. شاید این معیار دارای محتوای اطلاعاتی بیشتری در مقایسه با معیارهای عملکرد بر مبنای حسابداری باشد. چون ارزیابی عملکرد بر مبنای ارزش بازار، اطلاعات سرمایه‌گذاران را به خوبی منعکس می‌کند. بازده در فرآیند سرمایه‌گذاران، نیروی محرکی است که ایجاد انگیزه می‌کند و پاداشی برای سرمایه‌گذاران محسوب می‌شود. تفاوت بین بازده مورد انتظار و بازده واقعی سهم را بازده غیر عادی می‌گویند که این بازدهی می‌تواند مثبت یا منفی باشد. آن چه که مشخص است، بازدهی سهم همیشه مثبت نیست و بسته به میزان تغییرات قیمتی در دوره نگهداری و میزان پرداخت سود نقدی در پایان دوره مالی ممکن است مثبت، صفر و یا حتی منفی باشد (رضایی، ۱۳۹۸).

انتشار اوراق: اسنادی هستند که به موجب آن‌ها ناشر متعهد می‌شود مبلغ معینی را در فاصله زمانی مشخص به دارنده پرداخت کند و در سر رسید اصل مبلغ را بازپرداخت کند. اوراق شرکتی یک ابزار بدهی بلندمدت برای تامین مالی است و با تعهدات مشخصی همراه است (فرمهینی، ۱۳۹۷).

شرکت‌ها بخش قابل توجهی از سرمایه جدید را از بازارهای بدهی جذب می‌کنند. آمارهای کمیسیون بورس و اوراق بهادار آمریکا نشان می‌دهد که مجموع انتشار بدهی‌ها بسیار بیشتر از عرضه‌های سهام است. بین سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۱۵ بیش از ۳ تریلیون دلار در سهام شرکت‌ها از طریق پیشنهادات اولیه و ثانویه (بازار سرمایه) منتشر شد، در حالی که بیش از ۱۴ تریلیون دلار از طریق بازار بدهی تامین مالی انجام شد. ارزش کل بازار اوراق قرضه شرکتی در دهه گذشته به دلیل مسائل جدید تقریباً ۳,۶ تریلیون دلار افزایش یافته است، در حالی که رشد ارزش بازار سهام بیشتر ناشی از سود سرمایه است.

جالب توجه است که اوراق قرضه جدید اغلب به صورت خوشه‌ای منتشر می‌شوند، الگویی که در بازار سهام دیده نمی‌شود. در حالی که ادبیات قبلی به طور گسترده به عوامل تعیین کننده انتشار اوراق قرضه می‌پردازد، الگوهای انتشار اوراق قرضه مطالعه نشده باقی می‌مانند. خوشه‌بندی اوراق قرضه دوره‌ای از فعالیت‌های انتشار بالا است که ناشی از ارائه تعداد غیرعادی اوراق قرضه توسط شرکت‌ها در یک سال به جای یک انتشار بزرگ است. این مقاله به بررسی خوشه‌بندی اوراق قرضه، و دلایلی که چرا برخی از شرکت‌ها انتشار اوراق قرضه را خوشه‌ای می‌کنند، می‌پردازد.

خوشه‌بندی غیرمعمول است و احتمالاً به دلیل افزایش هزینه‌های انتشار، هزینه تأمین مالی بدهی را برای شرکت‌ها افزایش می‌دهد. خوشه‌بندی در تضاد با تحقیقات اساسی در مورد عوامل تعیین کننده بازده شرکت است، که با کار اصلی فیشر^۱ (۱۹۵۹) شروع می‌شود، که تعیین می‌کند "بازارپذیری" (به عبارت مدرن، نقدینگی) اوراق قرضه بخش مهمی از حق بیمه ریسک است و به طور قابل توجهی به هر دو بستگی دارد. مبلغ صادر شده و معوقه اگرچه تعریف ما از خوشه‌بندی اوراق قرضه الگوی انتشار خاص شرکت است، دوره‌های گسترده‌ای از تعداد غیرعادی انتشار بدون حجم دلار غیرعادی متناظر را به بازار عرضه می‌کند.

^۱ Fisher

انتشار عمدتاً خوشه‌ای در گزارش‌های سالانه بازارهای اوراق قرضه ایالات متحده مستند شده است، که احتمالاً به شرکت‌هایی اشاره می‌کند که زمان انتشار اوراق قرضه خود را به میزان مطلوبی تعیین می‌کنند.

مطالعات نشان می‌دهد شرکت‌های بزرگ‌تر و سودآورتر با مقادیر بیشتر بدهی‌های معوق، با استفاده از نمونه ۲۸۱۴ شرکتی که بین ۱ ژانویه ۲۰۰۱ تا ۳۱ دسامبر ۲۰۱۵ بدهی صادر کرده‌اند، تمایل به خوشه‌بندی انتشار اوراق قرضه خود دارند. افزایش فعالیت‌های انتشار خوشه‌ای زمانی نشان داده می‌شود که شرکت‌ها برای تامین مالی سرمایه‌گذاری‌های بزرگ، مدیریت نقدینگی خود و همچنین بهره‌گیری از شرایط مطلوب نرخ بهره پایین به منابع مالی نیاز دارند.

مسائل خوشه‌ای برای شرکت‌ها پرمخاطره‌تر و به طور بالقوه پرهزینه‌تر هستند و مطالعه انتشار خوشه‌ای را به موضوع مهمی در ادبیات اوراق قرضه شرکتی تبدیل می‌کند. چندین نظریه وجود دارد که ممکن است توضیح دهد که چرا برخی از شرکت‌ها مسائل بدهی را خوشه بندی می‌کنند: تعدیل بدهی گذرا، زمان بندی بازار و ملاحظات نقدینگی. دی آنجلو، دی آنجلو و وایتند^۱ (۲۰۱۱) پیشنهاد می‌کنند که شرکت‌ها برای تامین مالی سرمایه‌گذاری بدهی موقت صادر می‌کنند و بنابراین از اهرم هدف دائمی خود منحرف می‌شوند. آن‌ها یک مدل تبادل پویا از ساختار سرمایه را تخمین می‌زنند که در آن اهرم توالی هزینه‌های سرمایه‌گذاری را منعکس می‌کند، به عنوان مثال وقتی یک فرصت سرمایه‌گذاری سودآور ایجاد می‌شود، شرکت‌ها مقادیر قابل توجهی بدهی صادر می‌کنند که ممکن است منجر به انتشار خوشه‌ای شود. مفهوم دیگر فرضیه بدهی گذرا، مطابق با الگوی انتشار خوشه‌ای، این است که عدم فعالیت انتشار بلافاصله پس از سال‌های انتشار خوشه‌ای مشاهده شده در داده‌های نمونه مشاهده می‌شود. این دوره‌های عدم فعالیت به شرکت‌ها اجازه می‌دهد تا بدهی را با سطوح هدف تنظیم کنند تا امکان انباشت ظرفیت بدهی برای تسهیل سرمایه‌گذاری دیگر در آینده فراهم شود.

اوراق بهادار، اسنادی هستند که درآمد یا دارایی آتی قرض دهندگان را گواهی می‌کنند و همچنین تعهداتی را که برای افراد یا بنگاه‌های منتشرکننده این اوراق (ناشران) نشان می‌دهد. این اوراق از منظر اینکه گواهی مالکیت دارنده آن نشان‌دهنده مشارکت دارنده گواهی در سود و زیان ناشر است یا تنها سند مؤید بدهی است، به اوراق بدهی (مانند اوراق قرضه) و اوراق دارایی (مانند سهام) تقسیم می‌شود.

^۱ DeAngelo, DeAngelo and Whited

اوراق بدهی، توافقی قراردادی است که ضمن آن قرض گیرنده تعهد می‌کند تا به دارنده این اوراق (بازار مالی) مقدار مشخصی دارایی (بیشتر در قالب پول) در دوره‌های زمانی مشخص (بهره پرداخته‌های اصلی) پرداخت کند. سررسید ابزارهای بدهی تا یک زمان مشخص (تاریخ سررسید) تعداد سال‌ها از زمان ایجاد بدهی تا زمان پایان مدت تعهد است (قوت دین، ۱۴۰۱).

ابزارهای مالی را با توجه به تاریخ سررسید آن‌ها به کوتاه‌مدت (در صورتیکه سررسید یک سال و کمتر باشد) و بلندمدت (در صورتیکه سررسید بیشتر از یک سال باشد) تقسیم‌بندی کرده‌اند. در مقابل ابزارهای بدهی، اوراق دارایی وجود دارند که نشان دهنده شریک بودن دارنده آن در درآمد خالص (درآمد پس از هزینه‌ها و مالیات) و دارایی یک بنگاه یا واحد اقتصادی است. اوراق دارایی اغلب پرداخت‌های دوره‌ای (سود قابل تقسیم) را برای دارندگان آن‌ها فراهم می‌کنند و همه آن‌ها در زمره اوراق بلندمدت جای می‌گیرند زیرا تاریخ سررسید معینی ندارند. از منظر دیگر و با توجه به اوراقی که در بازار مبادله می‌شود، می‌توان بازارهای مالی را به بازار پول و بازار سرمایه تقسیم کرد. به دلیل اینکه ابزارهای بدهی که در بازار پول مبادله می‌شوند کوتاه مدت هستند، حداقل نوسان قیمت را دارند و حداقل ریسک متوجه آنان است.

پیشینه‌های پژوهش

جدول (۱) پیشینه تحقیقات انجام شده

نام/سال	کشور	اهداف	افق زمانی	روش‌شناسی‌ها
قوت دین / ۱۴۰۱	ایران	تاثیر عدم اطمینان بازار سرمایه بر بازده سهام	۶ سال	رگرسیون گارچ
اسماعیلی فولادی و همکاران / ۱۴۰۰	ایران	اثرات شناسایی به موقع زیان و کیفیت اقلام تعهدی بر انتشار اوراق قرضه شرکت	۵ سال	رگرسیون خطی چند متغیره
خان محمدی و همکاران / ۱۳۹۸	ایران	پویایی شوک بازارهای موازی بر بازدهی سهام	۲۳ سال	رگرسیون غیر خطی
عسگرنژاد نوری	ایران	عوامل مؤثر در بازده سهام شرکت‌ها با به‌کارگیری روش فراتحلیل	۵ سال	فراتحلیل
خان / ۲۰۲۳	پاکستان تان	نوسانات بازده بازار سهام پاکستان	۱۷ سال	رگرسیون غیر خطی

معادلات ساختاری	۲۰۲۰	اطلاعات خاص در بازده اوراق قرضه پرداخته	بریتانیا یا	رودس/ ۲۰۲۳
رگرسیون خطی چند متغیره	۷ سال	عملکرد بلندمدت انتشار اوراق قرضه سبز شرکتی	اتحاد یه اروپا	موتچی/ ۲۰۲۳
رگرسیون خطی چند متغیره	۱۰ سال	پیش‌بینی بازده بازار سهام عمدتاً در بازار	ایالات متحده	لی/۲۰۲۲
رگرسیون خطی چند متغیره	۹ سال	دینامیک بازده اوراق قرضه و سهام	ایالات متحده	کوزاک/ ۲۰۲۲
رگرسیون خطی چند متغیره	۹ سال	بررسی تاثیر چند برابری بازار بر بازده سهام بین بازارهای مالی نوظهور و توسعه یافته	آسه ان و توسعه یافته (اروپایی)	اختر/۲۰۲۱

روش‌شناسی پژوهش

۱- روش تحقیق:

روش تحقیق حاضر از منظر هدف، کاربردی است و آگاهی از نتایج آن می‌واند بر تصمیمات گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از اطلاعات مالی تأثیر بگذارد. روش از نظر اجرا، توصیفی - همبستگی است و برای این منظور از تحلیل رگرسیون جهت بررسی موضوع تحقیق استفاده می‌شود. روش رگرسیون به دلیل وجود مشاهده‌های شرکت-سال و به دلیل حضور متغیرهای مختلف از نوع چند متغیره ترکیبی است. از نظر فرایند اجرا کمی است و از استدلال‌های اقتصادسنجی استفاده می‌شود. از نظر منطق اجرا ترکیبی و از منظر بعد زمان مقطعی و از نوع گذشته‌نگر و پس‌رویدادی است. به دلیل انجام تحقیق در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، اطلاعات قابل استناد از طریق سایت‌ها و نرم‌افزارهای اطلاعاتی سازمان بورس و اوراق بهادار تهران تهیه می‌شوند.

۲- فرضیه‌های تحقیق:

فرضیه ۱: بازدهی غیرعادی تجمعی بازده بازار سهام بر انتشار اوراق تاثیر دارد.

فرضیه ۲: بازدهی عادی تجمعی بازده بازار سهام بر انتشار اوراق تاثیر دارد.

۳- جامعه آماری و نمونه گیری

جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق و بهادار تهران دوره ۵ ساله طی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱ می‌باشد.

برای انتخاب نمونه آماری این تحقیق از روش نمونه‌گیری حذفی استفاده می‌شود بدین معنی که از بین جامعه آماری تحقیق که کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق و بهادار تهران می‌باشد، شرکت‌هایی با ملاک‌های زیر در نظر گرفته می‌شود.

- ۱- شرکت‌های مورد نظر حداقل از ابتدای ۹۷ در بورس اوراق و بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
- ۲- شرکت‌های مورد نظر از شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری نباشند.
- ۳- شرکت‌هایی که سال مالی آنها ۲۹ اسفند باشد.
- ۴- شرکت‌های که سهام آنان بطور مستمر در بورس اوراق و بهادار مبادله گردیده و زیان انباشته شرکت، آن شرکت را جزء شرکت‌های ورشکسته معرفی نکرده باشد.

۴- قلمرو زمانی و مکانی

قلمرو زمانی شامل سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱ و قلمرو مکانی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق و بهادار تهران است.

۵- مدل ریاضی تحقیق

تخمین فرضیه اول:

$$(۱) \quad \text{RelativeBond}_{it} = a + b_1 ER_{it} + b_2 \text{leverage}_{it} + b_3 \text{Size}_{it} + b_4 \text{ROA}_{it} + b_5 \text{ROE}_{it} + \varepsilon_{it}$$

تخمین فرضیه دوم:

$$\text{RelativeBond}_{it} = a + b_1 \text{CARR}_{it} + b_2 \text{leverage}_{it} + b_3 \text{Size}_{it} + b_4 \text{ROA}_{it} + b_5 \text{ROE}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (۲)$$

متغیرهای تحقیق:

متغیر وابسته:

اوراق شرکتی: اوراق شرکتی می‌باشد که از لگاریتم کل ارزش همه‌ی اوراق شرکتی (اوراق بهادار مشتقه، قرضه و ...) منتشر شده به دست می‌آید. ارزش کل تمام اوراق شرکتی از حاصلضرب ارزش یک عدد اوراق شرکتی در تعداد کل اوراق شرکتی منتشر شده به دست آمده است.

متغیر مستقل:

بازدهی عادی تجمعی: در مدل (۳)، بازده سهام با بازده مورد انتظار پرتفوی بازار در طول دوره رویداد مقایسه می‌شود که به شرح زیر است:

$$R_{it} = R_{m,t} + \epsilon_{it} \quad (۳)$$

R_{it} : نرخ بازده واقعی سهام از طریق رابطه زیر می‌باشد:

$$r_i = \frac{P_{i,t} - P_{i0} + \text{div}_{i0}}{P_{i0}} \quad (۴)$$

قیمت سهام در ابتدای دوره و انتهای دوره.

سود تقسیمی دوره.

$R_{m,t}$: نرخ بازده مورد انتظار سهام: نرخ بازده مورد انتظار با استفاده از مدل قیمت گذاری دارایی سرمایه‌ای به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$E(r_i) = r_f + \beta_i \times (r_m - r_f) \quad (۵)$$

r_m : بازده پرتفولیوی بازار

r_f : بازده بدون ریسک

β_i : ریسک سیستماتیک شرکت.

اساساً ϵ تفاوت بین نرخ بازده واقعی سهام و بازده مورد انتظار است.

بازده غیرعادی تجمعی: بازده غیرعادی تجمعی برابر است با بازده‌های غیرعادی ماهانه‌ای که در طول سال جمع می‌شوند و برابر است با

$$CAR_{it} = \sum_{T=1}^s AR_T \quad (۶)$$

متغیرهای کنترلی:

اندازه شرکت: لگاریتم طبیعی مجموع دارایی شرکت i در سال t است.

اهرم مالی: نسبت مجموع بدهی به مجموع دارایی شرکت i در سال t است.

بازده دارایی: نسبت سود خالص به مجموع دارایی شرکت i در سال t است.

بازده حقوق صاحبان سهام: نسبت سود خالص به مجموع حقوق صاحبان سهام شرکت i در سال t است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

۱- بررسی آمار توصیفی متغیرهای طی دوره پژوهش

آمار توصیفی شامل مجموعه روش‌هایی است که برای جمع آوری، خلاصه کردن، طبقه بندی و توصیف حقایق عددی به کار می‌رود. در واقع این آمار، داده‌ها و اطلاعات پژوهش را توصیف می‌کند و طرح یا الگوی کلی از داده‌ها برای استفاده سریع و بهتر از آن‌ها به دست می‌دهد. در یک جمع بندی با استفاده مناسب از آمار توصیفی می‌توان ویژگی‌های یک دسته از اطلاعات را بیان کرد. پارامترهای مرکزی و پراکندگی به همین منظور به کار می‌روند. کارکردهای این معیارها این است که می‌توان خصوصیات اصلی مجموعه‌ای از داده‌ها را به صورت یک عدد بیان کنند و بدین ترتیب افزون بر آن که به فهم بهتر نتایج یک آزمون کمک می‌کنند، مقایسه نتایج آن آزمون را با آزمون‌ها و مشاهدات دیگر نیز تسهیل می‌نماید.

به طور کلی، روش‌هایی را که به وسیله آنها می‌توان اطلاعات جمع آوری شده را پردازش کرده و خلاصه نمود، آمار توصیفی می‌نامند. این نوع آمار صرفاً به توصیف جامعه یا نمونه می‌پردازد و هدف از آن محاسبه پارامترهای جامعه یا نمونه پژوهش است. نمونه مورد بررسی طی مقطع زمانی مورد بررسی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۱ شامل ۱۴۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق و بهادار تهران می‌باشد. در این قسمت، میانگین، میانه، انحراف معیار، بیشینه، کمینه، چولگی و کشیدگی متغیرهای مورد استفاده محاسبه و در جدول (۱) نمایش داده شده است.

جدول (۱) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نماد	متغیر	میانگین	میانه	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار
ER	بازدهی عادی تجمعی	۷۸,۴۱۶۵۹	۵۰,۶۲۹۸۱	۱۱۹,۱۶۴۱	-۳۰,۹۴۲۰۵	۴۴,۴۶۵۵۴
CAR	بازده غیرعادی تجمعی	۹۲,۰۱۰۶۴	۱۹,۹۷۷۸۳	۲۴۹,۱,۲۷	-۴۱۶,۴۵۱۸	۱۲۵,۱۷۹۳
Relative Bond	اوراق شرکتی	۰,۰۶۴۵۳۳	۰,۰۳۱۰۰۰	۱,۰۰۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰۰۰	۰,۱۰۵۹۲۸

Size	اندازه شرکت	۶,۷۵۱۵۳۱	۶,۶۷۴۱۳۶	۹,۱۴۵۱۹۲	۴,۹۳۴۰۴۴	۰,۶۹۲۱۷۵
leverage	اهرم مالی	۰,۵۴۸۱۹۹	۰,۵۱۷۴۰۸	۰,۷۱۸۲۹۸	۰,۰۳۱۲۹۵	۰,۳۵۳۳۳۹
ROA	بازده دارایی	۰,۱۹۵۸۰۹	۰,۱۷۵۲۲۶	۰,۳۵۰۹۹۶	-۰,۵۸۱۱۴۱	۰,۲۱۱۳۴۷
ROE	بازده حقوق صاحبان سهام	۰,۳۴۱۹۳۶	۰,۳۹۴۶۷۴	۰,۴۸۳۴۰۷	-۰,۵۰۱۷۲۹	۱,۱۲۴۷۰۷

اصلی ترین شاخص مرکزی، میانگین است که نشان دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و شاخص خوبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. برای مثال مقدار میانگین بازدهی عادی تجمعی و بازده غیرعادی تجمعی برابر ۷۸ و ۹۲ می‌باشد که نشان می‌دهد بیشتر داده‌ها حول این نقطه تمرکز یافته‌اند. میانه نقطه‌ای است که یک نمونه را به دو قسمت ۵۰ درصد مشاهدات قبل و ۵۰ درصد مشاهدات بعد از آن قرار دارند. همانطور که در جدول (۱) نشان داده شده است. مقدار میانه متغیر بازدهی عادی تجمعی و بازده غیرعادی تجمعی ۵۰ و ۱۹ است. به طور کلی، معیارهای پراکندگی، انحراف معیار می‌باشد. با توجه به جدول فوق، این مقدار برای متغیر بازدهی عادی تجمعی و بازده غیرعادی تجمعی ۴۴ و ۱۲۵ است. گفتنی است بیشترین مقدار متغیر عملکرد شرکت برابر با ۱۱۹ و ۲۴۹ و کمترین مقدار آن برابر ۳۰- و ۴۱۶- است. ویژگی‌های توصیفی سایر متغیرها نیز در جدول (۱) مشهود است.

۲- بررسی مانایی متغیرهای پژوهش

به طور کلی اگر مبدأ زمانی یک متغیر، تغییر کند و میانگین و واریانس و کوواریانس تغییری نکند، در آن صورت متغیرماناست و در غیر این صورت متغیر، نامانا خواهد بود. مانایی متغیرها در سه حالت "در سطح"، "روی تفاضل اول" و "روی تفاضل دوم" می‌تواند بررسی شود. متغیرهایی که احتمال حاصل از آزمون آنها "در سطح" کمتر از ۵٪ می‌باشد فرضیه صفر در مورد آن رد شده و آن متغیر در سطح ماناست در صورتیکه بیشتر از ۵٪ باشد، نامانا است.

جدول (۲) مانایی متغیرها

نماد	متغیر	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه
ER	بازدهی عادی تجمعی	-۶۴۰,۳۵۸	۰,۰۰۰	مانا I(۰)
CAR	بازده غیرعادی	-۱۰۱,۳۶۸	۰,۰۰۰	مانا I(۰)

			تجمعی	
مانا/ I(۰)	۰,۰۰۰	-۱۶۹	اوراق شرکتی	RelativeBond
مانا/ I(۰)	۰,۰۰۷	-۲,۲۴۹	اندازه شرکت	leverage
مانا/ I(۰)	۰,۰۰۰	-۴۷,۷۸۲	اهرم مالی	Size
مانا/ I(۰)	۰,۰۰۰	-۴۰,۳۵۰	بازده دارایی	ROA
مانا/ I(۰)	۰,۰۰۰	-۶۷,۳۶۲	بازده حقوق صاحبان سهام	ROE

نتایج آزمون مانایی در جدول (۲) درج گردیده است. بر اساس آزمون " لوین لین و چو " چون سطح معناداری همه متغیرها کمتر از ۰,۰۵ است. همه متغیرهای مستقل، وابسته و کنترلی در دوره پژوهش در سطح صفر قابلیت اتکا دارند.

۳- برآورد مدل

مطابق آنچه در جدول (۳) داده می‌شود، از آنجا که احتمال اماره F دارای مقدار مناسبی (سطح ۹۹ درصد) داشته است می‌توان گفت مدل حداقل مربعات در مدل‌های فوق دارای برازش کلی مناسبی است. از این‌روی، نتایج برآورد مدل در جدول (۳) ارائه شده است.

جدول (۳) نتایج آزمون

VIF	سطح معناداری	t- آزمون	ضرایب	متغیر	نماد
۱,۰۰۴ ۰۴۵	۰,۰۰۷۶	۲,۶۷۷ ۵۳۸	۰,۰۰۰ ۰۴	بازده غیرعادی تجمعی	CAR
۱,۰۷۴ ۲۱۶	۰,۰۰۰۰	۸,۳۷۲ -۰۷۹	۰,۰۵۵ -۵۸۰	اهرم مالی	leverage
۱,۱۶۵۷۰۳	۰,۵۹۷۸	۰,۵۲۷ -۹۲۷	۰,۰۰۴ -۶۶۴	اندازه شرکت	Size

۱,۱۶۴۹۰۴	۰,۷۳۸۸	۰,۳۳۳ ۶۰۷	۰,۰۰۴ ۲۵۸	بازده دارایی	ROA
۱,۰۳۵۸۹۹	۰,۸۲۹۴	۰,۲۱۵ ۶۱۷	۰,۰۰۰ ۳۳۷	بازده حقوق صاحبان سهام	ROE
-	۰,۰۰۰۰	۸,۸۱۱ ۴۰۳	۰,۴۲۶ ۸۴۷	عرض از مبدا	C
۱,۰۲۶۳۶۶	۰,۰۰۰۰	۲۵,۹۴ ۱۴۰	۰,۵۵۶ ۶۷۸	وقفه زمانی	AR(۱)
۰,۶۶۷۶۲۵		ضریب تعیین			
۰,۶۶۴۰۲۵		ضریب تعیین تعدیل شده			
۱۸۵,۴۶۵۱		آماره F			
۰,۰۰۰		احتمال آماره F			
۲,۱۷۱۸۶۳		دوربین واتسون			

در این پژوهش برای بررسی برقرار بودن فرض عدم خودهمبستگی در نتایج حاصل از معادله رگرسیونی از آزمون دوربین - واتسون استفاده می‌شود. برای اطمینان از برقرار بودن عدم خودهمبستگی بین باقیمانده‌ها، از مقدار دوربین - واتسون برآورد شده در جدول (۳) استفاده می‌شود. از آنجاکه مقدار آماره دوربین واتسن ۲,۱۷ تقریباً نزدیک به ۲ بهترین حالت ممکن می‌باشد نشان از عدم خودهمبستگی بین اجزا اخلاص می‌باشد.

همان‌گونه که در جدول مزبور مشاهده می‌شود آماره فیشر با سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است، بنابراین مدل پژوهش در کل معنادار بوده و متغیرهای مستقل و کنترلی توانایی توضیح متغیر وابسته را دارند. ضریب تعیین، مناسب بودن خط رگرسیون برآزش شده بر اساس مجموعه‌ای از داده‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهد. هر چه مقدار این ضریب بالاتر باشد نشان‌دهنده این مطلب است که متغیرهای مستقل توان بیشتری در تبیین رفتار متغیر وابسته دارند. همان‌طور که در جدول (۳) نشان داده شده است مقدار ضریب تعیین، در نتایج برآورد شده مدل اول پژوهش برابر با ۰,۶۶ می‌باشد. مقدار ضریب تعیین برآورد شده، گویای این مطلب است که حدود ۶۶٪ رفتار متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل توضیح داده می‌شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

یکی از معیارهای اساسی برای تصمیم‌گیری در بورس اوراق و بهادار، بازده سهام است. بازده سهام خود به‌تنهایی محتوای اطلاعاتی دارد و بیشتر سرمایه‌گذاران بالفعل و بالقوه در تجزیه و تحلیل مالی و پیش‌بینی‌ها از آن استفاده می‌کنند. در حال حاضر، سرمایه‌گذاران با ایجاد پل ارتباطی بین بازده سهام و سایر اطلاعات مالی و غیرمالی، تا حدودی بازده سهام را می‌توانند پیش‌بینی کنند.

عرضه محدود اوراق دولتی مانع از توسعه یک منحنی معیار بدون ریسک برای بازار اوراق و ناشران شرکتی برای قیمت‌گذاری شد. معمولاً اوراق شرکتی، بازار مالی متعادلی را به هر اقتصادی با تنوع بخشیدن به ریسک واسطه‌گری در میان تعداد زیادی از مؤسسات و بازیگران بازار، جدا از افزایش کارایی از طریق گزینه‌های تأمین مالی رقابتی، ارائه می‌دهد. مشخص شده است که در طول دوره پس از بحران مالی جهانی، بازارهای سهام در حال ظهور با بازارهای جهانی مانند بازار ایالات متحده در حال رقابت هستند. بر اساس مطالعات قبلی، یافته‌های غیرقطعی برای تأثیر اعلان‌های انتشار اوراق بر بازده غیرعادی تجمعی سهام وجود دارد. اکثر مطالعات قبلی در مورد تأثیر اعلان‌های انتشار اوراق بر بازده قیمت سهام در بازارهای مختلف از جمله بازارهای نوظهور، دوره‌های قبل از بحران مالی را در نظر گرفته‌اند. بنابراین مطالعه تأثیر اعلامی انتشار اوراق بر بازده قیمت سهام پس از بحران مالی جهانی باید به ادبیات و سیاستگذاران کمک کند. علاوه بر این، بررسی ویژگی‌های اوراق مانند اندازه شرکت، اهرم، تغییر در اهرم و اندازه نسبی اوراق بر بازده غیرعادی قیمت سهام جالب خواهد بود.

انتشار اوراق قرضه شرکتی دارای چندین نقطه ضعف است. به عنوان مثال، اگر شرکت نتواند بهره اوراق قرضه بازدهی به دست آورد، اهرم مالی ای که از طریق انتشار اوراق بهادار (با بهره ثابت) به وجود می‌آید باعث افت شدید سود هر سهم خواهد شد. یا شرکت مجبور است اصل و بهره اوراق قرضه را در موعد مقرر بپردازد. همچنین، شرکت ممکن است تعهد کند که هر سال مبلغی به عنوان وجوه استهلاک تدریجی وام پرداخت کند. اگر به دلایلی نقدینگی

شرکت در آینده نامناسب گردد، ممکن است نتواند به موقع به تعهدات خود عمل کند و ناتوانی در پرداخت معوقات ممکن است منجر به ورشکستگی شرکت گردد.

اعلام انتشار اوراق قرضه می‌تواند به عنوان یک سیگنال بازار برای سرمایه‌گذاران و ناشران باشد. نتایج شواهدی را برای دانشگاهیان و همچنین دست اندرکاران بازار فراهم می‌کند که بازار در شکل نیمه قوی خود نیست زیرا بازده غیرعادی را می‌توان از اعلام انتشار اوراق مشارکت به دست آورد. یافته‌ها به موقع و مرتبط با مدیریت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس است که به دنبال انتشار اوراق قرضه هستند زیرا اطلاعات مفید و کاربردی در مورد تأثیرات قیمت سهام آنها ارائه می‌دهد. از این رو، انتظار می‌رود که نتایج به نفع جامعه، دانشگاهیان و دست اندرکاران بازار باشد زیرا این اطلاعات دانش و درک بازار اوراق قرضه را عمیق‌تر می‌کند.

پیشنهاد‌های برخواسته از آزمون فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر است:

- ۱) با توجه به یافته‌های پژوهش به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌شود، درخصوص توجه به نوع استراتژی شرکت در هنگام خرید سهام دقت کنند؛ زیرا نوع استراتژی شرکت نقش موثری در نوع بازده عادی یا غیرعادی شرکت دارد.
- ۲) با توجه به یافته‌های پژوهش به سرمایه‌گذاران بورس اوراق و بهادار تهران پیشنهاد می‌گردد که استفاده از ابزارهای مالی، متناسب با شرایط مختلف اقتصادی می‌تواند در انتخاب مناسب نوع سرمایه‌گذاری به سرمایه‌گذاران کمک کند.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آتی به شرح زیر است:

۱. با توجه به نتایج حاصل از تحقیق به محققین پیشنهاد می‌شود، تاثیر متغیرهای کلان اقتصادی (تورم، رشد اقتصادی و ...) بر رابطه بین بازدهی بازده بازار سهام با انتشار اوراق بررسی شود.
۲. با توجه به نتایج حاصل از تحقیق به محققین پیشنهاد می‌شود، تاثیر عدم تقارن اطلاعاتی بر رابطه بین بازدهی بازده بازار سهام با انتشار اوراق بررسی شود.

منابع

- خان محمدی محمدحامد، اسدی اصغر و محسنی دهکلانی نرگس. (۱۳۹۸). پویایی شوک بازارهای موازی با بازار سهام بر بازدهی سهام (رویکرد مدل‌های تغییر پارامتر زمان). چشم انداز مدیریت مالی، دوره ۸، شماره ۲۳، ۶۱-۸۵.
- رضایی جواد (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین فشار جو روانی بازار با بازده غیرعادی سهام و بازده غیرعادی انباشته شده شرکتها. فصلنامه رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری.
- عسگرنژاد نوری باقر. (۱۳۹۷). عوامل مؤثر در بازده سهام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران: رویکرد فراتحلیل. فصلنامه مدیریت و تامین مالی.
- فرمehینی فراهانی، محمدرضا و محمدی، سیدموسی و مشتاق، وحیدرضا. (۱۳۹۷). تاثیر افزایش بهره وام های بانکی بر انتشار اوراق قرضه شرکتی در بورس اوراق بهادار تهران، دومین همایش بین المللی مدیریت، حسابداری و اقتصاد در توسعه پایدار، مشهد.
- قوت دین، محمدسعید. (۱۴۰۱). تاثیر عدم اطمینان بازار سرمایه و نوسانات ارتباط با موسسات مالی بر بازده سهام در شرکتهای بورس اوراق بهادار تهران، نخستین کنفرانس ملی تحول گرایي در مدیریت، شیراز.
- Akhtar Tahir. (۲۰۲۱). Market multiples and stock returns among emerging and developed financial markets. *Borsa Istanbul Review*.
- Aloui, C. and Hkiri, B. (۲۰۱۴). Co-movements of GCC emerging stock markets: new evidence from wavelet coherence analysis. , *Economic Modelling*, Vol. ۳۶, January, pp. ۴۲۱-۴۳۱
- Dastghir, M., & Sharifi Mobarake, R., (۲۰۱۱). Examining relationship between cash flows with stock return. *Journal of Auditing*. ۵۲: ۱-۵.
- DeAngelo, H., DeAngelo, L., Whited, T., (۲۰۱۱). Capital structure dynamics and transitory debt. *Journal of Financial Economics* ۹۹, ۲۳۵-۲۶۱.
- Fama, E.F., Fischer, L., Jensen, M.C., & Roll, R. (۱۹۶۹). The adjustment of stock prices to new information. *International Economic Review*, ۱۰(۱), ۱-۲۱.
- Fisher, L., (۱۹۵۹). Determinants of Risk Premiums on Corporate Bonds. *Journal of Political Economy* ۶۷, ۲۱۷-۲۳۷
- Fujimoto, A., & Masahiro W. (۲۰۰۶). Time-varying liquidity risk and the cross section of stock returns. Available at: <http://papers.ssrn.com/id=۹۰۶۳۲۷>.

- Habib, A. (۲۰۰۸). The role of accruals and cash flows in explaining security returns. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, ۱۷: ۵۱-۶۶.
- Hsieh, S. (۲۰۱۴). The causal relationships between stock returns, trading volume, and volatility. *International Journal of Managerial Finance*. ۱۰(۲): ۲۱۸ – ۲۴۰.
- Kozak Serhiy . (۲۰۲۲). Dynamics of bond and stock returns. *Journal of Monetary Economics*.
- Lam, K. S. K. (۲۰۰۲). The relationship between size, book-to-market equity ratio. *Journal of Banking & Finance*, ۳۱ (۲): ۴۵۵-۴۷۵.
- Li, G. (۲۰۱۶). Growth options, dividend payout ratios and stock returns. *Studies in Economics and Finance*. ۳۳(۴): ۶۳۸ – ۶۵۹.
- Li Xiyang .(۲۰۲۲). Predictability of stock market returns: New evidence from developed and developing countries. *Global Finance Journal*.
- Lonkani, R., & Firth, M. (۲۰۰۵). The accuracy of IPO earnings forecasts in Thailand and their relationships with stock market valuation. *Journal of Accounting and Business Research*, ۳۵: ۲۶۹-۲۸۶.
- Khan Nasir .(۲۰۲۳). Do geopolitical oil price risk influence stock market returns and volatility of Pakistan: Evidence from novel non-parametric quantile causality approach. *Resources Policy*.
- Marfatia, H.A. (۲۰۱۷). A fresh look at integration of risks in the international stock markets: a wavelet approach. *Review of Financial Economics*, Vol. ۳۴ No. ۱, pp. ۳۳-۴۹.
- Mehrani, S., Mehrani, K., & Karami, G. R. (۲۰۰۴). Using of historical financial and nonfinancial information to distinguish successful and unsuccessful firms. *Journal of The Accounting and Auditing Review*. ۳۸: ۷۷-۹۲.
- Rhodes.Meredith E. (۲۰۲۳). ETF ownership and firm-specific information in corporate bond returns. *Journal of Financial Markets*.
- Sherif, M. and Erkol, C.T. (۲۰۱۷). Sukuk and conventional bonds: shareholder wealth perspective. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, Vol. ۸ □□. ۴, □□. ۳۴۷-۳۷۴.

Discovery and statistics of cyber intelligence indicators in the army of the Islamic Republic of Iran

Hossein Muslemi | Seyed Alireza Motahari ✉

۱. Assistant Professor of Command and Staff University, Tehran, Iran, email: moslemi@gmail.com

۲. Corresponding Author ,Doctoral student of Defense Management, Command and Staff University, Tehran, Iran, email: motaharialireza^@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	The cyber arena is one of the main pillars of any smart army, which is referred to as the fifth arena of war in reliable sources. Military organizations in the four domains of land, sea, air and space all benefit from cyber capacity for more intelligence, better and more efficient operations. The requirement for a correct decision in the field of cyber intelligent army is to know the indicators of this field for commanders, managers and policy makers. Therefore, the main goal of this research is to discover and calculate the indicators of cyber intelligence in the army of the Islamic Republic of Iran. For this purpose, after reviewing the theoretical research literature, a questionnaire with a ۵-point Likert scale was prepared and given to the statistical community of the research, including ۶۰ experts and specialists in the cyber field. After confirming the validity and reliability, finally, ۱۰ indicators in the form of ۳ dimensions have special values above ۱, and among these indicators, cyber expert employees and elites of the country were ranked the highest.
Article history: Received ۲۰۲۴/۰۶/۲۲	
Received in revised ۲۰۲۴/۰۸/۱۱	
Accepted ۲۰۲۴/۰۹/۱۴	
Published online ۲۰۲۴/۰۹/۲۱	

Keywords:

Smart army, regional developments, cyber offense and defense.

Cite this article: Muslemi , H. & Motahari.S. A. , (۲۰۲۴). Discovery and statistics of cyber intelligence indicators in the army of the Islamic Republic of Iran *Management of Defense Human Capital* , ۵۶ (۴), ۶۴-۸۶.

DOI: <http://doi.org/.....>

Publisher: AJA Imam Ali Military University

کشف و احصاء شاخص های هوشمندسازی سایبری در ارتش جمهوری اسلامی ایران

حسین مسلمی^۱ | سید علیرضا مظهری^۲ |

۱. استادیار دانشگاه فرماندهی و ستاد، تهران، ایران، ایمانامه: moslemi@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری مدیریت دفاعی دانشگاه فرماندهی و ستاد، تهران، ایران، ایمانامه: motaharialireza84@gmail.com

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: سازمان های نظامی در چهار حوزه زمین، دریا، هوا و فضا

مقاله پژوهشی همگی از ظرفیت سایبری برای هوشمندی بیشتر، انجام بهتر

و کاراتر عملیات های خود بهره می برند. لازمه تصمیم صحیح

در زمینه ارتش هوشمند سایبری، شناخت شاخص های این

حوزه برای فرماندهان، مدیران و سیاست گذاران است. لذا

هدف اصلی این پژوهش کشف و احصاء شاخص های

هوشمندسازی سایبری در ارتش جمهوری اسلامی ایران

است. برای این منظور پس از مرور ادبیات نظری تحقیق،

پرسشنامه ای با طیف ۵ گزینه ای لیکرت تهیه و در اختیار

جامعه آماری تحقیق شامل تعداد ۶۰ نفر از خیرگان و

متخصصین حوزه سایبری قرار گرفت. پس از تایید روایی و

پایایی، در نهایت تعداد ۱۰ شاخص در قالب ۳ بعد از مقادیر

ویژه بالای ۱ برخوردار و از بین این شاخص ها کارکنان

متخصص سایبری و نخبگان کشور حائز بالاترین رتبه

گردیدند.

ارتش هوشمند، تحولات منطقه ای، آفند و پدافند سایبری.

استناد: مسلمی، حسین؛ مظهری؛ سید علیرضا (۱۴۰۳). کشف و احصاء شاخص های هوشمندسازی سایبری در ارتش جمهوری اسلامی ایران. مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۱۴ (۲)، ۶۴-۸۶.

DOI: <http://doi.org/.....>

ناشر: دانشگاه افسری امام علی (ع) © نویسندگان. DOI:

مقدمه

امروزه اغلب کشورهای جهان دارای دکتترین دفاع سایبری بوده و نقش همه بخش‌ها و نهادها و دانشگاه‌ها در آن به‌طور دقیق مشخص شده است. در مواقع بروز بحران‌های سایبری، این بخش‌ها و زیربخش‌ها به‌طور خودکار اقدام به عمل می‌کنند و این مسئله توان بازدارندگی و پیشگیری از وقوع بحران‌های سایبری در حوزه زیرساخت‌های حیاتی کشورها را افزایش می‌دهد. واژه «جنگ سایبری» محصول ورود عرصه سایبر به عرصه‌های نبرد است. در نبرد سایبری اساساً نوع نبرد محتوایی نیست. رویکرد، رویکرد از دسترس خارج کردن سرویس‌ها و از کار انداختن ارائه‌دهندگان خدمات اینترنت و زیرساخت‌هاست. ایران در زمینه دفاع سایبری از ظرفیت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری، بسیار بالایی برخوردار است اما آنچه در آن اندکی ضعف مشاهده می‌شود مسئله هماهنگی و تمرکز در سیاست‌ها و استراتژی‌هاست که نیاز به بازنگری در روند موجود احساس می‌شود.

با توجه به کاربرد گسترده فضای سایبری و دیجیتال در عملیات‌های نظامی و انجام برنامه‌های سازمان‌های دفاعی، تهدیدهای سایبری به یکی از چالش‌های اولویت‌دار کشورها تبدیل شده است و قدرت نظامی در حیطه‌ی فضای سایبری دارای اهمیت خاصی شده است (Gehem, et.al, ۲۰۱۵). امروزه قدرت سایبری برای یک سازمان نظامی در تمامی کشورها اهمیت ویژه‌ای دارد با توجه به اینکه چهار حوزه زمین، دریا، هوا و فضا همگی از ظرفیت سایبری برای هوشمندتر شدن ارتش و انجام بهتر و کاراتر عملیات‌های خود بهره می‌برند (ربیعی، علی‌یاری، و مردانی‌شهربابک، ۱۳۹۹) مواردی مانند قطع جریان برق ۲۱ استان در ونزوئلا از طریق حملات سایبری که مانع چرخش توربین‌ها و تولید برق شد، یا حمله سایبری به کوره فولاد آلمان که مانع قطع به‌موقع جریان تولید حرارت در کوره و در نتیجه انفجار کوره و کشته شدن چند تن از کارگران شد و یا حمله سایبری آمریکا با استفاده از بمب‌های منطقی ۱ به خطوط اصلی انتقال گاز روسیه و در نهایت حمله سایبری با ویروس استاکس نت ۲ به تأسیسات غنی‌سازی نطنز ایران همگی مواردی است که در دوره‌های اخیر روی داده و حاکی از

قدرت عرصه پنجم درگیری‌های بشری بعد از عرصه‌های زمینی، هوایی، دریایی و فضایی است. ایجاد هرگونه اختلال و یا توقف در کارکرد هریک از زیرساخت‌های حیاتی و حساس جامعه با توجه به وابستگی متقابل زیرساخت‌ها به یکدیگر به سرعت به سایر زیرساخت‌ها سرایت کرده و در مدت کوتاهی کارکردهای جامعه را مانند وابستگی به انرژی گاز، برق و خدمات وابسته به آن مانند بهداشت، درمان، آموزش، امور مالی، ارتباطات و حمل‌ونقل را تحت تأثیر مستقیم قرار می‌دهد تا جایی که تداوم ارائه خدمات اجتماعی غیرممکن می‌شود و هر آن باید انتظار وقوع بحران‌های شدید اجتماعی با ابعاد امنیتی را داشت (کافی، ۱۳۹۹). بر همین اساس حملات پیشرفته‌ی سایبری، با ضربه زدن به زیرساخت‌های حیاتی کشورها، خطرهای جدی را برای اقتصاد و امنیت ملی ایجاد می‌کند. غالباً مهاجمین و بدافزارهای رایانه‌ای همواره یک گام از سیستم‌های دفاع سایبری جلوتر می‌باشند لذا به جای انتظار برای مواجهه با تهدیدات و حمله‌های احتمالی دشمن، باید به دنبال راه‌حل قوی‌تر و هوشمندانه‌تری برای دفاع سایبری باشیم. در هر کشوری باید بر اساس زیرساخت‌های داخلی و ساختار خود، تعریف و رویکرد خاص و متفاوتی از دفاع سایبری فعال داشته باشد. (رادی‌نیا و جبارشیدی، ۱۴۰۱).

یکی از مسائلی که امروزه در ارتش جمهوری اسلامی با آن مواجه هستیم، هوشمند نمودن ارتش برای مقابله با حملات سایبری است که روزانه بر پیچیدگی‌های آن افزوده می‌شود به طوری که حتی اندیشمندان غربی همچون ربپیک ۱ از سال‌ها قبل به این موضوع پرداختند و معتقد است پیچیدگی و نفوذگران حوزه سایبری، نسبت به گذشته به مراتب هوشمندتر و با شناسایی دقیق‌تر حملات خود را انجام می‌دهند (Repik, ۲۰۰۸). لذا بالا بردن قابلیت‌های دفاعی و هوشمند نمودن ارتش در حوزه سایبر نیازمند درک صحیح از متغیرهای اثرگذار قدرت سایبری برای برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری در شرایط مناسب است (شهلائی، ۱۳۹۵).

کشورها با توسعه فنی و استفاده تاکتیکی در زمینه عملیاتی از نیروهای سایبری به عنوان متغیر اصلی مداخله‌گر در سراسر چارچوب ارزیابی سایبری، رویکردشان را سازمان‌دهی می‌کنند و در نهایت یک سازمان نظامی را در وضعیت ایجاد قدرت سایبری قرار می‌دهند (قاسمی تادوانی، آذر، سجادی اصیل، ۱۴۰۲). در خصوص اهمیت و ضرورت تحقیق توجه به اهداف حملات سایبری، یعنی کاهش توان بازدارندگی کشورها و آثار مخرب این حملات در مختل نمودن جامعه حائز اهمیت است. لذا سازمان‌های متولی به‌ویژه ارتش هر کشوری باید نسبت به

هوشمند سازی خود و ارتقاء توان بازدارندگی تلاش نموده و در این راستا شناسایی شاخص‌های ارتش هوشمند در حوزه سایبری یک ضرورت انکارناپذیر است.

این تحقیق برای پاسخ به پرسش، ارتش هوشمند در حوزه سایبر باید کدام شاخص‌ها را داشته باشد؟ که آن‌ها را تقویت کند تدوین گردیده و فرضیه تحقیق در واقع همان دست یافتن به این شاخص‌ها (تحقیقات اکتشافی فاقد فرضیه‌اند) خواهد بود. در این پژوهش باهدف شناسایی و ارائه شاخص‌های ارتش هوشمند در حوزه سایبر با رویکرد تحلیل عاملی اکتشافی، با بهره‌گیری از روش کتابخانه‌ای، تدوین پرسشنامه و مصاحبه با صاحب‌نظران متخصص حوزه سایبر و فناوری اطلاعات به جمع‌آوری ادبیات مربوطه پرداخته است. لذا با توجه به روش جمع‌آوری داده‌ها و تکمیل گام‌به‌گام اطلاعات، تحقیق از نوع توصیفی-پیمایشی و با توجه به هدف، از نوع کاربردی و توسعه‌ای محسوب می‌گردد، همچنین با توجه به کشف ابعاد و مؤلفه‌های ارتش هوشمند در حوزه سایبری، از نوع تحقیقات اکتشافی است.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

کلمه سایبر برای ارجاع به علم سایبرنتیک انتخاب و استفاده شده است. اصطلاح سایبرنتیک نخستین بار در سال ۱۹۴۸ توسط نوربرت وینر در کتاب کنترل و ارتباط در حیوان و ماشین تعریف شد. ریشه این کلمه فعل یونانی است، که به معنی راندن، رهبر و هدایت کردن است. انجمن علوم دفاعی آمریکا واژه سایبر را برای اتوماسیون دیجیتالی که توسط صنایع پایه وابسته به آن مورداستفاده قرار می‌گیرد به کار می‌برد که شامل سامانه‌های سلاح و برنامه‌های اساسی آن‌ها، سامانه فرمان، ارتباطات و واپایش، جاسوسی، نظارت و شناسایی، تدارکات و نظام‌های منابع انسانی، تلفن همراه و ارتباط‌دهندگان متحرک و همچنین نظام‌های زیرساختی است (ربیعی، علی‌یاری و مردانی شهربابک، ۱۳۹۸). در ادامه ضمن تعریف برخی از مفاهیم پایه‌ای مهم تحقیق، برخی از ادبیات مورداستفاده حوزه سایبری مرتبط با تحقیق جهت شناسایی شاخص‌های اولیه و تهیه پرسشنامه برای ارائه به جامعه خبرگان ذکر گردیده است:

حمله سایبری:

اقدامات عمدی برای تغییر، اختلال، فریب، تنزل یا تخریب سامانه‌های رایانه‌ای، شبکه و یا برنامه‌های مقیم در سیستم‌ها یا شبکه‌ها است.

دفاع سایبری:

توانایی‌های سازمان‌دهی شده برای محافظت در برابر حمله‌ها، کاستن خسارت‌های ناشی از آن‌ها و بازگشت سریع به وضعیت عادی در مقابل حمله سایبری است. (EastWest Institute, 2011 and the Information Security Institute). مرکز بررسی ضمن اعلام حمایت از تمامی گروه‌های مدافع ارزش‌های انسانی-اسلامی در حوزه سایبر، توجه کاربران را به این نکته جلب می‌نماید که در حوزه سایبری، ایران مانند دیگر حوزه‌ها مورد حمله بوده و ارتش سایبری با تعریف مردمی آن، در راستای دفاع و نه حمله، شکل گرفته است. نبرد ۸ ماهه سایبری در ایام فتنه خود گویای این حمله و دفاع جانانه است. اهداف اجرا شده از سوی مرکز بررسی نیز نشان می‌دهد فریب‌خوردگانی به هدایت و پشتیبانی شیطان بزرگ به انجام امور تروریستی در بستر سایبر همت گمارده‌اند و از این خیل تنها راه‌اندازی سایت‌های آموزش بمب‌سازی، هدایت تروریست‌ها در بستر فضای سایبر و ... مشتی نمونه خروار است.

کوتاه سخن این‌که پدیده جنگ سایبری غیرقابل انکار و لزوم ارتش آن نیز بسیار روشن است و در حوزه امنیت ملی هر کشور، تعریف می‌شود. البته مرکز بررسی کاملاً مخالف نگاه استفاده جنگی از عرصه سایبری است. اما آن‌چه امروز در خصوص میهن سرفرازمان مطرح است یک اختلاط معناست. تقریباً واژه‌ی ارتش سایبری پس از مقابله مرکز بررسی جرائم سازمان یافته سایبری سپاه با شبکه‌های سازمان‌یافته و مورد پشتیبانی غرب تحت عنوان پروژه «گرداب» مورد استفاده قرار گرفت. مؤسسه «دیفنس تک» از مؤسسه‌های نظامی و امنیتی ایالات متحده آمریکا، اقدام به انتشار مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی ارتش سایبر ایران» نمود. در این مقاله ارتش سایبری ایران زیر مجموعه‌ای از سپاه پاسداران انقلاب اسلامی معرفی شده است. این مؤسسه با توجه به آمار دریافتی از سازمان اطلاعات آمریکا (CIA)، ایران را جزء پنج کشور دارای قوی‌ترین نیروی سایبری معرفی کرد و تعداد نیروهای سایبری سپاه را ۲ هزار و ۴۰۰ نفر به اضافه ۱۲ هزار نفر نیروی ذخیره و بودجه این مجموعه از سپاه را ۷۶ میلیون دلار برآورد کرده است! به تازگی نیز روزنامه «تریبون» چاپ فرانسه، ارتش سایبری ایران را ۲۵۰ هزار نفر تخمین زده است (ربیعی، علی‌یاری و مردانی شهربابک، ۱۳۹۸).

ارتش سایبری همان‌گونه که تعریف شد نمایانده توانمندی عمومی و سازماندهی شده هر کشور برضد اقدام‌های تهاجمی دیگر کشورهاست و تمامی ظرفیت هر کشور در این حوزه ارتش سایبری نامیده می‌شود. البته این تعریف فارغ از تعریف آمریکا از ارتش سایبری است. این نام پرطمطراق، بسیاری از گروه‌های کوچک چند نفره را ترغیب کرد از همین نام استفاده کنند؛ مانند: «ارتش سایبری ایران»، «ارتش آفتاب» و ... که گاهی این ارتش‌ها یک نفره بودند، مثل جریان هک «رادیو زمانه» اگر خاطرتان باشد.

جنگ سایبری:

جنگ سایبری در لغت به معنای تهاجم بر عناصر سایبری است و اصطلاحاً به مفهوم استفاده دفاعی یا تهاجمی از اطلاعات و سامانه‌های اطلاعاتی باهدف به مخاطره انداختن عناصر اطلاعاتی (اطلاعات، پروسه‌های مبتنی بر اطلاعات، سامانه‌های اطلاعاتی، شبکه‌های رایانه‌ای) دشمن در فضای سایبری است (بیات، ۱۳۸۹). بنا به تعریف دیگری به‌نوعی از نبرد اطلاق می‌گردد که طرفین جنگ در آن از رایانه و شبکه‌های رایانه‌ای به‌ویژه شبکه اینترنت به‌عنوان ابزار استفاده کرده و نبرد را در فضای مجازی جاری می‌سازند (EastWest Institute and the Information Security Institute, ۲۰۱۱). به‌عبارت‌دیگر در این جنگ تلاش می‌شود تا همه‌چیز را درباره دشمن بدانیم و درعین‌حال نگذاریم او به نفع «موازنه اطلاعات و دانش» هیچ‌چیزی درباره ما بداند. هدف اصلی در جنگ سایبری بهره‌گیری از دانش برتر برای برهم زدن «موازنه توان رزمی» به نفع نیروهای خودی است، به‌ویژه اگر ضعف تجهیزات و فناوری، سرمایه و نفرت کمتر باشد می‌توان این کمبود را جبران کرده و به پیروزی قاطع دست‌یافت (آذر، ۱۳۹۳).

جنگ سایبری یا جنگ نرم؟

با این همه، نباید جنگ سایبری را با تعریف ارائه شده از جنگ نرم در عرصه سایبر اشتباه گرفت. این دو، هر یک ویژگی‌های خود را دارند. البته غربی‌ها بر اساس پیشینه خود همیشه تلاش کرده‌اند تا با مفاهیم عام و مترادف، دیگران را از فهم دقیق منظور خود محروم سازند اما باید گفت در خصوص جنگ نرم با رهبری داهیانه امام خامنه‌ای زید عزه مانند دیگر حوزه‌ها ناکام مانده‌اند.

کوتاه سخن این‌که بودجه‌های مصوب کنگره آمریکا در قالب جنگ نرم با عنوان قانون “صدا”، ۵۵ میلیون دلار، بودجه مصوب مجلس هلند حدود ۱۵ میلیون دلار و این اواخر بودجه ۲۸ و ۲۲ میلیون دلاری دیگری از سوی آمریکا، همگی در راستای جنگ نرم با تأکید بر فضای سایبر بوده است. هر چند که امام خامنه‌ای زید عزه در این خصوص از مدت‌ها پیش زمانی که همه ما خواب بودیم انذار و هشدار داده‌اند و این فرصت کم، مجال پرداختن به این مطلب نیست (ربیعی، علی‌یاری و مردانی شهربابک، ۱۳۹۸).

مرکز بررسی جرائم سازمان‌یافته در سال ۸۸ پروژه “مرصاد” را به انجام رسانید که متهمان این پروژه با هدایت مستقیم “راديو فردا”، ارگان رسمی سازمان جاسوسی آمریکا (سیا) اقدام به برنامه‌ریزی برای تولید ۷۰ میلیون فیلترشکن و توزیع آن در بین کاربران ایرانی نمود و

متأسفانه تا زمان دستگیری مجرمین این پرونده بیش از ۲۰ میلیون فیلترشکن توزیع شده بود. این مسأله‌ای جدا از دیگر بودجه‌های اشاره شده است. در آخر می‌بایست دو نکته را مد نظر قرار دهیم:

ارتش سایبری مفهومی عام بوده و هیچ ارتباطی با مرکز جرائم سازمان‌یافته ندارد؛ حتی اگر به اشتباه از زبان مسؤولان نظامی صادر شود.

در حوزه سایبری دو آسیب بزرگ وجود دارد:

الف) نشناختن این حوزه؛

ب) شناخت ناصحیح و ناقص این حوزه است که لازم است تمامی دلسوزان در این حوزه تلاش نمایند تا نقایص، برطرف شود (سایت پلیس فتا، ۱۴۰۳).

تئوریزه کردن دفاع سایبری

محمدرضا فرجی پور معاون فناوری اطلاعات و ارتباطات سازمان پدافند غیر عامل فروردین سال ۹۱ در گفت و گو با ایرنا افزود که در حال حاضر سازمان پدافند غیرعامل با برخی از دانشگاه‌های خارج از تهران نیز به منظور راه اندازی رشته دفاع سایبری مذاکره کرده است و برخی از این دانشگاه‌ها نیز قرار است در سال آینده در این رشته دانشجو پذیرش کنند. وی خاطرنشان کرد: آشنایی مدیران و فرماندهان با مفاهیم دفاع سایبری یکی از راهبردهای اساسی سازمان پدافند غیرعامل است از این رو از سه سال گذشته برنامه‌هایی برای افزایش آرایه مفاهیم دفاع سایبری و توانمندسازی مدیران در سطوح مختلف آغاز شده است (جعفری، ۱۳۹۴).

مقابله با حمله‌های سایبری:

عبارت است از به کار گرفتن یک توانایی دفاعی سایبری معین برای منصرف کردن یا تغییر مسیر دادن یک حمله سایبری به صورت عامل یا غیرعامل (جعفری، ۱۳۹۴).

عملیات:

اقدام نظامی یا اجرای مأموریت نظامی در حوزه‌های راهبردی، عملیاتی، راهکنشی، خدماتی آموزشی یا اداری (ستاد کل نیروهای مسلح، ۱۳۹۲).

فضای سایبر ۱:

محیط الکترونیکی که از طریق آن اطلاعات تولید، ارسال، دریافت، ذخیره، پردازش و حذف می‌شود (آذر، ۱۳۹۳).

بازدارندگی سایبری ۱:

مکانیزم آشکاری که در بازداشتن از مناقشه سایبری یا فعالیت تهدیدآمیز در فضای سایبری، مؤثر فرض می‌شود. این مکانیزم‌ها شامل سیاست، موضع‌گیری، سلاح، توانمندی یا هم‌پیمانی است (جعفری، ۱۳۹۴).

فناوری اطلاعات:

به مجموعه‌ای از دانش، روش‌ها و ابزارها (سخت‌افزار و نرم‌افزار) که به‌منظور تسهیل و انجام فرآیند تولید گردآوری، سازمان‌دهی، ذخیره، بازیابی و نشر اطلاعات با استفاده از رایانه به‌عنوان ابزار پردازش و شبکه به‌عنوان شاهراه ارتباطی به کار گرفته می‌شود فناوری اطلاعات گفته می‌شود. تعبیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بیانگر پویایی منتج از همگرایی سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی است که تبادل سریع و جهانی اطلاعات را فراهم آورده و ظرفیت متحول‌سازی فرآیندهای کاری، ارائه خدمات و غیره را دارد (حافظ نیا، ۱۳۹۰).

تاریخچه سایبری در ایران:

پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات ایران یا پلیس سایبری ایران با نام مختصر پلیس فتا، یک واحد تخصصی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران است که به‌منظور ایجاد امنیت و کاهش مخاطرات برای فعالیت‌های علمی، اقتصادی، اجتماعی در جامعه اطلاعاتی، حفاظت و صیانت از هویت دینی و ملی، مراقبت و پایش از فضای تولید و تبادل اطلاعات برای پیش‌گیری از تبدیل شدن این فضا به بستری برای انجام هماهنگی‌ها و عملیات برای انجام و تحقق فعالیت‌های غیرقانونی و ممانعت از تعرض به ارزش‌ها و هنجارهای جامعه از جمله وظایف و مأموریت‌های پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات ناجا است (سایت پلیس فتا، ۱۴۰۳).

در راستای پایش و رصد عالمانه، نظام‌مند و مستمر فرصت‌ها و تهدیدات فضای مجازی برای کشور و تدابیر لازم برای مواجهه به‌موقع و مبتکرانه با آن‌ها مرکز ملی فضای مجازی کشور تأسیس گردید (سایت مرکز ملی فضای مجازی کشور، ۱۴۰۳).

ایجاد سامانه پدافند رایانیک (سایبری) در سطح ملی و ارتقای قدرت رصد، پایش، تشخیص و هشدار دهی، مصون‌سازی و افزایش توان مقابله با پیامدهای ناشی از وقوع احتمالی تهدید با بهره‌گیری از ظرفیت دستگاه‌های استانی و نیروهای مسلح باهدف مصون‌سازی و یا بی‌اثر سازی این‌گونه تهدیدات بر سرمایه‌های سایبری ملی (سایت مؤسسه افق آینده‌پژوهی راهبردی، ۱۴۰۳). این قرارگاه رسالت مصون‌سازی و پایدارسازی سامانه‌های سایبری کشور از طریق رصد، پایش، تشخیص تهدیدات، کشف، مدیریت و کنترل آسیب‌پذیری، اعلام هشدارهای لازم، اطمینان از پدافند سایبری، تدوین و انتشار نظامات (ملاحظات، مقررات، الزامات و اصول) پدافندی، آموزش و نهادینه‌سازی پدافند سایبری، مدیریت عملیات پدافند سایبری و دفاع حقوقی در برابر تهدیدات و حملات دشمن را به عهده دارد (سایت پایداری ملی، ۱۴۰۳).

کلازویتس جنگ را این‌گونه تعریف می‌کند: جنگ عمل خشونت باری است که هدفش وادار کردن حریف به اجرای خواسته ماست، جنگ ادامه سیاست است، جنگ نه‌تنها ویژگی نظامی بلکه خصیصه دیپلماتی، روان‌شناختی و اقتصادی را نیز دارد. در یکی از تعاریف حقوقی از جنگ با رویکرد حقوق بین‌الملل چنین بیان شده است: جنگ عبارت است از درگیری مسلحانه بین دو یا چند کشور با قصد قبولاندن نظرات سیاسی یا اعمال هدف‌های خود با استفاده از تمام وسایلی که برای جنگ در اختیار دارند (ضیایی، ۱۳۷۰).

امروزه یکی از پارادایم‌های حاکم بر جنگ‌ها به‌ویژه جنگ‌های ترکیبی، پارادایم جنگ اطلاعاتی است که شناخت کامل این پارادایم برای نیروهای نظامی و اطلاعاتی مهم است. جنگ اطلاعاتی در واقع بیانگر نهایت استفاده از اطلاعات با استفاده از فن‌آوری‌های پیشرفته چه برای تقویت نیروهای خودی و چه برای تضعیف دشمن است. جنگ اطلاعاتی خود نتیجه انقلاب در امور نظامی است. انقلاب در امور نظامی در اصل به ورود فن‌آوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطاتی در حوزه‌های نظامی می‌پردازد که آن‌ها هم به‌نوبه خود نقش اساسی‌تری به اطلاعات می‌دهند. تولید سلاح‌های هوشمند و رباتیک، جنگنده‌های رادار گریز، ویروس‌های کامپیوتری و توانایی در ایجاد اختلال در سامانه‌های الکترونیکی و ارتباطاتی، بانک‌های اطلاعاتی، سامانه‌های رایانه‌ای، حمله لیزری به ماهواره‌ها از مصادیق انقلاب در امور نظامی هستند که منجر به ظهور پارادایم جنگ اطلاعاتی شدند.

جنگ سایبر زیرمجموعه‌ای است از جنگ اطلاعاتی که شامل اقداماتی می‌شود که در دنیای سایبر رخ می‌دهند، دنیای سایبر هرگونه واقعیت مجازی است که توسط مجموعه رایانه‌ها و شبکه‌ها ایجاد می‌شود، در بین دنیای سایبر متعدد و مختلف اینترنت و شبکه‌های مرتبطی که

حاوی مطالب چندرسانه‌ای هستند، بیشترین ارتباط را با جنگ سایبر دارند. جنگ سایبری فقط به فضای اینترنت و شبکه‌های کامپیوتری در حال تبادل اطلاعات محدود نمی‌شود. در جنگ اطلاعاتی بلوغ درنبرد سایبری وقتی اتفاق می‌افتد که با استفاده از سلاح‌های متصل به شبکه‌های کامپیوتری، بدون اینکه لازم باشد در میدان نبرد حضور فیزیکی پیدا کرد، بتوان دشمن را با کمترین خطا مورد هدف قرارداد و نابود کرد. در طول جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱ و در عملیات طوفان صحرا و به صورت بارزتر در عملیات آزادسازی عراق در سال ۲۰۰۳ و حمله به طالبان در سال ۲۰۰۱ و حمله ناتو به لیبی، همگان به این واقعیت پی بردند که بسیاری از سلاح‌ها از طریق شبکه‌های کامپیوتری هدایت می‌شوند و حمله موشکی به هدف‌ها بارزترین آن‌ها بود (ماه‌پیشانیان و مرادی، ۱۳۸۹). بسیاری از متخصصین جنگ ترکیبی بر این باورند که در آینده نزدیک کامپیوترها صحنه‌های نبرد را به تسخیر خود در خواهند آورد و به‌طور خودکار اطلاعات را مورد ارزشیابی قرار خواهند داد و مبادرت به ضد حمله خواهند نمود. (بهاری، ۱۳۹۸).

رابرت ببر (۲۰۱۷) قدرت سایبری را تشکیل یافته از یک ساختار بومی و متغیرهای نظام‌مند در محیط راهبردی عملیات شامل ابزارهای راهبردی، عملیاتی، راهکنشی و فنی می‌داند (Bebber, ۲۰۱۷).

ابعاد جنگ سایبری

در جریان فتنه ۸۸ هم شما شاهد بودید اقدام‌های بسیاری از سوی دشمن برای جلوگیری از ارائه سرویس سایت‌های گفتمان انقلاب صورت گرفت. سایت‌های «فارس»، «لیدر»، «سپاه»، «رجا»، «سیج»، «گرداب»، «صداوسیما» و ... همگی تحت حمله (DDOS) قرار گرفتند و از مأموریت خود -اطلاع رسانی- بازماندند؛ این نوعی نبرد است. این نوع نبرد طبیعتاً لوازم خود را دارد؛ نیروی انسانی، سخت افزار، نرم افزار و جنگ افزاری متمایز از دیگر جنگ‌ها. این جنگ از ابعاد گوناگونی قابل بررسی است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

با توجه به ورود فضای سایبر به تمامی عرصه‌های زندگی افراد از موضوعات علمی گرفته تا کار، سرگرمی، اقتصاد، آموزش و ارتباطات، در صورتی که مهاجم بتواند سرویس‌های اینترنتی را از کار بیاندازد می‌تواند ناراضی‌تی عمومی ایجاد کند که زمینه‌ساز براندازی نرم است و یا در کار عمومی و روزمره مردم جامعه هدف، اختلال ایجاد کند. افزون بر این چون بسیاری از ارتباطات میان یا درون سازمانی هم اکنون بر بستر اینترنت شکل گرفته است، از کار انداختن سرویس اینترنت خود می‌تواند زمینه ساز آشوب و ناآرامی در کشورها گردد

ویژگی‌های جنگ سایبری:

بهاری (۱۳۹۸) در تحقیق خود به بررسی ویژگی‌های جنگ سایبری پرداخته است. وی معتقد است: جنگ فیزیکی با جنگ سایبری از برخی جهات کاملاً شبیه به هم هستند؛ مثلاً هدف اصلی در جنگ، از هر نوع که می‌خواهد باشد، وارد آوردن ضرر و زیان به دشمن است. انگیزه اصلی در جنگ باید قاعدتاً تصاحب منابع دشمن باشد در حقیقت فلج نمودن دشمن بدون در اختیار گرفتن منابع آن چندان معقول به نظر نمی‌رسد. بهترین روش برای شناخت ویژگی‌های جنگ سایبری این است که تصور و تجسم فیزیکی را از میان برداریم و صرفاً سایبری فکر کنیم. از جمله ویژگی‌های جنگ‌های سایبری که آن‌ها را از سایر جنگ‌ها متمایز می‌کند می‌توان موارد زیر را نام برد:

حمله از راه دور:

اولین تفاوت جنگ سایبری با دیگر انواع جنگ‌ها و بالأخص جنگ فیزیکی و حقیقی، قابلیت طراحی، اجرا و نتیجه‌گیری از راه دور است. برای حمله سایبری نیازی به حرکت فیزیکی ندارید و طبیعی است که این تفاوت از منشأ فضای سایبری و حقیقی ناشی می‌گردد.

دشواری در شناسایی و ردیابی:

به جهت ذات و خصائص پروتکل‌های ارتباطی، شناسایی منبع اصلی حمله دشوار و گاهی ناممکن است. در حقیقت اگر تشریک‌مساعی مرزهای سایبری را نادیده فرض کنیم، شناسایی غیرممکن است. تغییر فیلد آدرس مبدأ و سپس تزریق پکت در شبکه به‌سادگی و حتی تسلط کاربران بسیار مبتدی در اینترنت مقدور است؛ بنابراین مبدأ ناشناس و مبهم خواهد ماند.

محدودیت در انتقال:

وابستگی فضای سایبر به معدود پروتکل‌های ارتباطی، انتقال و عوامل آن نظیر سرعت، حجم، کیفیت، اعتبار باعث این محدودیت است.

تهدید ایمنی اطلاعات:

در جنگ سخت، جنبه فیزیکی زندگی انسان تهدید می‌گردد ولی در سایبری، مؤلفه‌های امنیت اطلاعات شامل: صحت، تمامیت، در دسترس بودن و محرمانگی مورد تهدید است.

اندازه هدف:

بزرگی و کوچکی هدف در جنگ‌های فیزیکی بااهمیت است. ولی در جنگ‌های سایبری، بزرگی عناصر نسبت به بزرگی حقیقی آن‌ها قابل فهم و مقایسه نیست و باید اندازه سایبری آن‌ها

را مدنظر داشت. در جنگ‌های فیزیکی به دنبال تخریب مناطق جغرافیایی بزرگ‌تر هستند، ولی در جنگ سایبری باید اهداف مهم و اساسی را از نظر سایبری و نقش آن‌ها را مدنظر قرارداد. انتشار حمله:

حمله سایبری می‌تواند به‌سادگی از چندین منبع / کانال صورت پذیرد. هدایت و راهبری حمله‌های فیزیکی که از چندین محل آغاز می‌گردند بسیار دشوار است ولی برای حملات سایبری می‌تواند یک ضرورت باشد. هزینه کم:

ابزار و عوامل این جنگ سایبری سهل‌الوصول‌تر، آسان‌تر و ارزان‌تر است. مسئولیت‌پذیری:

از آنجایی که قوانین مدون و مشخص بین‌المللی برای مبارزه و ایجاد دعاوی سایبری وجود ندارد، کشورها به‌سادگی از زیر بار مسئولیت حملات سایبری خود شانه خالی می‌کنند. محدودیت در عناصر پایه:

تنها عناصر پایه در یک جنگ سایبری، صفر و یک هستند. البته ذهن انسان را نیز نباید جدا دانست زیرا به هر شکل، فضای سایبری زائیده تفکر و خیال آدمی است و هر کس ذهن بالاتری داشته باشد حاکم این حوزه خواهد بود. رهبری آسان:

راهبری و هدایت جنگ سایبری به‌مراتب ساده‌تر از جنگ‌های حقیقی است. گاهی با فشار یک کلید و یا اشاره به یک شیء سایبری می‌توان آن در موقعیت حمله یا دفاع قرارداد: نیروها را گسترش داد یا عقب‌نشینی نمود. بازگشت به نقطه صفر:

وقتی که پارادایم عوض می‌شود بسیاری از مفاهیم مانند مفهوم مرز، تخریب و قدرت عوض می‌شود در این فضا بایستی فناوری‌های بزرگ با رقیبان کوچک بجنگید و چه‌بسا حریفان کوچک بر رقیبان بزرگ فائق آیند (پیروزی پشه‌ها بر فیل‌ها). تغییرناپذیری اصول جنگ:

اصول نه‌گانه جنگ در جنگ سایبری هم رعایت می‌شوند و معتبر است.

از نظر سید مفیدی (۲۰۰۴) محیط فضای سایبر شامل شش حوزه زیر است و شناخت ابعاد و ویژگی‌های این محیط، تحلیل گران و استراتژیست‌های دفاع سایبری را در شناخت نقاط قوت و ضعف جبهه خودی و دشمن و حوزه‌های آسیب‌پذیر آن یاری خواهد نمود (سید مفیدی، ۲۰۰۴).

بهاری (۱۳۹۸) در تحقیق خود معتقد است برای مقابله با تهدیدات سایبری باید از سامانه یکپارچه تهدیدات ۱ یا بهره برد این سامانه یکی از روش‌هایی که به واسطه آن می‌توان در مقابل تهدیدهای سایبری مقابله کرد به کارگیری سخت‌افزار مشخصی است که از آن با نام UTM یاد می‌شود. این سخت‌افزار غنی «مدیریت یکپارچه تهدیدات» همچون یک سد امنیتی کارا تمامی راه‌های نفوذ به سامانه‌های کامپیوتری را مسدود می‌کند و این امکان را به مدیران و کارشناسان شبکه می‌دهد تا بتوانند به خوبی در مقابل هرگونه حملات صورت گرفته از جانب نفوذ گران به مقابله بپردازند. در این سخت‌افزار قابل استفاده در شبکه‌های کامپیوتری امکاناتی همچون دیوار آتش، سیستم تشخیص نفوذ، آنتی‌ویروس، آنتی اسپم و شبکه خصوصی مجازی در دسترس هستند. مدیریت یکپارچه تهدیدات سیستمی است که مکانیزم‌های گوناگون امنیتی را در سطح شبکه فراهم می‌کند و به کمک آن می‌توان به صورت یکپارچه سرویس‌های امنیتی مختلفی را ارائه کرد. این دستگاه دربردارنده ویژگی‌ها و خصوصیات مشخصی است که با وجود آن‌ها به آسانی می‌توان از بروز بسیاری از تهدیدها جلوگیری نمود.

رضان‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «ارائه مدل مفهومی ارزیابی قدرت سایبری نیروهای مسلح با تأکید بر بُعد بازدارندگی سایبری» به بررسی مؤلفه‌های ارزیابی قدرت سایبری نیروهای نظامی پرداخته و معتقدند در ارتش جمهوری اسلامی ایران موارد زیر باید به نحو مطلوبی مورد توجه و اجرا قرار گیرد: محافظت و پدافند از شبکه‌ها و سامانه‌های فاوا پایه حیاتی، حساس و مهم، اعمال فرماندهی و کنترل بر کلیه یگان‌های تابعه فرماندهی سایبری ارتش، تعامل فرماندهی سایبری آجا با مبادی لشگری و کشوری مرتبط، بهره‌گیری از فرصت‌های سایبری جهت تقویت قابلیت‌های عملیاتی در عرصه سایبر، توسعه و به‌روزرسانی ابزارها و تسلیحات سایبری، به‌روزرسانی دکتترین طرح‌های جامع راهبردی و تاکتیکی سایبری آجا، آینده‌پژوهی و پایش مستمر روندهای حاکم بر فضای سایبری، پشتیبانی عمومی از عملیات مرکب مشترک و یا تک نیرویی، تست کفایت اقدامات و تمهیدات امنیتی فضای سایبر با نگاه امنیت ملی

احمدی (۱۳۹۶) در کتاب مدل‌سازی تهدیدها معتقد است: کارشناسان امنیتی، رعایت ۲۰ نکته امنیتی رایج زیر را که به اصول بیست‌گانه TCSC۱ معروف است

فرزاد نیا و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان ارائه الگوی حکمرانی خوب امنیت فضای سایبری در سازمان‌های دفاعی به تشریح فضای سایبری سازمان‌های دفاعی پرداختند. آن‌ها معتقدند با توجه به نقش و جایگاه سازمان‌های دفاعی و نفوذ روزافزون فضای سایبری و نقش آن در امنیت کشور، باید به مضامین مدیریت استراتژیک سرمایه انسانی، طراحی و پیاده‌سازی چارچوب بومی معماری امنیت سایبری، انعطاف‌پذیری امنیت فضای سایبری، مدیریت ریسک امنیت فضای سایبری، بازمهندسی ساختار و فراگردهای سازمانی، مدیریت پروژه‌های مرتبط با استانداردها و متدولوژی‌های مناسب و استقرار فرهنگ سازمانی تعالی‌گرا بیشتر توجه نمود.

پس از بررسی ادبیات موجود مرتبط با موضوع تحقیق، کلیه شاخص‌ها در قالب یک پرسشنامه لیکرت ۵ گزینه‌ای در اختیار جامعه خبرگان قرار گرفت و پس از نمرده دهی و اعمال نظرات خبرگان حوزه تحقیق، شاخص‌ها، مؤلفه‌ها و عناصر ارتش هوشمند در حوزه سایبری برابر جدول شماره ۱ استخراج گردید.

جدول (۱) شاخص/عنصر/مؤلفه ارتش هوشمند در حوزه سایبری

منبع	شاخص/عنصر/مؤلفه	ردیف
سید مفیدی، ۲۰۰۴ و خبرگان	زیرساخت هوشمند فیزیکی و نرم‌افزارهای بومی هوشمند	
حافظ نیا، ۱۳۹۰	تکنولوژی اطلاعات	
سایت مرکز ملی فضای مجازی کشور و خبرگان	واکاوی هوشمند در حوزه سایبر	
سایت مرکز ملی فضای مجازی کشور و خبرگان	سامانه پدافند سایبری	
سایت مرکز ملی فضای مجازی کشور و خبرگان و	بروزرسانی آیین‌نامه‌ها در حوزه سایبر و ارزیابی و بازسازی مداوم آسیب‌پذیری‌ها	

منبع	شاخص/عنصر/مؤلفه	ردیف
احمدی، ۱۳۹۶		
ببر(۲۰۱۷) و خبرگان	ایجاد زیرساختهای ارتباطی مبتنی بر شبکه‌های کامپیوتری	
ببر(۲۰۱۷) و خبرگان	فضای اینترنت بومی و سراسری	
رمضان زاده و همکاران، ۱۳۹۶ و احمدی، ۱۳۹۶	راهبری سایبری و مانیتورینگ، نگهداری و انطباق سیستم‌ها	
رمضان زاده و همکاران، ۱۳۹۹	تجهیزات جنگی بروز در حوزه سایبر	
جامعه خبرگان تحقیق	۱- نیروی انسانی متخصص ۲- سیستم اطلاعات مدیریتی ۳- راهبران خلاق، ۴- فناوری بروز ۵- شایسته‌گزینی و شایسته پروری ۶- ساختار و سازمان منعطف ۷- زیرساخت‌های سایبری، ۸- آموزش و عملیات، ۱۲- انعطاف‌پذیری سامانه‌های سایبری، ۱۳- رعایت اصول سایبری ۱۴- یکپارچه‌سازی سامانه‌ها ۱۵- سیستم‌های اعلام‌خطر ۱۶- دانش، طرح‌ریزی و ابتکارات عملیات	

نقش شبکه های اجتماعی در جنگ سایبری

جنگ نرم، به دلیل ماهیت خود و عدم نیاز به ابزارهای فیزیکی، به دنبال آن است که در مسافت های دورتری از مراکز طراحی کننده، به اجرا درآید. جهانی و فرامرزی بودن فضای سایبر، امکان های موردنیاز را به آسانی در اختیار طراحان جنگ نرم قرار می دهد و با فراهم شدن بسترهای فکری- فرهنگی اهداف موردنظر، از سوی جریان های درون جامعه هدف دنبال می شود.

میسر بودن ارتباط دو طرفه نیز ابزارهای عملیاتی را در خدمت طراحان و رهبران مراکز موردنظر درمی آورد و در موقعیت های حساس که امکان حضور و هدایت مستقیم میدانی

حوادث، از براندازان سلب می شود؛ عناصر حاضر در صحنه نقش رسانه ای عملیات را بازی می کنند. از سوی دیگر، جنگ نرم به عناصر و سربازان میدانی نیاز دارد که از جنس مخاطبان جامعه هدف باشند. این عناصر، باید برای خود هویتی خاص قایل باشند تا بتوانند هدایت روند درگیری را برعهده گیرند و در شرایط کنونی، امکان دسترسی به فضای مجازی به دلیل در اختیار گذاشتن لحظه ای حجم وسیعی از اخبار، اطلاعات و تسهیل ارتباط، چنین هویت کاذبی را به راحتی در میان بخشی از صحنه گردانان حوادث ایجاد می کند. نبود بسیاری قیود و محدودیت ها که برای سایر اقسام رسانه ای وجود دارد، در محیط مجازی، گستره فعالیت در این فضا را برای اهداف و انگیزه های امنیتی و سیاسی در جنگ نرم افزایش می دهد. مجموعه این شرایط است که امروزه، هوس بهره گیری از این فضا را برای غلبه بر دیگر ملت ها، در میان مراکز قدرت جهانی ایجاد می کند. حوادث چند ماه اخیر ایران را باید میدان آزمون برای کاربرد فضای مجازی در عملیات روانی و جنگ نرم دانست. وبلاگ، فیس بوک، توئیتر، فرند فیدز و بالاترین، از جمله سایت هایی هستند که قابلیت شبکه سازی وسیعی در اینترنت ایجاد کرده اند. در برخی مواقع، این شبکه ها به عنوان سربازان جدید جنگ نرم دول غربی، اقدامات خود را به فضای وقایع جامعه نیز تسری داده و هماهنگی و سازماندهی بسیاری تجمع های سیاسی و اعتراضی را بر ضد دولت هدف، برعهده می گیرند. حوادث پس از انتخابات سال ۱۳۸۸، به روشنی نقش شبکه های اجتماعی مجازی در جنگ نرم غرب با ایران را نشان داد.

۳- روش تحقیق

با جمع بندی ادبیات موجود و مطالب تحقیقات داخلی و خارجی، فهرست اولیه ای شامل ۲۷ شاخص و مؤلفه ارتش هوشمند در حوزه سایبری تهیه گردید که اعتبار درونی و پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت. طی پرسشنامه ی ۵ گزینه ای طیف لیکرت، این شاخص ها در اختیار جامعه خبرگان تحقیق قرار گرفت و پس از حذف موارد تکراری و اعمال اصلاحات مدنظر خبرگان با توجه به جدول اشتراک هر متغیر ۱ در نرم افزار SPSS برای حذف عوامل دارای اشتراک ضعیف اقدام گردید. تحلیل عاملی اکتشافی در سه گام اصلی انجام گردید:

تفسیر عامل هایی که در مرحله ی استخراج آغازین تولید می شوند، معمولاً مشکل است. چون در این مرحله، امکان این که متغیرها با عامل هایی که قبلاً استخراج شده اند، همبستگی بالایی داشته باشد (دارای بار عاملی بالایی باشند)، نادیده گرفته می شود که در نتیجه بارهای

مقاطع معناداری را سبب می‌شود، به طوری که بسیاری از عامل‌ها با بسیاری از متغیرها همبسته‌اند. همین علت باعث می‌شود که تفسیر هر عامل سخت شود، چون عامل‌های مختلف با متغیرهای یکسان نشان داده شده‌اند. به وسیله‌ی دوران، متغیرهایی که روی یک عامل در نظر گرفته شده‌اند، دیگر روی عامل دیگر به کار نمی‌روند. دو نوع دوران وجود دارد: متعامد و اریب. در دوران متعامد (orthogonal) عامل‌ها ناهمبسته و در دوران اریب (oblique) عامل‌ها همبسته در نظر گرفته می‌شوند. آزمون خطی بودن و کفایت نمونه، با ۲ آزمون کروییت (Bartlett) و اندازه‌ی کفایت نمونه‌گیری (Kaiser-Meyer-Olkin) تعیین می‌گردد به طوری که آزمون باتلت (Bartlett) باید بزرگ و معنادار، اندازه Kaiser-Meyer-Olkin بزرگ‌تر از ۰/۶ و سطح معنی‌داری کمتر از ۰,۰۵ باشد. این الزامات برابر جدول زیر در پژوهش برقرار است.

جدول (۲) آزمون کفایت آماری و باتلت

KMO and Bartlett's Test			
		KMO	۰,۸۰.
Bartlett's Test	Approx.	Chi-Square	۱۵۶۳ ۶۴۲
		df	۵۹
		Sig.	۱,۰۰

ماتریس مؤلفه‌های تحلیل عاملی قبل و بعد از دوران و همبستگی‌های بین متغیرها نشان‌دهنده عوامل استخراج شده است ولی مؤلفه‌های بعد از دوران دقیق و قابل‌اعتمادتر است برابر جدول زیر سه عامل استخراج شده با واریانس کل تعیین می‌گردد.

جدول (۳) جدول ماتریس دوران شده (مقادیر ویژه و عوامل استخراج شده در ۳ بعد):

Rotated Component Matrixa			
Component			
	۱	۲	۳
Modiriat(F) ۱)			
NeeroyEnsani(۲)	۹۶۳.		
Nokhbegan(۳)	۹۵۷.		
MISc(F۴)	۸۶۲.		

ZeerSakht(F ^۵)	۷۲۵.	۸۹۰.	
Payesh(F ^۶)		۸۸۷.	
SazmanSakhtar (F ^۷)		۸۶۹.	
UTM (F ^۸)		۸۵۳.	
Know(F ^۹)			۸۱۱.
Hedayat(F ^{۱۰})			۷۹۶.

پژوهش حاضر با توجه به تحلیل عاملی اکتشافی، از نوع اکتشافی و با توجه به روش جمع‌آوری داده‌ها و تکمیل گام‌به‌گام تحقیق از نوع توصیفی-پیمایشی است. نمونه آماری پژوهش تعداد ۶۰ نفر از خبرگان صاحب‌نظر در حوزه مدیریت و فرماندهی، با روش نمونه‌گیری قضاوتی انتخاب شده‌اند. برای محاسبه ضریب قابلیت اعتماد شیوه‌های مختلفی به‌کاربرده می‌شود که از آن جمله می‌توان به اجرای دوباره (روش بازآزمایی ۱)، روش موازی ۲ (همتا)، روش تصنیف ۳ (دونیمه کردن عبارات پرسشنامه و محاسبه همبستگی نمرات دودسته) و روش کودر-ریچاردسون ۴ اشاره کرد. علاوه بر این، می‌توان قابلیت اعتماد ابزار اندازه‌گیری را با روش آلفای کرونباخ محاسبه نمود. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه‌ها یا آزمون‌هایی که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند به کار می‌رود. در این‌گونه ابزارها، پاسخ هر سؤال می‌تواند مقادیر عددی مختلفی را اختیار کند. برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ابتدا باید واریانس نمره‌های هر زیرمجموعه سؤال‌های پرسشنامه و واریانس کل را محاسبه کرد (سرمد، بازرگان، حجازی، ۱۳۷۹). سپس با استفاده از فرمول زیر مقدار ضریب آلفا را محاسبه کرد. که در این رابطه:

$$ra = \frac{j}{j-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{s^2} \right)$$

۱- Test-Retest Method

۲- Equivalent Method

۳- Split-Halves Method

۴- Kuder-Richardson Method

تعداد سوالات = j واریانس تک تک سوالات = s_i^2 واریانس کل = s^2

سوالات

مقدار صفر این ضریب نشان دهنده عدم قابلیت اعتماد و +۱ نشان دهنده قابلیت اعتماد کامل است در این پژوهش ضریب پایایی پرسشنامه به تفکیک هر یک از مفاهیم کلی و خرده مقیاس‌ها در جدول شماره ۴ ارائه شده است. همان‌طور که در این جدول ملاحظه می‌گردد تمامی مفاهیم سنجیده شده در این پژوهش دارای ضریب آلفای بالای ۰,۷ و بنابراین پایا می‌باشند.

جدول (۴) آزمون پایایی

نام ابعاد	تعداد پاسخ‌دهندگان	تعداد سوالات	ضریب آلفای کرونباخ
کل پرسشنامه	۶۰	۱۸	۰,۹۱
بعد اول	۶۰	۶	۰,۹۱۹
بعد دوم	۶۰	۶	۰,۸۹۱
بعد سوم	۶۰	۶	۰,۹۲۳

میزان آلفای کرونباخ به دست آمده برای تمامی متغیرهای تحقیق بالاتر از ۰ / ۷ است که نشان دهنده پایایی مطلوب پرسشنامه است. لازم به ذکر است که طیف ضریب آلفای کرونباخ بین ۰ تا ۱ است و هر چه این ضریب به یک نزدیک‌تر باشد، نشان دهنده پایا تر بودن گویه‌های پرسشنامه است.

نتایج / یافته‌ها و پیشنهادات تحقیق

پس از ارائه مؤلفه‌های استخراج شده از ادبیات به خبرگان، موارد کم ارتباط، مشابه و تکراری حذف گردید در نهایت، تعداد ۱۲ شاخص برابر جدول شماره ۴ مورد تأیید قرار گرفت. در پژوهش حاضر شاخص‌های مذکور کشف و شناسایی گردید، لیکن با توجه به محدودیت‌های زمان و موضوع، پیشنهاد می‌گردد که با روش تحلیل عاملی تأیید میزان تأثیر و نوع ارتباط هر شاخص بررسی و بار عاملی هر یک مشخص شود. همچنین در صورت امکان می‌توان از سایر

نرم افزارهای هوش مصنوعی همچون سیستم استنتاج فازی عصبی - تطبیقی (ANFIS) به منظور بهره برداری بیشتر و ادامه این تحقیق در سطحی به مراتب پیشرفته تر و وسیع تر به ارزیابی شاخص ها و حتی پیش بینی نتایج آن ها در خروجی نهایی تحقیق پرداخت.

جدول (۴) شاخص و مؤلفه های ارتش هوشمند در حوزه سایبری

R	شاخص ها/ مؤلفه ها استخراجی	R	شاخص ها/ مؤلفه ها استخراجی
	تکنولوژی اطلاعات (F۲)		زیرساخت هوشمند فیزیکی و نرم افزارهای بومی هوشمند (F۱)
	سامانه پدافند سایبری (F۴)		واکاوی هوشمند در حوزه سایبر (F۳)
	ایجاد زیرساختهای ارتباطی مبتنی بر شبکه های کامپیوتری بومی (F۶)		بروزرسانی آیین نامه ها در حوزه سایبر و ارزیابی و بازسازی مداوم آسیب پذیری ها (F۵)
	راهبری سایبری و مانیتورینگ، نگهداری و انطباق سیستم ها (UTM) (F۸)		فضای اینترنت بومی و سراسری (F۷)
	نیروی انسانی متخصص و شایسته گزینی (F۱۰)		تجهیزات جنگی بروز در حوزه سایبر (F۹)

بحث و بررسی

در تحقیق حاضر، برخی از شاخص های خبرگان در سایر تحقیقات که در متن نیز مورد استناد قرار گرفته است، مجدد به عنوان شاخص های یک ارتش هوشمند در حوزه سایبری مورد تأیید قرار گرفت، لیکن در هیچ کدام از تحقیقات بررسی شده با محور ارتش هوشمند در حوزه سایبری مورد بررسی قرار نگرفته بود. آنچه این تحقیق را حائز توجه و اهمیت می کند اعمال نظر خبرگان این حوزه منطبق بر ارتش جمهوری اسلامی ایران و شرایط حال حاضر است و به نوعی شاخص های مدنظر به صورت کاملاً بومی استخراج گردیده اند. لذا با توجه به شرایط فعلی ارتش به نظر می رسد به منظور هوشمندسازی ارتش در عرصه سایبر توجه ویژه ای باید به ۱۲ شاخص استخراجی مندرج در جدول ۴ باید داشت و از میان این شاخص ها بیشترین امتیاز مربوط به ۲

شاخص کارکنان متخصص و نخبگان جامعه بوده و برای سیاست‌گذاری و اتخاذ تصمیمات فرماندهان و مسئولین در خصوص هوشمندسازی حوزه سایبر نیازمند توجه بیشتر است.

مقابله با ایجاد و نشر شایعه‌های برانداز، نادیده انگاشتن شایعات ضعیف و پاسخ غیرمستقیم به آن، مقابله با شایعه وجود شکاف میان جامعه و حاکمیت، پرهیز از تهدیدانگاری بیش از حد در فعالیت نهادهای غیردولتی و گسترش آزادی‌های مدنی در چارچوب قانون اساسی، همراه با هوشیاری لازم برای اجتناب از تهدیدات احتمالی این نهادها در حوزه‌های امنیت سیاسی و اجتماعی، قانونمند کردن مقابله با جرایم سایبر و تلفن همراه، افزایش تعامل و هم‌اندیشی میان کارشناسان وزارتخانه‌های اطلاعات، فناوری ارتباطات، قوه قضائیه، قوه مقننه و پلیس امنیت اجتماعی و اخلاقی ناجا و حمایت تقنینی و مالی، از تعمیق قدرت نرم نظام در محیط‌های مجازی، از جمله راهکارهای مقابله با این تهدیدات است.

مراجع

- احمدی مهدی، مدل‌سازی تهدیدها، انتشارات پندار پارس، تهران، ۱۳۹۶ -، صفحه ۲۱۰
- آذر، داود، شناخت تهدیدات فضای سایبر و پدافند آن، انتشارات دافوس آجا، ۱۳۹۳ -، صفحه ۱۰.
- آذر، داود، شناخت تهدیدات فضای سایبر و پدافند آن، انتشارات دافوس آجا، ۱۳۹۳ -، صفحه ۵۴.
- بهارى، رحيم، ۱۳۹۸، پایان‌نامه کارشناسی ارشد با موضوع عملیات پایش فضای سایبری ارتش جمهوری اسلامی ایران در جنگ ترکیبی، دانشگاه دافوس آجا.
- بیات، محبوبه، سیاست‌های تهدید و امنیت سایبری، انتشارات مرکز آموزش شهید صیاد شیرازی، چاپ دوم، ۱۳۸۹ -، صفحه ۳۷.
- جعفری، علی اصغر، امنیت سایبری و جنگ سایبر، انتشارات پندار پارس، ۱۳۹۴ -، صفحه ۱۸۷.
- جعفری، علی اصغر، امنیت سایبری و جنگ سایبر، انتشارات پندار پارس، ۱۳۹۴، صفحه ۴۱.
- حافظ نیا، محمدرضا، جغرافیای سیاسی فضای مجازی، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۹۰ -، صفحه ۲۹.

رادی نیا، حامد، و جباررشیدی، علی. (۱۴۰۱). آگاهی وضعیتی در دفاع سایبری فعال، راهبردی به منظور مقابله با حملات پیشرفته امروزی. کنفرانس ملی فناوری‌های نوین در مهندسی برق و کامپیوتر. SID. <https://sid.ir/paper/996087/fa>

ربیعی، بهزاد، علی یاری، شهرام، و مردانی شهربابک، محمد. (۱۳۹۹). معرفی الگویی برای اندازه‌گیری و ارزیابی قدرت سایبری یک سازمان دفاعی در ج.ا. ایران. راهبرد دفاعی، ۱۸(۶۹)، ۱۳-۳۶. SID. <https://sid.ir/paper/400462/fa>

رحیم‌اف، هانی، و موحدی صفت، محمدرضا. (۱۴۰۱). ارائه الگوی مفهومی تسلیحات سایبری. مدیریت نظامی، ۲۱(۸۵)، ۱۲۵-۱۵۸. SID. <https://sid.ir/paper/1040010/fa>

رمضان زاده، مجتبی، غیوری ثالث، مجید، احمدوند، علی محمد، آقایی، محسن، و نظری فرخی، ابراهیم. (۱۳۹۹). ارائه مدل مفهومی ارزیابی قدرت سایبری نیروهای مسلح با تأکید بر بعد بازدارندگی سایبری. مدیریت نظامی، ۲۰(۷۸)، ۶۱-۹۲. SID. <https://sid.ir/paper/386262/fa>

سایت پایداری ملی به آدرس: <https://paydarymelli.ir/fa/news/42915>

سایت پلیس فتا، ۱۴۰۳، <http://www.cyberpolice.ir/abouts>

سایت مرکز ملی فضای مجازی کشور، ۱۴۰۳، <http://www.rooznamehrasmi.ir/laws/ShowLaw.aspx?Code=298>

سایت مؤسسه افق آینده‌پژوهی راهبردی به آدرس: <http://www.iran-futures.org>

ستاد کل نیروهای مسلح، فرهنگ واژه‌های نظامی، دفتر واژه‌گزینی نظامی، روناس، تهران، - ۱۳۹۲، صفحه ۱۸۱.

سید مفیدی، کاوه، سکیورتارگت (فضای سایبری)، نسخه خلاصه شده جنگ سایبری، - ۲۰۰۴.

ضیایی بیگدلی، محمدرضا، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، - «حقوق جنگ»، ۱۳۷۳، صفحه ۴۵.

فرزام نیا، نیما، عبدی، بهنام، و رضائیان، علی. (۱۳۹۹). ارائه الگوی حکمرانی خوب امنیت فضای سایبری در سازمان‌های دفاعی. مدیریت نظامی، ۲۰(۷۷)، ۸۱-۱۲۰. SID. <https://sid.ir/paper/385775/fa>

قاسمی تادوانی، محمد، آذر، داود، سجادی اصیل، وحید (۱۴۰۲)، الگوی ارزیابی قدرت آفند سایبری ارتش جمهوری اسلامی ایران، مجله علمی پژوهشی علوم و فنون نظامی.

کافی، سعید. (۱۳۹۹). شاخص‌های دفاعی امنیتی فضای سایبری زیرساخت‌های حیاتی و حساس جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر رویکردهای پدافند غیرعامل. سیاست دفاعی، ۲۸(۱۱۱)، ۰-۰. SID. <https://sid.ir/paper/۵۲۵۹۴۱/fa>

ماه‌پیشانیان، مهسا، حجت اله مرادی، گفتمان جنگ مجازی و رسانه‌های گروهی، در قدرت و جنگ نرم: از نظریه تا عمل، انتشارات ساقی، تهران، ۱۳۸۹، ص ۴۰۰.

نصرت‌آبادی، جمشید، لشکریان، حمیدرضا، مردانی شهراباک، محمد، و موحدی صفت، محمدرضا. (۱۳۹۸). ارائه الگوی راهبردی ارزیابی قدرت سایبری نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران. امنیت ملی، ۹(۳۱)، ۱۷۳-۱۹۸. SID. <https://sid.ir/paper/۵۲۲۵۱۷/fa>

Bebber, Robert, (۲۰۱۷), Cyber power and cyber effectiveness: An analytic framework, Comparative Strategy, ۳۶:۵.

EastWest Institute and the Information Security Institute of Moscow State University, ۲۰۱۱, p۳۴.

EastWest Institute and the Information Security Institute of Moscow State University, ۲۰۱۱, p۳۷.

Gehem, Maarten, Artur Usanov, Erik Frinking, Michel Rademaker, (۲۰۱۵), ASSESSING CYBER SECURITY: A META-ANALYSIS OF THREATS, TRENDS, AND RESPONSES TO CYBER ATTACKS, The Hague Centre for

Repik. K. A., "Defeating adversary network intelligence efforts with active cyber defense techniques," ۲۰۰۸ Strategic Studies.

Monitoring the satisfaction of students of Imam Ali University with educational and research services

Alireza Moghadam, Seyed Hosein Atashi

۱. Corresponding Author Ph.D. in philosophy of education and teacher of the social welfare department of Imam Ali University, Tehran, Iran, E-mail: alirezamoghadam1304@gmail.com

۲. Member of the faculty of the Department of Social Sciences, Faculty of Command and Management, Imam Ali University, Iran, E-mail: sha13022031@gmail.com.

article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Purpose and background: At the level of higher education, the issue of satisfaction with educational and research services is of special sensitivity. An efficient educational system is a system that can provide maximum satisfaction to students in this field. The purpose of this research is to investigate the level of satisfaction of Imam Ali Officer University (AS) students with the quality of educational and research services of this university in five dimensions of educational space, educational planning, educational resources, professors and the attention of officials and commanders to education and research. Method: The type of research is applied and the research method is descriptive-survey. All students entering the university in ۱۴۰۲ are the statistical population of this research. Using Cochran's formula, ۳۸۲ people were calculated as the sample size and were selected using systematic probability sampling. To collect the data, a ۲۶-question researcher-made questionnaire was used, the reliability of which was α / Cronbach's alpha coefficient. has been calculated. SPSS software was used for data analysis. Results: The results of the research show that the level of students' satisfaction with the quality of educational and research services is acceptable and higher, and among the research variables, the highest level of student satisfaction is with professors and educational planning, and the variables of educational space, educational resources, and educational and research officials in The next ranks are.
Article history: Received ۲۰۲۴/۰۶/۲۷	
Received in revised form ۲۰۲۴/۰۸/۰۷	
Accepted ۲۰۲۴/۰۸/۲۰	
Published online ۲۰۲۴/۰۹/۲۱	
Keywords: <i>Satisfaction, service quality, Imam Ali University.</i>	

Atashi, S. (۲۰۲۴). Monitoring the satisfaction of students of Imam Ali **Cite this article:** moghadam, A, ۱۰۷-۸۶), ۱۴ (۴University (AS) with educational and research services,

پایش رضایت‌مندی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) از خدمات آموزشی و پژوهشی

۱- علیرضا مقدم^۱ ✉ ۲- سید حسین آتشی^۲ ✉

۱. نویسنده مسئول، دکترای فلسفه تعلیم و تربیت و مدرس گروه علوم اجتماعی دانشگاه افسری امام علی (ع)، تهران، ایران، رایانامه: alirezamoghdam1304@gmail.com

۲. عضو هیئت علمی گروه علوم اجتماعی دانشکده فرماندهی و مدیریت دانشگاه افسری امام علی، رایانامه:

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله:	هدف و زمینه: هدف این پژوهش، بررسی میزان رضایت‌مندی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع)، از کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی این دانشگاه در پنج بعد فضای آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، منابع آموزشی، اساتید و توجه مسئولین و فرماندهان به امر آموزش و پژوهش است.
تاریخ دریافت:	۱۴۰۳/۰۴/۰۷
تاریخ بازنگری:	۱۴۰۳/۰۵/۱۷
تاریخ پذیرش:	۱۴۰۳/۰۶/۰۱
تاریخ انتشار:	۱۴۰۳/۰۶/۳۱
کلیدواژه‌ها:	نتیجه‌گیری: نتایج تحقیق نشان می‌دهد که میزان رضایت‌مندی دانشجویان از کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی در حد قابل قبول و بالاتر است و از بین متغیرهای پژوهش بیشترین میزان رضایت دانشجویان از اساتید و برنامه‌ریزی آموزشی بوده و متغیرهای فضای آموزشی، منابع آموزشی، و مسئولان آموزشی و پژوهشی در رتبه‌های بعدی قرار دارند.
رضایت‌مندی، کیفیت خدمات، دانشگاه افسری.	

استناد: مقدم، علیرضا، آتشی، سیدحسین (۱۴۰۳). پایش رضایت‌مندی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) از خدمات آموزشی و پژوهشی. فصلنامه مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۱۳ (۴)، ۱۰۷-۸۶.

DOI: <http://doi.org/0>

ناشر: دانشگاه افسری امام علی (ع)

© نویسندگان

مقدمه

آموزش و یادگیری یکی از نیازهای اساسی بشر هزاره سوم محسوب می‌شود. از سویی موقعیت استراتژیک نظام جمهوری اسلامی ایران در خاورمیانه و وجود تهدیدات منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای، بر اهمیت آموزش‌های نظامی برای حفظ کیان کشور و مقابله با هرگونه تهدید احتمالی به شدت افزوده است.

از سوی دیگر، نظام آموزشی کارآمد و باکفایت، نظامی است که بتواند حداکثر رضایت‌مندی از خدمات آموزشی و پژوهشی را برای مجموعه خود به ارمغان آورد. در آموزش عالی رضایت دانشجو هم برای موفقیت مؤسسات و هم برای موفقیت هر یک از دانشجویان، به‌ویژه در شرایط فعلی جهانی ما حیاتی است و پیشرفت‌های سریع فن‌آوری، به‌ویژه رقابت در بخش آموزش عالی در سال‌های اخیر، این امر را تشدید کرده است؛ لذا رضایت دانشجویان از کیفیت خدمات آموزشی که دریافت می‌کنند، شاخصی حیاتی برای عملکرد مؤسسات آموزش عالی در دنیای امروز محسوب می‌شود (بات و رحمان، ۲۰۱۰؛ سانتینی و همکاران، ۲۰۱۷؛ وینگارتن و همکاران، ۲۰۱۸). از سوی دیگر کیفیت خدمات بالاتر، ناشی از فرایندهای یادگیری برجسته؛ و سطوح بالای رضایت از خدمات ارائه شده، چیزی است که "مؤسسه آموزش عالی" را از رقبای خود متمایز می‌کند (مکلی و همکاران، ۲۰۱۷).

براین اساس، به حداکثر رساندن رضایت دانشجویان به تمرکز اصلی بسیاری از دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، صرف‌نظر از موقعیت آنها تبدیل شده است و باتوجه به اینکه رضایت دانشجو در حال حاضر اغلب به‌عنوان معیاری برای عملکرد مؤسسات آموزش عالی استفاده می‌شود، چنین حرکتی تعجب‌آور نیست (جرب و همکاران، ۲۰۱۸؛ مک لی و همکاران، ۲۰۱۷). علاوه بر این میزان رضایت دانشجویان همچنین به عنوان ابزاری برای توزیع منابع در بین مؤسسات آموزش عالی در بسیاری از کشورها استفاده می‌شود (وانگ و چتمن، ۲۰۲۲). رضایت آموزشی و پژوهشی در آموزش عالی مفهومی چند وجهی است که ارزیابی دانشجویان از تجربیات، خدمات و امکانات آموزشی خود را دربر گرفته (ویراسینگه و فرناندو، ۲۰۱۷) و به‌عنوان یک شاخص کلیدی عملکرد سازمانی عمل می‌کند و به دانشجویان اجازه می‌دهد نظرات خود را در مورد جنبه‌های مختلف دانشگاه بیان کنند (برایانت و بادفیش، ۲۰۱۴). بنابراین می‌توان بیان نمود رضایت دانشجویی یکی از شاخص‌هایی است که برای اندازه‌گیری تجربه کلی دانشجو مورد استفاده قرار گیرد (مشترک المنافع استرالیا، ۲۰۱۹).

روند تحولات جاری نظام آموزش عالی، نشان می‌دهد که آموزش عالی باید ضمن توجه به بحران افزایش کمی و تنگنای مالی، به حفظ، بهبود و ارتقای کیفیت بپردازد در حال حاضر، در سطح جهان، دیدگاه دانشجویان در مورد همه جنبه‌های آموزش‌های ارائه شده در مؤسسات آموزشی بررسی می‌شود و به عنوان عامل ضروری پایش کیفیت در دانشگاه‌ها، در نظر گرفته می‌شود (هیل، لوماس و مک‌گریگور، ۲۰۰۳). برای تحقق این هدف باید، رسالت و اهداف آموزش عالی در سه حوزه آموزش، پژوهش و خدمات بوده که برای ارزیابی و بهبود کیفیت آموزش عالی باید شاخص‌های مربوط به هر حوزه با درک رابطه سیستماتیک آنها مورد توجه قرار گیرد (برینبوم، ۱۹۹۸) و مزیت این دیدگاه در این است که اهداف آموزشی را با نیازهای عملی دانشجویان مرتبط می‌سازد.

استفاده از نظرات دانشجویان و بررسی میزان رضایت‌مندی آنها از عناصر مختلف دانشگاه به‌عنوان کسانی که به طور مستقیم از نظام آموزشی بهره می‌گیرند می‌تواند نقش بسزایی در افزایش کیفیت جنبه‌های مختلف دانشگاه داشته باشد. امروزه دیدگاه دانشجویان به‌عنوان عامل مؤثر در پایش کیفیت در دانشگاه‌ها در نظر گرفته می‌شود، از این رو توجه به سطح رضایت‌مندی دانشجویان می‌تواند عامل مهمی در شناخت نیازها و نقاط ضعف و قوت سیستم آموزشی باشد.

با عنایت به مطالب پیش‌گفته، رضایت دانشجویان شاخصی از عملکرد سازمانی است. با پرسش از دانشجویان که چقدر از تجربه آموزشی خود در زمینه‌هایی مانند اثربخشی آموزشی، مشاوره تحصیلی، ثبت‌نام و فضای دانشگاه راضی هستند، یک مؤسسه می‌تواند حوزه‌هایی را که عملکرد خوبی دارند و آن‌هایی را که باید در اولویت بهبود قرار گیرند، شناسایی کند. پاسخ به یک نظرسنجی رضایت به دانشجویان اجازه می‌دهد تا در تصمیم‌گیری دانشگاه خود نظر داشته باشند. در همین راستا میزان رضایت‌مندی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) از کیفیت خدمات آموزشی و پرورشی نیز می‌تواند بر روحیه، انگیزش، یادگیری و در کل بر عملکرد تحصیلی و شکل‌گیری شخصیت علمی و نظامی دانشجویان نقش بسزایی داشته باشد. از این رو خدمات آموزشی باید به‌گونه‌ای ارائه شود تا فراگیران احساس کنند در یک محیط امن قرار دارند و بدین‌گونه آمادگی روانی بیشتری برای یادگیری فراهم گردد (کانتز، ۲۰۰۰).

در صنعت دانشگاه داری، با توجه به نوع خدماتی که ارائه می‌گردد و با مدنظر قرار گرفتن نوع ارتباط تنگاتنگی که بین سازمان و دانشجویان آن وجود دارد، اهمیت دانشجو دوچندان می‌گردد. زیرا دانشجویان، نه تنها منبع درآمد تشکیلات و سازمان دانشگاه هستند، بلکه بدون وجود آنها، سازمانی وجود نخواهد داشت؛ بنابراین از زمان تولید خدمت تا عرضه آن به دانشجو

باید نظرها، سلیقه‌ها و تمایلات آنها کاملاً مورد توجه و رسیدگی قرار گیرد (درویش متولی و همکاران، ۱۳۹۰). موضوع رضایت‌مندی در آموزش عالی از حساسیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا این سازمان‌ها با انسان سروکار دارند و در حال پرورش دادن آنها برای تبدیل شدن به انسان‌های مبتکر، خلاق و آگاه هستند که نقشی استراتژیک در جوامع ایفا می‌کنند؛ از این رو داشتن برنامه، سهل‌انگاری مسئولین و کارکنان مراکز آموزشی در ارائه خدمات به فراگیران، متوجه جامعه است (سیادت و همکاران، ۱۳۸۴). در واقع آموزش عالی معرف نوعی مهم از سرمایه‌گذاری در منابع انسانی است که با فراهم آوردن و ارتقا بخشیدن دانش به مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز در نیروی انسانی، به توسعه همه‌جانبه کشور کمک می‌کند. بنابراین آموزش عالی نقش غیرقابل‌انکاری در پیشرفت جوامع دارد (داورزنی و همکاران، ۱۳۸۹). چنین سرمایه‌گذاری عظیمی در آموزش عالی و به‌ویژه بخش آموزش‌های نظامی در راستای سیاست‌های کلان کشور در خصوص حفظ امنیت، استقلال و تمامیت ارزی کشور مستلزم توجه تام به دانشجویان دانشگاه‌های نظامی به‌عنوان مهم‌ترین برون‌داد آموزشی است. با توجه به ماهیت و اهمیت دانشگاه افسری امام علی (ع) نیز هرگونه غفلت و بی‌برنامگی در خصوص افزایش رضایت و انگیزه دانشجویان می‌تواند تهدیدی بزرگ و درونی برای امنیت ملی کشور تلقی گردد. دانشجویان دانشگاه امام علی (ع) به‌عنوان یکی از ارکان اصلی دانشگاه، پیکره اصلی سازمان و ارکان مختلف جامعه ارتش را در آینده برعهده خواهند گرفت. از این رو، رضایت‌مندی آنان از کلیه فعالیت‌های انجام شده در دانشگاه می‌تواند باعث ایجاد نگرش مثبت آنها به محیط آموزشی و در نتیجه افزایش انگیزش و علاقه‌مندی آنها به خدمت متعهدانه و مؤثر در ارتش گردد؛ بنابراین می‌توان گفت سنجش میزان رضایت دانشجویان و اهمیت دادن به آن از سوی مسئولان و برنامه‌ریزان دانشگاه می‌تواند به حفظ انگیزش، مشارکت و روحیه آنها برای ادامه تحصیل در دانشگاه و حضوری فعال و مستمر در برنامه‌های مختلف و متنوع آموزشی، نظامی، فرهنگی، عقیدتی و سیاسی دانشجویان کمک کرده و در نهایت به شکوفایی دانشگاه افسری امام علی (ع) نیز منجر شود.

دانشگاه افسری امام علی (ع) مسئولیت تربیت فرماندهانی با بصیرت، شجاع و پرتوان آینده ارتش را بر عهده دارد؛ لذا رضایت‌مندی دانشجویان به‌عنوان مشتریان اصلی آن از اهمیت بسزایی برخوردار است و هر قدر نیز رابطه بین مجموعه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه و دانشجو بهتر، علمی‌تر و سازنده‌تر باشد، اعتماد به نفس دانش‌آموخته افزایش یافته و می‌تواند گام‌های مؤثرتری را در جهت حرکت روبه‌جلوی ارتش برداشت. به بیان دیگر، چنانچه نگرش حاکم بر سیستم‌های آموزشی و پژوهشی اصلاح و به‌روز گردد، دانشجویانی با اطلاعات مفید

علمی و ویژگی‌های مطلوب نگرشی و متعهد پرورش خواهند یافت که به‌عنوان درون‌داد آینده در پست‌ها و منصب‌های مختلف ارتش جمهوری اسلامی ایران مشغول به کار خواهند شد و در نتیجه، کل مجموعه با شتاب بیشتری پیشرفت خواهد کرد.

از دیدگاه سازمانی نیز هر چه میزان رضایت‌مندی افراد از سیستم‌های آموزشی و پژوهشی افزایش یابد، حس عمیق‌تری نسبت به اهداف مجموعه پیدا خواهند کرد و اهداف آن را هدف خود می‌پندارند و برای رسیدن به اهداف کلی تلاش خواهند کرد. زیرا سیستم‌های آموزشی و پژوهشی توانسته‌اند به رسالت اصلی خود که همانا جلب رضایت دانشجویان و سلسله‌مراتب فرماندهی است، عمل نمایند.

در یک محیط دانشگاهی نیز، از دیدگاه و رویکردهای سازمانی، فردی یا گروهی، به‌روشنی می‌توان دریافت که این مسئله دقیقاً در آنجا نیز صدق می‌کند؛ زیرا اگر دانشگاه و مدیریت مجموعه‌های آموزشی و پژوهشی آن، بتوانند بستر و امکانات لازم را جهت شکوفایی استعدادها مهیا سازند، تأثیر بسزایی بر رضایت‌مندی دانشجویان داشته و در ادامه موفقیت‌های علمی و نظامی آنان را به همراه خواهد داشت و در بلندمدت این روابط متقابل می‌تواند چشم‌اندازهای علمی و نظامی یک مجموعه را به جلو هدایت نموده و آن را به یک انقلاب علمی و نظامی برساند. شاهد این ادعا نیز پیشرفت‌های علمی و نظامی است که در سال‌های اخیر توسط برخی از نخبگان نظامی صورت گرفته است؛ بنابراین، می‌توان ضرورت و اهمیت موضوع را در چند بند به شرح زیر بیان کرد:

- ۱- توجه ویژه مقام معظم رهبری و فرماندهی کل قوا به پیشرفت‌های علمی و نظامی.
- ۲- رضایت‌مندی از مکانیزم‌های آموزشی و پژوهشی، موجب افزایش میزان اشتیاق تحصیلی دانشجویان گردیده و ارتقای راندمان کاری مجموعه را در پی خواهد داشت.
- ۳- با افزایش رضایت‌مندی آموزشی و پژوهشی، سطح علمی و نظامی افزایش خواهد یافت.
- ۴- ارتقای سطح علمی مجموعه، به‌تدریج استعدادها و خلاقیت‌ها را شکوفاتر، اختراعات و نوآوری‌ها را بیشتر و در نتیجه، کشور را ایمن‌تر خواهد کرد.
- ۵- حفظ ثبات و امنیت در کشور، شرایط مناسب و مطلوبی حرکت به سمت جلو را مهیا خواهد نمود.

با توجه به آنچه در بالا گفته شد واضح است که پایش رضایت‌مندی دانشجویان از خدمات آموزشی و پژوهشی دانشگاه افسری امام علی (ع)، می‌تواند به‌طور مفید و مؤثر مورد استفاده

مسئولین، فرماندهان، طراحان و برنامه‌ریزان دانشگاه در جهت ارتقای سطح کیفی خدمات آموزشی و پژوهشی قرار گرفته و تلاش مضاعفی را جهت رفع مشکلات و نارسائی‌ها و ارتقای کیفیت خدمات به کاربرد و رضایت‌مندی را افزایش داد. بر همین اساس هدف کلی این مقاله، پایش میزان رضایت‌مندی دانشجویان از خدمات آموزشی و پژوهشی دانشگاه افسری امام علی (ع) در ابعاد پنج‌گانه: فضای آموزشی، منابع آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، اساتید دانشگاه و مسئولین و فرماندهان است که بر مبنای آن سؤالات زیر تدوین گردیده است:

- ۱- دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه حد از کیفیت فضاهای آموزشی رضایت دارند؟
- ۲- دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه حد از کیفیت منابع آموزشی دانشگاه رضایت دارند؟
- ۳- دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه حد از کیفیت برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه رضایت دارند؟
- ۴- دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه حد از اساتید دانشگاه رضایت دارند؟
- ۵- دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه حد از مسئولان دانشگاه رضایت دارند؟
- ۶- کدام یک از ابعاد پنج‌گانه مورد بررسی، بیشترین میزان رضایت دانشجویان را تبیین می‌کند؟

مبانی نظری و ادبیات تحقیق

رضایت، سطح احساس یک فرد پس از مقایسه بین واقعیتی که احساس می‌کند و انتظاراتش است (یوسف و نایان، ۲۰۲۰). این تفکر مصرف‌کننده توسط کاتلر و آرمسترانگ (۲۰۱۸) نیز بیان شده است، که رضایت را به عنوان احساس لذت یا ناامیدی فرد پس از مقایسه ادراک عملکرد یا نتایج یک محصول با انتظارات آن تعریف می‌کند. اگر عملکرد کمتر از حد انتظار باشد، کاربر از سرویس راضی نیست. با این حال، اگر عملکرد انتظارات را برآورده کند، کاربران خدمات راضی هستند. وه (۲۰۲۱) همچنین نشان داد که ابعاد رضایت شامل آنچه مورد نظر است و به دست آوردن آنچه مطلوب است.

بر اساس برخی از نظرات فوق، می‌توان گفت که رضایت، مطابقت انتظاراتی است که مشتریان (دانشجویان) با رفتاری که در هنگام درخواست خدمات از یک مؤسسه دریافت

می‌کنند، مطابقت دارد. این بدان معناست که رضایت مشتری (دانشجویان) تحت تأثیر عملکرد کارکنان در ارائه خدمات است. این امر قطعاً بر وجود مؤسسه از نظر مشتریان تأثیر می‌گذارد.

خدمات اصلی مؤسسات آموزشی دانشگاه‌ها در انجام امور آموزشی، باهدف پرورش افراد دانشگاهی ارزشمند است و کیفیت بر حسب تسلط بر علم و فناوری، نگرش، اخلاق، فعال، خلاق و نوآور بودن دانشجو سنجیده می‌شود و همین امر دستیابی به این هدف را دشوار می‌سازد؛ زیرا توسط عوامل مختلفی، هم عوامل دانشجویی و هم عوامل بیرونی، مرتبط با خدمات دانشجویی ارائه شده، محدود می‌شود (محمود، ۲۰۱۲). یکی از موانع دستیابی به این اهداف، نارضایتی دانشجویان از خدمات ارائه شده است. این امر می‌تواند ناشی از خود فراگیرانی باشد که نمی‌دانند و تمایلی به شناخت کلی مؤسسه ندارند، بنابراین حقوق و تعهدات خود را برای دریافت خدمات خوب نمی‌دانند. برعکس می‌تواند توسط کارمندان، اساتید و سایر پرسنل ایجاد شود. این شرایط نشان می‌دهد که دانشگاه‌ها برای تحقق اهداف خود به خدماتی نیاز دارند که بتواند دانشجویان و اساتید، کارکنان اداری و سایر طرف‌های پشتیبان را حمایت کند. این سرویس معمولاً به عنوان خدمات آموزشی عالی شناخته می‌شود.

گروهی معتقدند، رضایت آموزشی و پژوهشی در درجه اول به دیدگاه‌های روان‌شناختی افراد ارتباط دارد. به عبارت دیگر، آنها رضایت آموزشی را در درجه اول از دیدگاه‌های روان‌شناختی و خصوصیات فردی توجیه می‌نمایند. فیشر و هانا (۱۹۳۱) رضایت را نوعی عامل روان‌شناختی و نوعی سازگاری عاطفی فرد در شرایط محیط آموزشی در نظر گرفته‌اند؛ یعنی بین میزان رضایت‌مندی افراد از امکانات آموزشی و پژوهشی دانشگاه از منظر فردی نیز تفاوت وجود دارد. از سوی دیگر میزان رضایت‌مندی افراد از سیستم آموزشی می‌تواند به افزایش تعهد و اشتیاق آنها منجر گردد و در حالت برعکس نیز منجر به مذمت سیستم آموزشی، عدم تعهد نسبت به آن و بروز سایر مشکلات و پیامدهای منفی دیگری گردد. هنگامی که دانشجویان از کیفیت خدمات ارائه شده راضی هستند، احتمال بیشتری وجود دارد که به ماندن در مؤسسات خود ادامه دهند و آنها را به دانشجویان آینده توصیه کنند (میهانویچ و همکاران، ۲۰۱۶).

امروزه رضایت دانشجویان از کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی، اصلی است که مقبولیت جهانی و عمومی یافته است؛ لذا تعیین میزان رضایت در هر زمینه، کمک شایانی به بررسی و رفع معضلات و کاستی‌های موجود خواهد کرد (ساندو و همکاران، ۲۰۰۲). در واقع رضایت دانشجویان از خدمات دریافتی و بهبود کیفیت خدمات توسط سازمان، دو شاخص مهم در ارزیابی عملکرد سازمان به حساب می‌آیند (یوسین و همکاران، ۲۰۰۲). به طور خلاصه اینکه

دانشجویان تا چه حد باور دارند که خواسته‌هایشان برآورده می‌شود، می‌تواند تنها خط‌مشی کارآمد برای تضمین بقای هر سازمان باشد. بنابراین کیفیت خدمات، ویژگی اساسی، کلید بقا و موفقیت نظام آموزش عالی به شمار می‌رود. از این منظر، کیفیت در نظام آموزش عالی نه یک گزینه بلکه یک ضرورت است (شرفی زاده و عبدالله‌زاده، ۱۳۹۰).

دانشگاه موفق، مؤسسه‌ای است که به طور دائم در حال رشد و شکوفایی توانایی‌ها بوده و به‌نوعی به دنبال تأمین نیازها و انتظارات دانشجویان و افزایش میزان رضایت‌مندی آنها باشد. مطالعه رضایت‌مندی دانشجویان از تحصیل و

پیشرفت در آن اخیراً بیش‌ازپیش موردتوجه قرار گرفته است. یافته‌های محققان نشان می‌دهد تأمین رضایت‌مندی دانشجویان از عواملی است که در رشد و ارتقای مراکز آموزشی مؤثر است (بایکال و همکاران، ۲۰۰۵). همچنین رضایت‌مندی یکی از مسائلی است که می‌تواند بر بسیاری از فاکتورهای کارکردی و سازمانی یک مجموعه، همانند بهره‌وری و کارایی فردی و گروهی مؤثر بوده و به حرکت روبه‌جلوی آن بیفزاید. در عصر حاضر نظر دانشجویان، پایه‌ای برای سنجش فرایندها و شیوه‌های توانمندسازی مجموعه افراد درگیر در ارائه خدمات و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مهم محسوب می‌شوند (همتی و همکاران، ۱۳۸۰: ۱۸). آراسته و محمودی‌راد (۱۳۸۰) نیز اذعان داشته‌اند که بازخوردهای دانشجویان، اطلاعات ویژه‌ای را در اختیار مسئولین آموزش قرار می‌دهد که می‌توانند در بهبود کیفیت عملکرد و اثربخشی خود از آن بهره‌مند شوند. دانشجویان به عنوان متقاضیان و مراجعان آموزش عالی می‌توانند نقشی اساسی در ارزیابی کیفیت آموزش عالی و همچنین خدمات آموزشی آن ایفا کنند. دانشجویان همیشه ثابت نیستند؛ کسانی که در یک دوره‌ی زمانی خاص وجود دارند، همان دانشجویانی نخواهند بود که در دوره‌ی بعد وجود دارند. عده‌ای وارد و سپس خارج می‌شوند و جای خود را به دانشجویان و اشخاص جدید در دانشگاه می‌دهند (شفیع زاده، ۱۳۹۰).

رضایت‌مندی زمانی حاصل می‌شود که نیازها، انگیزه‌ها و خواسته‌های فرد موردتوجه قرار گیرد و فعالیت‌ها در جهت بهبود آنها باشد. زمانی عملی در فرد باعث رضایت‌مندی می‌شود که او را به سوی هدفی که در ذهن دارد هدایت کند. چنانچه فرد به اهداف خود برسد، خود را در زندگی موفق می‌داند. در غیر این صورت عکس‌العملی دال بر شکست روحی در او ظاهر می‌شود (داورزنی و همکاران، ۱۳۸۹).

رضایت فراگیران از تجارب یادگیری‌شان صرفاً به احساسی که در مورد کیفیت خدمات آموزشی دریافت می‌کنند مربوط نمی‌شود. در ادبیات آموزش عالی، سطوح بالایی از رضایت

دانشجویان نیز با دستیابی به نتایج یادگیری مهم در آموزش عالی مرتبط است. به عنوان مثال، محققان دریافته‌اند که رضایت فراگیر ممکن است بر نتایجی مانند پیشرفت تحصیلی، حفظ و انگیزه فراگیر تأثیر بگذارد (آلدريج و رولی، ۱۹۹۸؛ دوک، ۲۰۱۴؛ میهانویچ و همکاران، ۲۰۱۶؛ ناستاسیک و همکاران، ۲۰۱۹). بدیهی است که چنین پیوندهای فرضی بین رضایت و پیامدهای یادگیری کلیدی تا به امروز پشتیبانی تجربی دریافت کرده است. برای مثال، در دو مطالعه مبتنی بر آموزش عالی، ارتباط مثبتی بین رضایت فراگیر و عملکرد فراگیر گزارش شده است که یکی از نمرات فراگیر به عنوان شاخص عملکرد استفاده می‌کند (ونرویچ و همکاران، ۲۰۱۸) و دیگری با استفاده از تسلط بر دانش و موفقیت عمومی در هیئت علمی به عنوان شاخص‌های عملکرد (میهانویچ و همکاران، ۲۰۱۶). در مقابل، ارتباط منفی قوی بین رضایت و فرسودگی فراگیران توسط دوک (۲۰۱۴) گزارش شد.

در مجموع می‌توان بیان نمود رضایت آموزشی و پژوهشی را مفهومی پیچیده و چند بعدی است که با عوارض روانی، جسمانی و اجتماعی ارتباط دارد. تنها یک عامل موجب رضایت آموزشی و پژوهشی نمی‌شود، بلکه ترکیب معینی از مجموعه عوامل گوناگونی سبب می‌گردد که فرد آموزش دهنده یا آموزش گیرنده که مشغول به کار است، از کارش احساس رضایت کند و از کارش راضی است و از آن لذت می‌برد. انسان نسبت به جنبه‌های گوناگون کارش دارای طرز تلقی‌های متعددی می‌باشد و مجموعه طرز تلقی‌های فرد نسبت به محیط آموزشی و پژوهشی رضایت آموزشی او را تشکیل می‌دهد.

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی پیمایشی است که به توصیف وضعیت موجود پیرامون وضعیت رضایت دانشجویان از خدمات آموزش و پژوهشی دانشگاه پرداخته است. جامعه آماری شامل تمامی دانشجویان ورودی سال ۱۴۰۲ دانشگاه هستند که از بین آنها تعداد ۳۸۲ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسش‌نامه ۲۶ سؤالی محقق ساخته است که میزان رضایت‌مندی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) را در پنج بعد فضای آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، منابع آموزشی، اساتید و توجه مسئولین و فرماندهان به آموزش و پژوهش را مورد بررسی قرار می‌دهد که به منظور اطمینان از روایی پرسش‌نامه محقق ساخته، نظریات ۶ نفر از اساتید دانشگاه که در زمینه‌های آموزشی دارای تجربه کافی بوده‌اند، دریافت و مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. پایایی پرسش‌نامه نیز با

استفاده از آلفای کرونباخ /۰.۸۹. محاسبه گردید و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری مجذور خی و فریدمن استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

جدول شماره ۱ شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای تحقیق حاضر (فضای آموزشی، منابع آموزشی، برنامه‌ریزی، استادان و مسئولان) را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱: جدول توزیع فراوانی شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

ردیف	نام متغیر	تعداد	دامنه	دا	کمت	بیشتر	میانگین	انحراف معیار	واریانس
۱	فضای آموزشی	۸۲	۰،۰۰	۲	۵،۰	۲۵،۰	۱۴،۸	۴،۳۷	۱۹،۱۲۷
۲	منابع آموزشی	۸۲	۲،۰۰	۱	۳،۰	۱۵،۰	۸،۳۵	۲،۷۳	۷،۴۶۸
۳	برنامه‌ریزی	۸۲	۰	۱۶	۴،۰	۲۰،۰	۱۱،۹	۳،۵۶	۱۲،۷۲۲
۴	استادان	۸۲	۰،۰۰	۴	۱۰،۰	۵۰،۰	۳۰،۷	۸،۲۰	۶۷،۳۳۶
۵	مسئولان	۸۲	۰،۰۰	۱۶	۴،۰	۲۰،۰	۱۱،۳	۳،۹۱	۱۵،۳۴۷

در این قسمت میزان رضایت‌مندی دانشجویان از کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی دانشگاه افسری امام علی (ع) شامل فضای آموزشی، منابع آموزشی، برنامه‌ریزی، استادان و مسئولان در قالب سؤالات ذیل مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند:

سؤال ۱: دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه میزان از کیفیت فضاهای آموزشی دانشگاه رضایت دارند؟

جدول شماره ۲: جدول توزیع فراوانی میزان رضایت دانشجویان از کیفیت فضاهای آموزشی دانشگاه

مقوله	فراوانی مشاهده شده	د رصد	فراوانی مورد انتظار	درجه آزادی	مقدار رخ	سطح معنی داری
کاملاً نامناسب	۴۷	۱ ۲,۳	۷۶,۴	۴	۸۵,۸ ۸	۰/۰۱
نامناسب	۱۰۴	۲ ۷,۲	۷۶,۴			
قابل قبول	۱۱۱	۲ ۹,۱	۷۶,۴			
مناسب	۱۰۰	۲ ۶,۲	۷۶,۴			
کاملاً مناسب	۲۰	۵ ۰,۲	۷۶,۴			
جمع کل	۳۸۲	۱ ۰,۰				

همان طور که در جدول ۲ مشاهده می‌گردد ۶۰,۵ درصد از دانشجویان دا. اف کیفیت فضاهای آموزشی دانشگاه را در سطح قابل قبول و بالاتر ارزیابی نموده‌اند. برای اطمینان از معنی داری نتیجه نظر سنجی، از آزمون آماری مجذور خی استفاده گردیده که مقدار مجذور خی حاصله با درجه آزادی ۴ برابر است با ۸۵,۸۸ که در سطح ۱٪ از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

سؤال ۲: دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه میزان از کیفیت منابع آموزشی دانشگاه رضایت دارند؟

جدول شماره ۳: جدول توزیع فراوانی میزان رضایت دانشجویان از کیفیت منابع آموزشی دانشگاه

مقوله	فراوانی مشاهده شده	د رصد	فراوانی مورد انتظار	درجه آزادی	مقدار رخ	سطح معنی داری
کاملاً نامناسب	۵۷	۱ ۴,۹	۷۶,۴	۴	۸۵ ۵۹,۸	۰/۰۱
نامناسب	۱۰۱	۲ ۶,۴	۷۶,۴			
قابل قبول	۹۵	۲ ۴,۹	۷۶,۴			

			۷۶,۴	۲ ۷,۰	۱۰۳	مناسب
			۷۶,۴	۶ .۸	۲۶	کاملاً مناسب
				۱ ۰۰	۳۸۲	جمع کل

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌گردد، ۵۸,۷ درصد از دانشجویان دا. اف کیفیت منابع آموزشی دانشگاه را در سطح قابل قبول و بالاتر ارزیابی نموده‌اند. برای اطمینان از معنی داری نتیجه نظر سنجی از آزمون آماری مجذور خی استفاده گردیده که مقدار مجذور خی حاصله با درجه آزادی ۴ برابر است با ۵۹,۸۸۵ که در سطح ۱٪ از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

سؤال ۳: دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه میزان از کیفیت کیفیت برنامه-ریزی آموزشی دانشگاه رضایت دارند؟

جدول شماره ۳: جدول توزیع فراوانی میزان رضایت دانشجویان از کیفیت برنامه-ریزی آموزشی دانشگاه

مقوله	فراوانی مشاهده شده	د رصد	فراوانی مورد انتظار	درجه آزادی	مقدار خی	سطح معنی داری
کاملاً نامناسب	۴۰	۱ ۰,۵	۷۶,۴	۴	۶۳,۸ ۹	۰/۰۱
نامناسب	۹۴	۲ ۴,۶	۷۶,۴			
قابل قبول	۱۰۶	۲ ۷,۷	۷۶,۴			
مناسب	۱۰۵	۲ ۷,۵	۷۶,۴			
کاملاً مناسب	۳۷	۹ ۰,۷	۷۶,۴			
جمع کل	۳۸۲	۱ ۰,۰				

همانطور که در جدول بالا مشاهده می‌گردد، ۶۴,۹ درصد از دانشجویان دا. اف کیفیت برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه را در سطح قابل قبول و بالاتر ارزیابی نموده‌اند. برای اطمینان از معنی داری نتیجه نظر سنجی از آزمون آماری مجذور خی استفاده گردیده که مقدار مجذور خی حاصله با درجه آزادی ۴ برابر است با ۶۳,۸۹ که در سطح ۱٪ از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

سؤال ۴: دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه میزان از کیفیت اساتید دانشگاه رضایت دارند؟

جدول شماره ۵: جدول توزیع فراوانی میزان رضایت دانشجویان از اساتید دانشگاه

مقوله	فراوانی مشاهده شده	د رصد	فراوانی مورد انتظار	درجه آزادی	مقدار خی	سطح معنی داری
کاملاً	۲۳	۶ ۰,۰	۷۶,۴	۴	۱۰۸, ۷۳۳	۰/۰۱

				نامناسب	
		۷۶,۴	۲ ۶,۴	۱۰۱	نامناسب ب
		۷۶,۴	۳ ۲,۲	۱۲۳	قابل قبول ل
		۷۶,۴	۲ ۷,۰	۱۰۳	مناسب
		۷۶,۴	۸ .۴	۳۲	کاملاً مناسب
			۱ ۰۰	۳۸۲	جمع کل

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌گردد، ۶۷,۶ درصد از دانشجویان دا. اف، اساتید دانشگاه را در سطح قابل قبول و بالاتر ارزیابی نموده‌اند. برای اطمینان از معنی داری نتیجه نظر سنجی از آزمون آماری مجذور خی استفاده گردیده که مقدار مجذور خی حاصله با درجه آزادی ۴ برابر است با ۱۰۸,۷۳۳ که در سطح ۱٪ از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

سؤال ۵: دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) تا چه میزان از مسئولان دانشگاه رضایت دارند؟

جدول شماره ۶: جدول توزیع فراوانی میزان رضایت دانشجویان از مسئولان دانشگاه

مقوله	فراوانی مشاهده شده	د رصد	فراوانی مورد انتظار	درجه آزادی	مقدار خی	سطح معنی داری
کاملاً نامناسب	۶۵	۱ ۷,۰	۷۶,۴	۴	۳۵,۲ ۲۵	۰/۰۱
نامناسب	۹۵	۲ ۴,۹	۷۶,۴			
قابل قبول ل	۱۰۱	۲ ۶,۴	۷۶,۴			
مناسب	۸۴	۲ ۲,۰	۷۶,۴			
کاملاً مناسب	۳۷	۹ .۷	۷۶,۴			

				۱	۳۸۲	جمع کل
				..		

همانطور که در جدول بالا مشاهده می‌گردد، ۵۸,۱ درصد از دانشجویان دا. اف میزان توجه مسئولان دانشگاه را به امور آموزشی و پژوهشی در سطح قابل قبول و بالاتر ارزیابی نموده‌اند. برای اطمینان از معنی داری نتیجه نظر سنجی از آزمون آماری مجذور خی استفاده گردیده که مقدار مجذور خی حاصله با درجه آزادی ۴ برابر است با ۳۵,۲۲۵ که در سطح ۱٪ از لحاظ آماری معنی دار می‌باشد.

سؤال ۶: کدامیک از ابعاد پنجگانه مورد بررسی بیشترین میزان رضایت دانشجویان را تبیین می‌کند؟

برای مقایسه و اولویت‌بندی هر یک از متغیرهای مرتبط با رضایت دانشجویان از امکانات دانشگاه از آزمون آماری فریدمن^۱ استفاده گردیده که نتایج آن در جدول شماره ۷ نشان داده شده است.

جدول شماره ۷: جدول رتبه‌بندی میزان رضایت دانشجویان از خدمات آموزشی و پژوهشی دانشگاه افسری امام علی (ع)

متغیر	میانگین	انحراف معیار	رتبه میانگین	رتبه	تعداد	درجه آزادی	مقدار رخ	سطح معنی داری
استادان	۳,۰ ۵۲۴	۱,۰۵۳ ۶۲	۳,۱۹	۳ ۸۲	۴	۲۷, ۵۲۷	۰/۰۱	
برنامه‌ریزی آموزشی	۳,۰ ۱۳۱	۱,۱۵۳ ۴۹	۳,۱۸					
فضای آموزشی	۲,۸ ۴۸۲	۱,۱۰۲ ۶۰	۲,۹۰					
منابع آموزشی	۲,۸ ۴۲۹	۱,۱۷۵ ۶۲	۲,۹۰					
مسئولان	۲,۸ ۲۴۶	۱,۲۲۸ ۷۶	۲,۸۴					

^۱. Friedman test

همان گونه که مشاهده می‌گردد مقدار مجذور خی محاسبه شده برای نظرات آزمودنی‌ها در خصوص میزان رضایت از فضای آموزشی، منابع آموزشی، برنامه‌ریزی آموزشی، استادان و مسئولان برابر است با ۲۷,۵۲۷ که از نظر آماری در سطح ۱ درصد معنی داری باشد و بنابراین بین ابعاد پنج‌گانه رضایت‌مندی دانشجویان تفاوت وجود دارد. مقایسه میانگین رتبه‌ها نشان داد که بیشترین میزان رضایت دانشجویان از اساتید و برنامه‌ریزی آموزشی بوده و متغیرهای فضای آموزشی، منابع آموزشی و مسئولان آموزشی و پژوهشی در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند، لازم به توضیح است که آزمون فریدمن تفاوت مجموع رتبه‌های سه گروه همبسته یا بیش از آن را آزمون نموده (بالاترین میانگین) و در مورد مقایسه‌های زوجی (دوگانه) رتبه‌ها حساسیت لازم را ندارد. بنابراین تفاوت‌های مشاهده شده در اینجا بیانگر تفاوت و نیز ترتیب مجموع رتبه‌ها است لذا نمی‌توان تفاوت زوجی بین رتبه‌ها را از طریق این آزمون استنباط نمود.

بحث و نتیجه‌گیری :

چنانچه گفته شد، در عصر حاضر سنجش میزان رضایت‌مندی از کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی با رویکرد دانشجویمداری اصلی پذیرفته شده است که افزایش و ارتقاء بازدهی را در پی خواهد داشت. به‌عنوان نمونه می‌توان به مطالعات هیل، توماس و مک‌گریگور (۲۰۰۲)، ساندر و همکاران، (۲۰۰۲)، حیدری و همکاران (۱۳۷۹) اشاره نمود. در این راستا مقایسه و اولویت‌بندی ابعاد مختلف رضایت‌مندی در دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) نشانگر رضایت نسبی آنان از کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی دانشگاه است. به‌گونه‌ای که تحلیل داده‌ها بیانگر آن است که بیشترین میزان رضایت دانشجویان از وضعیت اساتید (با رتبه ۳,۱۹) و برنامه‌ریزی آموزشی (با رتبه ۳,۱۸) بوده و مؤلفه‌های فضای آموزشی، منابع آموزشی و فرماندهان و مسئولین آموزشی و پژوهشی (به ترتیب با رتبه‌های ۲۹۰ و ۲,۹۰ و ۲,۸۴) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

نتایج تحقیق حاضر با تحقیقات آلدريج و رولی (۱۹۹۸)، دوک (۲۰۱۴)؛ میهانویچ و همکاران (۲۰۱۶) و ناستاسیک و همکاران (۲۰۱۹) مبنی بر تأثیر رضایت فراگیر روی نتایجی مانند پیشرفت تحصیلی، حفظ و انگیزه فراگیر؛ ون رویچ و همکاران (۲۰۱۸) وجود ارتباط مثبت بین رضایت و عملکرد فراگیر؛ میهانویچ و همکاران (۲۰۱۶) بهره‌برداری از تسلط بر دانش و موفقیت عمومی در هیئت‌علمی به‌عنوان شاخص‌های عملکرد و همچنین دوک (۲۰۱۴) مبنی بر ارتباط منفی قوی بین رضایت و فرسودگی فراگیران همسویی دارد. از سوی دیگر باتوجه‌به اینکه نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد رضایت دانشجویان به‌عنوان یک عامل

روان‌شناختی قلمداد گردیده و می‌تواند منجر به افزایش تعهد و اشتیاق دانشجویان گردد (فیشر و هانا، ۱۹۳۱)، لذا خدمات آموزشی می‌بایست به‌گونه‌ای ارائه گردد تا دانشجویان احساس کنند در یک محیط امن قرار گرفته و آمادگی روانی بیشتری جهت یادگیری پیدا کنند (کانتر، ۲۰۰۲) و همچنین احساس نمایند که نظرات، سلیقه، و تمایلات آنها مورد توجه قرار گرفته است؛ بنابراین به‌منظور کسب جایگاه اول علمی و فناوری در بین دانشگاه‌های نیروهای زمینی کشورهای منطقه، توسط دانشگاه افسری امام علی (ع) در افق چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، می‌بایست تلاش همگانی و همتی مضاعف صورت گیرد تا افزایش میزان رضایت‌مندی دانشجویان از شرایط و امکانات موجود و کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی را به‌منظور کسب مهارت‌های فرماندهی و فراگیری علم و دانش و هنر جنگ را به همراه داشته باشد. با این حال، پژوهش صورت‌گرفته باتوجه به ابزار گردآوری داده‌ها که در آن اتخاذ شده با محدودیت‌هایی نیز مواجه است و می‌توان در پژوهش‌های بعدی از رویکردهای کیفی و به روش مشاهده‌ای و مصاحبه‌ای داده‌های عمیق‌تر و مستدل‌تری در جهت شناخت عمیق‌تر میزان رضایت دانشجویان و نزدیک‌تر شدن به خواسته‌ها و کمبودهای آنها در این فضای آموزشی مبادرت ورزید. همچنین باتوجه به اینکه پژوهش حاضر از نوع توصیفی بوده و به توصیف وضعیت موجود دانشگاه پرداخته است می‌توان با انجام پژوهش‌های آینده‌نگر مبتنی بر خواسته‌ها و انتظارات و آرمان‌های دانشجویان بر عمق و غنای این پژوهش از طریق مقایسه آن با وضع مطلوب و در نتیجه افزایش هرچه بیشتر رضایت‌مندی دانشجویان همت گمارد. همچنین می‌توان به‌منظور افزایش رضایت‌مندی دانشجویان و در نتیجه انگیزش و روحیه پژوهشی آنان در خصوص عواملی که منجر به نارضایتی آنها می‌گردد نیز انجام داد.

پیشنهادهات

باتوجه به رضایت قابل قبول و بالاتر دانشجویان از مؤلفه‌های مورد بررسی در این پژوهش قابل قبول و بالاتر ارزیابی گردید است و از طرفی باتوجه به اهداف متعالی دانشگاه افسری امام علی (ع) به‌منظور ارتقای پنج مؤلفه مورد بررسی قرار گرفته در این پژوهش و افزایش حداکثری رضایت‌مندی دانشجویان، پیشنهاد می‌گردد:

۱) فرماندهان یگان‌های دانشجویی و مسئولین معاونت‌های آموزشی و پژوهشی توجه بیشتری به نیازهای آموزشی دانشجویان داشته و برای به‌حداقل رساندن فاصله بین وضعیت موجود و وضع مطلوب تلاش کنند.

۲). همچنین به منظور افزایش کیفیت منابع آموزشی داخلی دانشگاه در راستای بهینه‌سازی میزان رضایت دانشجویان از کیفیت منابع آموزشی بررسی‌های لازم با مشارکت دانشجویان نخبه و فعال دانشگاه صورت گرفته و نواقص احتمالی آنها برطرف گردد.

فهرست منابع

- آراسته، حمیدرضا و محمودی راد، مریم. (۱۳۸۲). آموزش اثربخش، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان، دوره ۵ (شماره ویژه نامه آموزش پزشکی): ۱-۷.
- تنر، آرتور، ار. (۱۳۷۶). مدیریت کیفیت فراگیر (سه قدم تا بهبود دائمی)، ترجمه؛ حبیب‌اله شرکت. اصفهان نشر ارکان.
- حیدری علی، اصغر؛ خلج علیرضا و جعفریان، نجیبه. (۱۳۷۹). بررسی نگرش دانشجویان علوم پزشکی همدان نسبت به عوامل مرتبط با تحصیل در دانشگاه در سال ۱۳۷۷. مجله علمی پژوهش دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمان همدان. ۷ (۴) ۳۱-۴۷.
- خوش‌دهان، علی. (۱۳۸۱)، آشنایی با مفاهیم و اندازه‌گیری رضایت مشتریان، تهران، ناشر خوش‌دهان.
- داورزنی، مریم؛ رازقندی، فاطمه؛ گل‌افروز، مهدی و اکابری، آرش. (۱۳۸۹). رضایتمندی دانشجویان از حوزه‌ی معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار در نیمسال دوم سال تحصیلی ۸۶-۸۷. فصلنامه علمی، پژوهشی کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سبزوار. ۱۵ (۳ و ۴). ۹-۱۵.
- درویش متولی، محمدحسین؛ درویش متولی، محمود و اصفهانی، سعید. (۱۳۹۰). سنجش رضایت دانشجو با بهره‌گیری از رویکرد فازی، فصلنامه مدیریت پژوهشگر، سال هشتم، ویژه نامه، بهار ۵۱-۶۷.
- سیادت، علی؛ شمس، بهزاد؛ همایی، رضا و غریبی، لطف‌الله. (۱۳۸۴). رضایت دانشجویان و مدرسان دوره تحصیلات تکمیلی از عملکرد مدیریت خدمات آموزشی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. ۵ (۲) ۹۳-۱۰۰.

شریف‌زاده، ابوالقاسم و عبدالله‌زاده، غلامحسین. (۱۳۹۰). بررسی رضایت دانشجویان کشاورزی از کیفیت آموزشی. *فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*. دوره ۱۷، شماره ۳ - شماره پیاپی ۶۱ مهر ۱۳۹۰ صفحه ۵۱-۷۴

شفیع‌زاده. ه (۱۳۹۰) مدل تعالی در آموزش عالی www.afrab.ir

عبدالله‌زاده، غلامحسین. (۱۳۹۲). بررسی رضایت‌مندی تحصیلی دانشجویان اولین دوره کارشناسی ارشد آموزش محور: مطالعه‌ای موردی. *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی آموزشی*. دوره ۱، شماره ۲ - شماره پیاپی ۲ شهریور ۱۳۹۲ صفحه ۵-۲۵

موسوی شوشتری، مژگان. (۱۳۸۱). بررسی میزان رضایت استفاده‌کنندگان از خدمات کتابخانه مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران. *فصلنامه اصلاع‌رسانی*. دوره ۱۸، شماره ۳ فروردین ۱۳۸۲ صفحه ۸۴-۹۴

همتی، فریده؛ کاکویی، حسین؛ آقابخشی، حبیب و بیگلریان، اکبر. (۱۳۸۰). سنجش میزان رضایت خدمت‌گیرندگان مجتمع‌های توان‌بخشی روزانه شهر تهران با دیدگاه مشتری‌گرایی. *مجله توان‌بخشی*. دوره ۲، شماره ۳ و ۴ - پاییز و زمستان ۱۳۸۰

- Aldridge S, Rowley J. Measuring customer satisfaction in higher education. *Quality Assurance in Education*. ۱۹۹۸; ۶(۴): ۱۹۷-۲۰۴. doi: ۱۰.۱۱۰۸/۰۹۶۶۸۴۸۸۹۸۱۰۲۴۲۱۸۲.
- Australia. Department of Education, Skills and Employment. (۲۰۲۰). Performance-based funding for the Commonwealth Grant Scheme. Retrieved January ۲, ۲۰۲۱, from <https://www.education.gov.au/performance-based-funding-commonwealth-grant-scheme>. Baykal U, Sokmen S, Korkmaz S, Akgun E. (۲۰۰۵). Determining student satisfaction in a nursing college. *Nurse Educ Today*, ۲۰۵-۲۶۲.
- Birnbum R. (۱۹۹۸); How colleges work: the cybernetics of academic organization and leadership. California: Jossey-Bass Inc.
- Bryant, J, & Bodfish, S. (۲۰۱۴). The Relationship of Student Satisfaction to Key Indicators for Colleges and Universities. National Research Report.
- Boud, D. (۲۰۰۰). Sustainable assessment: rethinking assessment for the learning society. *Studies in Continuing Education*, ۲۲(۲), ۱۵۱-۱۶۷. <https://doi.org/10.1080/153695728>
- Butt, B., & Rehman, K. (۲۰۱۰). A study examining the students satisfaction in higher education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, ۲(۲), ۵۴۴۶-۵۴۵۰. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro>.
- Duque L. A framework for analysing higher education performance: Students' satisfaction, perceived learning outcomes, and dropout intentions. *Total Quality Management & Business Excellence*. ۲۰۱۴; ۲۵(۱-۲): ۱-۲۱. doi: ۱۰.۱۰۸۰/۱۴۷۸۳۳۶۳,۲۰۱۳,۸۰۷۶۷۷.
- Fisher, V. E. and Hanna, J. V. (۱۹۳۱). *The dissatisfied worker*. New York: Mcmillan.
- Gunter HM. (۲۰۰۰). Thinking theory: The field of education management in England and wales. *Br J Sociology Edu* ۲۰۰۰; ۲۱(۴): ۶۲۳-۶۳۵.
- Hill Y, Tomas L, MacGregor J. (۲۰۰۳). Students' perceptions of quality in higher

- education. *Quality Assurance Educ*; ۱۱(۱): ۱۵-۲۰
- Jereb, E., Jerebic, J., & Urh, M. (۲۰۱۸). Revising the importance of factors pertaining to student satisfaction in higher education. *Organizacija*, ۵۱(۴), ۲۷۱-۲۸۵. <https://doi.org/10.2478/orga-20>.
- Kanter, R. M. (۲۰۰۲). *Men and women of the corporation* (۲nd ed.). New York, NY: Basic Books.
- Cutler, P. and Armstrong, G. (۲۰۱۸). Principles of Marketing, Mehdi Zare, Tehran: *Mehrjard: Modir-e-Farda*, Volume One.
- Mahmud, M. (۲۰۱۲). *Manajemen Mutu Perguruan Tinggi*. Jakarta: PT Raja Grafindo Persada.
- Mihanović Z, Batinić A, Pavičić J. (۲۰۱۶). The link between students' satisfaction with faculty, overall students' satisfaction with student life and student performances. *Review of Innovation and Competitiveness*. ۲(۱):۳۷-۶۰. doi: 10.32۷۲۸/ric.۲۰۱۶,۲۱/۳.
- Nastasić A, Banjević K, Gardašević D. (۲۰۱۹). Student satisfaction as a performance indicator of higher education institution. *Mednarodno Inovativno Poslovanje*. (۲):۶۷-۷۶. doi: 10.32۰۱۵/JIBM/۲۰۱۹-۱۱-۲-۸.
- Parasuraman, A., Berry, L., & Zeithaml, V. (۱۹۸۸).SERVQUAL: A multi-item scale formeasuring consumer perceptions of SQ. *Journal of Retailing*, ۶۴,۱۲-۴۰.
- Sandow pL, Jones AC, Peek CW, Courts FJ, Watson RE. (۲۰۰۲). Correlation of admission Criteria With dental School Performance and attrition. *J Dent Educ*, ۶۶: ۳۸۸-۳۹۲۰.
- van Rooij E, Jansen E, van de Grift W. First-year university students' academic success: The importance of academic adjustment. *European Journal of Psychology of Education*. ۲۰۱۸;۳۳(۴):۷۴۹-۷۶۷. doi: 10.10۰۷/s۱۰۲۱۲-۰۱۷-۰۳۴۷-۸.
- Võ, V. V. (۲۰۲۱). The Effect Of Service Quality Dimensions On Student'S Satisfaction And Loyalty. *ABAC Journal*, ۴۱.(۱)
- Weerasinghe, I.S., Fernando, S., & Lalitha, R. (۲۰۱۷). Students' satisfaction in higher education. *American Journal of Educational Research*, ۵(۵), ۵۳۳ - ۵۳۹
- Wong 'w.h. and · Chapman 'E. (۲۰۲۳). Student satisfaction and interaction in higher ' *Higher Education* ۸۵:۹۵۷-۹۷۸.
- Yussoff, N. M., & Nayan, S. M. (۲۰۲۰). Review on customer satisfaction. *Journal of Undergraduate Social Science and echnology*, ۲(۲) .<http://www.abrn.asia/ojs/index.php/JUSST/article/view/۸۰/۶۶>.
- Yusin, M., Correia, E., and Lisboa, J. (۲۰۰۲). Retail Banking: An Assessment of some of the key antecedents of customer satisfaction in retail banking. *International Journal of Bank Marketing*, ۲۰, ۱۴۶-۱۶۰..

Examining the degree of desirability of the educational activities of Imam Ali Military University students in summer camps

Mohammad Abbasian^۱ | Madi Esmaele^۲

۱. Corresponding author, Department of Industrial and Systems Engineering, Faculty of Aviation and Engineering, Imam Ali Military University, Tehran, Iran, e-mail: m.abbasian@modares.ac.ir
۲. Department of Management, Faculty of Command and Management, Imam Ali Military University, Tehran, Iran, e-mail: mehdiesmaeli@yahoo.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article	Objective: In the present article, "The degree of desirability of educational activities of students of Imam Ali Military University in summer camps", through evaluating the desirability of the components of "educational-general", "educational-specialized Aliabad camp", "educational-Specializing in Imamzadeh Hashem camp, "Education", "Preparation" as well as "Temporal and spatial location of camps" were carried out.
Article history: Received ۲۰۲۴/۰۴/۰۷ Received in revised form ۲۰۲۴/۰۵/۰۶ Accepted ۲۰۲۴/۰۹/۱۱ Published online ۲۰۲۴/۰۹/۲۱	Methodology: Research data using eight closed and open-ended specialized researcher-made questionnaires (for four stakeholder groups: camp commanders, battalion and company commanders, officers of columns and firing ranges, as well as students for the two camps of Aliabad and Imamzadeh Hashem) ۴۰۶ people completed; was collected descriptive and inferential statistics indicators were used to analyze. Findings: "Educational-specialized activities of Imamzadeh Hashem camp" has the highest rank and "preparatory activities of camps" has the lowest rank among other camp activities. Originality: The degree of desirability of educational activities in the camps is significantly higher than the average and in a favorable condition.
Keywords: <i>Examining the degree of desirability, educational activities, summer camps.</i>	

Cite this article: Abbasian, M; Esmaele, M., (۲۰۲۴). Examining the degree of desirability of the educational activities of Imam Ali Officer University students in summer camps, *Management of Defense Human Capital*, ۴ (۱۳), ۱۱۲-۱۱۵.

Publisher: AJA Imam Ali Military University

بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی

محمد عباسیان^۱ | مهدی اسماعیلی^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه مهندسی صنایع و سیستم‌ها، دانشکده مهندسی و پرواز، دانشگاه افسری امام علی^(ع)، تهران، ایران، رایانامه: m.abbasian@modares.ac.ir

۲. گروه مدیریت، دانشکده فرماندهی و مدیریت، دانشگاه افسری امام علی^(ع)، تهران، ایران، رایانامه: mehdiemaeili@yahoo.com

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:	زمینه و هدف: در مقاله حاضر «میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی ^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی»، از طریق ارزشیابی مطلوبیت مؤلفه‌های فعالیت‌های «آموزشی-عمومی»، «آموزشی-تخصصی اردوگاه علی‌آباد»، «آموزشی-تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم»، «پرورشی»، «آمادی» و نیز «موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌ها» انجام گرفت.
تاریخ دریافت:	۱۴۰۳/۰۳/۰۷
تاریخ بازنگری:	۱۴۰۳/۰۴/۳۰
تاریخ پذیرش:	۱۴۰۳/۰۵/۱۴
تاریخ انتشار:	۱۴۰۳/۰۶/۳۱
کلیدواژه‌ها:	روش پژوهش: داده‌های پژوهش با استفاده از هشت پرسشنامه محقق‌ساخته تخصصی پاسخ بسته و باز (برای چهار گروه ذینفع فرماندهان اردوگاه، فرماندهان گردان و گروهان، افسران ارکان و میادین تیر و نیز دانشجویان برای دو اردوگاه علی‌آباد و امامزاده هاشم ^(ع)) که توسط ۴۰۶ نفر تکمیل شد؛ جمع‌آوری گردید. برای تجزیه و تحلیل سؤالات از شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد.
بررسی میزان مطلوبیت، فعالیت‌های تربیتی-آموزشی، اردوگاه‌های تابستانی.	یافته‌ها: «فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم ^(ع) »، دارای بالاترین رتبه و «فعالیت‌های آمادی اردوگاه‌ها» دارای پایین‌ترین رتبه در میان سایر فعالیت‌های اردوگاهی می‌باشد.
	نتیجه‌گیری: میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی در اردوگاه‌ها، به‌طور معنی‌داری بالاتر از میانگین و در وضعیت مطلوبی قرار دارد.

استناد: عباسیان، محمد؛ اسماعیلی، مهدی. (۱۴۰۳). بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی. مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۴ (۱۴)، ۱۷۱-۱۵۱.

ناشر: دانشگاه افسری امام علی^(ع) © نویسندگان. DOI:

مقدمه

اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) هر ساله به مدت حدود یک ماه و نیم در مناطق مختلف آب و هوایی کشور عزیزمان ایران برگزار می‌شود. در این برنامه‌های تابستانی، دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) به‌منظور گذراندن آموزش‌های عملی و میدانی به اردوگاه‌های تابستانی در چهار نقطه از کشور اعزام گردیدند. در این میان، بر اساس برنامه آموزشی معاونت تربیت و آموزش دانشگاه افسری امام علی(ع)، به مدت حدود چهل روز، به اردوگاه‌های «علی‌آباد قم و امامزاده هاشم(ع)»، اعزام گردیدند. در مدت برگزاری این اردوگاه‌ها، در کنار فعالیت‌های تربیتی-آموزشی اردوگاهی از پیش تعریف‌شده، فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغی مختلف و متنوعی از قبیل اقامه نماز جماعت (در سه وعده صبح، ظهر و عصر، مغرب و عشاء) و سخنرانی بین‌الصلاتین، اجرای مراسم در مناسبت‌های ملی و مذهبی، برگزاری مسابقات ورزشی-فرهنگی و همچنین طرح آیات و احادیث موضوعی قرآن اجرا گردید. در تحقیق حاضر به بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در اردوگاه‌های تابستانی، پرداخته شده است. امید است که در ذیل عنایات الهی و حضرت بقیه‌ا.. اعظم(عج) و نیز رهنمودهای سلسله‌مراتب محترم سازمانی، با توجه به محتویات این گزارش و بخصوص نکات مطرح در بخش نتیجه‌گیری، شاهد ارتقاء کیفی مطلوبیت و اثربخشی آموزش‌های اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان باشیم.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در دنیای پرآشوب امروزی که قدرت‌های استکباری با حضور مستقیم و یا با به‌راه‌انداختن جنگ‌های نیابتی به دنبال کسب منافع نامشروع خود در اقصی نقاط جهان بویژه در منطقه جنوب غرب آسیا هستند، اهمیت وجودی نیروهای مسلح و نقش بی‌بدیل آنها در تولید امنیت بیش از پیش جلوه‌گر می‌باشد.

بدیهی است که ارزش و عملکرد مؤثر نیروهای مسلح در گرو نقش‌آفرینی نیروی انسانی کیفی می‌باشد. نیروی انسانی مهمترین زیرساخت هر سازمان است. انسان به عنوان اصلی‌ترین عنصر مدیریت می‌تواند توسعه را به ارمغان بیاورد و یا به عنوان مانعی در برابر توسعه عمل کند. منابع انسانی، ارزشمندترین منابع سازمان‌ها محسوب می‌شوند که با بکارگیری صحیح آنان و دیگر اجزای سازمان می‌توان اهداف سازمانی را تحقق بخشید. این منابع دارای توانایی‌های بالقوه‌ای هستند که در محیط سازمانی از حالت بالقوه به حالت بالفعل تبدیل می‌شوند.

دانشگاه‌های افسری در ساختار نیروهای مسلح دارای نقش حیاتی و راهبردی بوده و نیروی انسانی کارآمد از این مراکز (که به مثابه قلب تپنده سازمانی عمل می‌کنند) به بدنه یگان‌های نیروهای مسلح تزریق می‌گردند و بنا به فرمایشات رهبر معظم انقلاب: «جوانان عزیز ما در دانشگاه افسری و در همه دانشگاه‌های نظامی کشور با دو هدف به کار و تحصیل اشتغال دارند: هدف اول، دانش و هدف دوم، آمادگی و تربیت نظامی» (فرماندهی معظم کل قوا- ۱۳۸۳/۱۰/۰۲).

پرواضح است که ارزشیابی مستمر برنامه‌ها و فعالیت‌های تربیتی و آموزشی دانشجویان دانشگاه‌های افسری در طی آموزش‌های داخل دانشگاه و نیز برنامه‌های اردوگاهی خارج از محل دانشگاه و تزریق مداوم بازخورد این قبیل از ارزشیابی‌ها به این سیستم‌های تربیتی و آموزشی می‌تواند ارتقاء کیفیت را در حوزه‌های مختلف این دانشگاه‌ها به ارمغان بیاورد. از جمله موارد مهمی که نقش ارزیابی میزان مطلوبیت فرآیند تربیت و آموزش اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع)، را بیش از پیش پراهمیت می‌کند می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- شناسایی معایب، نقاط ضعف و قوت نظام تربیتی-آموزشی اردوگاه‌های دانشجویی،
- پیش‌بینی تدابیر لازم به منظور افزایش مطلوبیت، کارائی و اثربخشی نظام تربیتی-آموزشی اردوگاه‌های دانشجویی،
- ارتقاء کیفیت نظام تربیتی-آموزشی اردوگاه‌های دانشجویی.

در همین راستا مقاله حاضر با هدف «بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی(ع) در اردوگاه‌های تابستانی» صورت گرفت. بدین منظور از نظرات ذی‌نفعان و نیز اسناد بالادستی متعددی بهره گرفته شده است. از جمله این اسناد می‌توان به «سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی سلسله‌مراتب فرماندهی آجا بر اساس طرح تحکیم، رشد و تعالی شخصیت و هویت افسری آجا» و نیز «برنامه‌های رشد و تعالی هویت افسری» اشاره نمود. که در ادامه مفاد این اسناد آورده شده است.

سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی سلسله‌مراتب فرماندهی آجا بر اساس طرح تحکیم، رشد و تعالی شخصیت و هویت افسری آجا. بر اساس این سند سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی آجا عبارتند از:

- تبدیل ارتش از یک سازمان انضباط محور صرف به یک سازمان معنویت محور سه بُعدی شامل بُعد انضباط، بُعد توانایی (دانشی و مهارتی) و بُعد آمادگی (فردی و یگانی)،
- چابک سازی ذهنی سازمان، ترویج و نهادینه سازی فرماندهی مبتنی بر اخلاق،
- افزایش اثربخشی ضمن حفظ کارآیی و توجه به برکت و برکت افزایی،
- اثربخش کردن سامانه ارزشیابی کارکنان در جهت شناسایی حفظ و رشد کارکنان، استعدادها و نخبه پروری،
- تأکید بر حفظ کرامت کارکنان و توجه ویژه به سربازان،
- توجه ویژه به منزلت کارکنان و ریشه کن کردن توهین در همه سطوح،
- به صفر رساندن انحرفات مالی و اخلاقی با رعایت دقیق مسائل شرعی.
- تقویت روحیه داوطلبی و طالب اقدام بودن و آماده اعزام به مأموریت شدن.
- توجه به اینکه صف ارتشی ها (یعنی صف مجاهدت و فداکاری) تفاوت ماهوی دارد با صف تجارت پیشه گی.
- پیاده سازی اقتصاد مقاومتی ابتدا در زندگی فردی و بعد سازمانی و داشتن عقل معاش.
- در مادیات به پایین دست خود نگرستن و در معنویات بالاتر از خود را دیدن.
- دوری جستن از مواضع اتهام و همنشینی با نیک مردان.
- وعده های الهی را باور داشتن و به سازمان و سلسله مراتب خود ایمان داشتن.
- **برنامه های رشد و تعالی هویت افسری.** سیاست ها و تدابیر ابلاغی آجا عبارتند از:
 - ساماندهی و برانگیزندگی فرماندهان، و تمرکززدایی،
 - استقرار سامانه جامع الکترونیک،
 - افزایش بهره وری و استقرار نظام جامع مدیریت عملکرد،
 - سلامت محیط و نظام اداری، و اصلاح ساختارها و فرآیندها،
 - توانمندسازی و آموزش فرهنگی و تخصصی منابع انسانی با افزایش سطح دانش، بینش و تغییر رفتار،
 - تقویت باورهای دینی و ارتقاء روحیه خودکنترلی، و تکریم و خدمت رسانی به متریان،
 - ارتقاء سطح سلامت و ورزش، و تداوم پرورش و تربیت نفس.

ادبیات تحقیق

بازرگان (۱۳۸۰) کیفیت نظام تربیتی-آموزشی را میزان تطابق وضعیت موجود با دو حالت کلی بیان نموده است. این دو حالت عبارتند از: (۱) استانداردها (معیارهای از پیش تعیین شده) و (۲) رسالت، اهداف و انتظارات (بازرگان، ۱۳۸۰). هوزلر و جولنز (۲۰۰۱) در پژوهشی پیرامون میزان توفیق نظام ارزیابی عملکرد در سازمان‌ها، دریافتند که با وجود توجه روزافزون به اندازه‌گیری عملکرد و تأکید فراوان درخصوص اثربخشی آن، متأسفانه نظام اندازه‌گیری عملکرد در گاهی اوقات بنا به دلایل خوب و در گاهی اوقات بنا به دلایل بد، هنوز هم در بسیاری از سازمان‌های دولتی مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. افتخاری (۱۳۸۳) تحقیقی تحت عنوان جایگاه ضروری خرده‌نظام ارزیابی در نظام برنامه‌ریزی ایران- مطالعه موردی برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور انجام داد. نتایج این تحقیق حاکی از آن بود که خرده‌نظام ارزیابی عملکرد دستگاه‌های اجرایی دارای جایگاه مناسب و شایسته‌ای در نظام برنامه‌ریزی ایران نمی‌باشد. بروم و همکاران (۲۰۰۶) در پژوهشی درخصوص ارزیابی مبتنی بر شایستگی برنامه‌های مهندسی کشاورزی، نشان دادند که دانش‌آموختگان این رشته مهندسی می‌بایست در ابعادی نظیر «توانایی بکارگیری دانش و علوم مهندسی»، «طراحی و راهبری تجربه‌های همزمان با قدرت تجزیه و تحلیل داده‌ها» و «طراحی یک سیستم، اجرای آن با فرآیندهای لازم برای رسیدن به اهداف و به‌کارگیری مهارت‌ها، فنون و ابزارهای روزآمد مهندسی» را داشته و از «درک مسئولیت‌های اخلاقی و حرفه‌ای» نیز برخوردار باشند. آقاملایی و عابدینی (۱۳۸۶) در تحقیقی اقدام به مقایسه نتایج ارزشیابی عملکرد آموزشی اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان توسط دانشجویان با خودارزیابی اساتید نمودند. جمعیت مورد مطالعه در این پژوهش پیمایشی-مقطعی، اعضای هیأت علمی و دانشجویان دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی بندرعباس بودند. تعداد ۲۰ نفر از اعضای هیأت علمی به صورت سرشماری انتخاب شدند. هر استاد علاوه بر خودارزیابی، توسط ۲۰ نفر از دانشجویان که به روش تصادفی ساده انتخاب شده بودند؛ مورد ارزشیابی قرار گرفتند. میانگین نمرات خودارزیابی اساتید $6,3 \pm 89,7$ و میانگین نمرات ارزشیابی اساتید توسط دانشجویان $6,5 \pm 85,1$ بود که اختلاف آماری معنی‌داری بین آنها وجود داشت. ضریب همبستگی بین نمرات خودارزیابی اساتید با نمرات ارزشیابی آنها توسط دانشجویان $0,26$ به دست آمد. نمره خودارزیابی اکثر اساتید (۷۵٪) بالاتر از نمره ارزشیابی آنها توسط دانشجویان بود (آقاملایی و عابدینی؛ ۱۳۸۶). کول و زیگوارد (۲۰۰۶) در پژوهشی درخصوص تعیین شایستگی‌های مطلوب برای دانش‌آموختگان رشته‌های علوم کامپیوتری و فناوری‌های نوین، دریافتند که ابعادی نظیر

«توانایی و میل به یادگیری و آموزش»، «کار گروهی و نهادی»، «تفکر تجزیه و تحلیل» و «نوآوری» از جمله شایستگی‌ها و صلاحیت‌های لازم و مطلوب برای دانش‌آموختگان این رشته‌های آکادمیک محسوب می‌شود. ماتئی و ماتئی (۲۰۰۷) در تحقیق خود به بررسی ابعاد شایسته‌سالاری مرتبط با ارزیابی عملکرد بخش عمومی و نیز بررسی تأثیر نتایج عملکرد کارکنان بر عملکرد آتی آنها و بر معیارهای شایستگی پرداخت. آنها مدل مفهومی پژوهش خود را به صورت «تأثیر نتایج بر عملکرد» و «تأثیر نتایج بر شایستگی» طراحی کردند. نیکوکار و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی اقدام به طراحی الگوی سنجش کارآیی و اثربخشی مراکز آموزش عالی نظامی نمودند. به همین منظور آنها دو سوال طراحی نموده و با استفاده از روش دلفی و با ابزار پرسش‌نامه (که برای جامعه آماری مورد مطالعه طراحی شده بود) درصدد پاسخگویی به این سؤالات برآمدند. نتایج تحقیق منجر به طراحی الگوی ارزیابی عملکرد با ۹۵ شاخص عملکردی گردید که با بکارگیری آن می‌توان کارآیی و اثربخشی مراکز آموزش عالی نظامی را مورد سنجش و ارزیابی قرار داد. آنها در تحقیق خود نتیجه‌گیری کردند که پیش‌نیاز دستیابی به سنجش عملکرد قابل قبول، لزوم داشتن برنامه چشم‌انداز، اهداف، مأموریت تعریف شده و تدوین راهبردهای مناسب برای دستیابی اهداف چشم‌انداز است (نیکوکار و همکاران، ۱۳۸۸).

حلاج‌یوسفی و نیکی‌اسفهلان (۱۳۹۰) «کارآفرینی» را به عنوان معیاری جدید برای ارزشیابی دانشگاه‌ها معرفی نمودند. آنها پس از بررسی انواع روش‌های ارزشیابی دانشگاه‌ها، ویژگی‌های یک دانشگاه کارآفرین را ذکر و سپس معیارهایی برای ارزشیابی و رتبه‌بندی دانشگاه‌ها از بُعد کارآفرینی توسعه دادند. پژوهش آنها از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌ها با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و پایگاه‌های تحقیقاتی الکترونیکی و تجربیات نگارندگان گردآوری شده است (حلاج‌یوسفی و نیکی‌اسفهلان؛ ۱۳۹۰). رشیدزاده (۱۳۹۱) در پژوهشی از نوع توصیفی-پیمایشی با بهره‌مندی از پرسشنامه‌ای با ۱۰۰ شاخص و در شش بُعد توانایی‌های علمی-شناختی، روحی، نظامی-پرورشی، فکری، اجتماعی و جسمی به انضمام ۶ پرسش پاسخ باز تهیه و با بهره‌مندی از آن عملکرد دانش‌آموختگان دانشگاه افسری امام علی (ع) مورد سنجش قرار داد (رشیدزاده، ۱۳۹۱). نتایج این تحقیق نشان داد که میزان عملکرد دانش‌آموختگان دانشگاه، به‌طور معنی‌داری بالاتر از میانگین و در وضعیت مطلوبی قرار دارد. همچنین رتبه‌بندی توانایی‌های شش‌گانه عملکردی نشان داد که توانایی‌های جسمی دانش‌آموختگان دانشگاه، دارای بالاترین رتبه و توانایی‌های علمی-شناختی دارای پایین‌ترین رتبه در میان توانایی‌های شاخص‌های عملکردی آنها می‌باشند. حیدری (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان آسیب‌شناسی نظام ارزیابی عملکرد کارکنان صنعت هتل‌داری ایران، نشان داد که نظام ارزیابی عملکرد و

فرآیند ارزیابی عملکرد کارکنان در تمامی ابعاد آن با آسیب جدی مواجه است. بر همین اساس آنها اظهار داشتند که مدیران این قبیل صنایع، می‌بایست به‌منظور حرکت در راستای حل مشکلات موجود و افزایش اثربخشی سازمانی حوزه‌های نظام ارزیابی عملکرد و فرآیند ارزیابی عملکرد کارکنان، تدابیر مؤثری اتخاذ نمایند تا از حاد شدن مشکلات و کاهش بهره‌وری نیروی انسانی جلوگیری به عمل آید. عزیزیان (۱۳۹۳) تحقیقی در حوزه بررسی نظام ارزیابی عملکرد کارکنان انجام داد که مورد مطالعه موردی آن کارکنان آموزش و پرورش شهرستان میاندوآب بوده است. بر اساس نتایج فرض‌ها که در ابعاد محتوایی (استانداردها و شاخص‌ها) و اجرایی (دوره‌های نظام ارزیابی عملکرد، منابع ارزیابی و ارزیابی‌کنندگان، روش‌های ارزیابی عملکرد و استفاده از نتایج حاصله) حاصل شد، مشخص گردید که بین وضعیت موجود نظام ارزیابی عملکرد و وضعیت مطلوب، تفاوت معنی‌داری وجود دارد. ناصحی‌فر و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان ارزیابی عملکرد بانک کارآفرین با استفاده از الگوی کارت امتیازی متوازن را انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که بین وضع موجود ابعاد «مالی و مشتریان»، ابعاد «مالی و رشد و یادگیری»، ابعاد «مشتریان و فرآیندهای داخلی» و نیز ابعاد «فرآیندهای داخلی و رشد و یادگیری» شکاف معنی‌داری در این سازمان وجود دارد. همچنین در بین وضع موجود ابعاد «مالی و فرآیندهای داخلی» و نیز ابعاد «مشتریان و رشد و یادگیری» توازن برقرار است. وضع موجود بانک از حیث میزان «تحقق حاکمیت فرهنگ مشتری‌مداری»، بالاتر از متوسط ارزیابی شد، ولی در بین وضع موجود و وضع مطلوب بانک در این حوزه، شکاف معنی‌داری وجود داشت. امیری و پرتابیان (۱۳۹۳) در تحقیقی اقدام به ارزشیابی عملکرد کارکنان دانشگاه پیام نور مرکز لامرد از نظر دانشجویان این دانشگاه نمودند. جامعه آماری آنها ۲۸۶ دانشجو بود که بر اساس جدول مورگان، ۱۶۲ نفر از آنها بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار تحقیق، پرسشنامه محقق‌ساخته مبتنی بر پنج بُعد «کیفیت کار»، «قابلیت اعتماد»، «یادگیری و توسعه فردی»، «همکاری» و «ابتکار عمل» بود. پایایی پرسشنامه بر اساس آلفای کرونباخ و برای کارکنان بخش‌های علمی و اداری به ترتیب مقادیر ۰/۸۵ و ۰/۷۹ حاصل شد. همچنین روایی آن با استفاده از آزمون بارتلت تأیید شد. به‌منظور توصیف جامعه نمونه از شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی (شاخص‌های تی تک‌متغیره و آنوا و همچنین از آزمون توکی) استفاده شد. نتایج پژوهش آنها نشان داد که از نظر دانشجویان عملکرد هر دو گروه کارکنان اداری و علمی، بالاتر از حد متوسط است (امیری و پرتابیان؛ ۱۳۹۳). یارمحمدیان و همکاران (۱۳۹۴) اقدام به ارائه مدلی برای ارزیابی عملکرد دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان نمودند. هدف پژوهش آنها «ارائه - یک نظام پیشنهادی از سنجه‌های راهبردی مبتنی بر الگوی کارت امتیازی

متوازن با هدف ارزیابی عملکرد برنامه راهبردی دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان» بود. این پژوهش شامل سه فاز است، فاز اول منابع اطلاعاتی، که این فاز خود دارای سه گام (برنامه راهبردی دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان، پیشینه پژوهش‌ها و نظرخواهی از کارشناسان و صاحبان کلیدی فرآیندها) است. فاز دوم تعیین منظرهای ارزشیابی (شامل: منظرهای مالی، رشد و یادگیری، فرآیند و مشتری) و مرحله سوم، تدوین سنجه‌های اصلی این مناظر بود که بر اساس آن مهم‌ترین سنجه‌ها احصاء شد. در خاتمه مقرر شد سنجه‌های شناسایی شده در قالب سنجه‌های ارزیابی‌های درونی توسط هر یک از معاونت‌ها یا حوزه‌های مربوطه، به صورت مستمر مورد سنجش قرار گیرد (یارمحمدیان و همکاران؛ ۱۳۹۴). دهقان و همکاران (۱۳۹۵) اقدام به ارزشیابی برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان از حیث تربیت معلم پژوهشگر (موردکاوی پردیس‌های شهید بهشتی و شهید هاشمی‌نژاد) نمودند. روش مورد استفاده در پژوهش آنها از نوع مدل ارزشیابی پروواس است. به‌منظور بررسی وضعیت مطلوب و وضعیت اجراشده برنامه درسی دانشگاه، متخصصان موضوعی بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند و زنجیره‌ای، دانشجویان بر اساس روش نمونه‌گیری در دسترس و مدرسان بر اساس نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. در این تحقیق به‌منظور بررسی برنامه درسی اجراشده و متناسب با هر یک از مراحل ارزشیابی، سنجه‌های لازم برای مؤلفه‌ها شناسایی شدند. عملکرد واقعی دانشگاه در هر یک از مراحل ارزشیابی و مؤلفه‌ها با بهره‌مندی از ابزارهای پرسشنامه، مشاهده، مصاحبه و اسناد مکتوب حاصل شد. یافته‌های حاصل شده از بررسی و مطالعه اسناد، تحلیل محتوا و سهم دروس پژوهشی در محتوای برنامه درسی، نشان‌دهنده این بود که اگر چه دانشگاه در چند سال اخیر به سمت پژوهش محور شدن حرکت نموده؛ اما هنوز هم دارای نواقصی (نظیر: کمبود فضا و امکانات، زیرساخت‌های فیزیکی و تجهیزاتی و نیز نیروی متخصص و باانگیزه) است (دهقان و همکاران؛ ۱۳۹۵). رضاپور و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی اقدام به ارزیابی عملکرد آموزشی دانشگاه اردکان بر اساس الگوی سیپ (CIPP) پرداختند. پژوهش آنها، مطالعه‌ای مقطعی-توصیفی و از نوع پیمایشی است. نمونه پژوهش شامل ۴۱ نفر از اساتید هیئت علمی و ۳۴۰ نفر از دانشجویان دانشگاه بود که به‌صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته و بر اساس الگوی CIPP، گردآوری و با استفاده از آزمون‌های تی-مستقل و تی-تک‌نمونه، تحلیل شدند. یافته‌های نشان داد که هم اساتید هیئت علمی و هم دانشجویان در هر چهار بُعد زمینه، محتوا، فرآیند و برون داد، عملکرد آموزشی دانشگاه را در سطح مطلوبی ارزیابی کردند. فقط در بُعد تجهیزات، از نظر دانشجویان امکانات دانشگاه در حد متوسط قرار داشت. به غیر از بُعد کیفیت دانشجویان و تجهیزات، عملکرد آموزشی دانشگاه از

نظر اساتید هیئت علمی بهتر از دانشجویان ارزیابی شد. آنها با توجه به یافته‌های خود چنین نتیجه‌گیری نمودند که به‌رغم جدید بودن، دانشگاه اردکان در زمان اندکی توانسته است به معیارهای مطلوب آموزشی مطلوب دست یابد (رضاپور و همکاران؛ ۱۳۹۵). لطفی‌پورسبزی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی اقدام به ارائه ملاک‌های ارزیابی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) نمودند. روش پژوهش آنها از نظر هدف، کاربردی؛ از نظر داده‌ها، کمی-کیفی و از نظر نحوهٔ اجراء آمیخته می‌باشد. جامعهٔ آماری پژوهش، کارکنان آموزشی و اعضای هیأت علمی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) است و کل جامعه به تعداد ۱۰۸ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارهای گردآوری داده‌ها به‌صورت پرسشنامهٔ محقق‌ساخته بر مبنای طیف لیکرت برای بررسی معیارهای متناسب با مؤلفه‌های مستخرجه از ادبیات پژوهش بود. روایی ظاهری پرسشنامهٔ پژوهش با نظر خبرگان و روایی محتوایی آن با استفاده از نسبت روایی محتوا (CVI) و شاخص روایی محتوا (CVR) مورد بررسی و تصحیح قرار گرفت. پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی گردید، این مقدار برای پرسشنامه ۰.۹۷٪ تعیین گردید. در پردازش و تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزار SPSS و مدل‌سازی معادلات ساختاری، با استفاده از نرم‌افزار PLS استفاده شد. با اجرای روش‌های مذکور، پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها در نهایت ۱۷ مؤلفه و ۶۴ ملاک برای ارزیابی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره) ارائه گردید (لطفی‌پورسبزی و همکاران؛ ۱۳۹۵). سیدنقوی و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های نظامی بر اساس چارچوب تعالی و بالندگی سازمانی و با مطالعهٔ موردی یکی از دانشگاه‌های افسری پرداختند. یافته‌های این تحقیق حاکی از این است که عملکرد کلی دانشگاه‌های نظامی در دو حوزهٔ توانمندسازها و نتایج با وضعیت مطلوب فاصلهٔ معنی‌داری دارند. بر اساس پیشنهادهای این تحقیق با توجه به همبستگی مثبت نسبتاً بالای حوزه‌های توانمندسازها و نتایج، می‌توان انتظار داشت با اصلاح و بهبود حوزهٔ توانمندسازها، حوزهٔ نتایج نیز به صورت تدریجی بهبود یابد (سیدنقوی و همکاران، ۱۳۹۵).

بهداری و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی اقدام به ارزیابی عملکرد و رتبه‌بندی بخش‌های یک بیمارستان نظامی با استفاده از مدل تحلیل پوششی داده‌ها و پرامسی نمودند. داده‌های مربوط به بخش‌های منتخب برای استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها از مرکز آمار بیمارستان نظامی جمع‌آوری گردید و با استفاده از این روش، بخش‌های کارآمد مشخص شدند و در ادامه پس از توزیع پرسشنامه در میان بیماران بخش‌های کارآ با استفاده از روش پرامسی رتبه‌بندی گردیدند. یافته‌ها حاکی از آن است که اغلب بخش‌ها در بیمارستان نظامی مورد مطالعه به صورت کارآمد عمل نمی‌کنند که این ناشی از ضعف استفادهٔ بهینه از منابع است (بهداری و

همکاران، ۱۳۹۵). در همین سال، همایندی‌دمیرچی و همکاران در تحقیقی اقدام به ارزیابی وضعیت بالندگی اعضای هیأت علمی یک دانشگاه نظامی و ارائه راهکارهای مطلوب برای ارتقاء آن پرداختند. نتایج به دست آمده حاکی از این است که وضعیت بالندگی اعضای هیأت علمی و مؤلفه‌های آن (بالندگی سازمانی، بالندگی آموزشی و بالندگی فردی) به جز مؤلفه بالندگی حرفه‌ای در سطح ۰,۰۵ بالاتر از متوسط نظری قرار دارند (همایندی‌دمیرچی و همکاران، ۱۳۹۵).

در همین سال هادی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی اقدام به طراحی الگوی ارزیابی عملکرد دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) با رویکرد بازخورد ۳۶۰ درجه‌ای (فرمانده رده بالاتر، فرمانده مستقیم، همکار و هم‌رتبه، فرد مورد ارزیابی) نمودند. آنها در گام نخست اقدام به یافتن شاخص‌ها و معیارها و نیز اوزان آنها با استفاده از مرور ادبیات و تطبیق آنها با جامعه مورد مطالعه و مصاحبه با خبرگان و با کمک پرسشنامه لیکرت کردند. در گام دوم، وزن و میزان اهمیت سطوح (منابع) ارزیابی با استفاده از مقایسه‌های زوجی و روش تحلیل سلسله مراتبی حاصل گردید و سپس در گام نهایی اقدام به رتبه‌بندی دانشجویان با استفاده از تکنیک تاپسیس فازی نمودند (هادی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵). خطیبی‌عقدا و همکاران (۱۳۹۷) به منظور بهبود کیفیت تمرینات ورزشی و آزمون‌های نظامی برای ارتقاء سطح آمادگی جسمانی نظامیان، اقدام به طراحی و ارزیابی آزمون عملکرد مطلوب نظامی در دانشجویان یک مرکز آموزشی سپاه نمودند. متغیرهای وزن، قد، و ضربان قلب در آزمودنی‌های این تحقیق اندازه‌گیری شد. شرکت‌کنندگان جهت ارزیابی، موانع آزمون هفت‌گانه را به صورت کامل و صحیح اجرا کردند (خطیبی‌عقدا و همکاران، ۱۳۹۷). شیرمحمدی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی اقدام به ارزیابی عملکرد دانش‌آموختگان دانشگاه با بهره‌مندی از شش شایستگی شناسایی شده توسط رشیدزاده (۱۳۹۱) را نمودند که نتایج نهایی آن نیز تا حدود زیادی قابل تطبیق با تحقیق انجام‌شده در سال ۹۱ می‌باشد (شیرمحمدی و همکاران، ۱۳۹۷). بمنظور تحقق تدابیر و فرمایشات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در خصوص ارتقاء دانش، آمادگی و تربیت نظامی و ... دانشجویان در دانشگاه‌های افسری و نیز تحقق سیاست‌ها و تدابیر ابلاغی سلسله‌مراتب فرماندهی آجا در خصوص برنامه‌های رشد و تعالی هویت افسری، می‌بایست عملکرد برنامه‌های تربیتی- آموزشی این دانشگاه‌ها بطور مستمر مورد ارزیابی و پایش قرار گرفته و نتایج آن به صورت بازخورد به حوزه‌های مختلف آموزشی، تربیتی و فرهنگی دانشگاه‌های مذکور منعکس شود. در همین راستا تحقیق حاضر، در قالب پژوهشی از نوع توصیفی-پیمایشی برنامه‌ریزی و به اجرا درآمد. طی این پژوهش، شش مؤلفه در قالب ۶۸ شاخص مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه پس

از ذکر روش اجرای تحقیق به بیان نتایج تحقیق، تجزیه و تحلیل آماری و نیز نتیجه‌گیری تحقیق پرداخته شده است.

روش‌شناسی تحقیق

سؤالات تحقیق

۱. مؤلفه‌های شش‌گانه میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی در چه سطحی است؟
۲. تقدم مؤلفه‌های شش‌گانه بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی در اردوگاه‌های تابستانی چگونه است؟
۳. شاخص‌های مؤلفه‌های بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی در اردوگاه‌های تابستانی در چه سطحی است؟
۴. تقدم شاخص‌های مؤلفه‌های بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی در اردوگاه‌های تابستانی چگونه است؟

تعریف مفهومی متغیرهای پژوهش

- **آموزش‌های عمومی:** عبارت است از آن دسته از آموزش‌های عمومی و مشترک که در هر دو اردوگاه امامزاده هاشم و علی‌آباد ارائه می‌شود.
- **آموزش‌های تخصصی:** عبارت است از آن دسته از آموزش‌های تخصصی که تنها در یکی از دو اردوگاه امامزاده هاشم و علی‌آباد ارائه می‌شود.
- **فعالیت‌های پرورشی:** عبارت است از آن دسته از فعالیت‌هایی اردوگاهی که در راستای تربیت و پرورش دانشجویان در محیط اردوگاهی برنامه‌ریزی می‌شود.
- **فعالیت‌های آمادی:** عبارت است از آن دسته از فعالیت‌های آمادی که بمنظور پشتیبانی از برگزاری هر چه مطلوب‌تر فعالیت‌های پرورشی و آموزشی ارائه می‌گردد.
- **تناسب مکانی و زمانی اردوگاه:** عبارت است از آن دسته از شاخص‌های مرتبط با مناسب بودن زمان و مکان برگزاری اردوگاه با اهداف تربیتی و آموزشی از پیش تعریف شده.

روش و نوع تحقیق

با توجه به اینکه در این تحقیق، بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی مورد نظر می‌باشد و چون نتایج تحقیق، مسئولین دانشگاه را به شناخت بیشتر شرایط موجود و کمک به فرآیند تصمیم‌گیری

در جهت غنی سازی برنامه های تربیتی-آموزشی اردوگاهی دانشجویان رهنمون می نماید، طرح این تحقیق پیمایشی-توصیفی می باشد. همچنین به علت کاربرد نتایج آن در حل مسائل و مشکلات سیستم پرورشی-آموزشی اردوگاهی دانشجویان، این تحقیق از نظر هدف کاربردی است.

جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری تحقیق، شامل تعداد تقریبی ۹۵۰ نفر از کلیه ذی نفعان اردوگاه های تابستانی (اردوگاه امامزاده هاشم و علی آباد) شامل فرماندهان اردوگاه، فرماندهان گردان و گروهان، افسران ارکان و میدان تیر و نیز دانشجویان هستند. جامعه نمونه به تعداد ۴۰۶ نفر تعیین شد که به صورت نمونه گیری تصادفی انتخاب و پرسشنامه به فاصله بسیار کوتاهی پس از اتمام مرحله اول اردوگاه های تابستانی دانشجویان، توسط نمایندگان محققین به صورت مستقیم در اختیار ذی نفعان قرار و پس از تکمیل، دریافت گردید.

ابزار اندازه گیری

در تحقیق حاضر، از هشت پرسشنامه محقق ساخته پاسخ بسته و باز (برای چهار ذینفع فرماندهان اردوگاه، فرماندهان گردان و گروهان های دانشجویی، افسران ارکان و میادین تیر و نیز دانشجویان برای دو اردوگاه علی آباد و امامزاده هاشم) به عنوان ابزار اصلی جمع آوری اطلاعات استفاده شد. پرسشنامه های پاسخ بسته این پژوهش دارای شاخص هایی در مؤلفه های شش گانه «فعالیت های آموزشی عمومی»، «فعالیت های آموزشی-تخصصی علی آباد»، «فعالیت های آموزشی-تخصصی امامزاده هاشم»، «فعالیت های پرورشی»، «فعالیت های آمادی» و نیز «موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه های تابستانی دانشجویان» با مقیاس ۵ درجه ای لیکرت و متناسب با مأموریت های پاسخ دهندگان تنظیم شد. همچنین برای پاسخ به برخی از سؤالات پژوهش از پرسشنامه پاسخ باز با ۳ پرسش استفاده شد. تعداد پرسش های بسته و باز پرسش نامه های هشت گانه به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱: تعداد پرسش های پرسش نامه های هشت گانه

ر دیف	عنوان اردوگاه	عنوان پرسش نامه	تعداد سؤالات بسته	تعداد سؤالات باز	مجموع وع سؤالات
۱	امامزاده هاشم	پرسشنامه تخصصی فرمانده اردوگاه	۴۹	۳	۵۲
۲		پرسشنامه تخصصی فرمانده گردان و گروهان	۴۱	۳	۴۴

ر دیف	عنوان اردوگاه	عنوان پرسش نامه	تعداد سؤالات بسته	تعداد سؤالات باز	مجموع وع سؤالات
۳		پرسشنامه تخصصی افسران ارکان و میدان تیر	۴۹	۳	۵۲
۴		پرسشنامه تخصصی دانشجوی	۴۱	۳	۴۴
۵	علی آباد	پرسشنامه تخصصی فرمانده اردوگاه	۴۵	۳	۴۸
۶		پرسشنامه تخصصی فرمانده گردان و گروهان	۳۴	۳	۳۷
۷		پرسشنامه تخصصی افسران ارکان و میدان تیر	۴۵	۳	۴۸
۸		پرسشنامه تخصصی دانشجوی	۴۳	۳	۴۶
جمع کل سؤالات					۳۷۱

روایی و پایایی ابزار

در الگوی حاضر ابعاد فعالیت‌های اردوگاهی (مؤلفه‌های شش‌گانه آموزش‌های عمومی، آموزش‌های تخصصی علی‌آباد، آموزش‌های تخصصی امامزاده هاشم، فعالیت‌های پرورشی، فعالیت‌های آمادی و تناسب مکانی و زمانی اردوگاه‌ها) به‌عنوان متغیرهای مشاهده‌شده (مؤلفه‌ها) و متغیر «مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی» به‌عنوان متغیر مکنون (پنهان^۱) در نظر گرفته شده است. روایی به مناسب بودن آزمون برای اندازه‌گیری آنچه مدنظر می‌باشد، اشاره دارد. در سنجش روایی یک پرسش‌نامه در صدد پاسخگویی به این سؤال هستیم که «پرسش‌نامه موردنظر از لحاظ مطابقت با صفت پنهان تا چه میزان صداقت دارد؟» (بایزیدی و همکاران؛ ۱۳۹۳). روایی این پرسش‌نامه با بهره‌مندی از روش روایی محتوا و بر اساس نظرات خبرگان مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. لازم به ذکر است که در کنار تکمیل پرسش‌نامه‌های یادشده، با توجه به حضور نماینده محققین در برخی از روزهای دوره آموزشی اردوگاه علی‌آباد قم و امامزاده هاشم (ع)، روش‌های مشاهده (در قالب تیم بازدیدکننده دانشگاه) و مصاحبه نیز توأمان مورد بهره‌برداری قرار گرفته است. سازگاری بالای نتایج حاصل از دو تکنیک تحقیق یادشده برای پژوهش کیفی حاضر، نشان از اعتبار بالای علمی آن می‌باشد.

منظور از پایایی یا قابلیت اعتماد^۲ یک ابزار سنجش، آن است که اگر خصیصه موردنظر را با همان ابزار (و یا حتی با ابزار مشابه و قابل مقایسه با آن) و تحت شرایط مشابه، مجدداً اندازه

^۱ Latent Variable

^۲ Reliability

بگیریم نتایج حاصل تا چه میزان دقیق، قابل اعتماد و مشابه نتایج قبلی خواهد بود (هومن؛ ۱۳۷۸). در سنجش پایایی یک پرسش‌نامه درصدد پاسخگویی به این سؤال هستیم که «نمونه پرسش‌نامه تا چه میزان معرف دقیق مرجع وسیع‌تر پرسش‌هایی است که از آن استخراج شده است» (بایزیدی و همکاران؛ ۱۳۹۳). برای محاسبه پایایی از ضریب آلفای کرونباخ با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. چنانچه ضریب آلفای کرونباخ بیش از ۰/۷ محاسبه گردد، پایایی پرسشنامه مطلوب ارزیابی می‌شود. در تحقیق حاضر ضریب آلفای کرونباخ برای سؤالات پرسشنامه بررسی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی ۰/۷۶ به دست آمد که نشان می‌دهد سؤالات پرسشنامه از پایایی بالایی برخوردار است. مقدار آلفای کرونباخ و تعداد سؤالات مؤلفه‌های شش‌گانه مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان در اردوگاه‌های تابستانی پس از اعمال مدیریت بر داده‌های گم‌شده^۱ (خوشگیان‌فرد؛ ۱۳۹۷) بر اساس جدول ۲ است.

جدول ۲: پایایی و تعداد سؤالات مؤلفه‌های فعالیت‌های تربیتی-آموزشی اردوگاه‌ها

مقدار پایایی	تعداد شاخص	مؤلفه‌های شش‌گانه	متغیر مکنون
۰/۷۶	۲۴	آموزش‌های عمومی	دانشجویان در اردوگاه‌های تربیتی-آموزشی
	۱۲	آموزش‌های تخصصی علی‌آباد	
	۱۴	آموزش‌های تخصصی امامزاده هاشم	
	۷	فعالیت‌های پرورشی	
	۷	فعالیت‌های آمادی	
	۴	تناسب مکانی و زمانی اردوگاه‌ها	

تحلیل یافته‌های پژوهش

روش‌های آماری یکی از تدابیر باارزشی است که پژوهشگر می‌تواند هم در توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌ها و هم در تفسیر نتایج تحقیق از آنها بهره‌برد (هومن؛ ۱۳۷۴). در تحقیق حاضر برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌های تکمیل‌شده از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید. در بخش آمار توصیفی از میانگین حسابی و در بخش آمار استنباطی نیز از آزمون t تک‌نمونه‌ای و آزمون ناپارامتریک فریدمن استفاده گردید. در ابتدا از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف (K-S) و شاپیرو-ویلک (S-W) مطابق جدول ۳ استفاده شده است:

^۱ Missing Value

جدول ۳: نتایج آزمون نرمال بودن برای متغیرهای تحقیق

نتیجه آزمون	S-W		K-S		Kurtosis	Skewness	شاخصها متغیر
	Si g	شاخص	Si g	شاخص			
غیرنرمال	۰ ...	۰ ۹۷۷	۰ ۰۰۳	۰ ۰۵۷	۰,۷۹۴	-۰,۵۹۱	فعالیت‌های آموزشی عمومی
غیرنرمال	۰ ۰۱۲	۰ ۹۸۳	۰ ۰۳۱	۰ ۰۶۶	-۰,۳۶۰	-۰,۳۲۳	فعالیت‌های آموزشی-تخصصی علی‌آباد
غیرنرمال	۰ ۰۰۱	۰ ۹۷۵	۰ ...	۰ ۰۹۶	-۰,۳۰۸	-۰,۴۰۵	فعالیت‌های آموزشی-تخصصی امامزاده هاشم
غیرنرمال	۰ ۰۰۱	۰ ۹۸۷	۰ ...	۰ ۰۶۶	-۰,۱۷۰	-۰,۲۸۰	فعالیت‌های پرورشی
غیرنرمال	۰ ۰۰۴	۰ ۹۸۹	۰ ...	۰ ۰۶۴	-۰,۴۳۴	۰,۲۰۸	فعالیت‌های آمادی
غیرنرمال	۰ ...	۰ ۹۱۶	۰ ...	۰ ۱۷۴	-۰,۸۳۶	-۰,۱۳۵	موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی

از آنجاییکه مقدار چولگی و کشیدگی برای متغیرهای جدول فوق همگی در بازه (۲ و -۲) قرار دارند از اینرو بر اساس اطلاعات این دو ستون، ممکن است این متغیرها دارای توزیع نرمال باشند. ولیکن بر اساس اطلاعات ستون چهارم و پنجم جدول، از طریق اجرای آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و نیز بر اساس اطلاعات ستون ششم و هفتم جدول، از طریق اجرای آزمون شاپیرو-ویلک، از آنجاییکه سطح معنی‌داری هر دو آزمون کمتر از ۰,۰۵ است لذا نرمال بودن مؤلفه‌ها مورد تأیید قرار نگرفت. بدین ترتیب در تحقیق حاضر از آزمون ناپارامتریک فریدمن جهت رتبه‌بندی شاخص‌ها استفاده شده است.

اطلاعات جمعیت‌شناختی

اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه تحقیق به شرح جدول ۴ است.

جدول ۴: اطلاعات جمعیت‌شناختی نمونه تحقیق

تفکیک پاسخ‌دهندگان بر اساس درجه						
جمع	سرهنگ و بالاتر	سرهنگ دوم	سرگرد	سروان و پایین‌تر	دانش‌جو	درجه
۴۰۶	۲	۲	۶	۱۳	۳۸۳	تعداد

در صد	۹۴,۳ %	۳,۲ %	۱,۵ %	۰,۵ %	۰,۵ %	۱۰۰ %
تفکیک پاسخ‌دهندگان بر اساس رشته						
رسته	رزمی	پشتیبانی رزمی	پشتیبانی خدمات رزمی	جمع		
تعداد	۴۰۰	۲	۴	۴۰۶		
درصد	۹۸,۵ %	۰,۵ %	۱,۰ %	۱۰۰ %		
تفکیک پاسخ‌دهندگان بر اساس سن						
سن	۳۰ سال و کمتر	۳۱ - ۴۰ سال	۴۱ - ۵۰ سال	۵۱ سال و بیشتر	جمع	
تعداد	۳۹۱	۷	۸	۰	۴۰۶	
در صد	۹۶,۳ %	۱,۷ %	۲,۰ %	۰,۰ %	۱۰۰ %	
تفکیک پاسخ‌دهندگان بر اساس مدرک تحصیلی						
تحصیلات	دانشجو	کارדانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتره	جمع
تعداد	۳۸۳	۰	۱۶	۵	۲	۴۰۶
درصد	۹۴,۳ %	۰,۰ %	۳,۹ %	۱,۲ %	۰,۵ %	۱۰۰ %
تفکیک پاسخ‌دهندگان بر اساس سنوات خدمتی						
مدت	کمتر از ۵ سال	۵ - ۱۰ سال	۱۱ - ۲۰ سال	۲۱ سال و بیشتر	جمع	
تعداد	۳۸۳	۸	۱۰	۵	۴۰۶	
درصد	۹۴,۳ %	۲,۰ %	۲,۵ %	۱,۲ %	۱۰۰ %	
تفکیک پاسخ‌دهندگان بر اساس مدت خدمت مناطق عملیاتی						
مدت	کمتر از ۵ سال	۶ - ۱۰ سال	۱۱ - ۲۰ سال	۲۱ سال و بیشتر	جمع	
تعداد	۴۰۴	۲	۰	۰	۴۰۶	
درصد	۹۹,۵ %	۰,۵ %	۰,۰ %	۰,۰ %	۱۰۰ %	

تفکیک پاسخ‌دهندگان بر اساس مسئولیت							
مستولیت	فرمانده اردوگاه	فرمانده گردان	فرمانده گروهان	افسرا ن ارکان	افسر میدان تیر	دانش جو	جمع
تعداد	۲	۲	۱۱	۴	۴	۳۸۳	۴۰۶
درصد	۰.۵٪	۰.۵٪	۲.۷٪	۱.۰٪	۱.۰٪	۹۴.۳٪	۱۰۰٪

تجزیه و تحلیل نتایج

نتایج تجزیه و تحلیل توصیفی

محاسبه میانگین حسابی سؤالات پرسشنامه: ابتدا ارزش عددی گزینه‌های هر یک از سؤالات (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴، خیلی زیاد=۵) را در تعداد فراوانی آن ضرب و سپس حاصل گزینه‌ها را جمع و بر تعداد کل فراوانی آن سؤال تقسیم می‌گردد.

تعیین میزان مطلوبیت سؤالات پرسشنامه: بر اساس طیف بازرگان و همکاران، میزان مطلوبیت هر یک از سؤالات پرسشنامه به شرح جدول ذیل تعیین می‌گردد:

جدول ۵: میزان مطلوبیت بر اساس طیف بازرگان و همکاران (سرمد، بازرگان، حجازی، ۱۳۸۶)

مطلوب	نسبتاً مطلوب	نامطلوب	وضعیت طیف
۵ تا ۳.۶۷	۳.۶۶ تا ۲.۳۴	۲.۳۳ تا ۱	مقدار دامنه میانگین

لازم به ذکر است که در محاسبه میانگین حسابی در این بخش، وزن پاسخ کلیه پاسخ‌دهندگان چهارگانه (فرمانده اردوگاه، فرماندهان گردان و گروهان، افسران ارکان و میادین تیر و نیز دانشجویان) یکسان فرض شده است.

فعالیت‌های آموزشی عمومی

نتایج رتبه‌بندی شاخص‌های «فعالیت‌های آموزشی عمومی» به شرح جدول (۶) است:

جدول ۶: رتبه‌بندی شاخص‌های عملکردی فعالیت‌های آموزشی عمومی اردوگاه‌ها

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میزان مطلوبیت
			افسران و میادین تیر	افسران ارکان و میادین تیر	افسران و میادین تیر	افسران ارکان و میادین تیر		
۱۴	حضور بموقع اساتید در کلاس‌های آموزشی	۴	۰.۰	۰.۸	۳.۰	۳.۹	۵	

میزان مطلوبیت	میانگین حسابی	میانگین حسابی			شماره شاخص	شاخص ارزیابی	تبه
		میانگین حسابی کل	افسردگی و استرس	فردان ارکان و میدان تیر			
مطلوب	۳۸	۳	۳۰	۴	۳	۷	انطباق اقدامات انجام گرفته مرتبط با اصول تأمین، نحوه تیراندازی و نیز نگهداری سلاح و مهمات در طول ایام اردوگاه، با مفاد آیین نامه های آموزش داده شده
مطلوب	۳۷	-	۳۰	۴	۳	۱۵	حضور به موقع دانشجویان در کلاس های آموزشی و میدانی تیر
مطلوب	۳۷	۳	۳۰	۴	۳	۲	افزایش روحیه نظامیگری دانشجویان در اثر آموزش های اردوگاهی
مطلوب	۳۶	۳	۳۰	۴	۳	۱۳	میزان رعایت شروع و خاتمه به موقع کلاس های آموزشی
مطلوب	۳۶	۳	۲۰	۴	۴	۲۲	میزان برگزاری کلاس های آموزشی عملی به صورت کارگاهی
مطلوب	۳۶	۳	۳۰	۴	۳	۳	افزایش میزان دانش نظامی دانشجویان در اثر آموزش اردوگاهی
نسبتاً مطلوب	۳۵	۳	۳۰	-	۴	۱۰	سطح دانش و توانمندی آموزشی اساتید دانشگاه و فرماندهان مربوطه
نسبتاً مطلوب	۳۵	۳	۳۰	-	۳	۱۷	میزان پراکندگی یگان ها (رعایت فاصله مناسب بین کلاس های آموزش) برای اجرای مؤثر آموزش های تئوری و عملی
نسبتاً مطلوب	۳۵	۳	۳۰	۴	۳	۹	میزان مبتنی بر عمل بودن آموزش های اردوگاهی
نسبتاً مطلوب	۳۵	۴	۲۰	۳	۳	۱۱	سطح دانش و توانمندی آموزشی اساتید مدعو (خارج از دانشگاه)
نسبتاً مطلوب	۳۵	-	۳۰	-	۳	۱۶	میزان عدم تفرقه دانشجویان در کلاس های آموزشی
نسبتاً مطلوب	۳۴	۳	۲۰	۳	۴	۸	میزان در نظر گرفتن دروس بازرسی ارائه شده در دانشگاه در خصوص پیشگیری از حوادث و سوانح در اردوگاه
نسبتاً مطلوب	۳۴	۳	۲۰	۴	۳	۱۲	میزان نظم و دقت در برگزاری کلاس های آموزش اردوگاهی
نسبتاً مطلوب	۳۴	۳	۲۰	۳	۳	۴	میزان ترغیب دانشجویان برای کسب آگاهی های جدید در اثر مواجهه با مطالب آموزشی اردوگاه
نسبتاً مطلوب	۳۳	۳	۲۰	۳	۴	۱	میزان ارتباط بین آموزش های عملی اردوگاهی با آموزش های نظری دانشگاه

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میان حسابی کل	نسبتاً مطلوب
			ف. اردوگاه	ف. گد و میدان تیر	ف. ران ارکان و افسر	د. اتشجو		
۷	کیفیت و کمیت کمک‌مربیان برنامه‌های آموزشی کارگاهی	۲۳	۳	۳	۲	۳	۳۰	
۸	میزان نشاط و شادابی، علاقه‌مندی و انگیزه دانشجویان در یادگیری آموزش‌های اردوگاهی	۲۰	۳	۰	۳	۳	۴	
۹	کیفیت وسایل کمک‌آموزشی (نظیر وسایل مثلث‌گیری، سلاح‌های آموزشی و غیره)	۶	۳	۵۰	۲	۲	۲	
۱۰	میزان مشارکت دانشجویان و فعالیت‌های دانشجو-محور در یادگیری آموزش‌های اردوگاهی	۲۱	۲	۵۰	۳	۳	۰	
۱۱	میزانی استفاده مؤثر دانشجویان از دفترچه یادداشت و نوشت‌افزار	۱۹	۳	۵۰	۲	۲	۸	
۱۲	میزان عدم تفرقه دانشجویان در برنامه‌های آموزشی	۲۴	۳	۰	۳	۳	۸	
۱۳	کمیت وسایل کمک‌آموزشی (نظیر وسایل مثلث‌گیری، سلاح‌های آموزشی و غیره)	۵	۳	۵۰	۲	۲	۲	
۱۴	میزان به‌همراه داشتن کتب درسی مرتبط با آموزش‌های عملی (نظیر کتاب تاکتیک، جنگ‌افزار ۱ و ۲ و غیره) توسط دانشجویان	۱۸	۳	۰	۲	۲	۵	
میانگین کل			۳	۴۶	۳	۳	۸	

با توجه به رتبه‌بندی حاصل از میانگین حسابی کل شاخص‌های فعالیت‌های آموزشی عمومی اردوگاه‌ها، بالاترین و پایین‌ترین رتبه به ترتیب مربوط به شاخص‌های «حضور بموقع اساتید در کلاس‌های آموزشی» و «میزان به‌همراه داشتن کتب درسی مرتبط با آموزش‌های عملی» است. بطور کلی بر اساس نتایج جدول ۶، مطلوبیت «فعالیت‌های آموزشی عمومی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان» بطور میانگین دارای وضعیت «نسبتاً مطلوب» است.

فعالیت‌های آموزشی - تخصصی اردوگاه علی‌آباد

نتایج رتبه‌بندی شاخص‌های فعالیت‌های آموزشی - تخصصی علی‌آباد به صورت جدول (۷)

است:

جدول ۷: رتبه‌بندی شاخص‌های عملکردی فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه علی‌آباد

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میزان مطلوبیت
			ف. اردوگاه	ف. گد و گر	ف. سران ارکان و میداین تیر	اف. اشجو		
۱	توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با رزم در کویر و زندگی در شرایط سخت	۳۲	۴۰۰	۴۰۰	۳۰۰	۲۰۰	۳۸۰	
	میزان آشنایی عملی با آموزش‌های مرتبط با رزم در کویر و زندگی در شرایط سخت	۳۳	--	--	--	۷۱	۳۰۷۱	
	میزان آشنایی عملی با آموزش‌های مرتبط با تاکتیک گروه (نظیر گروه تفنگدار در تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۷	--	--	--	۶۶	۳۰۶۶	
	کیفیت ارائه آموزش‌های مرتبط با سلاح‌های انفرادی در اردوگاه توسط اساتید (فرماندهان گروهان یا گردان مربوطه)	۳۵	۴۰۰	--	۳۰۰	۸۹	۳۰۶۳	
	میزان علاقه‌مندی و یادگیری دانشجویان درخصوص آموزش‌های مرتبط با تاکتیک گروه (نظیر گروه تفنگدار در تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۵	۴۰۰	۷۱	۳۰۰	--	۳۰۵۷	
	میزان علاقه‌مندی و یادگیری دانشجویان درخصوص آموزش‌های مرتبط با تاکتیک دسته (نظیر گروه تفنگدار در آفند، تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۸	۴۰۰	۴۳	۳۰۰	۲۵	۳۰۵۶	
	میزان مشارکت و انگیزه دانشجویان در تهیه آب و غذا در کویر و زندگی در شرایط سخت با توجه به روش‌های ارائه‌شده علمی توسط استاد مربوطه	۳۱	۳۰۰	۴۰۰	۳۰۰	۲۵	۳۰۵۱	
	سطح آموزش و میزان توانایی و استقامت دانشجویان در اجرای راهپیمایی‌های شبانه	۳۴	۴۰۰	۷۱	۳۰۰	۷۵	۳۰۴۹	
	میزان آشنایی عملی با آموزش‌های مرتبط با تاکتیک دسته (نظیر گروه تفنگدار در آفند، تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۳۰	--	--	--	۴۸	۳۰۴۸	
	توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با تاکتیک دسته (نظیر گروه تفنگدار در آفند، تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۹	--	--	--	۵۰	۳۰۲۵	
	توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با تاکتیک گروه (نظیر گروه تفنگدار در تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۶	۴۰۰	--	۳۰۰	۴۹	۳۰۱۶	
۲	کیفیت ارائه آموزش‌های مرتبط با سلاح‌های جمعی در اردوگاه توسط اساتید مدعو (خارج از دانشگاه)	۳۶	۴۰۰	۳۰۰	۴۰۰	۲۰۰	۳۰۱۵	

میزان مطلوبیت	میانگ ین حسابی کل	میانگین حسابی				شم اره شاخص	شاخص ارزیابی	رتبه
		د انشجو	ا ف سران ارکان و میادین تیر	ف د گد و گر	ف اردوگاه			
نسبتاً مطلوب	۳,۴۷	۷۰	۹۲	۸۱	۶۳	میانگین		

با توجه به رتبه‌بندی حاصل از میانگین حسابی کل مربوط به شاخص‌های فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه علی‌آباد، بالاترین رتبه، مربوط به شاخص «توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با رزم در کویر و زندگی در شرایط سخت» بوده و پایین‌ترین رتبه نیز مربوط به شاخص «کیفیت ارائه آموزش‌های مرتبط با سلاح‌های جمعی در اردوگاه توسط اساتید مدعو (خارج از دانشگاه)» است. بطور کلی بر اساس نتایج جدول ۷، مطلوبیت آموزش‌های اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان دانشگاه مربوط به مؤلفه فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه علی‌آباد، دارای وضعیت «نسبتاً مطلوب» است.

فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم

رتبه‌بندی شاخص‌های فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم به شرح جدول ذیل است:

جدول ۸: رتبه‌بندی شاخص‌های فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم

میزان مطلوبیت	میانگ ین حسابی کل	میانگین حسابی				شم اره شاخص	شاخص ارزیابی	رتبه
		د انشجو	ا ف سران ارکان و میادین تیر	ف د گد و گر	ف اردوگاه			
مطلوب	۴,۲۶	۴ ۲۱	۴ ۰۰	۴ ۸۳	۴ ۰۰	۴۲	میزان دانش، مهارت و جسارت اساتید در تشریح مواد منفجره، انواع مین و تخریب	
مطلوب	۴,۰۶	-	۳ ۵۰	۴ ۶۷	۴ ۰۰	۴۱	میزان یادگیری و اعتمادبه‌نفس دانشجویان در شناسایی و تخریب مواد منفجره	
مطلوب	۴,۰۰	۳ ۷۷	۳ ۷۵	۴ ۵۰	۴ ۰۰	۴۸	میزان توانمندی، مهارت و تجربه اساتید در ارائه آموزش‌های نظری و عملی مرتبط با پدافند ش.م.ه و راه‌های حفاظت در مقابل خطرات این عوامل	
مطلوب	۳,۸۶	-	۳ ۲۵	۴ ۳۳	۴ ۰۰	۴۹	میزان انگیزه و رغبت دانشجویان در امر نت سلاح‌های انفرادی و جمعی یگان مربوطه	
مطلوب	۳,۸۲	۳	۳	۴	۴	۳۸	توانمندی و مهارت اساتید کارگاه‌های اعتمادبه‌نفس	

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میزان مطلوبیت
			فردگاه اردوگاه	فرد و گرد و گرد	فرد ارکان و میادین تیر	افراد انشجوی		
			۰۰۰	۰۰۰	۵۰	۷۷		
	میزان تبحر و تجربه اساتید در خصوص تشریح و نمایش علمی انواع پناهگاه‌های کوهستان و روش‌های عملی تهیه آب و غذا در کوهستان	۴۰	۰۰۰	۸۳	۵۰	۳۰	۳,۷۶	
	میزان علاقه‌مندی و یادگیری دانشجویان در کارگاه‌های اعتمادبه‌نفس	۳۷	۰۰۰	۳۳	۵۰	۳۰	نسبتاً مطلوب	
	اجرای تعداد دفعات منطقی (نه کم و نه زیاد) امر تعمیر و نگهداری تجهیزات و سلاح‌های سازمانی گروهان و گردان توسط فرماندهان	۵۰	--	--	--	۳۰	نسبتاً مطلوب	
	یادگیری دانشجویان در خصوص روش‌های پدافند ش.م.ه. و سرعت واکنش آنها در این مورد	۴۷	۰۰۰	۳۳	۰۰	۳۰	نسبتاً مطلوب	
	میزان توانمندی و تسلط اساتید دانشگاه افسری (دانشکده مهندسی و پرواز) را در ارائه «آموزش‌های نظری (یادآوری) و همچنین عملی نقشه‌خوانی و GPS»	۴۴	۰۰۰	۳۳	۲۵	۳۰	نسبتاً مطلوب	
۱	میزان دانش و مهارت اساتید در ارائه آموزش‌های نظری و عملی کمک‌های اولیه در شرایط سخت (خودامدادی و دگرامدادی)	۴۶	۰۰۰	۵۰	۵۰	۲۰	نسبتاً مطلوب	
۲	میزان توجه دانشجویان در جلسات آموزشی نظری کلاس‌های نقشه‌خوانی و GPS و همچنین میزان مشارکت فعال آنها در فعالیت‌های عملی مرتبط با این موضوع	۴۳	۰۰۰	۱۷	۰۰	۲۰	نسبتاً مطلوب	
۳	میزان مشارکت و انگیزه دانشجویان در تهیه آب و غذا در کوهستان	۳۹	۰۰۰	۶۷	۵۰	۲۰	نسبتاً مطلوب	
۴	علاقه‌مندی و میزان یادگیری دانشجویان در آموزش‌های خودامدادی و دگرامدادی	۴۵	۰۰۰	۵۰	۲۵	۲۰	نسبتاً مطلوب	
	میانگین							
			۴۶	۰۸	۱۲	۷۲	نسبتاً مطلوب	

با توجه به رتبه‌بندی حاصل از میانگین حسابی کل شاخص‌های این فعالیت‌ها، بالاترین رتبه مربوط به شاخص «میزان دانش، مهارت و جسارت اساتید در تشریح مواد منفجره، انواع مین‌ها و تخریب مواد منفجره» بوده و پایین‌ترین رتبه نیز مربوط به شاخص «علاقه‌مندی و میزان یادگیری دانشجویان در آموزش‌های خودامدادی و دگرامدادی» است. بطور کلی بر اساس نتایج

جدول ۸، مطلوبیت آموزش‌های اردوگاه‌های تابستانی دانشگاه در شاخص‌های مربوط به مؤلفه فعالیت‌های آموزشی-تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم دارای وضعیت «نسبتاً مطلوب» است.

فعالیت‌های پرورشی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان

رتبه‌بندی شاخص‌های فعالیت‌های پرورشی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان به شرح جدول ذیل است:

جدول ۹: رتبه‌بندی شاخص‌های عملکردی فعالیت‌های پرورشی

میزان مطلوبیت	میانگین حسابی	میانگین حسابی				شماره شاخص	شاخص ارزیابی	رتبه
		افزایش روحیه و انگیزش	افزایش مهارت‌های فنی و عملی	افزایش آشنایی با فرهنگ و آداب اردوگاه	افزایش روحیه و انگیزش			
مطلوب	۳,۶۹	۳	۳	۴	۳	۵۱	میزان تأثیر آموزش‌های اردوگاهی در افزایش اعتماد به نفس دانشجویان	
مطلوب	۳,۶۷	۳	-	-	-	۵۳	میزان الگوپذیری دانشجویان از رفتار و روحیه اساتید (در طول اردوگاه)	
نسبتاً مطلوب	۳,۶۲	۳	-	-	-	۵۷	میزان اثربخشی فعالیت‌های عقیدتی-سیاسی (نظیر برگزاری نماز جماعت، سایر برنامه‌های فرهنگی و مراسمات مذهبی نظیر سخنرانی‌ها، مراسم ادعیه و غیره) در طول اردوگاه	
نسبتاً مطلوب	۳,۵۳	۳	-	-	-	۵۲	میزان الگوپذیری دانشجویان از رفتار و روحیه فرماندهان (در طول اردوگاه)	
نسبتاً مطلوب	۳,۳۲	۳	-	-	-	۵۴	میزان رضایت از برنامه‌ریزی فرماندهان، برای پر کردن اوقات خارج از برنامه آموزشی مصوب اردوگاه (نظیر برگزاری مسابقات ورزشی فوتبال، والیبال، طناب‌کشی و غیره)	
نسبتاً مطلوب	۳,۳۰	۳	-	-	-	۵۶	تأثیر حضور روحانیون در اردوگاه بر رشد پایه‌های فرهنگی و اخلاقی خود	
نسبتاً مطلوب	۲,۴۶	۲	-	-	-	۵۵	کیفیت و کمیت امکانات و وسایل جهت گذراندن اوقات فراغت خارج از برنامه‌های آموزشی و پرورشی مصوب اردوگاهی (نظیر کتابخانه، روزنامه، رادیو، و غیره)	
نسبتاً مطلوب	۳,۵۷	۳	۳	۴	۳		میانگین	

با توجه به رتبه‌بندی حاصل از میانگین حسابی کل شاخص‌های فعالیت‌های پرورشی اردوگاه‌ها، بالاترین و پایین‌ترین رتبه به ترتیب، مربوط به شاخص «تأثیر آموزش‌های اردوگاهی

در افزایش اعتماد به نفس دانشجویان و «کیفیت و کمیت امکانات و وسایل جهت گذراندن اوقات فراغت خارج از برنامه‌های آموزشی و پرورشی مصوب اردوگاهی» است. بطور کلی مطلوبیت فعالیت‌های پرورشی اردوگاه‌ها، دارای وضعیت «نسبتاً مطلوب» است.

فعالیت‌های آمادی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان

نتایج حاصل از رتبه‌بندی شاخص‌های فعالیت‌های آمادی اردوگاه‌ها به شرح جدول (۱۰) است.

جدول ۱۰: رتبه‌بندی شاخص‌های عملکردی فعالیت‌های آمادی

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میزان مطلوبیت
			فرد اردوگاه	گروه و مدیر	فرد ارکان و سران	فرد اشجع و میداین تیر		
	میزان رضایت از سرویس‌دهی به‌موقع وسایل حمل و نقل اردوگاهی (در مأموریت‌های نظیر اعزام به میداین تیر و غیره)	۶۲	۰۰	۴۶	۳۰	۳۶	نسبتاً مطلوب ۳،۲۱	
	میزان رضایت از آب آشامیدنی خنک اردوگاهی (از لحاظ کیفیت، کمیت و زمان توزیع)	۶۰	۰۰	۳۸	۲۰	۰۷	نسبتاً مطلوب ۳،۰۸	
	میزان رضایت از کیفیت فعالیت‌های بهداری (پزشک، تجهیزات پزشکی، آمبولانس و دارو)	۶۳	۵۰	۳۸	۳۰	۰۳	نسبتاً مطلوب ۲،۹۸	
	میزان رضایت از کیفیت اجرای برنامه‌های استقرار و ضد استقرار اردوگاهی	۵۸	۵۰	--	۲۰	۲۸	نسبتاً مطلوب ۲،۷۶	
	میزان رضایت از وضعیت بهداشتی اردوگاه (حمام، سرویس بهداشتی و غیره)	۶۱	۰۰	۰۸	۱۰	۴۰	نسبتاً مطلوب ۲،۵۹	
	میزان رضایت از برنامه غذایی اردوگاهی و دسر (از لحاظ کیفیت، کمیت و زمان توزیع)	۵۹	۵۰	۰۰	۱۰	۱۸	نامطلوب ۲،۳۳	
	میزان دسترسی به رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی (تلفن همگانی، رادیو، روزنامه و غیره) در طول ایام حضور در اردوگاه	۶۴	۵۰	۰۸	۱۰	۰۵	نامطلوب ۲،۱۳	
	میانگین				۲۳	۷۷	نسبتاً مطلوب ۲،۷۴	

بر اساس نتایج جدول ۱۰، بالاترین و پایین‌ترین رتبه به‌ترتیب مربوط به شاخص «میزان رضایت از سرویس‌دهی به‌موقع وسایل حمل و نقل اردوگاهی» و «میزان دسترسی به رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی (تلفن همگانی)» است. بطور کلی مطلوبیت آموزش‌های

اردوگاه‌های تابستانی دانشگاه در شاخص‌های مربوط به مؤلفه فعالیت‌های آمادی دارای وضعیت «نسبتاً مطلوب» است.

موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌ها

نتایج حاصل از رتبه‌بندی شاخص‌های مربوط به موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان، به شرح جدول (۱۱) است:

جدول ۱۱: رتبه‌بندی شاخص‌های موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میزان مطلوبیت
			میانگین حسابی کل	فرد و گرد و گرد	فرد و گرد و گرد	فرد و گرد و گرد	
۶۷	میزان مطلوب بودن مکان برگزاری آموزش‌های نظری و عملی اردوگاهی	۴	۳۰	۴	۳۸	۳,۷۹	
۶۶	میزان تناسب مکان برگزاری اردوگاه با کیفیت برنامه‌های آموزشی و پرورشی از نظر جغرافیایی و آب و هوایی	۳	۳۰	۳	۹۲	۳,۴۷	
۶۸	میزان مناسب بودن موقعیت و شرایط مکانی قسمت‌های مختلف اردوگاه (نظیر نمازخانه، آشپزخانه، چادرهای گروهی، تانکرهای آب، حمام و غیره)	۳	۳۰	۳	۵۰	۳,۴۳	
۶۵	مناسب بودن مدت زمان برگزاری اردوگاه	۳	۳۰	۳	۲۵	۳,۳۵	
	میانگین	۳	۳۰	۳	۷۳	۳,۴۱	

با توجه به نتایج حاصل از رتبه‌بندی شاخص‌های موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی می‌توان گفت بالاترین و پایین‌ترین رتبه به ترتیب مربوط به شاخص «میزان مطلوب بودن مکان برگزاری آموزش‌های نظری و عملی اردوگاهی» و «مناسب بودن مدت زمان برگزاری اردوگاه» می‌باشد. بطور کلی بر اساس نتایج جدول ۱۱، مطلوبیت آموزش‌های اردوگاه‌های تابستانی دانشگاه در شاخص‌های مربوط به مؤلفه موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌ها دارای وضعیت نسبتاً مطلوب است.

تجزیه و تحلیل استنباطی

آزمون فرض‌ها

در ادامه و در بخش آزمون‌ها، در گام نخست برای بررسی وضعیت هر یک از فعالیت‌های شش‌گانه، منتج از امکان تعمیم نتایج حاصل از نمونه به جامعه آماری تحقیق در خصوص آن فعالیت خاص، آزمون فرض اول به صورت زیر تعریف شده است:

$$\begin{cases} H_0: \mu = 3 \\ H_1: \mu \neq 3 \end{cases}$$

با توجه به اینکه متغیرهای تحقیق حاضر (مؤلفه‌ها) دارای توزیع غیرنرمال هستند بایستی برای آزمون فرض فوق از آزمون ناپارامتریک دوجمله‌ای استفاده شود؛ ولی با توجه به اینکه نمونه‌گیری در تحقیق حاضر کاملاً تصادفی بوده و حجم نمونه آن نیز بسیار بزرگ است ($n \gg 30$) از اینرو با توجه به قضیه حد مرکزی و با عنایت به اینکه آزمون‌های پارامتریک از دقت بیشتری نسبت به آزمون‌های ناپارامتریک برخوردارند؛ می‌توان در ادامه گام اول، به منظور آزمون فرض اول، از آزمون آماری پارامتریک t یک‌نمونه‌ای برای بررسی امکان تعمیم نتایج حاصل از جامعه نمونه به جامعه آماری تحقیق به منظور تعیین وضعیت هر یک از فعالیت‌های شش‌گانه در سطح جامعه استفاده کرد. از سوی دیگر آزمون فریدمن یک آزمون ناپارامتریک، معادل آنالیز واریانس با اندازه‌های تکراری (درون‌گروهی) است که از آن برای مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین k متغیر (گروه) استفاده می‌شود. بر همین اساس در گام دوم، برای آزمون برابری یا عدم برابری میانگین‌ها، از آزمون فریدمن به صورت زیر استفاده شده است:

$$\begin{cases} H_0: \text{بین میانگین شاخصها تفاوت وجود ندارد} \\ H_1: \text{بین میانگین شاخصها تفاوت وجود دارد} \end{cases}$$

نتیجه آزمون گام دوم (که فقط به منظور بهره‌مندی از شاخص میانگین رتبه برای تعیین تقدم و تأخر در مواقعی که میانگین حسابی کل شاخص‌ها با هم برابر هستند بکار برده شده است) برای کلیه فعالیت‌های شش‌گانه در ادامه آورده شده است.

فعالیت‌های آموزشی عمومی

نتایج آزمون t برای «فعالیت‌های آموزشی عمومی» به شرح جدول ذیل است:

جدول ۱۲: تعیین وضعیت فعالیت‌های آموزشی عمومی (معیار مقایسه = ۳)

Sig (سطح معنی‌داری)	درجه آزادی	تفاوت میانگین‌ها	مقدار t	انحراف استاندارد	میانگین (\bar{X})	شاخص‌ها
						مؤلفه
۰/۰۰۰	۴۰۵	۰,۴۷۸	۲۱,	۰,۵۸۲	۳,۴	فعالیت‌های آموزشی عمومی

			۷۳۳		۸	
--	--	--	-----	--	---	--

بر اساس نتایج جدول فوق، چون مقدار سطح معنی داری برابر صفر حاصل شده است ($\text{Sig} < \alpha$ و $\alpha = 0.05$) بنابراین فرض صفر (H_0) رد و می توان نتیجه حاصل را برای کل جامعه آماری تحقیق بسط داد. بنابراین می توان گفت که از نظر کلیه ذینفعان، وضعیت فعالیت های آموزشی عمومی اردوگاه های تابستانی دانشجویان در «وضعیت نسبتاً مطلوبی» قرار دارد.

فعالیت های آموزشی - تخصصی اردوگاه علی آباد

نتایج آزمون t در خصوص شاخص های مربوط به مؤلفه «فعالیت های آموزشی - تخصصی» اردوگاه علی آباد» به شرح جدول ذیل است:

جدول ۱۳: تعیین وضعیت فعالیت های آموزشی - تخصصی اردوگاه علی آباد (معیار مقایسه = ۳)

Sig (سطح معنی داری)	درجه آزادی	تفاوت میانگین ها	مقدار t	انحراف استاندارد	میانگین	شاخص ها	مؤلفه
0/000	۲۰۴	۰,۴۶۸	۱۳,۹۶۷	۰,۷۰۵	۳,۴۷	فعالیت های آموزشی - تخصصی اردوگاه علی آباد	

بر اساس نتایج، چون مقدار سطح معنی داری برابر صفر حاصل شده است ($\text{Sig} < \alpha$ و $\alpha = 0.05$) بنابراین فرض صفر (H_0) رد و می توان نتیجه حاصل را برای کل جامعه آماری تحقیق بسط داد. بنابراین می توان گفت که از نظر کلیه ذینفعان، وضعیت فعالیت های آموزشی تخصصی اردوگاه علی آباد دانشجویان در «وضعیت نسبتاً مطلوبی» قرار دارد.

فعالیت های آموزشی - تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم

نتایج آزمون t مربوط به «فعالیت های آموزشی - تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم» به شرح جدول (۱۴) است:

جدول ۱۴: تعیین وضعیت فعالیت های آموزشی - تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم

Sig (سطح معنی داری)	درجه آزادی	تفاوت میانگین ها	مقدار t	انحراف استاندارد	میانگین	شاخص ها	مؤلفه
0/000	۱۹۹	۰,۶۳۰	۱۳,۲۹۴	۰,۷۶۶	۳,۶۰	فعالیت های آموزشی - تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم	

بر اساس نتایج جدول فوق، چون مقدار سطح معنی داری برابر صفر حاصل شده است ($\text{Sig} < \alpha$ و $\alpha = 0.05$) بنابراین فرض صفر (H_0) رد و می توان نتیجه حاصل را برای کل جامعه آماری تحقیق بسط داد. بنابراین می توان گفت که از نظر کلیه ذینفعان، وضعیت فعالیت های آموزشی-تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم دانشجویان در «وضعیت نسبتاً مطلوبی» قرار دارد.

فعالیت های پرورشی اردوگاه ها

نتایج آزمون t در خصوص شاخص های مؤلفه «فعالیت های پرورشی» به شرح جدول ۱۵، است:

جدول ۱۵: تعیین وضعیت فعالیت های پرورشی (معیار مقایسه = ۳)

Sig (سطح معنی داری)	درجه آزادی	تفاوت میانگین ها	مقدار t	انحراف استاندارد	میانگین	شاخص ها مؤلفه
0/000	405	0.573	10.247	0.812	3.57	فعالیت های پرورشی

بر اساس جدول ۱۵، چون مقدار سطح معنی داری برابر صفر حاصل شده است ($\text{Sig} < \alpha$) و ($\alpha = 0.05$) بنابراین فرض صفر (H_0) رد و می توان نتیجه حاصل را برای کل جامعه آماری تحقیق بسط داد. بنابراین می توان گفت که از نظر کلیه ذینفعان، وضعیت فعالیت های پرورشی اردوگاه های تابستانی دانشجویان در «وضعیت نسبتاً مطلوبی» قرار دارد.

فعالیت های آمادی اردوگاه های تابستانی دانشجویان

نتایج آزمون t در خصوص شاخص های مؤلفه «فعالیت های آمادی» به شرح جدول (۱۶) است:

جدول ۱۶: تعیین وضعیت فعالیت های آمادی (معیار مقایسه = ۳)

Sig (سطح معنی داری)	درجه آزادی	تفاوت میانگین ها	مقدار t	انحراف استاندارد	میانگین	شاخص ها مؤلفه
0/000	401	-0.255	5.331	0.847	2.74	فعالیت های آمادی

بر اساس نتایج جدول فوق، چون مقدار سطح معنی داری برابر صفر حاصل شده است ($\text{Sig} < \alpha$ و $\alpha = 0.05$) بنابراین فرض صفر (H_0) رد و می توان نتیجه حاصل را برای کل

جامعه آماری تحقیق بسط داد. بنابراین می‌توان گفت که از نظر کلیه ذینفعان، وضعیت فعالیت‌های فعالیت‌های آمادی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان در «وضعیت نسبتاً مطلوبی» قرار دارد.

موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان

نتایج آزمون t در خصوص شاخص‌های مؤلفه «موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع)» به شرح ۱۷ است:

جدول ۱۷: تعیین وضعیت موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌ها (معیار مقایسه=۳)

مؤلفه	شاخص‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	تفاوت میانگین‌ها	درجه آزادی	Sig (سطح معنی‌داری)
موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌ها	۳,۴۱	۱,۲۲۱	۰,۷۳۸	۰,۴۰۵	۳۹۸	۰,۴۶۱	

بر اساس نتایج این جدول، چون مقدار سطح معنی‌داری بیشتر از ۰,۰۵ حاصل شده است ($\text{Sig} > \alpha$ و $\alpha = 0.05$) بنابراین نمی‌توان، فرض صفر (H_0) را رد و نتایج حاصل از جامعه نمونه را به کل جامعه آماری تحقیق تعمیم داد.

رتبه‌بندی کل شاخص‌های فعالیت‌های اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان

وضعیت کل شاخص‌های عملکردی

اردوگاه‌ها

نتایج آزمون t در خصوص کل شاخص‌های عملکردی اردوگاه‌ها به شرح جدول ذیل است:

جدول ۱۸: تعیین وضعیت کل شاخص‌های عملکردی اردوگاه‌ها (معیار مقایسه=۳)

مؤلفه	شاخص‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	تفاوت میانگین‌ها	درجه آزادی	Sig (سطح معنی‌داری)
کل شاخص‌های عملکردی اردوگاه‌ها	۳,۳۸	۰,۶۳۹	۹,۹۹۰	۰,۳۷۵	۴۰۵	۰,۰۰۰	

بر اساس نتایج جدول ۱۸، چون مقدار سطح معنی‌داری برابر صفر حاصل شده است ($\text{Sig} < \alpha$ و $\alpha = 0.05$) بنابراین فرض صفر (H_0) رد و می‌توان نتیجه حاصل را برای کل جامعه آماری تحقیق بسط داد. بنابراین می‌توان گفت که از نظر کلیه ذینفعان، وضعیت کل

شاخص‌های عملکردی ۶۸گانه اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان در «وضعیت نسبتاً مطلوبی» قرار دارد.

رتبه‌بندی کل شاخص‌های عملکردی

اردوگاه‌ها

نتایج آزمون فریدمن مربوط به کل شاخص‌های عملکردی به شرح جدول ذیل است:

جدول ۱۹: نتایج آزمون فریدمن برای فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان

Sig (سطح معنی‌داری)	در جبهه آزادی	پارامترها	مؤلفه
۰/۰۰۰	۶۷	۷۳۶۹۰ ۹۹	فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان در اردوگاه‌های تابستانی

از آنجاییکه بر اساس جدول ۱۹، مقدار سطح معنی‌داری در سطح قابل قبولی برآورد شده ($\text{Sig} < \alpha$ و $\alpha = ۰.۰۵$) بنابراین فرض صفر (H_0) رد شده و با اطمینان ۹۵٪ می‌توان عنوان کرد که بین میانگین شاخص‌های فعالیت‌های تربیتی-آموزشی جامعه آماری تحقیق و یا به بیانی دیگر دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی (شاخص‌های ۶۸گانه) تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج حاصل از رتبه‌بندی کل شاخص‌های فعالیت‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان به شرح جدول ۲۰ است.

جدول ۲۰: رتبه‌بندی کل شاخص‌های فعالیت‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میانگین رتبه	میزان مطلوبیت
			دانشجویان	افسران ارکان و میدان تیر	فرد و گرد و گریز	فرد و گرد و گریز			
۴۲	میزان دانش، مهارت و جسارت اساتید در تشریح مواد منفجره، انواع مین‌ها و تخریب مواد منفجره	۴۲	۴	۴	۴	۴	۴۰	۴۰	۵۴٫۹۱
۴۱	میزان یادگیری و اعتمادبه‌نفس دانشجویان در شناسایی و تخریب مواد منفجره	۴۱	۴	۴	۴	۴	۳٫۵	۳٫۵	۵۸٫۳۴
۴۸	میزان توانمندی، مهارت و تجربه اساتید در ارائه آموزش‌های نظری و عملی مرتبط با پدافند ش.م.ه و راه‌های حفاظت در مقابل خطرات این عوامل	۴۸	۴	۴	۴	۳	۳٫۷	۳٫۷	۴۰٫۸۶
۱۴	حضور به موقع اساتید در کلاس‌های آموزشی	۱۴	۴	۴	۴	۴	۳٫۵	۳٫۵	۵۰٫۰۰

میزان مطلوبیت	میانگین رتبه	میانگین کل	میانگین حسابی				شماره شاخص	شاخص ارزیابی	تبه
			دانشجو	افسران و میدان تیر	ف.د و م.ر	ف.د و م.ر			
ب	۷۵		۲۲.	۰	۰.۸.	۰۰.			
مطلوب ب	۴۲، ۴۱	۳.۸۶	- ---	۳.۲ ۵	۴ ۳۳.	۴ ۰۰.	۴۹	میزان انگیزه و رغبت دانشجویان در امر تعمیر و نگهداری سلاح‌های انفرادی و جمعی یگان مربوطه	
مطلوب ب	۴۵، ۲۸	۳.۸۲	۳ ۹۲.	۳.۷ ۱	۴ ۱۵.	۳ ۵۰.	۷	انطباق اقدامات انجام‌گرفته مرتبط با اصول تأمین، نحوه تیراندازی و نیز نگهداری سلاح و مهمات در طول ایام اردوگاه، با مفاد آیین‌نامه‌های آموزش‌داده‌شده	
مطلوب ب	۳۹، ۸۳	۳.۸۲	۳ ۷۷.	۳.۵ ۰	۴ ۰۰.	۴ ۰۰.	۳۸	توانمندی و مهارت اساتید کارگاه‌های اعتمادبه‌نفس	
مطلوب ب	۵۲، ۷۶	۳.۸۰	۴ ۲۰.	۳.۰ ۰	۴ ۰۰.	۴ ۰۰.	۳۲	توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با رزم در کویر و زندگی در شرایط سخت	
مطلوب ب	۳۹، ۸۴	۳.۷۹	- ---	۳.۳ ۸	۴ ۰۰.	۴ ۰۰.	۶۷	میزان مطلوب بودن مکان برگزاری آموزش‌های نظری و عملی اردوگاهی	
مطلوب ب	۴۳، ۷۲	۳.۷۷	- ---	۳.۵ ۰	۴ ۳۱.	۳ ۵۰.	۱۵	حضور به موقع دانشجویان در کلاس‌های آموزشی و میدانی تیر	
مطلوب ب	۳۸، ۰۷	۳.۷۶	۳ ۷۰.	۳.۵ ۰	۳ ۸۳.	۴ ۰۰.	۴۰	میزان تبحر و تجربه اساتید در خصوص تشریح و نمایش علمی انواع پناهگاه‌های کوهستان و روش‌های عملی تهیه آب و غذا در کوهستان	
مطلوب ب	۳۸، ۵۲	۳.۷۱	۳ ۷۱.	---	- ---	- ---	۳۳	میزان آشنایی عملی با آموزش‌های مرتبط با رزم در کویر و زندگی در شرایط سخت	
مطلوب ب	۴۱، ۹۳	۳.۷۰	۳ ۷۷.	۳.۳ ۸	۴ ۱۵.	۳ ۵۰.	۲	افزایش روحیه نظامیگری دانشجویان در اثر آموزش‌های اردوگاهی	
مطلوب ب	۴۱، ۷۰	۳.۶۹	۳ ۷۹.	۳.۲ ۵	۴ ۲۳.	۳ ۵۰.	۱۳	میزان رعایت شروع و خاتمه به موقع کلاس‌های آموزشی	
مطلوب ب	۴۳، ۷۱	۳.۶۹	۳ ۸۶.	۳.۰ ۰	۴ ۳۸.	۳ ۵۰.	۵۱	میزان تأثیر آموزش‌های اردوگاهی در افزایش اعتماد به نفس دانشجویان	
مطلوب ب	۴۱، ۱۱	۳.۶۷	۳ ۷۳.	۲.۸ ۸	۴ ۰.۸.	۴ ۰۰.	۲۲	میزان برگزاری کلاس‌های آموزشی عملی به صورت کارگاهی	
مطلوب ب	۳۸، ۶۶	۳.۶۷	۳ ۶۷.	---	- ---	- ---	۵۳	میزان الگوپذیری دانشجویان از رفتار و روحیه اساتید (در طول اردوگاه)	
مطلوب ب	۴۴، ۴۷	۳.۶۷	۳ ۹۱.	۳.۲ ۵	۴ ۰۰.	۳ ۵۰.	۳	افزایش میزان دانش نظامی دانشجویان در اثر آموزش اردوگاهی	

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میانگین رتبه	میزان مطلوب
			ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه			
۹	میزان آشنایی عملی با آموزش‌های مرتبط با تاکتیک گروه (نظیر گروه تفنگدار در تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۷	۳	۶۶	---	۳	۳۸،۲۶	نسبتاً مطلوب	
۱۰	کیفیت ارائه آموزش‌های مرتبط با سلاح‌های انفرادی در اردوگاه توسط اساتید (فرماندهان گروهان یا گردان مربوطه)	۳۵	۳	۸۹	۳۰،۰	۳	۴۲،۵۸	نسبتاً مطلوب	
۱	میزان اثربخشی فعالیت‌های عقیدتی-سیاسی (فعالیت‌هایی نظیر برگزاری نماز جماعت، سایر برنامه‌های فرهنگی و مراسمات مذهبی نظیر سخنرانی‌ها، مراسم ادعیه و غیره) در طول اردوگاه	۵۷	۳	۶۲	---	۳	۳۸،۳۸	نسبتاً مطلوب	
۲	میزان علاقه‌مندی و یادگیری دانشجویان در کارگاه‌های اعتمادبه‌نفس	۳۷	۳	۳۳	۴	۳،۵	۴۲،۳۳	نسبتاً مطلوب	
۳	اجرای تعداد دفعات منطقی (نه کم و نه زیاد) امر تعمیر و نگهداری تجهیزات و سلاح‌های سازمانی گروهان و گردان توسط فرماندهان	۵۰	۳	۶۰	---	۳	۳۵،۷۶	نسبتاً مطلوب	
۴	سطح دانش و توانمندی آموزشی اساتید دانشگاه و فرماندهان مربوطه	۱۰	۳	۷۶	۴	۳،۰	۴۱،۱۲	نسبتاً مطلوب	
۵	میزان پراکندگی یگان‌ها (رعایت فاصله مناسب بین کلاس‌های آموزش) برای اجرای مؤثر آموزش‌های تئوری و عملی	۱۷	۳	۹۲	۳	۳،۳	۴۴،۰۹	نسبتاً مطلوب	
۶	میزان علاقه‌مندی و یادگیری دانشجویان درخصوص آموزش‌های مرتبط با تاکتیک گروه (نظیر گروه تفنگدار در تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۵	۳	۷۱	۴	۳،۰	۳۲،۰۴	نسبتاً مطلوب	
۷	میزان علاقه‌مندی و یادگیری دانشجویان درخصوص آموزش‌های مرتبط با تاکتیک دسته (نظیر گروه تفنگدار در آفند، تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۸	۳	۴۳	۴	۳،۲	۲۸،۴۵	نسبتاً مطلوب	
۸	میزان الگوپذیری دانشجویان از رفتار و روحیه فرماندهان (در طول اردوگاه)	۵۲	۳	۵۳	---	۳	۳۶،۴۴	نسبتاً مطلوب	
۹	میزان مبتنی بر عمل بودن آموزش‌های اردوگاهی	۹	۳	۸۲	۴	۳،۱	۴۲،۶۸	نسبتاً مطلوب	
۱۰	سطح دانش و توانمندی آموزشی اساتید مدعو (خارج از دانشگاه)	۱۱	۳	۶۹	۳	۲،۷	۴۷،۳۷	نسبتاً مطلوب	

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میانگین رتبه	میزان مطلوب
			ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه			
۱	میزان مشارکت و انگیزه دانشجویان در تهیه آب و غذا در کویر و زندگی در شرایط سخت با توجه به روش‌های ارائه‌شده علمی توسط استاد مربوطه	۳۱	۳	۳	۴	۳	۳۰٫۶۹	نسبتاً مطلوب	
۲	میزان عدم تفرقه دانشجویان در کلاس‌های آموزشی	۱۶	۳	۳	۳	۳	۳۱٫۹۹	نسبتاً مطلوب	
۳	سطح آموزش و میزان توانایی و استقامت دانشجویان در اجرای راهپیمایی‌های شبانه	۳۴	۴	۳	۳	۳	۲۸٫۴۷	نسبتاً مطلوب	
۴	میزان آشنایی عملی با آموزش‌های مرتبط با تاکتیک دسته (نظیر گروه تفنگدار در آفند، تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۳۰	۳	۳	۳	۳	۳۲٫۲۰	نسبتاً مطلوب	
۵	میزان در نظر گرفتن دروس بازرسی ارائه‌شده در دانشگاه درخصوص پیشگیری از حوادث و سوانح در اردوگاه	۸	۴	۳	۳	۳	۳۷٫۰۹	نسبتاً مطلوب	
۶	میزان نظم و دقت در برگزاری کلاس‌های آموزش اردوگاهی	۱۲	۳	۴	۳	۳	۴۲٫۶۲	نسبتاً مطلوب	
۷	میزان تناسب مکان برگزاری اردوگاه با کیفیت برنامه‌های آموزشی و پرورشی از نظر جغرافیایی و آب و هوایی	۶۶	۳	۳	۳	۳	۳۲٫۶۴	نسبتاً مطلوب	
۸	میزان یادگیری دانشجویان در مورد روش‌های پدافند ش.م.ه. و سرعت واکنش آنها در مقابل خطرات مربوطه	۴۷	۳	۴	۳	۳	۳۷٫۷۱	نسبتاً مطلوب	
۹	میزان مناسب بودن موقعیت و شرایط مکانی قسمت‌های مختلف اردوگاه (نظیر نمازخانه، آشپزخانه، چادرهای گروهی، تانکرهای آب، حمام و غیره)	۶۸	۳	۳	۳	۳	۲۶٫۷۸	نسبتاً مطلوب	
۱۰	میزان ترغیب دانشجویان برای کسب آگاهی‌های جدید در اثر مواجهه با مطالب ارائه شده در اردوگاه	۴	۳	۳	۳	۳	۳۴٫۷۷	نسبتاً مطلوب	
۱	میزان ارتباط بین آموزش‌های عملی اردوگاهی با آموزش‌های نظری دانشگاه	۱	۴	۳	۳	۳	۲۹٫۶۵	نسبتاً مطلوب	
۲	مناسب بودن مدت زمان برگزاری اردوگاه	۶۵	۳	۳	۳	۳	۲۶٫۷۲	نسبتاً مطلوب	
	میزان رضایت از برنامه‌ریزی فرماندهان، برای	۵۴	-	-	-	-	۳۳٫۳۲	نسبتاً مطلوب	

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میزان	میانگین گین کل	میزان گین رتبه	میزان مطلوبیت
			ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه				
۳	پر کردن اوقات خارج از برنامه آموزشی مصوب اردوگاه (نظیر برنامه ریزی و برگزاری مسابقات ورزشی فوتبال، والیبال، طناب‌کشی و غیره)		--	--	۳۲.			۰۸	مطلوب	
۴	تأثیر حضور روحانیون در اردوگاه بر رشد پایه‌های فرهنگی و اخلاقی خود	۵۶	--	--	۳۰.	---	۳	۳۱، ۹۹	نسبتاً مطلوب	
۵	میزان توانمندی و تسلط اساتید دانشگاه افسری (دانشکده مهندسی و پرواز) را در ارائه «آموزش‌های نظری (یادآوری) و همچنین عملی نقشه‌خوانی و GPS»	۴۴	۳	۳	۲،۲	۵	۳	۳۶، ۶۶	نسبتاً مطلوب	
۶	توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با تاکتیک دسته (نظیر گروه تفنگدار در آفند، تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۹	--	--	۲،۰	۰	۳	۳۲، ۷۴	نسبتاً مطلوب	
۷	میزان رضایت از سرویس‌دهی به موقع وسایل حمل و نقل اردوگاهی (در مأموریت‌های نظیر اعزام به میادین تیر و غیره)	۶۲	۳	۳	۲،۰	۰	۳	۳۳، ۰۶	نسبتاً مطلوب	
۸	کیفیت و کمیت کمک‌مهربان برنامه‌های آموزشی کارگاهی	۲۳	۳	۳	۲،۲	۸	۳	۳۱، ۸۴	نسبتاً مطلوب	
۹	توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با تاکتیک گروه (نظیر گروه تفنگدار در تک روزانه، تک شبانه و پدافند)	۲۶	۳	--	۲،۰	۰	۳	۳۳، ۴۲	نسبتاً مطلوب	
۱۰	کیفیت ارائه آموزش‌های مرتبط با سلاح‌های جمعی در اردوگاه توسط اساتید مدعو (خارج از دانشگاه)	۳۶	۳	۴	۲،۰	۰	۳	۳۶، ۶۰	نسبتاً مطلوب	
۱	میزان نشاط و شادابی، علاقه‌مندی و انگیزه دانشجویان در یادگیری آموزش‌های اردوگاهی	۲۰	۳	--	۲،۰	۰	۳	۳۲، ۵۹	نسبتاً مطلوب	
۲	کیفیت وسایل کمک‌آموزشی (نظیر وسایل مثلث‌گیری، سلاح‌های آموزشی و غیره)	۶	۳	۳	۲،۶	۳	۲	۲۱، ۴۶	نسبتاً مطلوب	
۳	میزان مشارکت دانشجویان و فعالیت‌های دانشجو-محور در یادگیری آموزش‌های اردوگاهی	۲۱	۲	۳	۲،۶	۳	۳	۳۴، ۴۱	نسبتاً مطلوب	
۴	میزان دانش و مهارت اساتید در ارائه آموزش‌های نظری و عملی کمک‌های اولیه در شرایط سخت (خودآمدادی و دگرآمدادی)	۴۶	۳	۳	۲،۵	۰	۳	۳۰، ۶۵	نسبتاً مطلوب	
۵	میزان عدم تفرقه دانشجویان در برنامه‌های آموزشی	۲۴	۳	--	۳،۱	۷	--	۲۲، ۲۴	نسبتاً مطلوب	

رتبه	شاخص ارزیابی	شماره شاخص	میانگین حسابی				میانگین حسابی کل	میانگین رتبه	میزان مطلوب	تجهیزات
			ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه	ف. اردوگاه				
۶	میزانی استفاده مؤثر دانشجویان از دفترچه یادداشت و نوشت افزار	۱۹	۳	۵۰	۲۶	۳۰۸	۱۱	۲۰	نسبتاً مطلوب	
۷	میزان رضایت از آب آشامیدنی خنک اردوگاهی (از لحاظ کیفیت، کمیت، زمان توزیع و غیره)	۶۰	۳	۰۰	۲۸	۳۰۸	۲۸	۵۴	نسبتاً مطلوب	
۸	میزان توجه دانشجویان در جلسات آموزشی نظری کلاس‌های نقشه‌خوانی و GPS و همچنین میزان مشارکت فعال آنها در فعالیت‌های عملی مرتبط با این موضوع	۴۳	۳	۰۰	۲۰	۳۰۶	۲۵	۴۱	نسبتاً مطلوب	
۹	میزان مشارکت و انگیزه دانشجویان در تهیه آب و غذا در کوهستان با توجه به روش‌های ارائه‌شده علمی توسط استاد	۳۹	۳	۰۰	۲۵	۳۰۶	۲۴	۲۲	نسبتاً مطلوب	
۱۰	کمیت وسایل کمک آموزشی (نظیر وسایل مثلث‌گیری، سلاح‌های آموزشی و غیره)	۵	۳	۵۰	۲۰	۳۰۲	۲۳	۸۷	نسبتاً مطلوب	
۱	میزان رضایت از کیفیت فعالیت‌های بهداری (نظیر پزشکی، تجهیزات پزشکی، آمبولانس، دارو و غیره)	۶۳	۲	۵۰	۲۰	۲۹۸	۲۷	۷۹	نسبتاً مطلوب	
۲	علاقه‌مندی و میزان یادگیری دانشجویان در آموزش‌های خودآمدادی و دگرآمدادی	۴۵	۳	۰۰	۲۰	۲۹۲	۱۷	۲۶	نسبتاً مطلوب	
۳	میزان رضایت از کیفیت اجرای برنامه‌های استقرار و ضد استقرار اردوگاهی	۵۸	۲	۵۰	۲۵	۲۷۶	۳۰	۵۴	نسبتاً مطلوب	
۴	میزان به همراه داشتن کتب درسی مرتبط با آموزش‌های عملی (نظیر کتاب تاکتیک، جنگ‌افزار ۱ و ۲ و غیره) توسط دانشجویان	۱۸	۳	۰۰	۲۵	۲۷۵	۱۰	۰۲	نسبتاً مطلوب	
۵	میزان رضایت از وضعیت بهداشتی اردوگاه (حمام، سرویس بهداشتی و غیره)	۶۱	۳	۰۰	۱۸	۲۵۹	۱۷	۲۲	نسبتاً مطلوب	
۶	کیفیت و کمیت امکانات و وسایل جهت گذراندن اوقات فراغت خارج از برنامه‌های آموزشی و پرورشی مصوب اردوگاهی (نظیر کتابخانه، روزنامه، رادیو، و غیره)	۵۵	-	-	-	۲۴۶	۱۸	۰۸	نسبتاً مطلوب	
۷	میزان رضایت از برنامه غذایی اردوگاهی و دسر (از لحاظ کیفیت، کمیت، زمان توزیع و غیره)	۵۹	۲	۵۰	۱۶	۲۳۳	۱۳	۹۲	نامطلوب	
۸	میزان دسترسی به رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی (تلفن همگانی، رادیو، روزنامه و غیره) در	۶۴	۱	۵۰	۱۸	۲۱۳	۱۳	۴۸	نامطلوب	

میزان مطلوبیت	میانگین رتبه	میانگین کل	میانگین حسابی				شماره شاخص	شاخص ارزیابی	رتبه
			دانشجو	افسران و میدان تیر	فرد و گروه	فرد و گروه			
								طول ایام حضور در اردوگاه	
نسبتاً مطلوب	-- -	۳,۳۸	۳ ۳۷.	۲,۹ ۱	۳ ۸۵.	۳ ۳۷.			

بر اساس نتایج جدول بالا، از بین ۶۸ شاخص عملکردی (مربوط به فعالیت‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان دانشگاه) که بر اساس میانگین حسابی کل و آزمون فریدمن رتبه‌بندی شده‌اند؛ بالاترین رتبه با بیشترین مقدار میانگین رتبه، مربوط به سؤال ۴۲ با مقدار میانگین حسابی کل ۴,۲۶ (میزان دانش، مهارت و جسارت اساتید در تشریح مواد منفجره، انواع مین‌ها و تخریب مواد منفجره) است.

همچنین از بین ۶۸ شاخص عملکردی، کمترین رتبه با کمترین مقدار میانگین حسابی کل، مربوط به سؤال ۶۴ با مقدار میانگین حسابی کل ۲,۱۳ (میزان دسترسی به رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی (تلفن همگانی، رادیو، روزنامه و غیره) در طول ایام حضور در اردوگاه) می‌باشد. بطور کلی میزان مطلوبیت فعالیت‌های تربیتی-آموزشی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی^(ع) در اردوگاه‌های تابستانی، «نسبتاً مطلوب» ارزیابی شده است.

رتبه‌بندی مؤلفه‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی

رتبه‌بندی مؤلفه‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی، بر اساس میانگین حسابی کل به صورت جدول ۲۱ و نمودار ۱ است.

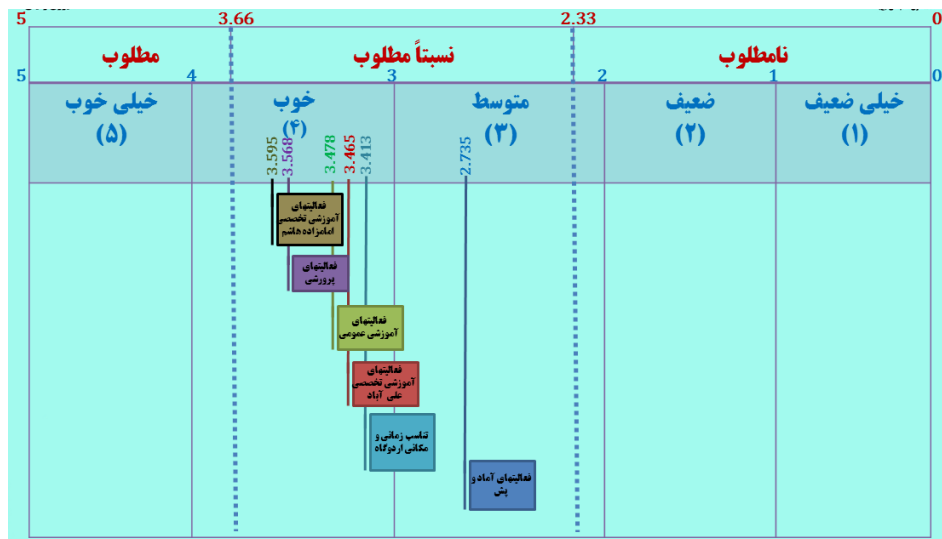
جدول ۲۱: رتبه‌بندی فعالیت‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی

رتبه	محور ارزیابی (مؤلفه)	میانگین حسابی				میانگین کل	معیار راف
		دانشجو	افسر آموزش و تیر	فرد و گروه	فرد و گروه		
اول	فعالیت‌های آموزشی-تخصصی امامزاده هاشم	۳, ۷۲	۳, ۱۲	۴, ۰۸	۳, ۴۶	۳, ۶۰ ۵۴	
دوم	فعالیت‌های پرورشی	۳, ۳۹	۳, ۰۰	۴, ۳۸	۳, ۵۰	۳, ۵۷ ۸۱	
سوم	فعالیت‌های آموزشی عمومی	۳, ۶۳	۲, ۹۲	۳, ۹۰	۳, ۴۶	۳, ۴۸ ۵۸	

رتبه	محور ارزیابی (مؤلفه)	میانگین حسابی				انحراف معیار
		ف اردوگاه	ف و گر	افسر آموزش و تیر	داژ شجو	
چهارم	فعالیت‌های آموزشی-تخصصی علی‌آباد	۳۰ ۶۲	۳۰ ۷۶	۲۰ ۷۸	۳۰ ۷۰	۲۰ ۴۷
پنجم	موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌ها	۳۰ ۶۲	۳۰ ۷۳	۳۰ ۲۸	۳۰ ۰۲	۱۰ ۴۱
ششم	فعالیت‌های آمادی	۲۰ ۵۷	۳۰ ۲۳	۲۰ ۳۷	۲۰ ۷۷	۲۰ ۷۴
	میانگین حسابی	۳۰ ۳۷	۳۰ ۸۵	۲۰ ۹۱	۳۰ ۳۷	۲۰ ۳۸

بر اساس این نتایج، گروه ذینفان فرماندهی اردوگاه، بالاترین نمره را به «فعالیت‌های آموزشی-تخصصی برگزار شده در اردوگاه علی‌آباد» و «موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان» اختصاص داده است. همچنین گروه ذینفان فرماندهان گردان‌ها و گروهان‌های دانشجویی، بالاترین نمره را به «فعالیت‌های پرورشی اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان» اختصاص داده‌اند. این در حالی است که گروه ذینفان افسران ارکان و افسران میادین تیر، بالاترین نمره را به «موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های آموزشی-پرورشی دانشجویان» داده‌اند. همچنین گروه ذینفان دانشجویان بالاترین نمره را به «فعالیت‌های آموزشی-تخصصی برگزار شده در اردوگاه امامزاده هاشم» اختصاص داده‌اند.

بطور کلی «فعالیت‌های آموزشی-تخصصی برگزار شده در اردوگاه امامزاده هاشم» دارای بالاترین رتبه و «فعالیت‌های آمادی اردوگاه‌های تابستانی» دارای پایین‌ترین رتبه در میان فعالیت‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی، است. البته بایستی توجه داشت که مقدار انحراف معیار نسبتاً پایین «فعالیت‌های آموزشی-تخصصی برگزار شده در اردوگاه امامزاده هاشم» نسبت به سایر مؤلفه‌ها، احتمالاً بیانگر میزان توجه یکسان به شاخص‌های این مؤلفه است؛ همچنین مقدار انحراف معیار بالای «تناسب موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی» نسبت به سایر مؤلفه‌ها، احتمالاً بیانگر میزان توجه غیریکسان به شاخص‌های این مؤلفه است. به عبارتی دیگر در خصوص «تناسب موقعیت زمانی و مکانی اردوگاه‌های تابستانی» با کم‌توجهی توأم با بی‌نظمی در میزان توجه، مواجه است.

نمودار ۱: وضعیت فعالیت‌های شش‌گانه اردوگاه‌های تابستانی

نتیجه‌گیری

در دنیای ناامن امروزی که قدرت‌های شیطنی با زیر پا گذاشتن ارزش‌های انسانی، کشورهای عمدتاً اسلامی را برای حفظ مطامع شوم خود مورد تاخت و تاز قرار داده‌اند، وجود نیروهای مسلح قدرتمند و کارآمد که از تربیت نظامی، دانش و مهارت‌های شغلی بهره‌مند باشند دارای نقش حیاتی در ایجاد و حفظ امنیت می‌باشند. نیروی انسانی کارآمد در نیروهای مسلح جزء سرمایه‌های ارزشمند آن به‌شمار می‌آیند. یکی از ابزارهای ارتقاء کیفی این نیروها، انجام ارزیابی‌های مستمر و ارائه بازخورد به نظام تربیتی و آموزشی است که چنین نیروهایی در آن پرورش یافته‌اند.

در همین راستا، فعالیت‌های اردوگاه‌های تابستانی دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (ع) با استفاده از پرسشنامه‌ای که حاوی ۶ فعالیت با ۶۸ شاخص عملکردی می‌باشد توسط تعداد ۴۰۶ نفر از ذی‌نفعان این اردوگاه‌ها (متشکل از فرماندهان اردوگاه، گردان، گروهان، افسران ارکان، افسران میدان تیر و دانشجویان) مورد ارزیابی قرار گرفت. داده‌های به‌دست آمده با استفاده از آماره‌های توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل شده و مورد بحث قرار گرفتند. نتایج زیر حاصل استنباط منطقی از تجزیه و تحلیل آماری داده‌های به‌دست آمده از اجرای تحقیق و نیز نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌های باز می‌باشد:

۱. وضعیت آموزش‌های تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم رضایت‌بخش‌ترین وضعیت را دارا می‌باشد. در همین راستا شاخص‌های «میزان دانش، مهارت و جسارت اساتید در تشریح مواد منفجره، انواع مین‌ها و تخریب مواد منفجره»، «میزان یادگیری و اعتمادبه‌نفس دانشجویان در شناسایی و تخریب مواد منفجره» و «میزان علاقه‌مندی و یادگیری دانشجویان در کارگاه‌های اعتمادبه‌نفس» و نیز «میزان انگیزه و رغبت دانشجویان در امر تعمیر و نگهداری سلاح‌های انفرادی و جمعی یگان مربوطه» دارای وضعیت مطلوبی می‌باشند که حکایت از توجه و عنایت جمعی مسئولین، فرماندهان و مدیران ارشد دانشگاه نسبت به این چهار موضوع مهم دارد.

۲. بعد از آموزش‌های تخصصی اردوگاه امامزاده هاشم، آموزش‌های تخصصی اردوگاه علی‌آباد دارای وضعیت مطلوبی می‌باشد. در همین راستا شاخص‌های «توانمندی و مهارت اساتید آموزش‌های مرتبط با رزم در کویر و زندگی در شرایط سخت» و نیز «کیفیت ارائه آموزش‌های مرتبط با سلاح‌های انفرادی در اردوگاه توسط اساتید (فرماندهان گروهان یا گردان مربوطه)» بازخورد مناسبی به همراه داشته است.

۳. وجود ۶ شاخص مربوط به آموزش‌های عمومی اردوگاهی در بین ۱۲ شاخص برتر نشان‌دهنده عملکرد نسبتاً مطلوب این بُعد می‌باشد و رضایت ذی‌نفعات از مواردی همچون «حضور به موقع اساتید در کلاس‌های آموزشی»، «سطح دانش و توانمندی آموزشی اساتید مدعو (خارج از دانشگاه)»، «حضور به موقع دانشجویان در کلاس‌های آموزشی و میادین تیر»، «میزان انطباق اقدامات انجام‌گرفته مرتبط با اصول تأمین، نحوه تیراندازی و نیز نگهداری سلاح و مهمات در طول ایام اردوگاه، با مفاد آیین‌نامه‌های آموزش‌داده‌شده در دانشگاه» و «میزان پراکندگی یگان‌ها (رعایت فاصله مناسب بین کلاس‌های آموزش) برای اجرای مؤثر آموزش‌های تئوری و عملی» و نیز «افزایش دانش نظامی دانشجویان در اثر آموزش‌های اردوگاهی» بیانگر این امر است.

۴. شاخص‌های مربوط به فعالیت‌های آمادی اردوگاه‌های تابستانی دارای ضعیف‌ترین رتبه می‌باشد بگونه‌ای که از بین ۱۲ شاخص پایین، قریب به ۴۲٪ از آنها به این قبیل شاخص‌ها اختصاص پیدا کرده است.

۵. با توجه به بند فوق و بر اساس نظرات ذی‌نفعان، فعالیت‌های اردوگاه‌های تابستانی دانشگاه در شاخص‌هایی نظیر «میزان رضایت از وضعیت بهداشتی اردوگاه (حمام، سرویس بهداشتی و غیره)»، «میزان رضایت از برنامه غذایی اردوگاهی و دسر (از لحاظ کیفیت، کمیت، زمان توزیع و غیره)» و «میزان دسترسی به رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی (تلفن همگانی،

رادیو، روزنامه و غیره) در طول ایام حضور در اردوگاه» که همگی مربوط به شاخص‌های فعالیت‌های آمادی اردوگاه‌های تابستانی هستند؛ دارای ضعیف‌ترین عملکرد می‌باشند.

۶. در بین ۱۲ شاخص که دارای ضعیف‌ترین رتبه می‌باشند، ۱ شاخص مربوط به شاخص‌های پرورشی می‌باشد که از اهمیت بسیار بالایی برخوردارند؛ این شاخص عبارت است از «کیفیت و کمیت امکانات و وسایل جهت گذراندن اوقات فراغت خارج از برنامه‌های آموزشی و پرورشی مصوب اردوگاهی (نظیر کتابخانه، روزنامه، رادیو، و غیره)».

۷. انطباق نتایج حاصل از سؤالات باز و بسته پرسشنامه بیانگر روایی بالای تحقیق حاضر است.

۸. با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌های باز و بر اساس نظرات ذی‌نفعان، فعالیت‌های اردوگاهی دانشگاه در شاخص‌هایی نظیر «عدم به روز شدن آموزش‌های نظامی اردوگاه علی‌آباد»، «کمبود و معیوب بودن قطب نماهای تحویلی»، «کافی نبودن ساعات آموزش GPS»، «فقدان اساتید خبره و ماهر در تدریس دروس اردوگاهی (نظیر تاکتیک گروه و دسته)» و «نبود سردخانه مناسب و واگذاری فرآورده‌های لبنی فاسد (نظیر ماست)» و نیز «سوء مدیریت و ضعف مدیریت توسط برخی از فرماندهان گردان و گروهان» دارای عملکرد ضعیفی می‌باشند.

۹. بر اساس نتایج پرسش‌های باز، وجود تعطیلی آموزش در روزهای جمعه اقدام مناسبی بود. این در حالی است که در سال گذشته فشردگی برنامه‌های آموزشی و عدم استراحت کافی باعث تحلیل قابل توجه جسمی و روحی و خستگی مفرط دانشجویان گردید.

۱۰. همچنین حضور فعال و جدی مربیان آموزشی تیپ ۶۵ در کلاس‌های آموزش و نیز اجرای برنامه‌های فرهنگی متنوع (نظیر محفل انس با قرآن، تشکیل گروه تواشیح، سرود و تئاتر توسط دانشجویان، اجرای برنامه‌های فرهنگی و زیارتی در امامزاده هاشم و نیز برگزاری جشن تولد برای دانشجویانی که تاریخ تولد آنها در تابستان بود) از جمله نقاط قوت اردوگاه‌های تابستانی بود.

۱۱. همچنین علی‌رغم تیراندازی‌های محدود برخی از دانشجویان با سلاح‌های ضدزره (RPG۷)، SPG، تفنگ ۱۰۶ م.م (هدفی مشخص برای اصابت موشک‌ها در نظر گرفته نشده بود (برخی از تیراندازی‌ها فقط توسط اساتید اجرا می‌شد). لذا جا دارد علاوه بر طراحی و ساخت میادین تیر مناسب جهت تیراندازی‌ها، از اهداف مشخص (تانک یا نفربر) فرسوده استفاده به عمل آید.

۱۲. همچنین فرسوده بودن بیش از حد تیربارها و سلاح‌های موجود در دانشگاه علاوه بر خطرات احتمالی، فرآیند تیراندازی را نیز با کندی مواجه می‌سازد.

منابع

- آقاملایی، تیمور؛ عابدینی، صدیقه (۱۳۸۶)، مقایسه ارزشیابی عملکرد آموزشی اعضای هیأت علمی دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان توسط دانشجویان با خودارزیابی اساتید، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، دوره ۷، شماره ۲.
- افتخاری، حمید (۱۳۸۳). جایگاه و ضرورت خرده‌نظام ارزیابی در نظام برنامه‌ریزی ایران، مطالعه موردی برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور [پایان‌نامه]؛ استاد راهنما: فرشاد مومنی؛ استاد مشاور: علی اصغر بانویی، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- امیری، مهدی؛ پرتابیان، اکبر (۱۳۹۳)، ارزشیابی عملکرد کارکنان دانشگاه پیام نور، فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، دوره ۴، شماره ۸.
- بازرگان، عباس (۱۳۸۰)؛ ارزشیابی آموزشی؛ تهران، سمت.
- بایزیدی (فرید)، ابراهیم؛ اولادی، بهنام و عباسی، نرگس (۱۳۹۳). تحلیل داده‌های پرسش‌نامه‌ای به کمک نرم‌افزار SPSS، تهران، عابد: مهرگان قلم.
- بهادری، محمدکریم؛ ابوالقاسمی، کامران؛ تیمورزاده، احسان (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد و رتبه‌بندی بخش‌های یک بیمارستان نظامی با استفاده از مدل تحلیل پوششی داده‌ها و پرامسی، مجله طب نظامی، دوره ۱۸، شماره ۴.
- حیدری، علی‌اصغر (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی نظام ارزیابی عملکرد کارکنان هتل‌های پنج ستاره تهران [پایان‌نامه]؛ استاد راهنما: مجتبی محمود زاده؛ استاد مشاور: اکبر پورفرج، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- حلاج‌یوسفی، محمدرضا؛ نیکی‌اسفهلان، حکیمه (۱۳۹۰). کارآفرینی، معیاری نوین برای ارزشیابی دانشگاه‌ها، اولین همایش بین‌المللی مدیریت، آینده‌نگری، کارآفرینی و صنعت در آموزش عالی، سنندج، دانشگاه کردستان.
- خطیبی‌عقدا، عمیدالدین؛ سبحانی، وحید؛ عرب‌زاده، احسان؛ عشقی‌صابر، محمدعلی؛ حسینی، سیدمرتضی؛ دیواندری، حسن؛ سالاری، محمد مهدی (۱۳۹۷). ارزیابی آزمون عملکرد

مطلوب نظامی در دانشجویان نظامی یک مرکز آموزشی، مجله طب نظامی، دوره ۲۰، شماره ۲.

خوشگایان فرد، علیرضا (۱۳۹۷). تحلیل داده‌های گم‌شده در SPSS، مرکز تحقیقات صدا و سیما.

دهقان، عبدالمجید؛ مهram، بهروز؛ کرمی، مرتضی (۱۳۹۵). ارزشیابی برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان از حیث تربیت معلم پژوهشگر (مورد: پردیس‌های شهید بهشتی و شهید هاشمی نژاد)، دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، دوره ۷، شماره ۱۳.

رشیدزاده، فتح‌اله (۱۳۹۱). ارزیابی عملکرد دانش‌آموختگان دانشگاه افسری امام علی(ع)، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۴۵.

رضاپور میرصالح، یاسر؛ عطری اردکانی، سید ابوالفضل؛ بهجتی اردکانی، فاطمه (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد آموزشی دانشگاه اردکان بر اساس الگوی سیپ (CIPP)، نامه آموزش عالی، دوره ۹، شماره ۳۶.

سیدنقوی، میرعلی؛ صحت، سعید؛ دهقانیان، حامد؛ فرهادی علی (۱۳۹۵). ارزیابی عملکرد دانشگاه‌های نظامی مبتنی بر چهارچوب تعالی و بالندگی سازمانی (مورد مطالعه: یکی از دانشگاه‌های افسری)، فصلنامه مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، سال ششم، شماره ۱۵.

شیرمحمدی، جواد؛ عباسیان، محمد؛ عزیزی، مهدی؛ میلانی، امید (۱۳۹۷). ارزیابی عملکرد دانش‌آموختگان یک دانشگاه نظامی از منظر کاربران، فصلنامه مدیریت نظامی، (در دست چاپ). عزیزیان، محمد (۱۳۹۳). بررسی نظام ارزیابی عملکرد کارکنان آموزش و پرورش شهرستان میاندوآب، کنفرانس بین‌المللی مدیریت در قرن ۲۱، تهران.

هومن، حیدرعلی (۱۳۷۴). شناخت روش علمی در علوم رفتاری. چاپ دوم. تهران، پارسا.

هومن، حیدرعلی (۱۳۷۸). استنباط آماری در پژوهش رفتاری، نشر پارسا.

لطفی پورسبزی، پیمان؛ قورچیان، نادرعلی؛ آراسته، حمیدرضا؛ سیاری، حبیب‌ا.. (۱۳۹۵). ارائه ملاک‌های ارزیابی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی، نشریه آموزش علوم دریایی، دوره ۳، شماره ۴.

یارمحمدیان، محمدحسین؛ شاه طالبی، سمیه؛ فولادوند، مریم؛ شاه طالبی، بدری (۱۳۹۴).
ارایه مدلی برای ارزیابی عملکرد دانشگاه‌ها؛ مورد مطالعه دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان،
فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، دوره ۶، شماره ۲۲.
ناصحی فر، وحید؛ اسماعیلی فر؛ بهنام؛ شایگان؛ طلایه (۱۳۹۳). استفاده از کارت امتیازی
متوازن جهت ارزیابی عملکرد بانک کارآفرین، کنفرانس ملی رویکردهای نوین در مدیریت کسب
و کار، تبریز، دانشگاه تبریز و سازمان مدیریت صنعتی.
نیکوکار، غلامحسین؛ سجادی پناه، علی؛ رایج، حمزه؛ سجادی پناه، مجید (۱۳۸۸). طراحی
الگوی سنجش کارایی و اثربخشی مراکز آموزش عالی نظامی، نشریه مدیریت دولتی، دوره ۱،
شماره ۳.

هادی نژاد، فرهاد؛ احمدی، محمد؛ قاسمی، مهدی (۱۳۹۵). طراحی الگوی ارزیابی عملکرد
دانشجویان با رویکرد بازخورد ۳۶۰ درجه (مورد مطالعه: ارزیابی عملکرد دانشجویان دانشگاه
افسری امام علی(ع))، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۳.
همایینی دمیرچی، امین؛ محبوب عشرت آبادی، حسن؛ مهری، داریوش؛ وثوقی نیری، عبدا..
(۱۳۹۵). ارزیابی وضعیت بالندگی اعضای هیئت علمی و ارائه راهکارهای مطلوب برای ارتقای
آن (مورد مطالعه: یک دانشگاه نظامی)، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۱.

Brumm, T.J., Mickelson, S.K., Steward, B.L., & Kaleita, A.L.
(۲۰۰۶). Competency-based outcomes assessment for agricultural
engineering programs, *International Journal of Engineering Education*,
۲۲(۶), ۱۱۶۳- ۱۱۷۲.

Coll, R.K., & Zegwaard, K.E. (۲۰۰۶). Perceptions of desirable
graduate competencies for science and technology new graduates.
Research in Science & Technological Education, ۲۴(۱), ۲۹-۵۸.

Matei, Ani and Matei, Lucica (۲۰۰۷). Meritocratic Aspects
Concerning Performance Evaluation in the Public Sector: A Case
Study for Romania, MPR Paper No. ۱۸۹۴۰.

Hozler, Marc & Patina de Lancer Julnes; "Promoting the utilization
of performance measures in public organizations: An empirical study
of factor affecting adoption and implementation"; public
administration review ; Vol ۶۱; issue ۶.

www.leader.ir.